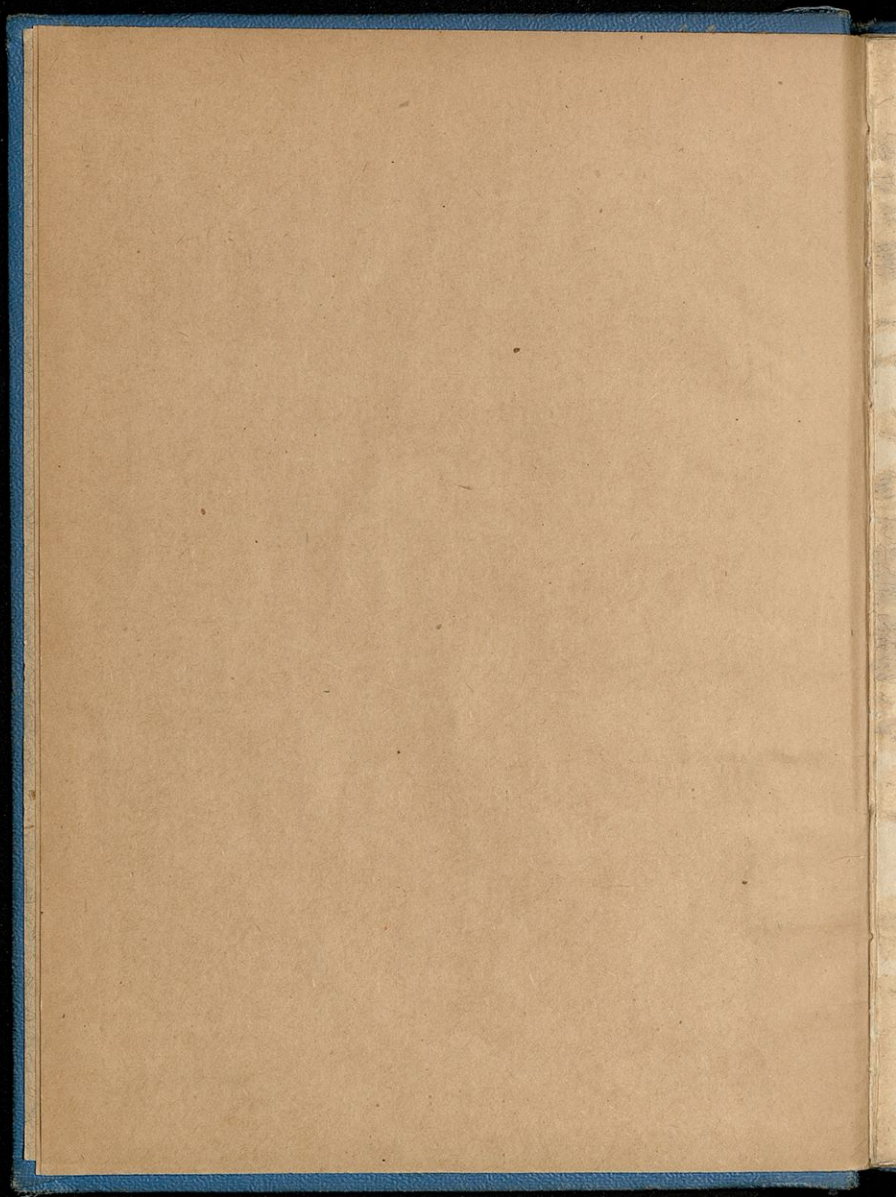

62571

GRILL
SEMNAJS
KARATNA
DEVICA

PITIGRILLI
OSEMNAJSTKARATNA
DEVICA

ROMAN

IZ ITALIJANŠČINE PREVEDEL
DR. JANKO TAVZES

Z A L O Ž B A " S A T U R A "

62571

Vse pravice pridržane

030047814

-3. 11. 1941

D. Dr. Taras

PLATNICE OPREMIL F. PIPAN
NATISNILA TISKARNA „SAVA“ D. D. V KRANJU
PREDSTAVNIK VILČE PEŠL, KRANJ

V vseh svojih delih, od junija 1920 naprej sem napovedoval «Osemnajstkaratno devico». Dve leti po prvi napovedi so mi ta naslov ukradli; samo ne vem dobro, ali ameriški filmovci, ali domači kinematografisti, ki so spremenili 18 v 19, vse drugo pa pustili, in so dali z majhno razliko od tega romana naslov nekoliko stotinam metrov celuloida. Ta izjava ima namen, da jasno razloči med dotičnimi snemalci in menoj, kdo je tat in kdo okradeni.

Avtorjeva opomba.

1

— Leto dni bo trajala najina ljubezen.

— Še?

— Leto dni z dnevi trpljenja vred.

V nemi opoldanski tihoti sta stopala ljubljenca v bučno obednico, kjer jima je prišel s sladkim smehljajem nasproti zašpehani in domišljavi hotelski upravitelj, jima primaknil stole in predložil vinski list.

Ko je igralka vstopila, se je vsa dvorana zganila in vsevprek radovedno zašušljala.

Prejšnjo noč, po zadnjem nastopu v sezoni in po večurni avtomobilski vožnji se je sešla z ljubljencem, da bi preživela z njim miren mesec na tem višinskem kraju, kjer cvete julija podlesek, na tem nekoliko kmečkem posestvu, ki so ga divno okrasili trije neprimerljivi umetniki: soliter, mah in slak.

Sedla je, ne da bi pogledala naokoli, kakor človek, ki so mu zoprne jedi in ljudje. Prijatelj se je na splošno v polkrogu priklonil, na kar je dobil od tu in tam, od mizic, z rdečimi lilijami in divjimi orhidejami okrašenih, kakšen odgovor.

— Si že zasnoval spletke? mu je podtaknila in si vzela na krožnik nekaj okisanih sadov. — Kdo je dama, ki sedi sama in čita?

— Egipčanka.

— Pristna?

— Kakor krokodil.

— Z lasmi gorčične barve?

— Prav zato. Če bi ne bila prava, bi se že potrudila in bi jih zaradi pristnosti počrnila.

— Kaj pa počne?

— Ne vem, ali se uči ali uči. Ali zabava sebe ali druge.

— Kdo je njen ljubimec?

— Najsumljivejši je oni gospod z okroglo, kakor holandski sir rdečo glavo; napihnjen je s štiridesetimi atmosferami, ker ima na Švedskem volframove rudnike in izdeluje katranov preparat, — nitrobenzol — ki mu prepaja obleke z neznosnim vonjem po grenkih mandeljnih. Da bi se odtegnila temu duhu, prihaja njegova žena na letovišče tudi v to pogorje, samo na nasprotno pobočje.

— Kaj pa one tri enako oblečene dame s sedmimi vrstami biserovinastih gumbov, ki sedijo kakor tipke na harmoniki?

— Tri neoskrunjive sestre: spoznal sem jih preteklo zimo v Društvu za reševanje časti mladostnih ljudožrcev ali ne vem v kakšnem domu veselja za dobrodelnost: bliže so staremu devištvu kakor spolnemu dozorevanju in imajo nekakšnega smešnega očeta, ki stalno obdrži na glavi trdi klobuk, da se varuje ultravioletnih žarkov: udeležuje se njihovih družabnih iger s precejšnjo spokornostjo, ki tiči v tem, da se zavrti po trikrat na eni nogi okoli mize ali pa, da na nevljuden način nadleguje gospoda, ki je spokojno zatopljen v časopis. O, pa kako so one duhovite! Med vsemi žalostnimi podobami, ki sem jih ob kratkih potikanjih po svetu opazoval, me je res veselila le ena stvar: ko sem videl, kako se device starajo, venejo in ginejo, ko zaman čakajo domnevnega snubača, podobno tistemu, kar doleti skopuha, ki se obesi, ko njegov denar kar na lepem izgubi vrednost.

Gledališka dama se je blagovolila nasmehniti.

— Meni se pa smilijo — je otožno priznala — čeprav se sprašujem, kdo je bolj usmiljenja vreden: ali te stare deklice, ki se niso nikoli vdale, samo da bi dobile moža, ali one, ki so se vdale vsakokrat, kadar jih je prišlo, pa se jim ni nikdar posrečilo, da si ga zagotove.

Sketch ni odgovoril. Sketch je imel ime in priimek, a klicali so ga, kakor vse zaljubljenice, z medenim spalničnim imenom.

Velika igralka, ki je zaslovela že čisto mlada, gospa, ki je poznala vonj cvetlic iz vseh rastlinjakov na svetu, — zakaj prikazovala je navdušenim množicam na vseh pol-

dnevniki in vzporedniki skrivnosti svoje umetnosti — lepa tragedinja, junakinja zgodb in legend, ki je bila na glasu, da uganja lezbično ljubezen in so jo imeli na sumu, da vzbuja kraljicam strasti ter da se je bavila začasa vojne z ogleduštvom, žena, ki je okusila vse duševne razdraženosti, je gojila eno samo željo, eno samo hrepenenje: po hiši, po stari podeželski hiši z velikim kaminom, ob katerem bi pripovedoval ded, častivreden kramljavec, svoje nenavadne doživljaje na kopnem in na morju.

— Vsa naša življenja so zgrešena — se je izražala v motnih urah — ker bi bili vsi radi kaj drugega, kakor smo. Morda so srečni majhni ljudje s siromašnimi vzori in nizkim letom, ki hodijo ob nedeljah s palico v roki, polnilnim peresom v telovnikovem žepu in plodno ženo pod pazduho na sprehod. Jaz, ki me tako zavidajo, se zdim sama sebi manj zavidanja vredna, kakor vse druge žene.

— Tu ni nobenih zanimivih oseb — je nadaljeval Sketch, spretno sklenil otožni medstavek in ošinil še druge goste za mizami.

— Na novo obogateli ljudje, ki sede postrani za mizo, ki si vnic brišejo brke, odhajajo z zobotrebcem v ustnem kotu in razglašajo, da je najboljša slatina vino.

— In oni mladenič?

— Zelo moderen gospod: kar se da up to date¹: ima pa nekoliko težak jezik. Morali bi mu premazati, ustrezni del možganov: napaka, ki ga sili, da pove manj neumnosti, kakor bi jih rad.

— Sosedo, ono deklico, ki je sama, požira kar z očmi.

— Saj bo z lahkoto celo požrl: cipica od včeraj je; mična, samo da ji manjka časovna patina.

— Kdo jo vzdržuje?

— Sleherni večer polaga karte, da bi izvedela, ali ji prinese drugi dan denarno nakaznico. Njena obrt še ni trdna: ima pa smisel za javnost: kar na veliko deli brezplačno reklamo v poljubih.

— Tudi tebi?

— Mene je z nasmehom opominjajoče pogledovala. Ona druga tam, ki dela s kavino žličko po miznem prtu

¹ Angl.: sodoben, moderen (op. prev.).

lepopisne vaje, je devica, prava devica, vzorna devica: osemnajstkaratna devica.

— Jo poznaš?

— Ne.

Krepki ne se je zdel veliki umetnici kakor nesramna pritrditev.

Natakar je nalil juhe, vodene kakor dušeslovni roman, medtem ko je režeč glas ugovarjal: — To ni nobena juha, ampak pomive.

Igralka je pogledala govornico postrani in se obrnila nazaj k Sketchu: — Prismojena pa je precej, ta tvoja devica.

— Moja? Devica? Nikoli nisem rad prebijal ledine.

Sketch je bil nepomembno deklico šele opazil, pa je prijateljski čudovita ženska intuicija že zaslutila temne tokove, ki so oba privlačevali.

— Ali je sama tu?

— Sama. Neki dan jo je prišel obiskati oče. Lep, postaven mož, plavolas kako ona, okoli petdeset let star: tip vnetega poligamca, odločen, zavesten: eden tistih mož, o katerih misliš, da jih vsak trenutek zagledaš v senatu ali poroti, na njih kovčegih pa vidiš nalepljene reklamne listke prvih hotelov na svetu ter koleke štiridesetih carinarnic. Drugikrat jo je obiskala dobra gospa, sladka in debelušna kakor skodela za sladkor, katera jo je pa na nos na vrat že s prvim vlakom popihala.

— Kako pa to, da jo puščajo samo?

— Angleška vzgoja. Ko jo vidi človek prvič, se mu zdi kakor deklica v nehvaležni dobi, trapasta štirinajstletnica.

— Ki ji pravijo Nemci «Backfisch»?

— Res je.

— Američani pa pomladna piška, spring chicken.

— Stara je pa vendar dvajset let in ni neumna. Ne pleše in torej ne praši: posebna odlika ji je, da ne praska po goslih in ne tolče po glasovirju ali drugih mučilnih glasbilih.

— Skratka: všeč ti je.

— Lepa usta ima. Kakor rdeč pečatnik.

— Na bacilni fioli. Vedno si se ogreval za hiralce na

dopustu, čakalce na sanatorij. Zena, ki jo rad vidiš, mora imeti suhi lopatici.

— Klasična lepota me ne zadovoljuje. Velika napaka klasične umetnosti je zdravje. Če bi bile številne Junone trpele na želodčnih boleznih in madone na ledvičnih kamnih, bi se lahko neke slike in kipi še danes prenašali.

— A tvoja devica ni nobena muzejska lepota.

— Lepa je, kakor vse gospodične v njeni starosti.

— S tem me hočeš zbesti, da sem stara.

— Ne pripisuj mi besed, ki jih ne rečem, in stvari, ki jih ne mislim.

— Misliš jih in rečeš.

— Domišljaš si to.

— Še zmerjaj me povrh!

— Ne bodi tako glasna. Opazujejo te.

— Na to se požvižgam.

— Saj imaš prav, a ko živiva v tako ozkem krogu . . .

— Tvojega kroga se obvarujem z grgranjem.

— Poskušaj ^{odvlada} živce!

— Kdor lahko živce obvlada, nima nobenih. In kar se tiče gospodične, glej, da ti nikoli ne pride bedasta misel, da mi jo predstaviš. Videti je, da spada med kmečke butare, ki zamujajo vlak in jih na tramvajih žeparji z lah-koto okradejo.

Piščanec se je Sketchevemu nožu tako krepko upiral, da je moral napeti vse sile, če je hotel odločiti kosti iz sklepov in skriti od jeze zardeli obraz. In ker ga je gospa venomer obsipala s hudobnimi izpadi, jo je zaprosil:

— Ne delaj mi javnih scen. Če res misliš uvesti preiskavo, vsaj zamenjajva sodno dvorano.

— Prav to sem ti hotela predlagati.

In šla sta ven.

Egipčanska dama jima je privoščila pomilovalen pogled, medtem ko je s topim noževim robom rezala novo stran v knjigi in s tem razcefrala papir, kar je tako značilno za knjige, ki jih čitamo z vse prevelikim poželenjem ali dolgočasjem.

— Baccara², kam pa tečeš? — je zvonko zaklicala tem-

² baccarat = južnofranc. igra na kvarte. (op. prev.)

noplavolasa šviglja, katere čas še ni bil zdelal, da bi zadržala psa, ki je stekel za Sketchem. In hinavski dolgi dakelj se je spokorjen, na svoj jeguljasti, prihuljeni način zazibal nazaj proti mladi gosposdarici.

— Lepo ohranjena — je menil mladi posvetnjak, ko je stala igralka že na pragu. — Biti je morala čedna.

— Kajpak, pod Karlom Albertom, — je odvrnila cipica in se sklonila, da bi privezela svojevoljnega kužka.

Obogateli drogist:

— Noben nov obraz.

— Se mi zdi! Ze petdeset let ga uporablja.

— Ne kaže pa ne tega.

— Elle a du chien³ — je odločila Egipčanka — elle a du cran⁴!

— Tvorničar nitrobencola je ošvrknil mladega posvetnjaka postrani, in ko sta se jima srečale oči, je to lokavo razložil:

— Želeli ste med obedom glasbe, a imeli bomo nekaj boljšega: gledališče.

— Z velikimi lutkami. Ta dva imata pač ostudno narav.

— Nikarte! — je popravljajl kemični patricijec, ki je bil za kulisami doma. — Poznam ju. Vsak zase sta mehka značaja: čim prideta skupaj, ju pa kar raznese: taka sta, kakor terpentinova esenca, čisto neškodljiva osnovina, in pa jodova tinktura, nedolžna tvarina. Če pa oboje zmešate, napravita gorje.

— So ljubavni parčki — je vzdihnila v otožnem smehljaju nadčutna Egipčanka in povabila težke trepalnice čez mandeljnate oči — ki hlepe po tem, da si store hudo. Mučeniška potreba je to.

Uprla je komolec na mizni rob, držala ravno podlaket, da ji je roka v pravem kotu skoraj odrevenela, ter potegnila počasi s sencem po obrnjeni roki, da si je gladila lasni trak z žlahtnimi kamni na prstanih.

Osemnajstkaratna devica je stopila ven, da se je lahko nasmejala.

Markiza (stric mi je knezoškof, svak admiral, marki

³ Vragulja je; ⁴ drzna je (op. prev.).

soprog) je velela v dvomljivi francoščini togi vzgojiteljici (kajpada Savojki), naj odnese iz dvorane štirinajstmesečnega barončka, ki je bil sicer določen za orožno obrt, ni pa smel poslušati onega govorjenja.

— *C'est abominable, madame la marquise*⁵! se je zgrozila vzgojiteljica in odšla s štirinajstmesečnim markijčkom na rokah, ki je bil rdeč in repenčast kakor pajcek iz yorške grofije.

Tri neoskrunljive gospodične, tiste mlade dame, ki so naštevale v enajstih večerih po enajst zvezd, se niso dale motiti; deviško so govorile naprej o mladostni vedrini, ki so si je nabrale iz studencev, ter o grmičju, polnem malin, tistih malin, ki jih je stric Battistine tako strastno jedel. To bi se stric Battistine zabaval, če bi bil tukaj.

* * *

Ko se je pred nekaj mesci ko megla potikal po ulicah velikega mesta, je stopil na slepo v parfumerijo.

— Rad bi stekleničko parfuma.

— Za gospode ali dame?

— Za oba spola.

In ulovil je nekaj besed razgovora med ponižnim prodajalcem in nezaupljivo, hladnokrvno damo:

— Pa cena?

— Milostiva, zato, ker ste vi, tri sto lir.

— In če bi ne bila jaz?

— Dvojno.

— Rajši bi plačala dvojno, samo da bi ne bila to jaz.

Približal se je lepi kupovalki:

— Oprostite, gospa: kako se mora vesti mož, ki ne pleše, ne hodi v dobro družbo, ne zalezuje gospá, jih ne nagovarja na cesti, ne izprašuje hišnic in ne podkupuje hotelskega osebja, da se lahko spozna z damo, ki ga zanima?

— Zelo preprosto — mu je odgovorila dama in ga pomerila z velikimi, sivimi očmi z rumenimi pegami. — Tako naj naredi, kakor zdaj vi.

⁵ To je strašno, gospa markiza (op. prev.).

— Potem pa je v redu: ime mi je Mavro Mauri, star sem osem in dvajset let, imovit, brez stalnega bivališča: enkrat neznatno pogojno predkaznovan, ker sem razžalil železničarja, Wassermann negativen. Če vam dopuščajo šivilje, pesniki, občudovalci, predstave in skušnje pol ure časa, mi jo blagovolite posvetiti. Napravim vam najspošt-ljivejši obisk. Slabih namenov nimam.

— Če nimate slabih namenov, ni zanimivo. No, le pridite nocoj.

Ko mu je drugo jutro z vso prižemljivo toploto nepo-kritega telesa visela okoli vratu, ga je posvarila:

— Ljubček, zame ne smeš postati ne žaloigra, ne pre-lahka veseloigra. Tudi predolga ne. Bodi kratko dejanje, napol čustveno, napol veselo, takšno, kakršnemu pravimo sketch.⁶

In ostalo mu je ljubko ime:

— Sketch!

* * *

Tako se je nenadoma spremenilo mirno in prazno življenje Mavro Maurija. Potoval je še on z dramsko družbo svoje ljubljenske od mesta do mesta. Živel je var-ljivo in čudovito napeto gledališko življenje: naučil se je žargona, se navadil različnih oblik praznoverja, po-slušal zdrahe za kulisami, se udeleževal sporov po obla-čilnicah, se učil, kako se posnema bučanje nevihte, kako se skrajšujejo nosovi in zabrisujejo leta. Občutil je vzne-mirjenje ob hitrem odpotovanju po predstavi komedije, ki se je morala drugi večer osem sto kilometrov daleč po-noviti: užival je in prebijal smešna veselja, da je bil ljub-ljenec igralke, ki ostane v garderobi, ko se diva preoblači, ki ji vodi psa na sprehod, ki presoja in določa komade za novinke, ki pošilja časopisom notice in dovoljuje nadlež-nim prošnjikom proste vstopnice. Ljubimec slavne žene je podoben muzejskemu pazniku, ki je naslikan poleg ne-znanskega predzgodovinskega stvora, da razločneje pred-oči nasprotje z orjaško gmoto. Prijatelj primadone je hkrati kraljevski soprog, ki ga angažirani igralci s tiho hu-

⁶ Angl. : kratka veseloigra (op. prev.).

domušnostjo in smehljajočim se očitkom povprašujejo, kadar je voditeljica bolj živčna, ko po navadi, in jim kakor koli pokaže nekaj neutešenosti in nenasičenosti v svoji zgoščeni ženskosti.

Doznan je, kako znajo biti pogubne žene in dozdevne zapravljivke milijončkov mehke in otroške žene, kadar odvržejo spremenljivo krinko, ki jim postaja pretežka. Sprejel je ironično in neizrečeno razsodbo javnega mnenja, ki mu je zamerila, da je izvoljenec velike igralke, oboževanke množic.

— Nič se ne meni za javno mnenje — ga je poučila. — Če te vidijo z elegantno ženo, si izkoriščevalec žená: s svojo ženo si rogonosec: s prijateljem si pederast: in če hodiš sam, si onanist. Eno samo sredstvo je, s katerim se lahko varujemo javnega mnenja: prenašati ga je treba.

Igralka se mu je vdala z mnogostrano dušo, ga omrežila z vampirsko strastjo, navezala z vablјivim pozeleńjem, z modro preskušeno svoję življenjske raznoličnosti, ki je sestojala iz neštevilnih eksistenc lažnih in strašnih bitij, katere je vsak večer na odru poživiljala, ubijala, prerajala. Sketch se je učil, kako so tiste mnogoobrazne žene, lepe in bodeče ko kaktus, ki se zde zgnetene iz podlosti in bleska, sposobne velikih ljubezni, hkrati pa razumejo pognati človeka s hladnostjo do obupa, kakor blazni požigalec, ki zaneti ogenj na skednju in žvižgaje odide.

Doslej so se omejevale njegove ljubezni na dekleta, ki ti odidejo iz hiše brez omotice in kesa, ti obljubijo, da morda še pridejo, in ti ne zapuste ničesar od sebe, razen nekaj razmršenih las v glavniku in tanko plast pudra na suknjičevem zavihu.

Zadušil si je bil mladost med gostilnicami in ostudnimi, pustimi, zoprnimi mebliranimi sobami, kjer je smrdelo po česnju, navadnem milu, sumljivih zdravilih, kjer se počuti človek samotnega kakor v grobu, čeprav prihaja iz sosedne sobe ženket ostrog, ki jih čisti vojaški sluga, ali pa ritornel, ki ga goni pevka, čeprav živi od vsakega prejšnjega gosta med tistimi sumljivimi stenami, posejanimi okoli in okoli s siromašnimi žebļi, na katerih so viseli zdaj izpiralci, zdaj podobice, še kaka stvar naprej.

Ljubezen do slavne igralka je pomenila zbegano očitovanje sanjarskega obzorja, prehod iz brezbarvne mladosti v slikovito razgibano moško zrelost, na derečini modernih veseloiger, med veleumnimi histrioni⁷ in razumnimi hotnicami, ki kuhajo v svojih školjkah protiplodno vodo ob svetem ognju umetnosti. Ko je v tem svojem življenju razblinjal nesmiselnost in ga je vznemirjala nerealnost, bi bil rad svoje že itak nestalno, vetrenjaško življenje izoblikoval v še bolj blodeče s tem, da je ob modrikasti električni luči, ki dela lica bleda in obraze upadle, večere potegoval do jutra, samo da bi si podaljšal čas in skrajšal noči. Vonj po ženstvu, nezvestobi, prešuštvu, ki plava po gledaliških oblačilnicah, mu je motil čutno možgansko delovanje; in umetniška zaposlitev na odrskem prostoru mu je vlivala naslado v prevari, strupeno opojnost, ki pači predstavo o svetu, kakor v parabolskih prikaznih mrzličavih bolnikov.

Velika igralka mu je iztirila okus, ganotja in občutke, ga zavestno in izdajsko mučila s tem, da se mu je branila in mu nepremišljeno in nerazsodno po kapljicah vcepljala mučno misel, da ga vara.

Kolikokrat je hodil, ko ga je bila po predstavi z nepreklicnim poslovilom «na svidenje jutri po skušnji» odpustila in mu jemala živce, kar naprej pod okni ljubljene, ki so se svetila v mehki rožnati luči, odražajoči na zavesah neznane sence, premikajoče se na njih do pozne nočne ure. In kako pogosto, ko je stopil ob zori v spalnico velike igralka, je zaznal vonj po raznih cigaretah, kakršnih ona ni kadila!

— Nocoj ne bom večerjala s teboj! — mu je izjavila z neomahljivo mirnostjo.

In ko se ji je upal nekoč nežno ugovarjati, mu je osorno zabrusila račun šivilje:

— Šest in osemdeset tisoč lir. Ali jih plačaš?

Po enem takih dogodkov je izginil v vlak, prvi odhajajoči vlak. A naslednji večer se je zopet pojavil v ozadju parketa, da je z otroškim navdušenjem ploskal in si zopet oprtal verigo kriz in ločitev, vrnitev in groženj,

⁷ Zaničljivo ime za igralce; komedijant (op. prev.).

povratnega besnenja, neizprosnega poželenja, krvaveče ljubosumnosti.

Lepa ljubljenska ga je zastrupila s svojo nelogično ljubeznijo, s presihajočo spremenljivostjo svoje nežnosti, s hladno hudobijo pod visoko napetostjo stoječih živcev. Danes ga je bila s prisrčnimi besedami preproste ljubice poklicala k sebi; nato pa neusmiljeno odrinila in trpinčila s podrobnim popisom prevare, katero mu je prizadela; in ko je videla, kako so mu skalili pogled znaki lotevanja, jočega se ga besa, ga je ozdravila z lažno mehkobo:

— Otroček! Saj te nisem varala. Zakaj pa nisi prišel? Dobil bi me samo. Čakala sem te.

* * *

Sketch je bil rjave polti, simpatičen, star osem in dvajset let, kakor so na četrti strani časopisov med malimi oglasi popisani tisti, ki iščejo iskrene ljubezni, in je izhajal iz ene tistih dobrih meščanskih hiš, kjer pomeni prihod brzojavke nenavaden dogodek, da zastane vsem rodbinskim članom kri, in kjer obiskovalca skozi odprtino v vratih natančno pregledajo in strogo izprašajo, preden sme vstopiti. Vsekakor je spadal k velikemu rodu nemirnežev, nerednežev, upornikov, klatežev, k oni vrsti ljudi, ki hodijo brez dežnika po dežju, zaničujejo ruske hrte in angorske mačke, ker ne prenašajo nobene aristokracije; niti živalske ne.

Zapustil je bil očetovsko hišo, da bi ne bil vezan na kakršno koli disciplino, niti na uro obedov, pa tudi ker so se mu upirali vedno enaki pogovori za mizo: «Ko se poznajo ljudje dvajset let, si ne morejo nič več novega povedati», je pojasnil vsakomur, ki ga je vprašal, čemu je s tako nespremenljivo odločnostjo zapustil očeta, mater, stanovanje s kopalnico, vinsko kletjo in sadnim vrtom.

Ženam se je redko laskal. Bile so žene, ki so ga iskale zaradi njegove zasanjane hladnokrvnosti, katera ga je tako bistveno razlikovala od navadnih ljubezenskih dninarjev. Ko je prvikrat govoril z igralko in jo poprosil za pol ure razgovora, ki se je podaljšala v celo noč poltenosti in je začejala dolgo ljubezen, ga je gnala iz razuma izvirajoča

radovednost, ne pa čutno poželenje. Igralki pa je ugajal zaradi neprišiljenosti, katero je spoznala iz njegovih besed in vedenja vsakdanjega človeka.

Toda povprečni človek se je spremenil v rokah te izkušene žene, katera je v njem razvila dremajoče darove, vzbudila speče inteligence in zadobila skritim zmožnostim njegovega dotedanjega brezbarvnega življenja med majhnimi, nekoristnimi ljudmi, popolno veljavo. Naučila ga je bila spoznati samega sebe, mu ugladila okus, poostrila možgansko delovanje, pomnožila zahteve, mu odprla širšemu obzorju oči ter mu z nepričakovano mnogostranostjo v trpljenju in veselju zazibala ves fiziološki register.

Glodajoče ljubezenske strasti, kakor te, so v moško mladost vrinjene starostne paranteze.

— Beži! — mu je siknila — ne trpim ne predpisov, ne očitkov od nikogar, razen svojih: demant lahko načne samo njegov lastni prah. Ali me vzameš tako, kakršna sem, z vsemi mojimi razbrzdanostmi in nezvestobami, ali pa greš. Če sem te sprejela v svojo posteljo, ti to ne daje nobenih pravic, marveč dolžnosti. Zvesta ne znam biti; življenje zahteva neke potrebe, pred katerimi se morajo ukloniti tudi orjaki. In če ti tile razlogi ne zadostujejo, ti povem, da žena, kakršna sem jaz, ne sme biti presojana po navadnih sodilih. Umetnica stoji nad morálo; morala bi stati tudi nad zakonom. Sicer pa, karkoli nudim svojega drugim, ne velja nič spričo tega, kar nudim tebi: kajti tebi dajem ljubezen.

Zavedajoč se premoči nad vsemi drugimi ženami, nad možmi in svojim ljubimcem, je izločila evangelsko pojmovanje o vzajemnosti. Ona ga je smela varati, ni pa dovoljevala, da bi privoščil besedo ali pogled drugim ženam. Ko ga je med skušnjo za najbolj dolgočasno simbolično žaloigro zasačila v pogovoru z igralko, ji je iztrgala vlogo iz rok in ji velela, naj se javi pri blagajniškem upravitelju, ker je odpuščena: nad možem fiste dame, ki si jo je upal braniti, pa je silovito zavreščala:

— Molčite, gumpce! In vse gumpce prosim, naj mi oprostite, če jih želim, ko vas primerjam z njimi.

In vendar Sketch ni mogel pretrgati težke verige te strašne ljubezni! Čudoviti ljubezenski dar te nepreračun-

Ijive žene, ki ga je ljubila vsak dan drugače, danes vzdržno, kakor da ji ni nič zanj, drugi dan z besno strastjo, mu je postal že nepogrešljiv. Stopila mu je v kri, kakor pišejo dušeslovci, čeprav nočejo biti zato eksaktnejši: stopila mu je kakor neozdravljiv strup v kri.

— Za tvoje zlo je eno samo sredstvo! — mu je dejal nekoč komik iz igralske družbe, ki je pisal komedije, se učil norveški, delal lesoreze in čital zdravniške časnike. — Terapevtično sredstvo je to; vbrizgavati si moraš razredčene ljubezenske bacile pod kožo: to se pravi, da se moraš zaljubiti v ženo, ki je manj slavna, pa bolj žena, kajti imel si nesrečo, da si se zagledal v misleči uterus, ki te je zastrupil. Poskusi se zaljubiti v žensko bitje brez strupa, v koristko, v strugalko zamaškov, strojepisko, mlado učiteljico, ki te usmeri nazaj k resničnosti.

Kako preproste so se dozdevale žaloigre drugih! Računi se vračajo vedno v žep drugih in se rešujejo z osnovnimi računi. «Poskusi jo zapustiti! Ne misli več nanjo!» Ali Sketch ni bil sposoben, da bi jo zapustil. Z osemnajstimi leti se ženska zlahka pozabi; dovolj je, če greš na sprehod z drugo. Ko pa človek stoji na pragu zrelosti, kar se lažno označuje kot druga mladost, pomeni ločitev od ljubljenske grozno razpoko. Preveč nam je dala od sebe in preveč smo prenesli nanjo od nas samih, da bi si mogli povrniti vso svojo osebnost. Naš glas je sprejel spremembe njenega, njeni živci so podlegli vplivu naših; ona si je prilastila naše izražanje, v njenem in našem mesu se je izvršila vzajemna polarizacija, naša telesa so se stopila v eno samo celico, ki velja za druge ljudi kot en par, za nas same pa je samo neločljiva kal. Nobene lastne osebnosti nimamo več: vsaka naša kretnja ji je podrejena; kakor magnet smo, ki stoji v miru in deluje samo, kadar nam steče po telesu in kadar nas prevzame fluid te žene. Vse druge žene se nam zde kakor nespolna bitja, in če se nam posreči, da jih neki dan dobimo, ker se to čutom zahoče, nam ostanejo vendarle tuje ter nas ponovno prepričajo, kako usodno smo povezani z edino ljubljenko, z nepogrešljivo, nenadomestljivo.

Sketch se ni mogel ločiti od igralk: silni spori, pogosti spopadi, ki jih je povzročala njena prevelika raz-

draženost, so ga svarili, naj se ji za zmerom umakne: a vedel je, kako kratkotrajen bi bil beg, kako strašen kes in kako nevaren na novo podneteni žar. Živeti ni mogel ne z njo, ne brez nje, kakor radi pravijo že od Ovida sem nespremenljivi ljubljenci. Zaman bi bilo, če bi šel od nje proč; drugi večer bi bil že nazaj v ozadju parketa, med vonjem po ljudeh in oranžnih lupinah, in bi ploskal z otroškim navdušenjem iz samostana Svetega Srca pobegle gojenke.

Površni, preprosti ljudje, tisti, ki cenijo ljubezen povprek kot navaden družabni odnos, nič drugačen od drugih, mislijo, da je najprimernejši trenutek za prelom med ljubljencema po prepiru, krizi, izlivu ljubosumnosti ali prevari. Kako nič ne vedo! To je najmanj primerna prilika. Trpljenje in jeza ne odbijata, temveč privlačujeta; njuna sila poravnjuje in ne ločuje; dokončna ločitev, ko ni več verjetna povrnitev, pride samo po jasnini, ko se ne kaže na obzorju nobena senca prevare, ko si lahko pogledamo drug drugemu v dušo, kakor v bistro vodo, kateri ne more spraviti iz dna noben stres stare troske vrtinčastih spominov in nečistih čustev.

* * *

S tako vedrima dušama, sta živela oba zaljubljenca nekaj dni na visokem pogorju, kjer traja poletje dvajset dni, na visoki planoti, po kateri so se tedaj sprehajali črni cilindri in senatorji.

Piskri in senatorji. Kak tujec, ki ga je semkaj zanesla pomota, in mnogo piemontskih plemičkov, ki polirajo z neznaskim ponosom in preudarno varčnostjo zbunčene konice pozlačenih kron na novo.

Sleherno nedeljo pride iz modernega, s stolpi okrašenega, obledelega gradu visoka gospa z bleščečim imenom, da pobožno skruši častivredno postavo pred oltar farne cerkve; in to je najsenzacionalnejši dogodek v sezoni. Vsa česta od gradu do kraja oživi od bagrenih kril — noša iz doline — in tartarinskih letovišnikov, obutih in okovanih za na ledenike, ki najočitneje kažejo očem na jermenu dvakrat brušenega daljnogleda znak zadnje konj-

ske dirke. Odlična stara gospa prihaja točno in jo nanzanja troba na avtu, ki se svetlika v soncu; prošt, mlad gorski pridigar, bolj učitelj borenja ko duhovnik, že stoji v obredni obleki na cerkvenem pragu in s tem javlja, da je dobri Bog pripravljen in čaka samo še na Njo.

Ko je maša končana, se dvigne gospa s sedeža, ki se razlikuje od drugih samo po preprosti rdeči žametni blazini, in stopi ven na cerkveni trg, ki ga oblivajo planinske vonjave, rdeča krila in sonce. Piemontski psevdaristokrati se smukajo okoli nje, uganjajo s svojimi plemiškimi grbi samoskrumbo in se v vsej bedni objestnosti prerivajo, kdo dobi od vzvišene gospe prej miloščinsko besedo ali celo nasmeh.

Čim se ji ta ali oni polnokrvni aristokrat s starokopitno spoštljivostjo prikloni, se že sprožijo nesodobni fotografski aparati.

In ona se ljubeznivo nasmiha z obrazom, ki je po barvi podoben uvelim gardenijam in na katerem blesti avtentična odličnost, premoč po rodu in duhu. Vsem ponudi roko in vse spozna ter jim stavlja vprašanja; nihče ne uide tem velikim, iščočim zenicam, ki so nabrale v svojih otožnih globinah stoletno gospodstvo. In ko zadone opoldanski zvonovi, se bela dama, ki jo glasno pozdravljajo, že pelje v avtomobilu, ki se oddaljuje neslišno kakor nosilnica. Na ovinkih odmeva kovinsko trobentanje, kakor bi dirjal spredaj vodnik iz davnine in pihal v trobento.

— Kaj niste bili pri maši, gospodična? — je vprašal neko jutro Sketch plavolaso vzorno devico, osemnajstkaratno devico.

— Tu je vse preveč grofic, vojvodinj, baronic — je zdrdrala s travno bilko v ustih. — Sem rajši obiskala žabe v bližnjem ribniku: biti mora tam več ko tisoč žab in paglavcev. Kdo ve, kako bi se dolgočasile, če bi jih semintja ne razvedrila z obiskom. Me že poznajo. Še preden jim naznanim s kamenčki prihod, se že pokažejo iz skrivališč.

Osemnajstkaratna devica je priletela v dolgih skokih po stezi, tiščala z roko knjigo k boku, med listi pa sredinec.

— Gospodična ima dober okus! — je z dopadenjem opomnil Sketch, ko je ošinil naslov.

— Kaj pa mislite, da čitam? — ga je šaljivo podražila mlada deklica — Zastrupljeni zobotrebec, ali Gorilsko pošast, ali pa Ljudožerko?

— Ker slovstveno znanje naših deklečev ne presega toskanskih ritornelov, v katere so zavite čokoladne ploščice, človek radovedno ostrmi, če zagleda v tako brezmadežnih in poštenih rokah pesnika Mallarmēja, blaznega lirika.

Plavolasi otrok je zagnal smeh, kakor vodomet.

— Pa prijateljica?

— Se oblači za kosilo.

— Prijateljica ne hodi v cerkev?

— Pravi, da si poišče veselje onstran, kadar ga ne bo več imela tostran. Dokler bo prihajala v gledališče publika, da jo bo poslušala, ona ne bo hodila v gledališče poslušat drugih. Zgodbe, ki jih pripovedujejo drugi, bo poslušala, ko drugi njenih ne bodo več.

— Pa je tisti dan še zelo daleč?

— Mislim. Danes je ona na svoji višini.

— Že trideset let je na tej višini.

In ne da bi čakala Sketchevega ugovora, je ubrala milejše strune:

— Oprostite. Poredna sem. A vaša dama mora biti slabša od mene.

Zelo suha deklica je bila čudovita zmes iz kosti in svetlobe: bila je podobna na cerkvenih oknih naslikanim in s soncem oblitim devicam. Včasih je bila videti cela postava prešinjena s pobožnim hrepenenjem: včasih ji je zadrhtelo previtko telo v otroškem nemiru: in še drugikrat se je stresla boječe, kakor martinček, in zahlipala, kakor bi jo razjedal notranji ogenj. Smehljala se je otožno, z zaprtima ustnicama, ne da bi popačili peterokotna in liki gorski nageljčki rdeča usta. Bila je ponosna na svojo rusko baletno postavo in jo je znala uveljaviti s tem, da se je odevala s tesno priležnimi, črnimi oblačili, ki so še poudarila zlato njenih las in ji neprimerno podaljševala postavo. Vitka, prožna, žareča, dišeča kakor vanilijeva paličica, je brezbrizno hodila

mimo hotelskega čebljanja, ki se je vnelo okoli klavirja, zapuščala sama ponoči sobo, da je prisluškovala mnogo-glasni dolini, ali se pogovarjala z lepo belo mačico, ki so ji v temi bleščeče oči tekmovala z žerjavico na njeni cigareti. V hotelu se je mnogo šepetalo o večerih mlade deklice; pripisovali so ji sramotilna tajna shajanja; ona se je pa naslajala na obrekovanjih, ki so ji pridušeno sledila, kadar je odhajala v prosto naravo, da poišče belo čustveno mačico, ki je posedala večer za večerom po več ur na kmečkem plotu in si gladila belo dlako, da bi bila luni všeč.

— Ali hočete, da postaneva prijatelja? — je predlagal Sketch.

— Ne verjamem, da bi bilo to mogoče. Francoska pisateljica Rachilde⁸ je dejala o prijateljstvu med moškim in žensko: *c'est de l'amour blanc*. Z drugo besedo: uvod v poželenje.

— Na svidenje! — in ponudila je Sketchu roko. — Če naju preseneti vaša gospa, me ubije. Danes pa ni primeren dan za to, ker sem prejela z onkraj morja košaro s tako velikimi breskvami. Ne marate sadja? Jaz zelo. Najrajši bi se hranila samo s sadjem in sladkorjem. Sladkosedna sem, kakor čebele.

— Sladkosedna in plavolasa. Melita bi vam moralo biti ime.

— Kaj pomeni to?

— Čebela.

— To je lepo. In poda se mi. Melita se bom imenovala. Pa vi, s kakšnim imenom naj vas kličem?

— Kličite me . . . Kličite me, kadar koli hočete.

* * *

Sketch in igralka sta našla v tem gorskem kraju do-
tlej nepoznan mir. Od prepira prvega dne, ki ga je bil
morda kriv ostanek elektrike iz mestnega življenja, ki
jima je še tičal v obleki, sta prebila dolge dneve v do-
brodejnem ugodju, zleknjena na ležalnicah terase nasproti

⁸ Rachel (1820—1858); oživila je klasično tragedijo (op. prev.).

pestrim, lesketajočim se ledenikom, ali sta pa iskala po travnikih štiriperesno deteljico, ali hrustala angleške kekse, ali pa igrala poker s hotelirjem in egiptovsko damo, ki je hotela igralki pokloniti prastarega, iz Doline kraljev izhajajočega govnoorbca (made in Germany).

Početje štirih igralcev, ki so spričo mistične čistote v planinah na grehoten način prebijali popoldneve pri poganskih pokerskih kvartah, je trlo vse druge hotelske goste; oče treh neoskrumljivih hčera, ki je vedno obdržal na glavi trdi klobuk, da je obvaroval črepinjo pred ultravioletnimi žarki, in ki je spal z zakajenimi naočniki, da bi ga ob jutrnji zarji ne prebudil kak nadležni sončni žarek, ki bi se vtihotapil skozi rolete, je pošiljal dobro varovane hčere daleč proč, da bi ne slišale vražjih kletev nad kvartami sklonjenih igralcev.

— Nič.

— Naprej.

— Začnem.

— Držim.

— Vidim.

— Ne.

— Koliko?

— Eno.

— Tri.

— Dve.

— Končano.

— Čip.⁹

— Deset lir.

— Dvajset.

— Štirideset.

— Videl.

— Damski ful.

— Barva.

Nekemu zelo dostojanstvenemu senatorju, bistrournemu in dogmatičnemu, pnevmatično napihnjnemu od učenosti in svečanosti, ki mu je bila brada naravnana navpično in vzporedno, kakor politično prepričanje in elementi dobro discipliniranega znanja, temu senatorju

⁹ Najmanjša enota (op. prev.).

se je približala pobožna modrokrvna dama, predsednica raznih društev, kjer se druži neumnost z dobrim srcem, da bi doznala, v koliki meri bo kriva pokerska igra prepadu današnjega časa. Ta brezhibna gospa je bila priporočila vzgojiteljici, naj pusti otroka igrati se samo s takimi sovrstniki, ki se lahko pohvalijo vsaj s stremi četrтинami plemiške krvi v žilah, in pri obedih se je pojavila zmerom prva, da bi ne doživela ponižanja, če bi se kdo ob njenem prihodu ne potrudil vstati. Medtem ko si je povprašani senator s produševljenimi prsti gladil učeno brado, je govoril o socialnem skrbstvu, o narodni plazmi, preživeli v večstaničnatih bitjih, ki jo obnavlja verska vnema, polidemonizem zaostalih narodov, in končal s tem, da ni poker nobena hazardna igra, temveč duhovna telovadba, ker geometrizira življenje, ko vodi človeka v carstvo zaznav, hitro razvija intuicijo, maže asociativne zaznavne vezi, in če že ne ozdravlja najtežjih primerov adinamije, pa vsaj lahke astenične¹⁰ oblike. On sam je z umerjenim kleriškim smehljajem priznal, da je tedaj, ko so mu na univerzi v Buffalu podelili naslov častnega doktorja, igral s štirimi profesorji modroslovne fakultete in z navadnim damskim parom pognal v beg vzvišenega gospoda rektorja, ki je imel v rokah kralja s sekvenco.

Ta kralj, ki je moral zbežati pred dvema damama v senatorjevih rokah, je osupnil deviško, monarhističnim načelom vdano damo in jo spravil ob zadnji videz senatovega dostojanstva.

In še tisti večer je bil hotelir pozvan, naj opusti pokerske partije z Egipčanko, igralko in njenim ljubimcem, če noče, da odpotuje vse staro plemstvo v hotelu z južnjakom vred, ki ima kakor holandski sir rdečo bučo, in z markizo (moj stric poslanik, moj ujec papeški nuncij) že naslednje jutro ob zori s prvim vlakom.

Miza pokerskih igralcev je torej pogrešala četrtega.
— Ali igrate, gospodična?

¹⁰ Astenična mrzlica = tista, ki bolnika zelo oslabi (op. prev.).

— Igram.

In tako se je zgodilo, da je igralka osemnajstkaratni devici, plavolasi deklici z velikimi, modrimi očmi, kovinsko modrimi, zasenčenimi z zavihanimi črnimi trepalnicami, stisnila roko.

Ko se je igralka deklici predstavila, je imenovala svoje rodbinsko ime.

Egipčanka je dahnila nekaj zlogov, ki so se začeli z lady.

Deklica pa je imenovala nedoločno vznemirjena ime, ki ji je bilo predlagano pred dnevi, ko je bila priznala Sketchu, da se kakor čebela sladka s sadjem:

— Melita.

* * *

Obnemoglo puritanstvo vsega hotela se je treslo za usodo plavolaske z velikima modrima šarenicama, ki je prišla v vrtoglavi prepad, v duhovni vrtinec igralka, znane po lezbični ljubezni. Ali ko so spoznavali, da se ji ni nič spremenila roznata čilost v licih, mladostna brezskrbnost in otroški tek, se je jela letoviščarska publika polagoma, plašno in previdno približevati mračni gledališki gospé.

— Oboževalce si izbiram sama! — je razglasila.

Mladi mož up to date, ki je hodil, da so se mu smejali celo divji kozli, s prekrasno puško Hammerless¹¹, dežnim plaščem Biskery in brezhibnimi rokavicami iz kengurujeve kože in jo mahal neustrašeno pod križnim ognjem ženskih pogledov, ves zatopljen v najgloblje razmišljanje, upognjen pod bremenom neizmerne razuma, je dobil od igralka vzdevek »premišljujoči gumpec«. Kakor naletimo v sleherni hiši na pianista, ima vsaka družba »premišljujočega gumpca«; to je tisti človek, ki si ustvari politično mnenje po humorističnem listu »Guerin Meschino«; tisti, ki dviga dobrodejni učinek kislega mleka do neba, ki resno zatrjuje, da je vse relativno in da izjema potrjuje pravilo; in če kdo izrazi nekoliko izvirnejši nazor, se sarkastično smehlja ter se na tihem pripravlja, da ga ob prvi priložnosti svečano proda za svojega.

¹¹ Brez petelinca (op. prev.).

— Všeč so mi navadni ljudje — je izjavila igralka in mu obrnila hrbet. — Danes, ko hoče biti ves svet zanimiv, so resnično zanimivi samo tisti, ki niso.

Mladi posvetnjak se je razdražen skliceval na svoje odlično poreklo, na svoje plemenite organe, ki mu niso dovoljevali, da bi občutil kakor kakšen meščan. In igralka je odvrnila:

A, kaj aristokracija! Edina aristokracija, ki jo priznavam, je aristokracija duha!

Mladi posvetnjak, v katerem je še strastneje zažarel ponos na rod, je planil skozi hotelske dvorane, da poišče ljubljenco žene, ki ga je razžalila.

— Gospod! — mu je oholo zaklical — Vaša dama me je težko razžalila. Prevzamete vi odgovornost za njene besede? Zahtevam takojšnjega zadoščenja. Kmalu boste slišali o meni!

In v resnici je dobil Sketch uro pozneje obisk dveh mračnih, neustrašnih, naščeperjenih gospodov v črnih, prekajenih oblekah, na brezhiben način zapetih čez kavalirski trebuh, kakor dve v sukneni obodek stisnjeni mandolini. Bila sta dva plemiča: vitez in baron.

Vitez je bil eden tistih bedastih, brezbržnih stotnikov s čednim obrazom, ki so jih zaradi prezgodnjega poneumnjenja odslovili, ki pa vendar postanejo, kakor še zeleno sadje, ki ga polagamo zaradi dozorenja v omarico, majorji, podpolkovniki, polkovniki in generali, ter dobe vedno kako namestitev kot pridni pisarji, ugledni sodni sluge, previdni in pravični zavijači.

Baron (drugi plemič), je bil mož baronice Esmeralde, slovite pisateljice, ki je izdala, kakor je vsakomur znano, otroški roman »Prstek v nosku«. Baron in baronica sta stanovala v koncu kmečke hišice, ki je bila prelestno obdana s koprivami in je imela sobo in izbico, dva ali tri nadzidne zobce, sončno uro in grb. Vsak teden sta razstavila na pločniku tega »gradu« vbalzamiranega fazana in sta nosila poleti in pozimi nogavice iz bele svile. Nekateri nesramni meščani so jima podtikali, da uporabljata isti par, ki je na polovici prerezan, obadva: gospod baron, ki nosi (z nizkimi čevlji) del izpod meč, in gospa baronica, ki oblači (z visokimi čevlji) del nad meči. Tako

bi si bil rešil zakonski par s pomočjo skromnega izdatka za par nogavic dekorum svojega petkrat stoletnega imena.

Vitez in baron sta prinesla kot zastopnika Sketchu poziv na dvoboj in sta mu svetovala, naj si izbere dva pobočnika.

— Nič težavno bi mi ne bilo — je odgovoril — dobiti dva brezposelna.

A to bi bila dva kretena, ki bi ne bila sposobna varovati mojo čast in kožo, ali bi pa bila razumna človeka ter bi ne hotela sprejeti trapaste naloge in razpravljati z vama, gospoda, o malenkostih, ki jima niso v mar.

Oba lična plemiča sta se dostojanstveno umaknila in si pridržala, da o tem poročata tistemu, ki sta ga zastopala.

Njun kavalirski mladenič je ves ogorčen pospravil kovčege. Oprtal si je puško Hammerless čez dežni plašč Biskery, si odel roke s sugestivnimi rokavicami iz kengurjeve kože ter odrinil proti glavnemu mestu, da si poišče dva odločnejša in v občutljivih viteških rečeh izkušenejša zastopnika. Dostojanstvo, ki mu ga je pohodila pritepena komedijantka, je zahtevalo odločnega zaščena. Žalitev časti mu ni mogla ostati nepoplačana.

Nepoplačan je ostal samo krčmarjev račun.

2

In tako se je obnavljala publika. Na mestu temnoplavalase cipice, katere čas še ni bil zdelal in ki je bila nenadoma odpotovala, ker barometrski pritisk pèsku Bacaraju ni prijal, je sedelo petdesetletno dekletce, zadnje izmed sanjark: imelo je sinji trakec v visečih kodrčkah, dišečih po parfumu Ilhang-ilhang (1901), v slogu Liberty izdelano torbico (1902) in plašček z Richelieujevimi čipkami (1903) okoli prsi, koprnečih po lahkem kavaleristu, ki ga nikjer ni bilo; hodilo je z lakastimi čevljkami in pe-

tami izza časa Ljudevita Petnajstega na travo ter poklekalo ob potočkih, da je trgalo spominčice.

Za časa Dreyfusove afere, ko so se prvikrat pojavili stezniki, je doživela ljubezensko razočaranje, ali, kakor pravijo vražarice: težave v ljubezni.

Krog špiritistov (špiritisti, kakršni se v vseh planinskih hotelih ob deževnem vremenu namah snidejo), je navedel igralki velike duhove in sence med Asfodelami Eligejskih poljan blodečih junakov in jo povabili, naj se udeležuje njihovih medijskih sej.

— Kdo ve, gospodična, če niste medij — je menil najrazboritejši v družbi (til, čipke, gipire).

— Medij nisem — je gladko zavrnila igralka — in ne verujem v te duhovite družabne igre.

— In vendar — je odločil najrazboritejši v družbi (til, čipke, gipire) — dandanašnji ni več dovoljeno dvomiti o nekih pojavih. Moramo jih priznati, čeprav si jih ne moremo razložiti.

— Prav dobro si jih razlagam — mu je odvrnila igralka — v vsaki rodbini, kjer imajo šepajočo mizo, mislijo vsi, da so mediji. Špiritizma bi sploh ne bilo, če bi mi zarji nekoliko natančneje žagali noge za mize.

Krdelo deklic, prav neumnih gosk, katerim je piljenje nohtov in metanje tenisove žoge alfa in omega v življenju, se je gnetlo okoli igralka in napenjalo na vso moč duha, ki se je izražal v ostroumnih opazkah: pretirano, kar se da čedno: kaj takega; kar umrla bi, tako elegantno; imela sem slasten zajtrk; ona jih je pa sprejemala z odslavlajočim molkom. Druga skupina gospodičen je poskušala pri lepi tragedkinji na nasproten način več sreče. Vedle so se kot redka bitja, iskateljice nemogočega, z obrazom sfing, z dvoumnimi očmi, zagonetnimi ustmi, kovarskimi rokami, z nerazumljeno psiho in dušo, s strašnimi nasprotji obremenjeno. Mlade dame, katerim se napenjajo nosnice, ki dvigajo oči kvišku, stiskajo ustnice in z nadčutnim glasom zakličejo: morda!

— Moderne gospodične smo! — so izjavljale igralki, da bi se ji prikupile. — Napredne deklice smo.

— Naprednjaške ali nazadnjaške — je ledeno odgovorila igralka, — deklica ostane vedno, kakor jo je dolo-

čil Baudelaire: — Une petite sottie et une petite salope; la plus grande imbécillité unie à la plus grande dépravation. Il y a dans la jeune fille toute l'abjection du voyou et du collégien¹².

Osemnajstkaratni devici, ki je v tistem trenutku vstopila in jo preplašeno pogledala, pa je ponudila obe roki in ji rekla:

— Razen redkih izjem, Melita!

In pobožala jo je z vitkimi prsti po laseh.

Drugih gospodičen ni bilo več.

* * *

— Pazi — jo je prosil Sketch, ko sta bila sama, — žališ mlade dame, delaš krivico možem in me spravljaš v kavalirske spore z mušketirji iz «Plesa v maskah». Zasovražiš nama vse ljudi v hotelu.

— Zasovražim? Prav to pa hočem; me vsaj puste na miru. Pripeljal si me v to nevredno gostilno s fevdnim plemstvom v okovanih čevljih in klepetuljami v krojaških oblekah.

— To je najboljši hotel v kraju!

— Čemu sva šla v ta kraj?

— Sama si ga izbrala.

— Še nikoli nisem bila tu.

— Jaz še manj.

— Povprašati bi bil moral.

— In potem?

— Bi mi predložil drugega.

— Žena si, kateri človek lahko predlaga samo tisto, kar je že odločila.

— Molči! Že dve leti se ravnam po tvoji volji, kakor najpodložnejša žena.

— Tisti, ki sluša, sem pa jaz.

Odmor. Nekdo je prišel v dvorano, razgrnil časopis in čital.

¹² Trapica in malopridnica; največja slaboumnost združena z največjo pokvarjenostjo. V deklici je vse prostaštvo porednice in dijakinje (op. prev.).

— Govori tiho — je prosil Sketch. — Ljudje so tu.

— Vajena sem jih več — in udušila je glas.

— Sicer pa — je povzel Sketch. — naj bi si bila poiskala kateri koli hotel v katerem koli kraju, povsod bi bila naletela na isto ozračje, zakaj povsod so sami letoviščarji: na kmetih se namreč polasti vseh ljudi letoviščarska duša; tu ni več doktorjev, ravnateljev, dijakinj, ljubic, poslancev; samo letoviščarji so v vsej svoji opremi iz bučne in vesele topoglavosti.

— Vem to, a imam dovolj teh ljudi, ob katerih se dušim. Špiritisti, plesalci, razumniki, aristokrati, trgovčiči, ki govorijo preko mize, deklice, ki iščejo razvedrila, s katerim bi se malo kompromitirale, deklice z algebraično dušo, s fatalizmom opojene mlade dame, čustvene stare device iz rokokojske dobe; baronice, ki si v zavojnici obuvajo nogavice in uporabljajo parfume iz moška in bergamot. Dovolj, dovolj! Končno povleče ta ciklon kretenizma še mene s seboj! Električni zvonci ne delujejo; če prosiš malo cedrine esence, ti prinesejo iztisnjeno citroninega soka; če naročiš morne vode, ti prinesejo vrele; postaviš jo na okno, da bi se malo ohladila, in ko jo vzameš nazaj, je led; če dam sobarici plašč, mi ga skrtači na srhlo, namesto da mi ga strka od* znotraj. Nikoli še nisem videla take avše, kakor je ta sobarica!

— Če bi bila razumnejša, bi ne bila sobarica. Potem bi bila kokota.

Gospod, ki je bil prišel v dvorano, da bi čital, je časopis pregledal, ga zopet zganil, se nalahno priklonil in zaprl vrata za seboj. Odkar so uvedli odvetniki modo, da dolže priče, ni previdno prisostvovati ljubavnim žalogramom.

Gospa je tedaj lahko zopet povzdignila glas in odprla register s tožbami.

— Če bi bila šla drugam, bi ne bila naletela na to plavolaso prilizjenko.

— Katero?

— Tisti zamiti obraz, kakor bi imela pnevmotoraks: tvojo svečeniško in usodno devico.

Sketch je poskušal z njo tiho in miho govoriti.

— Prosim te, da četrť trenutka premisliš, duřica ! Ali nisi ti tista, ki ji božař lase in se ji smehljař?

— Mislim, da sem. Mar meniř, da ji bom na malomeřčanski naćin razodevala ljubosumnost.

— Saj ti sploh ni bilo treba imeti z njo opravlka.

— Da bi vama pustila svobodo.

— ře ne pogledam je ne.

— ře je pa dotikař.

— Nehaj vendar z bedarijami.

— To so dejstva.

— Na tem ni niti trohice resnice.

— Pozimi prav tako ni bilo trohice resnice, ko sem te presenetila, kako si se spogledoval s karakternó igralko, ko sem te srećala na cesti z upraviteljevo gospo in sem te dobila za mizo z . . .

— Govoriti, spogledovati se, za mizo, na cesti. To so mi grehi ! Kaj bi moral le reći o tebi, ki spiř z vsakomer, ki ti slućajno prestreže pot?

— Jaz pa delam, kar hoćem.

In vstala je. Sketch je ostal sam in hodil avtomatićno po dvorani. V tej tihi uri se je slišalo samo pokanje tal pod koraki; v temi se je bil zbral ře zadnji sonćni řarek na glasovirjevih svećnikih. Sketch je prislonil ćelo na řipo in strmел v ledenike, ki so se lesketali v rumeni lući večerne zarje; pajek je brzel domov in drćal ob svojem drznem visećem mostićku med stebrići in gredjem. Sveža mecesnovina v oknu je poćasi izsolzila na řipo kapljico smole.

Mladenić se je umaknil, neodloćeno mencial, osupel obstal in hotel oditi skozi vrata, kjer je bila odřla ljubica.

Skozi somraćno, globoko odprtino vrat, ki so vodila k stopnicam, je zagledal pred sabo Melito, ki ga je pogledala z velikimi oćmi in molće stresla z glavo.

Bila je nadvse neřna in vitka, skoraj breztelesna, kakor prikazen. Bledo oblićje ji je obdajal zamotani venec řarkov in svetlikajoćih se las. Roki sta ji mlahavo viseli ob visoki postavi.

V tisti bledoti, s svetlim řarnim sijajem, ki je obseval pred temno vratno odprtino stojećo postavó, se je zdela ćloveku kakor zlata monstranca.

Nepotrpežljivo je zazvonil zvonec. Hitro se je prikazal na spodnjih stopnicah natakara, pogledal številko na električni zvočni deski, se pognal v dveh skokih po stopnicah, trenutek na to pa se je vrnil in vprašal Sketcha:

— Ali odpoveduje tudi gospod sobo?

— Čemu?

— Dama odpotuje jutri. Ukazala je, naj ji naročimo prostor v poštнем avtomobilu za jutri popoldne.

Sketch ni odgovoril; iskal je odločitve na jasnem obrazu Melite; a modre, najčisteje modre oči, so ostale odprte, in peterokotna usta, rdeča kakor divji klinčki, se niso nakremžila.

Drobna deklica, ki je imela bolestno lepoto bledoličnih ljudi in ki se mu je zdela poprej manj pomembna in prozornejša od kremenjaka, se mu je predočila sedaj kakor zagonetna sejalka nemira.

Spadala je med tiste prikazni, ki jih ne more nihče naslikati, ker so jim poteze preveč brezsnovne in barve brez zadostne svetlobne sile. Vidimo jih lahko samo v sanjah ali glasbi, zakaj glasba so pripovedovane sanje.

Natakara se je zaobrnil, kakor bi hotel oditi:

— Če ima gospod kaj ukazati . . .

— Pokličem.

Sonce je v krvavo rdeči veselosti zahajalo za gorami in čistilo rdeče ledeniške grebene v ognju pojemajočega žara; dolina se je drhte potapljala v meglenomodro večerno otožnost.

Sketch in Melita sta odšla v naravo. Moral je pogledati v obličje temu bitju, ki je skrivalo v dozdevni transparentci svoje duše kdo ve kakšne spletke. Poznal jo je tako slabo in vendar ga je že spravila v temni nemir; spregovorila sta le malo besed, in vendar se mu je zdelo, da jo pozna že cela leta in da jo je spremljal v prejšnjem življenju po bajnih obzorjih.

Ničesar ni storila, da bi mu vplivala na usodo; bila mu ni nikakšna ovira, nikakšna motnja, in vendar se mu je prikazovala v nekih trenutkih dvoma, v vrtincu nekaterih kriz, nato pa je molče izginila in mu pustila v živcih nepojasnljiv nemir in v srcu deviški vonj po lahkih oblačilih.

— Všeč ti je! — je dejala ljubljenska in pokazala na Melito.

— Prav rad bi ji obesil dve črešnji na ušesa — je omilil Sketch: — dve rdeči lisi ob obrazu brez krvi te žvečilke kafe bi lepo pristajali.

Toda sedaj, nekaj dni kasneje, ko sta bila izmenjala šele brezpomembne besede in nekaj zgovornih pogledov ter je le redko, med spori v ljubezni z razburljivo ženo pomislil nanjo, se mu je zdela ta deklica, čista kakor posobljena čistost, to plavalas okostje, kakor vtelesenje nevarnosti, simbol grožnje, (morda ponevedoma) odločiteljica o njegovi usodi.

— Naj vas pogledam, Melita — se ji je upal reči na samotnem ovinku.

Otrok se je nasmejal.

— Naj vas pogledam, Melita — je prosil v strahu in jo motril, kakor bi preiskoval nasprotnika, ki je morda skril orožje.

Toda otrok se je izmaknil njegovemu pogledu in se oddaljil dva ali tri korake od njega.

— Poglejte me!

Skočila je na skalo, ki je bila črna ko bazalt in štirikotna ko podstavek; tam zgoraj, dva metra nad cesto, se ji je odražala svetla, šibka postavica od temne baržunaste odeje, v katero se oblačijo noči na planinah in jo odgrinjajo samo v jasnih nočeh, da potonejo v mesečini.

A podajalo se ji ni nič, ko je stala ko smešen kip. Stopila je nazaj k prijatelju in se mu približala, da bi je ne imel na sumu, češ, da je hotela v svoji koketnosti, naj bi stekel za njo.

— Dovolite mi, da se vas primem?

In prijela ga je pod pazduho.

Cesta je držala ob hudourniku; ob hudourniku, ki žubori kakor noben drugi; poje kakor gosli, katerim manjkajo tri glavne strune in jim ostaja samo najvišja, ki jo požira veter in njegov lastni glas.

Lys!

Tudi njegovo ime je en sam udarec po zadnji struni.

— Pojdiva dol! — je predlagala Melita in vlekla na

uho surov žvenket aluminijastih loncev. — Letoviščarji, ki se vračajo.

In ne da bi ga izpustila, je stekla v polkrogu okoli njega.

Gostilna je rezala v temno ozadje osem majhnih svetlobnih pravokotov.

— Hotela sem vas samo pozdraviti — je po dolgem obotavljanju šepnila Melita. — Jutri odpotujete. Nikoli več se ne bova videla. In vendar se ne moreva raziti kakor dva tujca, katera je privedlo naključje v isto gostilnico in katera je upravitelj posadil za dve različni mizi. Hotela sem Vam dati roko malo proč od vseh teh malenkostnih ljudi. K poštnemu avtomobilu bi ne prišla; kdor odpotuje, mu leži prtljaga vse preveč pri srcu . . . Potem pa tudi ne bom ob tisti uri tu.

— Greste tudi vi nazaj?

— Naprej gor. V nasprotno smer. Na gore.

— S kom?

— Z nikomer. Vedno sem hodila sama; vedno so me videli samo: ob morski obali, nad dolinskimi jarki in po bučnih cestah v velikih mestih. In verjemite mi, da tega ne delam iz nečimrnosti. Vse človek lahko hlini, samo ne ljubezni do samote. Kdor se odloči v nadutem razpoloženju za ljubezen do samote, katere pa v resnici ne ljubi, jo izda že po nekaj dnevih s prvim, ki pride mimo.

— Potem sem jaz . . .

— Vi niste navaden mimoidoči. Koliko je šlo drugih mimo, pa se nisem zmenila zanje.

Ko so prihajali izletniki v enakomernem koraku bliže, sta stopila Melita in Sketch v stran.

Na vonju po grenkih mandeljnih, ki ga je oddajal, sta spoznala tvorničarja nitrobencola. Ko je izginila nejasna gmota nahrbtnikov in ljudi v megli, je deklica nadaljevala:

— Ali veste, kje se človek resnično samega počuti? Sredi množice, med tremi milijoni prebivalcev, med tremi milijoni neznancev. Nasprotno pa ne dobimo v samoti, v najoddaljenejših vaseh, nobene prave samote, ker zadovoljuje, da poznamo enega samega človeka, pa ga srečavamo na vsak korak.

In ko je šel navzdol po megli z blede, plavolaso, v svetlo oblečeno deklico, ki je bila, sodeč po hladni roki, vitki, goli roki, ki se ga je dotikala, tako lahka in mila, si je mislil zbeگان in brez prepričanja:

— Ta otrok je čudovito lepa, pestra, slikovita rastlina. Ko grem z njo, se mi zdi, kakor da nosim kvečjemu cvetlico v gumbnici.

Lagal je samemu sebi. Nikogar si ne upamo tako drzno nalagati, kakor samega sebe.

— Ali niste bili nikoli v tujini? — ga je vprašala deklica — Jaz že, zelo veliko sem potovala.

— Sama?

— Sama.

— Nimate sorodnikov?

— Nikogar nimam. Imam kakšnega brata, kakšno sestro, očeta. Nimam pa matere. In kdor nima matere, mu je, kakor da nima nikogar.

Pomolčala je in pomislila. Nato je povzela:

— In potem, in potem . . . Pravi sorodniki niso tisti, ki jih imamo po rodoslovnih določilih; ti nas ne privlačujejo; na lepem naletimo v svetu na tujca, ki nam je brat, oče. On nam je pravi sorodnik.

— Pa ona dama . . . ?

— . . . ki me je obiskala? Neka teta. Pred nekaj mesci sem jedla, kakor danes, kolačke v slaboglasnem baru Cannebière. Pred letom dni obsorej, potem, ko sem do omame prisluškovala petju murnčkov v Provansi, sem se potopila v sveti molk Biskajskega zaliva, med plesalke fandanga in pelotarisa a chistera, to so žogavci v rokavicah iz ločja. Kar naprej bi potovala. Če ima človek srečo, da ne pozna jezika, se mu zde v tujini vsi ljudje veleumni; če ne razumeš, kaj pravijo, misliš bogve kakšne ostroumnosti in posebnosti so ti povedali! Toda od dneva, ko jih pričenjaš razumevati, vidiš, da se menijo ko vsi drugi. In nato si daš pritisniti na potni list nov pečat, prekoračiš mejo in odideš v novo deželo z drugim jezikom, da se ti zopet izbudi slepilo.

Prispela sta bila do brvice, ki se je nagajivo zibala na negotovih kamnih.

Melita se mu je opirala na roko.

— Le zakaj vam pripovedujem te reči?

— Da odrineva trenutek slovesa. Tega trenutka se bojiva.

Gosli Lysa so pele svojo zategnjeno noto na četrti struni, in mostiček se jima je stresal pod koraki.

Ustavila sta se.

— Ničesar se ne bojim! je izjavila Melita.

Ali ko ji je pobožal z ledenikov padajoči piš tilnik in so se brezove deske še bolj grozeče zazibale ter je močnejše zašustelo po suhem listju, se mu je prižela z obema rokama k rokavom in se mu naslonila na prsa.

Vdihaval je vonj njenih od megle mokrih las in jo privil vso drhtečo, vso toplo k sebi ter ji pritisnil ustnice na hladni tilnik, ki so ga puščali na kratko ostrizeni lasje prostega, da je oddajal čutno toploto polne mladosti.

— Ne, je zastokala in vrgla, liki ptica, nazaj glavo, da mu je ponudila blede in strastno obličje, da mu je ponudila usta, polna ljubezni in dve očesci, polni solza.

Plavolas otrok, meglena noč, veter, brv preko pojočega hudournika . . .

V čudovitih starih časih, ko brzojavne žice še niso bile oskrunile gora, da bi jih privedle k civilizaciji, so se ustvarjale lepe basni, ki so jih pripovedovali priprosti ljudje, pesniki spesnili v stihe, ljubeči pa ponavljali (ljubeči so pesniki brez knjig s stih). Tako so se ustvarjale v čudovitih starih časih lepe basni.

— Nekaj imate na srcu, ubogi mladenič, — je šepnila deklica z ginjenim glasom. — Povejte mi vse. V tem spovedniškem somraku si je sladko izpovedati majhne zapupne reči.

S počasnim korakom sta šla navzdol proti gostilnici, ki ju je vabila z zastrto svetlobo in napačnimi zvoki gonga.

* * *

— Gospod ve, da obeduje dama v svoji sobi? — je vprašal s hladnokrvno zgovornostjo upravitelj Sketcha in jemal z mize enega obeh priborov.

— Ali so časopisi prišli?

Razgenil je časopis in pojedel zdaj žlico juhe, zdaj prečital stavek. Toda povedati bi ne bil mogel, ali je prečital članek enega tistih gospodarskih akrobatov, ki znajo dokazati z uporabo istih števil, kako drevi narod v gospodarski polom ali da ima denarja ko smeti, ali pa je prečital poskus enega mnogih neznanih kritikov, da bi uničil slovitega umetnika na neplodovit način, ki je pri njih žal v navadi, čeprav se jim z neprebavljivimi članki nikoli ne posreči, da bi se rešili neprestane pozabe in zapadlih menic.

Melita in igralka, ženska, ki mu je predstavljala preteklost, in deklica, ki bi mu mogla razsvetliti bodočnost, žena, ki mu je bila ljubljenska in deklica, ki bi mu mogla biti ljubezen, sta se stopili v eno, menjavali sta se mu in prerivali po nemirnem duhu.

Jedilnice za njegove oči ni bilo več; vzeli so mu krožnik in mu dali drugega, ne da bi bil to zapazil; želel je dober tek gospodu, ki je odhajal, pomešal francosko gorčico v marelično marmelado; pritrdil, ko ga je vprašal natakar, ali želi kave, in ko je stala pred njim, zanikal, da bi jo bil naročil; nato pa jo je nevede izpil.

Melita si je oblekla vonjavo zeleno obleko iz tila, ki je odkrivala suhe roke, skoraj otroškim podobne, da je bila videti, kakor bi bila odeta v nežne in prozorne alge, ki jih imenujejo ribiči sirenske čipke.

«Da bi ljubil njo, ne! — si je večkrat prigovarjal, ko si je prikliceval občutje, katero je imel malo poprej. — Rad bi romal po cestah in hodil v razsvetljene kavarne ob strani te slikovite celote v harmoničnih in kričečih barvah, ki jih ta ljubka ženska tako okusno združuje na sebi. Da bi jo ljubil, ne!»

Melita, ki mu je sedela nasproti, je iztegnila roko, da bi si vzela neko stvar z bližnje mize, ter se je cela nagnila.

«Dolga, plavolasa skrkot — jo je opredelil Sketch sam pri sebi, ko jo je opazoval. — Vem za ravnokrilo žuželko, ki jej je podobna: je tudi zelena in potegnjena ter ima ploščat prsni oklep in nazaj potisnjeno oprsje, velike, zvedave oči, kakor ona, in kakor v molitvi sklenjene,

drobne, veliko predloge nožice. Imenuje se: mantis religiosa¹³».

«A primerjal sem jo že s preveč žuželkami — je pomislil z občutkom kesa; in ko se je upiral tej nagonski nežnosti, je dopolnil: . . . to ljubko živalco.»

— Ali ste nesli gospé kosilo?

— Legla je v posteljo.

— Kaj ji ni dobro?

— O, dobro! Spi.

Po živčnih krizah je spala.

Salonski komik, vnet čitatelj znanstvenih časnikov, mu je dejal, da se mačke prihulijo in puhajo vedno po adrenalinični¹⁴ sprostitvi.

— Adrenalična sprostitve! — je javljal komik med skušnjami ali ob viharjih večerih, kadar je pripravljala umetnica z napetimi živci nevihto.

Na njene adrenalične izbruhe se je bil Sketch navadil; prešli so mu skoraj v potrebo. Vsako jutro deset minut prepira z ljubljenco pomeni zdravilno telovadbo, ki pripravlja človeka za dnevne boje s svetom. Sleherni dan je moral opraviti deset minut gimnastičnega spora v spalnici.

— Ta žena ti vpliva vznemirljivo kakor natrijev klorid na živce — je določal komik. — Moral bi jemati brom. Brom pomirja.

Brom bi mogla biti Melita, dete, ki se mu je prikazalo z bilko v zobeh.

Ali če brom dolgo uporabljaš, otopiš.

Žuželke, daljni medicinski spomini, so mu vrtnčasto vstajale v duhu.

«Odslej lahko ljubim samo ognjene ženske, kakor je ona — si je mislil — a druge tako razburljive izlepa ne dobim. Devica, plavolasa devica, je kakor čaša slatine, ki jo ponudimo alkoholiku.»

«Pa tudi, če bi našel lepšo, čustvenejšo, razumnejšo ženo, ki bi me bolj ljubila, bi se mi nje ne posrečilo nadomestiti. Ljubiti žensko se pravi, navaditi možgansko živčevje, da se vzgiblje samo za njo. Vsaka žena ima svojo

¹³ Kobilica (op. prev.).

¹⁴ Adrenalin = hormon, ki povečava krvni pritisk (op. prev.).

„valovno dolžino“, kakor bi rekel radijski telefonist. Lahko prebrodiš ves svet, pa ne najdeš drugega ženskega bitja, ki bi imelo njeno „valovno dolžino“, čeprav bi bilo zalše, čutnejše, zaljubljenейše, kakor ona.»

«In vendar me ta ženska zastruplja. Zaradi nje se staram. Pači mi vsa dejstva, vrednotenje vseh stvari. Nepojasnljiv pojav je to, kakor nesreča in hipnoza. Je to zli vpliv, ki name deluje, prenaša name žarko besnočo, vrtinčasto blaznost; smejem se, kakor bi vdihaval dušikov monoksid, plin za smeh: otožen sem, kakor bi bil pojedel bolivijsko solato iz kokinih¹⁵ listov, po spopadu z njo sem več dni silno nemiren; vse me draži, brez vzroka bi me kar razneslo.»

«Pred samim seboj postajam smešen, ko prehodim po cele noči pod njenimi okni, da vidim, kolikokrat prižge ljubimcu na ljubo luč.»

«Pred drugim postanem smešen, kadar nosim na obrazu sledove njenih nohtov. Preden se lotiš pogovora s to ženo, si je dobro vbrizgniti za vsak primer injekcijo, proti tetanusu» — mu je bil nekdo zašepetal.

Ostal je bil sam v jedilnici. Natakar je odvijal vse luči, razen one na njegovi svetilki. V optičnem brzotjavu hotelskih uslužbencev pomeni to znamenje: — Gospod, samo na to čakamo, da še vi odidete.

Sketch se ni ganil.

— Naj jo pobrišem? Brezuspešen poskus. Ne, to ni noben brezuspešen poskus. Bil je brezuspešen, ko sva se zapustila v dolgi dobi samih sporov, obupa, strahu, ko me je trla ljubosumnost. A danes, ko ne stoji med njo in menoj noben moški, danes bi morda lahko odšel in bi me ljubosumnost ne gnala več nazaj.

— Če bi hoteli prikazati našo ljubezen grafično, ali bi jih videli prekinitev, madežev in ponovitev!

— Jutri odpotuje — pravi. In bi res odpotovala, če bi je ne prosil, naj ostane.

— Pa če bi je ne prosil?

Natakar je bil slekel uradni frak in jel z nesramnim ropotom obračati stole na mize.

¹⁵ Koka = perujski grm (op. prev.).

— Bi gospod še kaj radi?

Sketch je vstal in odšel.

Oblečena v tesen jopič iz bibrovine in z obema rokama globoko v žepih je stopala Melita prav počasi po stopnicah navzdol ter se na vsaki pozibala na eni nogi.

— Kam pa tako hitro, Melita?

— Po cigarete in meteorološki svet.

— Kdaj mislite odriniti?

— Velela sem, naj me pokličejo ob petih.

— Spremim vas.

— V gore?

— Do meteorološke opazovalnice.

— Pojdiva.

— Toda jutri zjutraj ne boste mogli iti. Videli boste, da bo nemarno vreme. Če ne bo deževalo, pojdem z vami. Ali hočete?

— Izostanem nekaj dni.

— Jaz pa grem za nekaj dni zraven. Me hočete?

— Pa še rada.

Že sta odprla vrata trafike, da je veselo zazvonil zvonček.

Starec z dolgo, razpuščeno srebrnkasto brado, je pomolil mladi kupovalki, kakor po navadi, zavitek s sto cigaretami.

— Kakšno vreme bomo imeli jutri?

Starec je vzel pest soli, motril vlagokazne pogoje, dvignil potem glavo, in iskal skozi medle šipe nevidno točko na meglenem griču.

— Nobena zmota ni mogoča — je prerokoval. — Če ...

In izgovoril je pregovor, nekakšen stih v nerazumljivem jeziku, mešanici iz pokvarjene nemščine in razkrojene keltščine, ki jo je Melita prav dobro razumela: nedvomno dež.

— Kaj je rekel?

— Božansko sonce — je prevedla deklica.

Pozdravila sta.

— Vi ne požirate dima? Ne? Mene pa je dojila silovita bolgarska dojilja, ki mi je molila svoje balkanske prsi, hkrati pa kadila dolgo leseno pipo.

Ko sta stopala po cesti, jima je še zmerom veselo udarjalo na uho žvonkljanje zvončka iz trgovine, polno svečano razpoložene, glasne, zvoneče hudomušnosti. Kasneje je slišal mladenič še vedno v ušesih odmev mnogo obetajočega žvenkljanja, ko je odkril v sobi na ramenu dolg zlat las in si ga ogledoval ob svetilki.

* * *

Vso noč je čakala igralka, potrta od izčrpanosti in hrepenenja. Napravila se je bila lepše in je modro uporabljala vse male pomočke, skrbno varovane stekleničke, čudodelne kreme. Luč je bila zastrla s tem, da si je napravila senčnik s pomočjo svilene rute z velikimi pisami, da bi ga sprejelo ljubčku v najskrivnejših odtenkih vse preveč znano telo z novo tajinstvenostjo. Ali noč je nemo minila. Nič se ni oglašil zvonec, nič ni zalajal pes v daljavi, nič ni glodal črv v lesu (zvonec, pes, črv v lesu: v vseh nočeh brez spanca). Tudi Lysu je pojemal glas, da ga ni bilo več slišati, kakor da bi ga plačevalo Gostilničarsko združenje samo zato, da šumlja podnevi.

Vrata je bila samo priprla, da bi se svetlikala skozi prislonjeni vratnici luč, kakor vaba za ljubljenca, in da bi lahko vstopil, ne da bi se ponižal.

Zadremala je, se prebudila in se premetavala v tistem mučnem stanju brez volje, ko se zde noči brez kraja, in se je zopet izgubila v bolestnem svinčenem spancu. Ko se je prebudila, je bil dan.

Še počesala se ni, niti v zrcalo pogledala, in že se je oblekla v jutrnje oblačilo ter stekla do ljubljencevih vrat.

— Odpri!

Vse tiho.

— Prosim te, odpri!

Vse tiho.

— Za božjo voljo te prosim, odpri. Ljubi, preljubi, ne bodi vendar tak.

In oprijela se je s prsti vrat, kakor mrtvaških nosil, katere bi ji hoteli odnesti.

— Oprosti mi! Kaj sem ti vendar storila? Tako rada te imam!

Pod pritiskom njenega telesa je bilo videti, da se preperela vrata vdajajo.

Uprla se je vanje z odprtimi dlanmi . . . in stala je v Sketchevi sobi.

Duh po kolinjski vodi in zobni pasti, razrita postelja, divji nered v sobi, kakor da bi se komu mudilo izginiti.

Gospa je šla s počasnim korakom in nemo nazaj v svojo sobo, nič ni jokala, ni trgala žepnih robcev in razbijala stekleničk.

Izbrala si je na toaletni mizici izmed lepo razvrščenih pomočkov prav majhno pilico s slonokoščenim držajem in je začela s pohlevno mirnostjo piliti konico nohta, ki se je bil ob upornih vratih lahko zatrgal.

3

Dve človeški postavi sta stopali ob rumeni jutrnji zarji na sredi pobočja po orošeni stezi navzgor in se obrsaval ob vresje z žiljem v dehtečih arabeskah.

Kakor dva ljubezenska lihotapca, ki sta spravila nevarno bogastvo svoje samoprevare v stran, sta molčala na begu po poti v goro, iz strahu, da bi jih ne izdal glas.

A ona, Melita, ki je hodila naprej, se je zibala v bokih in se smehljala, kakor bi ji duša v notranjosti po tihem godla ritornel iz mladosti.

— Ste mar utrujeni, Mavro? — je nagajala punčka, ko je opazila, da ga je za nekaj korakov prehitela.

Sketch se je nasmehnil in jo dohitel.

Ime mu je bilo Mavro Mauri. Na svetu so očetje, ki bi morali prositi sina za odpuščanje, ker so mu podarili nezahtevano življenje, pa si dovoljujejo še neslane besedne igre in šale z njegovim imenom.

Mavro Mauri je bil veder, kakor bi ga žaloigra ne godela, ampak jo je pustil spodaj. Duševna muka od prejšnjega večera se je bila čudovito pomirila in se stopila v nekakšno blodnjo.

Zlo mu je greblo po drobju, ali bežal je pred njim kakor bi bil v narkozi. So bolniki, ki radi umro, če lahko umro drugod, ter zahtevajo samo kako drogo, da jih pomiri za to zadnje potovanje.

Vedel je, da je vznemirljiva žena vso noč nemirno prebedela; z razpuščenimi bujnimi lasmi, orošenimi tu pa tam s solznimi biseri, je čakala, da pride in jo poljubi, kakor vedno dotlej v takih primerih. Toda on je bil ostal v svoji sobi; ves zamišljen v sanjarije in brez sleherne volje je v globoki nočni temoti sledil s fosforjem prevlečenima kazalcema, ki sta se svetlikala, se pomikala naprej, dohitevala in prehitevala na urnem fosforju.

Nič ni spal, da je mogel bedeti nad spanjem svoje volje.

Namah pa se je ob prvi svetlobi jutrnje zarje dvignil, kakor bedeci hipnotiziranci, pobral nekaj razmetanih predmetov, jih zmetal v nahrbtnik ter odšel z zadržano sapo, po prstih na cesto, da bi si ne prebudil speče volje.

Zala, plavolasa, v mladosti prekipevajoča, bolj sveža od presnega sadja, ga je pričakovala Melita na hladnem zraku. Videti je bilo, kakor da ji zrak kodra kratke lase. Nosila je obleko za na gore, kratko krilce iz težke volne s škotskim vzorcem po kroju kilt¹⁶, ki maha planincem po golih kolenih in kliče hrepenečo veselost med bobenčki in dudami.

In krenila sta na pot ter po dolgih odmorih govorila o rečeh, ki niso imele z njunim brezumnim početjem nobenega opravlja.

— Kaj vse je vtaknila Melita v svoj obilni nahrbtnik?

— Vse, česar niste deli vi v svojega.

Stopala sta po taktu, ki sta ga jima dajali okovani palici, bijoči ob kamen. Melita spredaj, dva koraka za njo Mavro, ki je gledal bolj njo, kakor pot; med zlatimi,

¹⁶ Škotsko vojaško krilo (op. prev.).

od vetra razmršenimi lasmi in žametnim jopičem je kazala odprtnica rožnato, z nežno, plavo dlačico pokrito meso. Na prozornem nebu se je podil venec oblakov zdaj sem zdaj tja.

Stopala sta ob pobočju navzdol, prekoračila vršeci hudournik in se vzpenjala nato po nasproti ležečem obronku. Ko sta šla mimo skupine hiš, se je prikazalo ob temnih vhodih nekaj zvedavih obrazov. Prepodila sta trop kokodakajoče kuretine okoli vodnjaka.

Potem zopet samota.

Druga vas z majhnim pokopališčem, kjer se je preganjalo po visoki travi na grobovih nekaj otrok.

— V teh krajih se otroci nič ne boje smrti — je opomnil Mavro in pogledal čez ograjo. — Morda čutijo otroci, ki so bliže naravi, kakor mi, morda neposredno spoznavajo, da so pokopališča neslišne delavnice, kjer se smrt spreminja v življenje.

— Prav ste povedali, — je pritrdil glas od znotraj. Bil je starec, ki je kopal grob. In namesto, da bi pel, kakor Hamletov grobokop, je pil.

— Dober dan, gospod učitelj! — ga je pozdravila Melita in se obrnila proti njemu.

Stari (učitelj, župan, grobokop in paznik hidroelektrične družbe), je opiral brado na lopato in govoril:

— Oni se ne boje življenja, ker ne vedo, da je to solzna dolina.

— Dolina solz, ki se odvajajo po ceveh, — se je pošalila Melita in pokazala z gorsko palico na hidroelektrične cevi.

— Jezera, veletoki . . . — je razlagal s široko gesto modroslovec in odpravljalec na oni svet. — Vode je dovolj.

— A popijemo je le malo — je dodal Mavro.

— Kaj hočete? Zdravnik mi je ukazal, da moram jesti grozdje, pa ne smem požreti kože in pečka; zato rajši pustim, da oboje izločijo s pomočjo stiskalnice drugi, jaz pa popijem dva meseca pozneje tisto, kar so iztisnili.

Melita je stresla z glavo, se zasmejala ko otrok in prečitala na grobnem kamnu obledeli napis v francoščini:

Redka radost
Sama tuga, jad
Nato pa krsta trda
In zemlje hlad.

— Pretiravanja! — je ugovarjala, prišla Mavra za roko, veselo pozdravila in ga potegnila naprej.

— Prikupljiv je ta spravljalet mrličev!

— Tu pa prebiva tisti, ki ga zalaga.

Bela hišica z balkonom, na katerem so žarele geranije.

— Zdravnik — je zvonko zaklicala Melita — še skeptičnejši od njega. Vedno ima pripravljene tri recepte: za glavobol, za trup in za vse druge primere. Če ga kličejo ponoči, se pouči njegova žena z okna o bolezenskih znakih in spusti potem ta ali oni recept na tla. Drugo jutro gre sprog lepo počasi k bolniku na dom, odredi ravnanje z njim, in če se mu zdi slučaj brezupen, kar lepo napiše mrliški list in dovoljenje za pokop; izpusti samo dan, ki ga potem domači, kadar to Bog hoče, izpolnijo.

Dve uri sta že hodila.

— Mavro, ste kaj lačni?

— Žejen sem.

— Med hojo ne smeva piti.

Hitro je omilila zapovedniški glas in mu popravila kravato.

Hočete sladkorček, Mavro?

— Ne.

— Hočete poljub?

— To pa.

— Prehitro. Sva še izpod šestnajst sto metrov.

Na ovinku se je prikazala čreda koštrunov. Nekaj teh živali se je v strahu razbežalo; najmanjše so se približale Meliti, ki jih je priklicala s posebnim klicem in iztegnila zaprto roko. Ko jo je obkrožala, oblegala in se z vseh strani gnetla okoli nje prožna, živa volna, je potegnila iz nahrbtnika velik kos kruha ter pustila, da so ji ga iztrgali najdrznejši, tisti, ki ji niso dali časa, da bi ga nadrobila.

Požrešno, otročje, drzno in samoljubno so si utrli zaostali prehod pod in nad glavami drugih ter so prevrnili darovalko. In Melita se je vsa v nasladi zasmejala ter zadržela pod vlažnim ščegetom teh mehkih in nežnih gobčkov.

— Nič več ni — je ponavljala, razprla prste in pokazala vsem tistim velikim, poželjivim očem dlani. Eni so še malo postali in jo ogledovali zatopljeni s svojim hrepenečnim pogledom in semitskim profilom. Eden najmanjših, stoječ liki pisemski obtežilnik na skali, je ostal še naprej nepremično tam, dokler nista obe skrivnostni postavi izginili za skalnato steno.

— Gobčki teh živalic so dražestni! — se je izpovedala Melita, ko si je umivala lepko roko v bistrem potočku. — Če jih božaš, čutiš čudovit dreget preko vse kože. Ko sem bila otrok, so mislili, da sem izprijena, ker nisem razumela nič o glasbi, nisem ogledovala slik in sem se smejala vsem pesniškim proizvodom; nasprotno sem pa kar prebledela od uživanja, če sem lahko pobožala neke svile, žametne sadove, mehke, tople in kakor konjski gobec sprijemljive reči. Objemala sem drevesa našega vrta v Kalkuti, kjer mi je bil oče konzul, in sem imela občutek, kakor da božam hrapave slonove šape; spraševala sem se, kako morejo pognati iz tako okornega in skromnega debela tako nežne reči, kakor so cvetovi, in tako žlahtne, kakor sadovi: prislonila sem lice na skorjo, da bi odkrila skrivnost, in poljubljala sem vlažne popke, nežnejše od otroških ust. Moja uboga mati je dejala, da imam na koncu prstov oči, liki polži, ki jih nosijo na rožičkih.

Mavro je molčal, ko ga je gnala usoda na to goro, stopajoč za tako vitko in plavolaso deklico, ki je bila podobna postavi iz nordijskega bajeslovja, kakor pravijo tisti, ki ne poznajo ne severnega, ne južnega bajeslovja.

Niti tega ni vedel, kakšen je njun cilj. Majhen kraj? Samota? Vas na drugem pobočju?

— Občudujem visoke gore — je nespoštljivo priznal — če so ukročene z žično železnico, ki nas pripelje nanje. Imam razumevanje za večni sneg, toda le, če ga lahko opazujem s hotelske terase, zleknjen na ležalnici; poleg mene strojček za kavo, iz katerega kaplja vsebina v čašo,

v roki pa Bergeretov članek. Da bi si pa drgnil noge ob skalovju, plaval nad prepadi, spal po kočah, se napravljal kakor Eskimi in se vračal odrt, s krvnim pritiskom in očesnimi vnetji, se mi zdi žrtev, ki je skale, čeprav so deviške, in sneg, čeprav je večni, nikdar niso vredni. Nikar pa ne govorimo o gosposkem, domišljavem, strastnem, melodramatičnem, divjem alpinizmu, z življensko nevarnostjo v načrtu!... Kako le moreš jemati resno ničeho v nemo tistih elegantnih, šibkih, razvajenih in omehkuženih dam, ki ne uporabljajo stopnic niti do prvega nadstropja, ne da bi sedle v dvigalo, in si dajo prinesiti v hišo celo košček kupljenega, lepo dišečega mila, nasprotno pa žro kilometre, ko se vzpenjajo po neprevoznih poteh z upog-njenim hrbtom, natovorjenim na podaljšanem mozku z nečloveškimi bremeni?

— Videti je treba — je premeteno opomnila Melita, mu ponudila roko in stopala ob njegovi strani — ali so pristne tu zgoraj ali v mestu. Mogoče pa puščajo, pokvarjene v mestnem življenju, svojo nečimrnost in nežnočnost v dolini in se tam zgoraj, na višini očistijo; morda niso lažne v gorskem kisiku, temveč v parfumirani salon-ski brozgi. Se ti to ne zdi logično? Se ti zdi nesmiselno? In ali se ti ne zdijo nelogične reči lepe? Mar ni brezumno, da sva ti in jaz v tem trenutku na tej stezi?

Ustavila se je, išoč često, šla nekaj korakov naprej, pregledala tla.

— Mavro — je dejala in mu obrnila hrbet, da bi mu podala nahrbtnik. — Ali vidiš jermen? Odpni ga!

— Sem ga že.

— Kaj je notri?

— Čokolada.

— Vzemi čokolado ven! Kaj pride sedaj?

— Čaj.

— Vzemi čaj ven! Kaj je pod njim?

— Jodova tinktura, vata, vkuhane marelice.

— Vse ven. In potem?

— Rumen ovitek.

— Daj mi rumeni ovitek in deni marelice, jod, vato, čokolado in čaj lepo nazaj!

Izvršil je ukaze in jo poljubil na tilnik, medtem ko je ona s smešno resnostjo pregledovala vojaški zemljevid.

— Ne moti glavnega štaba!

In ko je bila vtaknila zemljevid nazaj v ovitek, mu ga je pomolila čez rame.

— Deni tudi topografski zemljevid nazaj v nahrbtnik. Sedaj pa greva! Tod.

Slabokrvni martinčki na mokrih kamnih, ki so vneto uganjali sončno terapijo, so se zmuznili v skrivališča.

— Kaj če bi sedla?

— Seveda, dragec, da pokusiva sladke marelice? Gotovo si globoko založil škatlo? Tu je. Pusti, odprem jo; enostavno: odprta je! Poišči žlico! Poglej bolje! Si videl, da je tu? Začni ti, ki si gost; odpri usta; roke proč; dobro? Sedaj pa eno za mene. Le počasi, sladkosnednež. Še eno zate. Ta pa zame. Ti diši sirup? Glej no, kdo pride! Pa me vendar ne bosta pičili! Nesramnici! Na rob sedata.

— Dve čebeli iz zadnjih panjev. To je odposlanstvo tvojih sestra, deviških srebavk rose, katero so ti poslale za dobrodošlico nasproti.

— Dober dan, odposlanstvo. Lahko bi bili izbrali dve kraljici, namesto dveh delavk.

— To je delavsko odposlanstvo.

— Svojim svetlim sestricam le malo zaupam. Med sestrami je mogoč tudi umor. Prepusti jim škatlo in rajši odriniva.

Kakor rododendron rdeča in mesnata, se je prikazala triletna deklica na pragu trogloditske koče. Na bližnji višini je žela mati nekaj rženih klasov, ki so zrasli med kamenjem na trohici zemlje, kakor vbogajme neimenovana.

Dekletce se je smejalo na usta, vrezana kakor denarnica, v polkrogu v okrogli obražček.

— Denarnica, ki čaka daru v obliki bonbona.

— Nič se ni zahvalilo za dar in ga tudi ni takoj neslo v usta, v odrevenelem občudovanju si ga je le ogledovalo.

— Ali ti kaj umijejo obraz? — je dobrodušno pobarala Melita.

— Ne! — je zlovoljno zavrnila deklica grdo žalitev.

— Pojdiva! — je opozorila Melita. — Si truden?

— Jaz ne. Pač prej ti, kakor si šibka, prozorna, brez teže...

— Kajpak! Čemu le ne rečeš naravnost nedotakljiva, brezsnovna, sušičava?

— Če bi te imel objeti z rokami, bi se bal, da te ne zdrobim.

— Tako ravnaš z menoj, kakor v Muranu¹⁷ s stekleno peno. Pa vendar sem lahko močna. Boš videl. Imam volje zase in za druge.

— Jaz pa niti zase ne. Nedostaje mi volje in odločnosti. Ko bom zelo bogat, bom plačeval človeka zato, da mi bo vsiljeval svojo voljo, prevzemal pobudo, sestavljal potovanja, izbiral kravate in me pošiljal v posteljo. Namesto služabnika najamem samosilnika. Bolje je imeti trinoga, kakor sužnja. Mislil bom, da delam po njegovi volji, v resnici bom pa izvrševal svojo, zakaj on bo dajal moji sposobni, a brezlični volji obliko in aktualnost.

— Kako kabalistično govoriš! — ga je podražila Melita — spominjaš me na senatorja v našem hotelu, ki si pri-trdi vsak večer na vsako kocino v bradi košček svinca in sedé zaspi, da bi tudi v spanju ne bil videti drugačen, kakor na govorniškem odru. Ali sem te razžalila? Oprosti. Ko me bolje spoznaš, me boš že razumel. Častim iskrene ljudi. In iščem jih, koder se potepam, pa najdem le redke; izjemna bitja so postala tako vsakdanja, da pomeni srečanje z vsakdanjo ženo izjemen primer; vse se vedejo, kakor zamotane narave, skeptiki. Skeptiki me za trenutek zanimajo; a že po prvi nasprotni trditvi jih ne prenesem več; skepticizem se mi zdi kakor zastrta prostodušnost, kakor alibi za nevednost, in ga gledam prav tako težko kakor siromaštvo v fraku. Všeč so mi preproščine, primitivneži, neumneži, ki čitajo v mehurčkih na kavi pri-hajajočo smrt, napovedujejo usodo iz črt na roki in po-slušajo bučanje oceana v odprtinah školjk. Ne morem pre-našati mladih dam v mojem življenjskem položaju in sta-rosti, ker vse pozirajo, ker imajo, če jih poslušamo, vse zavojito dušo, labirintsko psiho, in so vse deležne trage-dije, da jih ljudje ne razumejo. Pri tem pa so bedaste!

¹⁷ Mesto v beneškem okrožju (op. prev.).

In ker se imam tudi jaz za nerazumljeno, jih mrzim, kajti bojim se biti pozerka, kakor one.

— Kdo te ne razume?

— Moja rodbina. Zato se podim po svetu. Nesrečnica sem; in približala sem se tebi, ki nisi srečen.

Mavro je hotel sesti. Odložil je nahrbtnik in se naslonil na skalo. Imel je mrzle roke in strmeče, trudne oči so kazale nepremagljivo nagnjenje, da bi se zaprle.

— Nikar ne zaspi — ga je prosila Melita — Za božjo voljo, ne zaspi! Dvigni se, govori! — mu je ukazujoče velela. — Povej mi kaj!

Posast gorske bolezni jo je prestrašila. Bila sta visoko, v tistem prepadu, daleč od hiš, v pustinji s skalami in suho travo, med krušcem, ki je navzel pod milim soncem barvo obledelih kosti.

Melita se je čutila s tem negibnim telesom v rokah izgubljeno.

Naokoli tihota, vonjava po meti, čobru in timianu. Na stotine sivih travnih metuljčkov je skakalo v nerednih parabolah in razpenjalo ob skoku krilce v skromni rjavi barvi, da je lahko za trenutek pokazalo v soncu skrite modre in rdeče oblečke.

— Posili se, Mavro! Vstani! Še malo metrov, potem gre navzdol.

Odpri je oči in nemo vstal. Oprt na roko spremljevalke je trudoma, s solznimi očmi stopal proti vrhu, ki se je zdel blizu, a se je ob vsakem koraku oddaljal; na zadnjem ovinku obrobne steze se je prikazal nov vrh, ki je štrlel navpično v nebo, kakor da bi bila nad njim samo nebesna sinjina in hlad iz prepada.

— Tu sva! — je zavriskala deklica in zadihala s široko odprtimi usti.

Bila sta na majhni planoti, ki jo je prevevala tako različna in polna vegetacija, kakor val bogate smirnske preproge, z belimi grohi, pestrimi, nenavadnimi arabskimi, ki so se od blizu pogledane očitovale očesu, kakor geometrična simetrija cvetličnih listov in neštetihih drobnih, z nektarjem prenapolnjenih cvetnih čaš.

— Ali vidiš tam spodaj na dnu?

— Jezero. Videti ni večje od medenice.

— In mali beli pravokotnik na bregu?

— Vidim ga. Podoben je kabini.

— Je pa gostilnica. Tam ostaneva.

Prispela sta do roba preproge, odkoder sta začela navzdol. Staniol, jajčne lupine, škatla filma Kodak, vse to je naznanjalo, da so hodili tod pred kratkim civilizirani ljudje.

Koliko lažji se je dozdeval nahrbtnik in zrak spričo tega modrikasto lesketajočega se jezera, ki je postajalo vse večje in prozornejše.

— Človek bi ga posrebal s slamico, kakor pijačo.

— Kratko škotsko krilce mlade deklice, ki se ga je tu pa tam držala kaka bilka in repinec, se je oprijemalo v lepih, težkih gubah čvrstih nog, ki sta skakljali s kamna na kamen po mahovitem pobočju ter zarisavali v skokih okoli gorske palice, ki je rabila kot središče, elegantne loke.

Blizu hišice sta jima pogledali nasproti dve na pragu stoječi drobni ženičici.

— Dober dan! — je pozdravila Melita in spustila eni izmed ženic v roko nekaj drobiža za dober začetek.

— Ali sta obe sobi na jezero prosti?

Odložila je nahrbtnik, odvrгла čepico in odkrila lepo svetlorumene lase, da jih je posijalo žarko sonce. Veter ji je napihnil belo srajčko.

— Razgret si, Mavro. Ogrni si moj plašč!

Mavro je tiho ogledoval goro,

in jezero,

in nadnaravni molk,

in s snegom pokrito južno pobočje, ki se je zrcalilo v od vetra nabrani vodi,

in svečani let sokolov,

in neskončnost;

tako pišejo mladi romanopisci, ki pomažejo več papirja, kakor imajo povedati misli.

* * *

— Po volji kokoš?

— Dobro.

- S fiziologom, ki ga je imel Pitagora rad?
- Pitagora je imel okus profesorja matematike. Sovražim ga.
- Potem pa gobe.
- Če ni nobene neposredne smrtni nevarnosti.
- Nalašč sem poizvedel v kuhinji in je vse v redu.
- Ali so jih preizkusili s peteršiljčkom in srebrnjakom?
- To so poskušnje, ki ničesar ne dokazujejo. Eno samo sredstvo je: gobo naj poskuši bližnji sorodnik.
- So pa tudi taki sorodniki, — je odvrnil Mavro — ki se jih niti strupene gobe ne primejo. Kakšna je kuhinja?

— Moderna v najvišji meri .

— Čista?

— Sterilizirana. Sedaj moram izdati svoja povelja.

Mavro je že sedel za mizo in gledal nekoliko naokoli; čudilo ga je, da se nahaja v nekakšni samostanski jedilnici, kar se le da neokrašeni. Široke deske, počivajoče na stojalih, in grobi, toda popolnoma čisti namizni prti. Na obeh straneh klopi.

Na stenah nobenih koledarjev ali poveljevanj pelinkovca, nobenih slik beneškega zamorca ali bitke pri Abbi Garini ter Menelikove slike.

Dve okni, ki sta gledali na ledenike.

Zbežal je bil iz nagona, da bi se branil; podzavesten nagon ga je rinil po vsej poti. Nič ni vedel, kam gre, poznal ni niti krajev in njihov imen. Zdelo se mu je, da lista po prirodozlovnici knjigi; pustil je za sabo breze, potem rastline z nežnimi listi in še potem rododendrone rjaste barve; čim redkejši so postajali macesni in jelke, tembolj se je gostilo nizko brinje, med mahom in slakom pa so se pojavljale najnežnejše vijolice.

Najprej mu je bilo, kakor da je nagodel kako otroško, ki ti jo odpuste, «če ne boš nikoli več». Ločitev od igralk je bila nepreklicna; to je vedel, a misliti ni hotel na to; bila je nepreklicna, ker bi se pred njenim odhodom ne mogel vrniti, in bi je tudi ne vedel kod loviti; razodela je samo nejasen načrt, da bi odšla zaradi nekkih oblek v Pariz in s češkim ultraneooimpresionističnim hipermetafizičnim

scenografom v Prago, da se domeni zaradi insceniranja nove kirurgično-muzikalične veseloigre «Bolha v ušesu», agonije v treh dejanjih z religioznimi baletnimi vstavki od Nikotine in Karcioffa.

Ob prvem znaku bojazni jo je bil poskusil zadušiti s tem, da si priklič v spomin vse trpljenje, nemire in bolečine, s katerimi je bila ta žena z žarečimi živci dramatično izoblikovala vzajemno ljubezen.

Melita je stopala pred njim, se zibala v škotskem krilcu in prisluškovala veselemu pljuskanju gorskega potoka.

Že celo uro sta hodila tako, in imelo ga je, da bi odvrigel nahrbtnik, da bi se obrnil in pohitel nazaj k igralki, čudoviti ponarejevalki čustvenih bilanc, tisti ženi, ki ga je naučila stoterih in stoterih ljubezenskih reči, nepravilni in prelepi ženi, tragedkinji tolikih življenj, k ženi, ki ga je privlačila z živalsko spodnjo plastjo, priklenila z bistroumnostjo, slonečo na hysteriji, s skakajočo, menjajočo, nestanovitno naravo, hudobno iz strasti, z morilskim značajem, z živci, obremenjenimi s petdesetimi tisoči kilovatov, s prenapeto strupenostjo v ljubezenski govorici, tisti slikoviti ljubezenski govorici, ki bi mu je ne mogla nikoli več govoriti nobena druga žena.

(Po travnatem pobočju je stopala pred njim Melita, vsa plavalasa in prožna, ter si zdaj pa zdaj z rožnatim svilnim robcem obrisala blede tilnik, pokrit z zlato dlačico.)

«Konec je, — si je ponavljal. — Nikdar več je ne bom videl. Še huje: lahko jo bom videl, kadar bom hotel, a govoriti ne bom mogel z njo: in videl jo bom v njenih najboljših trenutkih: na odru. Z drugimi bo hodila ob večerih po predstavi mimo mene: še bo lepa: za druge, še elegantna za druge; kakor nerodovitnost mršava in posmehljiva bo pičila vame nenaravno velike, sive, s kovinskimi točkami posejane oči.»

(Pred njim Melita, ki je opazovala pokrajino, pogledovala na zapestno uro in hodila.)

«Razsipala bo svojo ljubkost in nevrastenijo drugemu; drugemu, ki ji bo vodil na sprehod psa, ki bo moral prenašati težave in nezadovoljstvo angažiranih sil, in se mu

bo posmehoval komik iz družbe, tisti, ki ima vedno v žepu norveško slovnico in znastveni časopis, in ki me je tolažil: „Ljubi prijatelj, ta žena vzplamti tudi, če je ne dražiš, ker se vžiga sama, kakor fosfor.“»

«Potrpi — poreče tovarišu igralec, ki se vněto bavi z zdravilstvom. — Saj ni sama kriva; je pač tu kritična starost, večer pred zatonom, pojasnljivi pojavi: hormonične molnje, nezadosten ovarij, boji v razvoju; žensko zločinstvo raste v pubertetni in kritični dobi: živčne krize, jokavi krči, nesmiselni napadi besa so samo enake epileptične vrednote.»

«In žrtev bo odgovarjala: Pa se ti zdi človeško, da predajem svoj mir nezadostnosti njenega ovarija in njenim hormoničnim motnjam?»

«Vendar ostanete nanjo priklenjeni, v duhovni omrtvičenosti, v slepilu, prebujnem slepilu, ki me je pustilo živeti do danes.»

Melita ga je pripeljala do tja gor v lahki zasanjanosti razumne deklice. Obrnila mu je s pametnim pogovorom pozornost nase; zabavala ga je s šaljivimi domisleki ter mu božala obraz in srce z dolgimi, deviškimi, nunskimi rokami, ki pa so bile oborožene s koničastimi rožnatimi nohti. In ko sta prispela do svetle gostilnice ob spečem jazeru, je spremenila svojo meniško izbico, jo obrizgala s parfomom, zapalila japonski stožec in z lično ljubkostjo razpostavila po preprosti mizici, katero je uporabila za komodo, barvaste trakove, srebrne škatle, v usnje vezano knjigo, okvir za sliko iz svetle želvovine, ciprese in cvet, ki ga je utrgala medpoljo, križ iz topasa ter nežne, koketne, intimne komade perila. (Devica ni samo tista, ki vtika svoje devištvo v hrapave madapolemske obnožine.)

Siromašni goli postelji je dala vesel videz, ko jo je prekrila z rumenimi krizantenami in rdečimi zmaji svoje jutrnje obleke iz kitajske svile.

So žene, ki znajo ustvariti, kjer le bivajo, prisrčen kotiček.

— Si lačen, Mavro? Jaz sem. Praviš, da ne. Ti nisi. Pa bi moral biti. Hočem tako. Ti kaj diši?

— Diši mi že.

Sedla mu je nasproti in že je prinesla ena obeh ženičk kadečo se skledo.

— Ne glej tako dolgo tej zardeli kmečki ženici v obraz, ampak jej!

— Saj mi ni za kmečke reči — se je grenko zasmejal Mavro.

Prištrkljalo je dvoje ogromnih okovanih in nama-zanih čevljev.

Iz čevljev sta vstala dva angleška izletnika, dve prekli v kratkih hlačah: mož, in če si natančno pogledal, nekaj, kar bi utegnilo biti tudi ženska. Pazila sta se, da bi ne dala od sebe nobenega glasu, še toliko nista zakrulila, kakor prehlajen tjučenj, čeprav je anglosaški pozdrav v tujini temu glasu zelo podoben.

Na pragu so se pojavili štirje dečki, rjavi, z ožganim obrazom, v žametnih hlačah, ki so se zgoraj omašno prijemale golenice, in so pozdravili s tem, da so obrnili roko vnic in jo nesli navpično k čepici.

— Francozi — je dejala Melita.

Res je zahrumel gostobesedni žargon iz strelskih jarkov, in ko so tolkli s še tlečimi pipami po mizi, so glasno zahtevali vina.

— Du pinard¹⁸!

* * *

Melita in Mavro sta šla v naravo: bila sta potrebna tihote.

Nasproti je držala rahlo valovita travnata planota k jezeru. Melita se je domislila, da je videla v izložbenih oknih modnih trgovin rdeče ribice, ki so plavale po akvarijih, improviziranih iz kakšnih plaščev, da bi se dokazala nepremočljivost blaga.

To tiho jezero je delovalo kakor malo vode na koncu suhe tkanine, razgrnjene na vznožju gorskega venca. Bajen gorski venec, kjer se svetijo bisernobarvni snežni vrhovi, kjer se leskečejo snežniški demanti in se združujejo grozne oblike kremenjaka z veselosočnim zelenjem na pašnikih.

¹⁸ Vino v vojaškem jeziku (op. prev.).

(Ta bedasti, pomadizirani in ljubki opis naj lepo požgečka občinske stražnike po grlu. Mladenkam, ki se pripravljajo za učiteljski poklic, dodam nekaj pičic in daljno . . . otožno . . . zvonjenje.)

Oster veter je zavel preko njih in prižel v oblikovalni lepoti Meliti blago k prsim, životu, nogam.

Ko sta prišla do jezera, do mirnega prostorčka, vsega obžarjenega od sonca, božajočega sonca, ki je izvabljal iz trave iskre in cele roje skakljajočih kobilic iz zemlje, katero je urno pomel veter, je deklica razprostrla plašč.

— Tu je prostora za dva.

In prekrižala je po turško noge; Mavro se je zleknil na trebuh, se naslonil na komolce in uprl brado v roke.

Mavro je ležal naravnost nasproti doline, po kateri sta se vzpela. Strmel je nem in v duhu odsoten vanjo.

— Moram ti nekaj povedati, Mavro. Dozdaj sem ti zamolčala, pa ne zato, ker si ti nisem upala priznati, marveč zato, ker se mi ni zdelo važno. Lahko bi bila govorila s teboj sinoči tam spodaj, ali davi, ko sva lezla kvišku, ali pri obedu: a mislila sem, da to lahko odložim ali pa, da bi mi sicer morda ne sledil.

— No, in?

— Moram te zapustiti za nekaj ur.

Obrnil se je na stran in jo pogledal v obraz. Potem je legel nazaj, ponovno pogledal v dolino, ki mu je molila nasproti obe odprti strani, kakor dve dolgi roki, ki bi ga vabili. In obraz mu je zdrknil v odprti dlani.

Jokal ni. Toda zadrhtela so mu ramena in hrbet, da jo je kar spreletelo.

— Koliko je ura?

Melita je pogledala na zapestno uro: ura je bila dve, a odgovorila ni.

Sklonila se je nadenj in se mu obrsnila s prsi ob rame; skušala mu je dvigniti obraz in je neopaženo spravila vitki roki med obličje in zemljo; on pa se ni ganil, z ustmi v travi, prav kakor bi hotel vrniti zemlji vse solze, izvirajoče iz nje oziroma iz mesa.

Melita je zarila obraz med njegov obraz in roke in je primešala ves vonj svoje mladosti, vso čilost svoje svetle duše grenkim bolečinam potrtega moža.

— In ko mu je poljubljala napol skrita lica in od solz omočena usta, je šepnila:

— Le joči, ubogi Mavro. Izjoči se.

* * *

Tam doli, pet ur hoda daleč, so spremljali odpotujočo uslužbeni natakariji, napol diplomati, napol pederasti, k poštnemu avtomobilu, natrpanemu s prahom in prtljago.

Skupina mladih dam, ki jim je inteligenca v nizkosti tekmovala s čevlji za tenis, je skušala ugotoviti pod tančico obraz osamele potnice.

* * *

— A sedaj ne joči več. Saj te ne zapustim; tvoja Melita je tu: ne, ne, ona ne pojde proč.

Od pribežališča sem, ki je bilo nekoč lovska hiša velikega kralja, sedaj pa pod veličastnim imenom hotela krepča in prenočuje sanjače, ki se lotevajo hoje v oblake, je prihajalo petje onih štirih mladih Francozov, ki so ohranili govorico in pesmi iz strelskih jarkov.

Prepevali so *Madelon*¹⁹.

Veliki šopi arnike so rumeno bleščali med skalovjem ledniškega gruja.

V omotični višini se je jata sokoličev spretno urila v soncu, ki jim je rabilo v odsevnik. Krožili so v počasnih zavojnicah, krilili v čudovitih obratih, splavali na krilih tja naprej, se spuščali ko mrtve reči navzdol, namah pa se zaobrnil in vzleteli nazaj v višave.

(Pa če že niso bili sokoliči, nič ne de. A kosi to niso bili.)

Iz daljave veseli pripev koprneče vojaške ljubezni:

— *La Madelon!*

Sonce je zahajalo v živordečem žarnem vencu za nebotičnim gorskim grebenom in puščalo za seboj vlažen hlad. Meliti so bile roke ledene in zdelo se ji je, da tone v vijoličasti vlagi te sence.

¹⁹ *La Madelon* = priljubljena vojaška pesem med svetovno vojno (op. prev.).

— Vrniva se.

* * *

Štirje mladeniči so bili odšli. Angleški mož je s pipo iz korenine med dolgimi sekalci čital sveto pismo in namerjal na svete strani skrunljive oblake dimu, medtem ko mu je angleška gospa pripravljala rezine z marmelado, surovim maslom in medom.

— Ali bi ne popila še midva malo čaja? — je predlagala Melita. — V kuhinjo pojdem in ga tam pripravim. V moji sobi dobiš bel zavitek in rumeno stekleničko.

Našel je prepečenec in rum. Preden je odšel iz sobe, je še enkrat pogledal v mičen kotiček spremenjeno mižico. Trakce, križ iz topasa, okvir iz svetle želvovine z materino sliko, srebrno škatlico . . .

Nenavaden, nerodno v papir zavit predmet: nekakšna škatlica za vžigalice, napravljena iz štaniolovih listov, vtisnjenih na parafinove liste.

Mavro si jo je ogledoval z vseh strani, jo z vprašujočim obrazom potežkal, nato pa se vrnil z zavitkom in steklenico v obledelo, samostansko, kakor refektoij lepo jedilnico.

Sedla sta k čaju. Melita je ponudila Angležema ruma, Angleža pa sta postregla z malinovo marmelado in klicala v spomin rimsko sonce, vodometa z želvami, artičoke, ki jih jedo pri Pipernu na Monte Cenci²⁰. Melita je pokazala, da so ji znana čudaštva waleškega princa, priznala je svoje hrepenenje po Temzi in kramljala o zadnjem prihodu mumij v British Museum.

Mavro je razmišljal o tem, kako roma ob tej uri zastrta žena kdo ve kam in išče kdo ve koga.

Večerja ni bila dolga, in ob medli, rumenkasti svetlobi oljnate svetilke niti ne vesela. Noč je bila mrzla; skozi praznino med oblaki so mrlele meglice in migljale zvezde.

Deklica je hotela, da vzame Mavro pomirjevalno sredstvo; prepričala se je, da je postelja, v kateri naj bi spal, mehka, zrahljana in z dobrimi odejami pokrita. Ko se ji je zdelo, da mu začenja zdravilo delovati na živce, je odšla v svojo sobo.

²⁰ Rimska okolica (op. prev.).

A mladenič ni spal.

Utrujenost, dušni stresi in uspavalno sredstvo so mu zameglili čute, in predal se je nervozni spalni opojnosti. Domišljija mu je prizibavala čudne privide pred kratkim doživelih in že davno minulih dogodkov; v tesnobnih zmedah je videl dve veliki sivi očesi z rumenimi pegami, kako se široko odpirata, in dvojno vrsto svetilk v višini odrskega robu, ki so sipale zlato luč: čutil je, kako ga nosijo v višino, preko ploskajoče množice, črni sokoliči, leteči ob gorskem grebenu nad modrim jezercem.

— Melita! — je zaklical iz mrzlično vročega grla.

Ni odgovorila. Ali je mogoče, da spi, medtem ko leži on v obupni sobi stare lovske hiše, kakor v samotni bolnišnici, vije roke in ga že razjeda blaznost?

— Kakor punčka sem — je dejala nekoč Melita — ki pri priči zamiži, čim jo tja položiš.

Skočil je iz postelje, šel do njenih vrat, potrkal.

Nič.

Praznoverje, ki je prijelo sredi igralcev tudi njega, se je poostrilo, ga prestrašilo. Pomišlil je na maščevanje, kazen. Žena s sivimi očmi in rumenimi pegami v njih je skrivala čar v pogledu. Tudi ona je trkala petnajst ur poprej na vrata in milo klicala:

— Sketch!

Tudi ona ni našla nikogar, ko so se vdala vrata.

Še enkrat je zaklical Mavro:

— Melita!

Vse tiho. S podstrešja je nekdo, ki je hotel spati, trikrat zaporedoma odločno potrkal na strop.

Počakal je, zadržal sapo in pogledal naokoli: nato je vdrl vrata: svetilka je medlo obsvetila sobico.

Postelja je bila nedotaknjena. Vse Melitine reči nepremaknjene. Trakci, srebrna doza, križ iz topasa, oblačilo iz kitajske svile z rdečimi zmaji in krizantemami. Pogledal je vsak predmet zase. Stvari, napravljene iz vtisnjenega štaniola na parafinovih listih, ni bilo.

Oblekel se je, ogrnil plašč in odšel v noč. Tiho je klical Melito. Saj ni mogla biti daleč. Gotovo je čisto blizu, in v tej tihoti jo bo moral ugledati.

— Melita . . . Melita . . .

Obšel je hišo, se vrnil v sobo, šel ven, jo zopet klical, begal v temi na slepo sem in tja, proti jezeru, proti gori: mislil je, da se je precej oddaljil, pa je bil že zopet ob hišni steni. Počasi se je tipaje spravil po nekakšni stezi naprej, se spotaknil v potoček, zagledal oddaleč, da se nekaj sveti: gladina jezera? Previdno je stopal naprej in klical zaman Melito.

Po obupni temoti je begal celo uro, dve uri, kdo ve, kako dolgo že. Čutil se je tako zapuščenega, kakor da bi bili izginili vsi ljudje z zemlje in bi ostal kot zadnji v tej strašni samoti.

Ni ga navdajala s strahom temina, temveč molk. Narave je groza pred praznoto: človeka spreletava groza ob molku.

Molk!

Kaj je čital oni mož v svetem pismu? Pa tisti črni, zlonosni ptiči, ki so mu tako čudno, v skrivnostnih lokih krožili nad glavo, kakor bi mu hoteli splesti trnjevo krono?

— Melita!

Tema. Pošastne gore; jezero liki kristalni grobni kamen.

Zbiral je misli, krotil voljo. Melita ni mogla oditi. Čemu bi bila potem pustila vse svoje reči? In čemu bi odpotovala, ne da bi mu rekla besedico? In kam? Ponoči, po tej neprehodni stezi, cele ure od najbližjih bivališč?

Iskal je smer proti hiši, mislil je že, da je na pravi poti, stopil nekaj korakov; zabredel s poti. Zmotilo ga je. Napeto je prisluhnil; zašumljala je obleka? Glas?

Nič.

Begal je sem in tja, se vrtil tipaje v krogu okoli sebe. Kresnica.

Bil je podoben človeku, ki sanja strašne sanje in se ne more prebuditi, čeprāv ve, da samo sanja.

Ne. Ni bila kresnica. Bliskalica drhti, se zasveti in v rednih presledkih potemni. Ta svetlobna točka je pa obstala. Prihajajoči izletniki? V smeri proti bivališču?

Stekel je proti svetlobnemu siju, se zadel ob kamen, padel, vstal, hitel naprej.

Glas.

Ženski glas.

Postal je, napeto prisluhnil.

Glas Melite.

Oprezno je šel naprej, zadrževal sapo in stisnil čvrsto v roke oba plaščeva robova, ki sta mahala ob njem, kakor krila.

Ni se mu posrečilo, da bi spoznal, kdo spremlja Melito. Električna svetilka, ki je vrgla svetlobni sij zdaj pred nju, zdaj na zemljo, je pogreznila oba človeka v še bolj črno temino.

Bal se je, da ga ne opazita; če se nepričakovano obrneta malo proti njemu, pa ga oblije svetloba. Ko sta odšla mimo, je lahko odzadaj razločil obe postavi, ki sta bili kakor silhueti zarezani v svetlobni stožec.

Moral je biti še mlad mož, visoke postave, kakor ona. Razumel je nekaj besed; zdelo se mu je, da se tikata.

Ko sta prispela do hiše, je ona previdno odprla vrata, in medla svetloba od znotraj ji je obsvetila vso postavo. Električna žepna svetilka, katero je držal on v rokah, je vrgla za trenutek luč neznanecu na obraz. Počasi sta se ločila, neznanec je dekle poljubil in se obrnil, sledeč belemu svetlobnemu stožcu v temno noč.

Melita je stopila čisto počasi v sobo in zaprla vrata. Hiša, ki je bila vstala za trenutek iz teme, se je zopet zarila vanjo.

Svetilce skrivnostnega popotnika je metalo na tla svetlobno liso, namerilo zdaj sem, zdaj tja, postajalo nejasna točka in izginilo.

Melita se je prebudila kmalu po sončnem vzhodu, ko so začele hrzati in cepetati mezge, čakajoče na oba Angleža, in je stopila ven na suho ravan, da pozdravi z rožnato paro zastrte gore in globoko vdahne jutrnji zrak. Najvišji greben je ponoči zasnežilo.

Potem se je vrnila, da pokliče vse svoje speče stvarce: pokrov, ki poskoči in se razposajeno, z žvenketom zakotali po tleh, vodo, ki steče pojoč v umivalnico; glavnik, ki se zaleti proti zrcalu.

— Ta stvar je Bog Oče . . .
je godla Melita, ko si je milila tilnik s čopičem.

. . . ki váruje te noč in dan . . .

Odložila je čopič in pritrdila rezilce med oba kovinska držaja brivnega aparata.

— . . . potem pa šaliti se hoče . . .

Privila je držaj in se začela briti s pomočjo dveh nasproti si stoječih ogledal; eno zadaj, eno spredaj.

— . . . iz stiske tvoje in težkoče . . .

— Ali lahko vstopim, Melita?

— Naprej.

Vlekla je aparat v dolgih potezih po tilniku. Gola, dvignjena in nazaj obrnjena roka je odkrila v še ne uglajeni pazduhi nežen lesk medlega zlata, dehteči vzorec njenih skrivnosti.

— Ti mar moja pesem ni bila po volji? Nekaj let sem je tisk o Bogu Očetu dober. Ali so ti neapeljske romance ljubše, kjer je govora o: joku, Posilipu²¹ in smrti?

Mavro ni odvrnil. Tedaj se je obrnila, položila zrcalo in britev, ga prijala za roke in mu pogledala vprašujoče v obraz.

— Kaj ti je? Trpiš? Nisi spal? Povej!

Obraz mu je bil zmeden, lasje v neredu, na eni strani skuštrani, na drugi polimani, oči v svinčenobarvnih voltinah ugasle.

²¹ Grič v neapeljski okolici (op. prev.).

- Kje si bila nocoj?
- Si me videl?
- Sem.
- Si šel za mano?
- Sem.
- Čemu me potem sprašuješ?
- Nisem ti sledil.
- Slabo si ravnal. In kaj si odkril?
- Videl sem te nazaj grede. Kdo je bil tisti moški?
- Pošast, pošast, ki je punčke.
- Pa je res bližal usta tvojim.
- Ni me pa nanje poljubil. Slabo si videl. Ta mož . . .

Sedi sem, na mojo posteljo. Povem ti. Čakaj. Voda za kavo vre. Pripravljala sem ti jo in sem ti jo hotela sama prinesiti; prezkodaj si vstal. Daj mi brisačo, pokrovka je čisto vrela. Veliko sladkorja? Malo sladkorja? Tako? Trenutek. Ni se še ocdedila. Imaš rad močno?

Pomolila mu je skodelico in sedla na stol kraj njega.

— Menda ne boš mislil, ljubček moj, da sem prišla sem gori zgolj iz ljubezni do gorovja; poznam lepše kraje. Daj mi skodelico. Pusti. Postavim jo sem. Vedeti moraš, da . . . Trenutek. Saj sem ti vendar povedala včeraj, ko sva legla ob jezeru na plašč, da te moram pustiti za dve uri samega? Ti pa si mi dejal: «Ne, dušica, nikar me ne pusti samega; bojim se». Ali nisi rekel tako?

— Rekel sem.

— Vidiš torej, da ti nisem nič skrila.

— A zakaj si jo ponoči skrivaj pobrala?

— Da bi ne opazil, da si sam. Spal si.

— Nisem spal.

— Potem bi me bil moral poklicati. Ostala bi bila pri tebi, tako, kakor sedaj.

— To še nič ne pojasnjuje, kam si odšla in kdo je bil oni moški.

Kaj misliš, kdo je bil?

— Ne vem.

— Pa mi to odgovori: mar misliš, da sem pokvarjena?

— Ne.

— Verolomna?

— Prav tako ne.

— In bi mogel verjeti, da sem te privlekla sem gori, da te napravim za pričo . . . tistega, kar sumiš? Kajpak. Le povej. Misliš, da je ta mož moj ljubimec.

— Tega ne verjamem.

— Kdo more torej biti mož, s katerim se sestanem ponoči na samotnem kraju, s katerim prebijem več ur, ki me spremi domov in me poljubi?

— Ne vem.

— Ti pa povem. Brat mi je.

Dolg odmor.

— Mi verjameš?

Mavro je odgovoril z glavo. Mnogo laže se je izraziti na ta način, če človek trpi. Namesto da bi svoje nežnosti izgovoril, se mu je zdelo zgovornejše, če približa obraz golemu vratu deklice, ki ga je objela z dolgimi, snežnobelimi rokami, prevlečenimi z modrimi žilami; pod pazduho ji je zableščala zlata dlačica, kakor bi bila zdrknila iz plamteče mase kovinsko žarečih las v mesne školjke peščica zlatega prahu.

Kimono iz kitajske svile s strašnimi zmaji, ki so se plazili med krizantemami kvišku, se je na prsih odpel, in pokazala se je srajca iz najnežnejše svile. Hotela se je zakriti s tem, da je stisnila ramena skupaj. Roki sta mu objemali vrat; da bi skrila njegovim prežečim očem plašljivo meso, je pritisnila prsi k njegovim in se ga z malimi grudi, prednjima stražama svoje skrite čutnosti, dotikala in jih mela.

— Nisem se še obrila, — je zašepetala, ko se je zopet obvladala; izvila se mu je.

Iskala je aparat, a drhtela ji je roka.

— Namili me. Tam leži čopič. Nadaljuj.

Mavro je slušal.

— Vidiš, — je rekla Melita s sklonjeno glavo in nekoliko drhteča pod hladnim rezilom, ki ji je teklo nad hrbtenico — to je Titova frizura, porez á la victime. Ime ima od toalete, ki jo dobe na smrt obsojeni, preden poskrbi giljotinino rezilo za ostalo.

— Lep vrat imaš za giljotino, prav res. Kako bi ti moral pristajati rdeč trak z rubinovo kapljo, ki bi ti padala v jamico na grlu! Lepa ramena imaš.

— Suha.

— Lep tilnik .

— Priliznjenec !

— Lep podbradek.

— Lažeš. Kar se tiče podradka, lažeš.

— Boš še videla brata? Prebiva vse leto tu?

— Vse leto.

— Sam?

— Z zelo vdanim služabnikom, večjim smučarjem, ki se vozi pozimi v dolino in nakupuje, kar treba. Med vojno mu je bil sluga in mu je rešil življenje. Nekaj mescev kasneje mu je rešil življenje brat s transfuzijo krvi, svoje lastne krvi.

— Kaj počenja tu?

— Čita, študira. On študira vedno in vse mogoče; mnogo misli; ne vidi nikogar, ker noče.

— Stebrni svetnik je.

— Moderen stebrni svetnik. Edina oseba, kateri se posreči priti do njega, sem jaz. Hvala. Daj mi brivni nož sem. Umij si roke. Tam je miło. Midva z bratom imava enak značaj. Zato se imava rada in se dobro razumeva. Spoznam te z njim, če hočeš.

— Saj me ne bo maral spoznati.

— Brat hoče, kar hočem jaz.

— Živi že mnogo let tu zgoraj?

— Dvanajst.

— Pa ni šel nikoli v dolino?

— Pač. Med vojno. Opravił je svojo dolžnost. Bil je ranjen. Nato se je vrnil sem gori in ostal tu.

— Zakaj si je izbral to puščavniško življenje?

— Da bi bil v bližini mrtvega bitja.

— Mrtvega bitja?

— Ki ga je požrla skalna razpoka. Neka snežna polja se ne raztope niti poleti. Bila je osemnajst let stara deklica.

— Sta bila zaročena?

— Da. Mrzlo je danes zjutraj. Ti je ta flanelasta bluza všeč? Zapenja se na ramenu in pokriva vrat. Ruski vzorec. Šivilja iz Odese, ki ima na Dunaju obrt, mi jo je naredila.

— Daje ti moskovski videz.

— V prvih dneh najinega poznanstva si mi dejal, da imam telo, kakor ruska baletka. Sedaj pa pojdi v svojo sobo in se tudi olepšaj. Tačas imam posla z mlečno kavo. Če je med mojimi rečmi kaj takega, kar potrebuješ . . .

* * *

Ostala sta kot gosta sama. Semintja nekaj pasantov, ki so prišli točno za toliko časa, da so utegnili pustiti star časopis in popiti čašico dišečega brinoveca.

Njun svet je bilo jezero, ki ga je razsvetljevala z vseh strani rožnata luč, svečani gorski amfiteater in neprodorni molk.

Poskušala sta kričati, žvižgati, streljati s samokresom. Odpovedal je glas, izgubil se je žvižg. Pok je povzročil samo bežen šum navadnega sunka.

Sama !

Obedi se niso ravnali po času, temveč se je čas meril po obedih. Ni se bilo treba pokoriti gongu, ne pretikalniku električne luči, ki je uradno javljal večer; nikogar ni bilo, ki bi se mu morala nasmihati in njemu odzdravljati; lahko sta begala čez gorske grebene in okršene skale, motila jezeru spanje, se zamujala ob trganju svišča, pa ni bilo nikjer hudomušnega razlaganja njunega prijeteljstva ali pa roganja, slabega znamenja za njun dušni mir.

Dušni mir.

— Nikar mi ne pripisuj čustvenih enačb, — je odvrnil neki večer deklici Mavro, ko sta se pod pazduho sprehajala pod zvezdnatim nebom in ga je vprašala, kakšna vrsta ljubezni vlada med zvezdami.

Kako se je tisti večer svetil nebosklon tam gori, kjer ni pesnikov, da bi ga ponebesili, in nobenih vsiljivih zvezdoslovcev, ki se s preračunavanji vtikajo v zvezde.

— Kaj bo z nama čez nekaj dni? — je vprašal precej nato mladi mož, ki je pomislil na njuno usodno ločitev. — Kako bo jutri z nama? Ali se bova še videla? Najdeva li sredstva in poti, da se še snideva? Kako? Kje?

— Načrtov za bodočnost nama ni treba, — mu je de-

jala in mu pomolila časopis ter pokazala s prstom na smrtna oznanila.

— Sedem in trideset. Sedem in trideset ljudi, ki so si napravili program za prihodnji dan.

Dušni mir.

Nič razčlenjevati, nič vnaprej določati; nikar se spraševati ne o preteklosti, ne o bodočnosti.

Nič vedeti.

Tako je bilo, kakor da je vsakdo o drugem vse vedel in da jima ni bila neznana nobena točka njunega obojestranskega življenja.

— Glej no, dva bela lasa že imaš, — mu je javila neki dan, ko ga je s palcem pobožala po sencu. — Čas je, da se oženiš.

— Žal niman grbovnega ščita, da bi ga prodal bogati mesarjevi hčerki, niti tako silovite plebejske moškosti, da bi jo stopil z aristokratskim suhelom.

— Pa vendar prihaja tvoj dan: dobra, romantična podeželska goska, ki objame z enako ljubeznijo svoje nageljčke, soproga in kokoši.

— Melita, spoštuj moje bele lase...

— Zaradi dveh, ki jih imaš...

— Spoštuj ta dva!

Med blodnimi balvani sta bila odkrila usad, z mahovi porasel in velikimi šopi rumene arnike osvetljen. V tem prisrčnem tea-roomu²², ki je pripadal prav samo njima, sta pripravljala, drug drugemu nasproti kleče, čaj na predzgodovinskem ognjišču, ki sta ga zložila iz štirih kamnov ter ga kurila z naokoli nabranim gorivom, ki je razvijalo ob vetru tako gost dim, da ju je silil k smehu in kašlju. In ko sta se smejala in kašljala, sta končala vedno kleče s poljubom, dolgim poljubom. Melita je rekla:

— Kakor da bi se poljubila Ugo in Parisina.

Deklica je imela s seboj v usnje vezano in v samem srebru natisnjeno knjigo. Bilo je delo mnogo prerano umrlega pesnika, ki ga je poznala še kot dete.

— Kakor sem ti že pravila, mi je bil oče italijanski konzul v Kalkuti. In bolni pesnik, ki je prišel v Indijo,

²² Angl.: čajarna (op. prev.).

da bi si «v lepih, daljnih, toplih deželah» poiskal leka, je moral priti k njemu zaradi neke brezpomembne birokratske zadeve, zaradi koleka ali podpisa; kaj vem. Bilo mi je okoli deset let; blede, plavalasi Italijan, o katerem sem čula, da je pesnik in da ljubi metulje, me je zanimal; vajena moških s kožo v bronasti barvi, ki so se navduševali za zveri in kače, sem odkrila v izsušenem sanjavcu nekaj od same sebe, od svojega plemena. Pripovedoval je o darilih, ki jih je prejel: slonovo oklo, tigrove kremplje, leopardovo kožo... Stekla sem v svojo sobo in prinesla zlatozarnega metulja, kakršen se dobi samo v Bengal-skem zalivu, ter sem mu ga podala boječe, tako, s konci prstov. Dva meseca pozneje mi je poslal pesnik iz Italije to knjigo, s tem srebrnim nožem za papir.

Mavro je preizkusil nedolžno, po antičnem okusu preprosto vrezano rezilo; ona pa je ležala zleknjena na križu s stisnjenimi nogami in glavo, naslonjeno na rumeni šop arnike, ter jela polglasno čitati mučno pesem, v kateri se izpoveduje lepa, otožna žena pesniku: «V svojih blodečih sanjah trpim na vsem širnem svetu, ki ni moj! In sanjam o jutrnji zarji, ki je ne zagledajo nikoli moje oči; koprnim, koprnim, še strašno koprnim!...»

— Poezija, ki boli! — je dejal Mavro, legel Meliti ob stran, med obe telesi pa položil nož.

Zaprla je knjigo.

Opoldanska soparica ju je omamila s sladkim spancem. Dolgo sta molčala, ne da bi se dotaknila, ne da bi se pogledala. Ležala sta sporedno drug poleg drugega, z rokami ob telesih in soncem v obrazu.

— Kakor Tristan in Isolda sva, — se je zasmejala Melita, — ki sta spala jokava in deviška, z golim mečem med obema telesoma. — Pri teh besedah je dvignila gladilo.

Melitina šala je bila alibi v sanjah, krinka v čustvu.

— Glej, kako si v upodobljenih slikah slavnih ljubavnih parov doma! — se je pošalil Mavro. — Ugo in Parisina, Tristan in Isolda. Lahko naju primerjaš še s Pavlom in Virginijo. Mogla bi sestaviti cel parfumiran koledar. Si trudna? Bi spala?

Deklica je v nasladni sramežljivosti zadremala, in negibni mladenič se je zatopil z obožujočimi očmi v brez-

telesno, prozorno, ozarjeno bitje s sladkim profilom in dolgimi vzbočenimi obrvmi pod svetlim, visokim čelom.

V spanju so se ji peterokotna usta zaprla.

Majcen in kakor emajlov drobec sinji metuljček je negotovo obletaval rumeni šop arnike in njene lase, zafirfotal speči okoli roke in sedel na knjigo mnogo prerano umrlega pesnika, bledega, plavolasega pesnika, ki je imel rad metulje.

* * *

— Čisto enostavno, — je izjavila s pretirano svečanostjo, katero je polagala v neke nepomembne reči. — Rumenjak se položi na žlico — in pri teh besedah je razprla prste, kakor rokohitrec, ki hoče pokazati, da ni pri stvari nobene prevare. — Doda se malo popra, dve kapljici citroninega soka in ščepec soli.

— Čemu tudi soli?

— Zato. Dobro vzgojeni otroci ne sprašujejo. Odpri sedaj usta. Pogumno! Meliti se ne sme reči: ne. Zrediti se moraš. Tu ni ugovora. Slušaj! Si videl?

In tako se je naučil Mavro po Melitini zaslugi jesti jajca na način, kakor ostrige.

Deklica je čutila neizbežno privlačnost do tega moža, ki ga je vzela seboj tja gori iz sestrinjega sočutja, iz samaritanskega nagona do tolažbe, pa ga je hitro vzljubila. Prav zato, ker se ni več čutila sestra, se je delala še bolj sestro, da bi nalažala samo sebe in bi se mu skrila.

Mislila je, da smejo pomeniti poljubi najskrajnejšo mejo ljubezni in da bo dovolj, če se vede ko sestra, pa bo lahko krotila poželenje.

— Srečala sva se po čistem ali nečistem naključju, — je dejala in mu odrinila roki, ki sta jo hoteli prijeti za glavo, da bi okusil še enkrat z ustnicami vonj njenih blagodišečih las. — Dala sem ti nekaj od sebe, več, kakor sem ti prav za prav hotela dati; nameravala sem ti podeliti navadno tolažbo, a ljubezni ne! Poskusila sem te ozdraviti strašne bolečine s tem, da sem ti ubila ljubezen do one žene. Mar veš, kaj je evtanazija? To je pobožen umor. Tvoja ljubezen je neozdravljiva bolezen, ki te je mučila in ni imela drugega izhoda ko smrt. Pospešila sem ji konec.

tako mil konec, da ga še sam nisi opazil. Sedaj pa, ko ti je roman porušen in ni več verjetno, da se še pobere, te puščam, da greš za svojo usodo. Jaz pa za svojo.

Gledala ga je z velikima, zelo razširjenima zenicama.

— Ne moreva se pustiti, — je zaklical mladi mož in jo prijel odzadaj okoli pasu ter jo peljal v dolini nasprotno smer, kakor da bi se bal vrniti v dolino. — Nič več nisi ona mala Melita, lahkomišelna sladkosnednica, kakršna si se mi prikazala prvi dan. Žena si, ki jo ljubim. Ljubim te iz vse duše.

— Jaz pa tebe še z vsem telesom! — je zastokala, se mu ovila okoli vratu, ga stisnila k sebi, kakor bi hotela vsega vtisniti vase. — Ljubim te, ljubim te, a te nočem ljubiti. — Ob teh besedah mu je poželjivo ponudila ustnici. Namah pa se mu je iztrgala.

— Pusti me! V meni ne smeš videti nič drugega, kakor prijateljico, usmiljenko, delfina, kodrastega psa — in v očeh ji je zaigral nekoliko zbeگان smeh — ki te je hotel rešiti. Ljubljenske pa ne!

— Vendar so ti besede drugačne ko gibi, ko glas, nagon, impulz, ki te sili v moj objem. Čutim te tako svojo, kakor bi te bil že imel.

— Tvoja sem. Napravil si me za svojo, ne da bi me vzel. Le kadar mi srkaš iz usten, se mi zdi, da živim.

In zopet ga je prižela.

Mila medlota jo je spreletela po telesu. Prišla sta do skritega kotička pri blodnih balvanih, ki ga je obsvetljevala rumena blazina iz arnike.

Večerilo se je.

Groza mračnega gorovja jima je ležala nad glavo in ju svarila s širnim piskanjem vetra.

Zdrknila sta, se skrčila, čisto skrčila; privil jo je na prsa ter ji poljubil ledene, nežne roke; in da bi jo ogrel in zavaroval (ubogega, ljubkega, zbeganega otroka, ki se je plašil), jo je poljubil na vrat in ramena, poiskal skozi žametne zavihe toplino prsi in ji pritisnil usta na srce, kakor da bi mu hotel pomiriti divji utrip.

Ko je obležala, je skozi stisnjene ustnice nalahno zaječala, čvrsto pritiskala glavo na Mavrovo roko, katero ji je bil podložil za blazino, dočim mu je druga roka brez

odpora krčevito tipala po pasu, da bi odpela vezi in poiskala med razporkami najkrajšo pot do mesa.

Mesec se je skril. Lahki kopasti oblaki so se povečali, nagromadili in stekli v viharen slop.

Ob svitu strele sta jim obraza pobledela, in grom, ki je nato zagrmel, je izvil deklici krik:

— Proč morava!

Ko sta stekla, se je usula ledena pršavica, sledile so nove strele in vedno srditejše bučanje. Stisnila sta obe glavi pod isti plašč in zbežala nekoliko sklonjena, preplašena in razveseljena proti domu. Toliko da sta bila v Melitini sobi, že se je ulila silovita ploha, ki je bila po šipah in skrilnati strehi.

— Zapri vrata, dragec, in posuši si lase. Nato pa pridi sem, da bova gledala nevihto. Le poslušaj, kako pljuska! Mrzla lica imaš. Prisloni glavico na mojo in ostani tesno pri meni, tiho, čisto tiho: tako.

Zdajpazdaj je električna iskra osvetlila vso predru-gačeno, izprano pokrajino, da se je potopila potem v še globljo sivino. Ogromni oblak je razpočil žareči križ kraž, ki mu je švigal skoz robove; in obdržala sta v očeh obr-njeno sliko: rdeč oblak, ki ga je križem kražem pretrgala na robu črna črta.

— Še nikoli nisem videl divnejšega prizora! — se je navduševal mladi mož in ogledoval obraz deklice, ki so ga osvetljevali bliski.

— Kakšna sem?

— Vsa prebledela, prekrasna.

— A kako sem lepa?

— Nepopisno lepa.

— Povej mi, le povej, kako sem lepa. Rada bi se vi-dela. Poglej me s svojimi očmi, potem pa povej, kakšna sem. Hotela bi vedeti, ali sem podobna...

— Komu?

— Molči!

— Reci mi, komu naj bi bila podobna.

— Neki ženi, tako suhi ko jaz, samo temnopoltni; imela je moje oči in je romala s cigansko družino, s kotlarji, plesalci, godci in morda tudi tatovi po Litvi, Češki, Galiciji.

— Kdo je to bila?

— In prepevala je pesem — je povzela — to pesem: «Cigansko dekle, ki ljubi moža drugega plemena, je podobno golobu selcu, ki se hoče spustiti na konico bodala. Ne more se obdržati in železo mu prebode srce.

Zdrznila sta se. Nenadno neurje s točo, ki je zavvenčala po šipah, da sta se stresla, kakor da bi ju zadela v obraz. Zrna so padala in odskakovala, da je bilo veselje, se v divji naglici lovila, prekopicavala in obležala v miriadah nerazvrščenih biserov. Orkan je pritiskal na okna in stresal vrata, kakor da bi jih hotel odpreti; in od viharja vsa razmajana hiša je bučala, kakor za smrtni ples ubrano glasbilo.

— Ciganski vozovi so morali biti mračni in grozni, kakor to pribežališče, kadar so izprezali konje, da bi jih ne prevrgel vrlinec vetra.

Pod Mavrovimi prsti, dlanjo in roko je drhtelo toplo dekličino meso, ki ga je odkril, ko se mu je posrečilo, da je vtaknil roko v nadržje ter segel med topli životec in nežne prsi.

Prsi sta mu s svojo čvrsto polkroglo popolnoma napeli roko in ponovili srčne utripe, a med prsti se mu je napenjala žametno mehka koža na hrbtenici, kajti v to osrednjo točko se stekajo vsa poželenja, po vseh žilah razlita čutnost.

Melito je božanje dražilo, vzravнала se je, se vrgla liki napet lok nazaj in se prepustila Mavrovi roki. Z drugo jo je dvignil do prs, do vratu, ker jo je hotel podržati prižeto nase, da jo loči od sveta, da jo dvigne z zemlje, tako da bo vsa in docela njegova, preden jo položi na posteljo.

Na temni postelji v mračni sobi ni bilo ničesar svetlega, razen njenih velikih, prodirnih oči z lesketajočima zenicama in njunih med priprtimi ustnicami stisnjenih zob. A te dve beli lisi sta bili tako beli, da je obraz koprneče deklice v tem nasprotju potemnil.

Ni se branila, ko ji je Mavro razgalil prsi in ji odpel pas na krilu; le sladostrastno se mu je privila k nekoliko drhtečim moškim rokam, poželjivo pogledala po nje-

govem božanju in nestrpno čakala; prepočasi ji je odkrival najskrivnejšo mičnost.

Med prsi ji je visela verižica iz svetlega zlata, na katero je bil pritrjen nenavaden predmetek, droben, droben kakor jagoda, droben kakor prsna bradavica: na konici otopen svinčeni stožec na srebrnem gumbku.

Vražni obesek?

Mršava. Toda bila je popolno soglasje rahlih, čudovito zlitih krivulj, ki so se potapljale v zavojnicah, se nežno dvigale in se v nedoločenih vzboklinah razcevele.

Božal je z lici in usti vse njeno telo od vratu do kolen in ni srečal ob vsem dolgem božanju niti upora sramežljivosti, niti nerodne surovosti, ostale iz divje davnine skozi človeški razvoj večni dedič, ki naj brani spol.

Bila je čisto gladka, gladka ko kip; in spol, nesramežljivo nedolžen, tak, kakršnega imajo punčke, je bil videti, kakor da ga je vtisnil uren kipar s palcem.

* * *

Sramežljive bravke, ki je malomarno zleknjena na levi strani, na skupni rjuhi častitljive zakonske postelje, in reže tej knjigi liste z vlasnico, medtem ko čita soprog na desni »poročilo pravnega zastopnika» in »predlog za zvišanje glavnice»; čiste bravke, ki se čoha po kolenu ali tipa po nogi, ki jo je presilil preozki čevelj, ter zeha, ker zehajo gospod soprog; deviške bravke na tej točki povesti o Meliti in Mavru koleno ne bo več srbelo, in če ji pade vlasnica, je gotovo ne pobere.

Brezmadežni bravki, ki sprejema brez greha in greši, ne da bi sprejemala, bi moral sedaj pripovedovati, kaj se je godilo z nagim dekličinim telesom v skromni postelji bedne lovske hiše, daleč od sveta, ko je prasketala toča po oknih, sicer bi jo ukanil za 1.60 lire, ki mi jih je posredno plačala za avtorske pravice. Povedati bi ji moral, kolikokrat in v kaki meri, količini, kakovosti, teži in sili se je mož zarinil v skrivnost, ki ni za nikogar skrivnost, in ji akrobatske položaje te ceremonije natančno popisati. S tem bi nedolžni bravki preskrbel prvič prijetno, toplo, zahtevajočo razdraženost in bi ji dal priložnost,

da bi se mogla jutri popoldne ob petih pri čaju zgrazati nad tisto «povojno literaturo»; izraz, ki so ga uvedli oni bledokrvneži, pretegnjeni pisatelji z mlekom v žilah, katerim se ni posrečilo ne pred vojno, ne po vojni, da bi si pridobili čitateljev.

No, neomadeževana bravka z zavojito dušo in pravokotno vestjo, ki se čutite po družabnem položaju dolžno ocenjevati moje knjige za slabe; gospa, ki prevarite moža samo ob zelo velikih prilikah, in če ga prevarite, storite to zgolj zaradi tega, da ga na to še bolj ljubite in da ugotovite, koliko je boljši od vseh drugih; najnadčutnejša vseh žena, pa si naslikajte, kaj se je moglo dogajati med obema ljubljencema te povesi.

Dovolite: pustili ste na komodi enolično, v štaniol zavito kroglico. Razvijate jo. Ob kovinskem šelestu papirja soprog takoj razume vaše namene in se vam ali hvalžno ali pa vdano nasmehne.

Kaj je?

Prav. Medtem, ko čakate, da se gospod soprog odloči, naj vam povem, da se med Melito in Mavrom ni zgodilo tisto, kar pričakujete.

Čudovite ceremonije se nista vzdržala zaradi pregrešnosti.

Prav tako malo zaradi kake literarne ovire.

Vzdržala sta se je, ker ...

Toda upoštevajte, da se je sprejem preprečujoči jajček razvil in je soprog «poročilo pravnega zastopnika» in «predlog za zvišanje glavnice» končal.

Kar napravita, kakor da me ni zraven.

Medtem opišem pokrajino.

Opis pokrajine je enak «gledanju na drugo stran», ki ga pisatelj uporabi, kadar ne mara opisati gibov in besed svojih oseb.

Nevihta je bila prenehala. S strešnega žleba so padale le še posamezne kapljice in...

Mesec, ki je bil posvetil skozi temino, je plaval preko ovčic, ki ...

Nebo je bilo videti...

Jezero je bilo skoraj...

Človek bi bil lahko rekel, da ...

Gora je bila podobna...

Kak osameli ptič...

Mavrica...

Sta že? Vedite torej, da se Mavro in Melita na tej postelji nista družila kakor dva najvsakdanjejša zakonca. Upiralo se jima je, da bi na tak način izvršila vzvišeno dejanje, ki ste ga vi in vaš soprog, ki so ga vse zakonske žene in možje oskrunili in potisnili na višino najbolj ponižujoče telesne potrebe.

Melita, otroček z modrimi očmi in plavimi lasmi (zunANJI znaki punčk), ni mogla žrtvovati devištva na rjuhah, kjer so še nedavno spali iz koč prišedši izletniki, ki se jih je še držal duh po usnju, mokri slami in potu.

Ko čebele sladkosnedo in zlato Melito je vleklo v višino, visoko tja gor, daleč od človeških hiš, daleč od zakonov in predsodkov, da opravi ljubezenski obred, liki čebela matica, v carstvu večne modrine.

Soba je bil še svet. Postelja je bila še zaklenjena soba. Tam se ni hotela vdati.

Popolnoma in neomejeno se mu je vdala drugi dan, pod soncem, pri belem dnevu, na posušeni, po materini dušici dišeči travi. Solze, ki so ji zdrčale pod modrim nebom iz modrih oči, so se napile sonca, majčkeno krvi je pordelo šopek tistih belih rožic, ki jim ne vem imena, in so tem lepše, ker ga ne vem.

V davni opoldanski senci, tedaj, ko trgovina še ni bila dozorila potrebe po laži in tisti premetenosti, ki zakriva blago, da mu dviga ceno, se je vdala krožeča Venera na živi travnati preprogi, pod živim baldahinom modrega neba, ki je bilo prefkano s skrivnostjo, neskončnostjo in zvezdami.

Vdala se je v naravi, kakor Melita, sredi prostora, kjer je vsenaokoli ljubezen. Sproščena iskra med dvema oblakoma je silovit poljub med dvema električnima silama, ki se srečata; neskončne evolucije zvezdovja se vrste po sili ljubezni: cvetni prah najde po sili ljubezni na svoji slepi poti skozi zrak cvetno čašo, da sede vanjo: vonj cvetličnih čaš je nagonsko sredstvo za ljubezenske potrebe metuljev; barva perja pomeni v ljubezni isto kakor elegantna pižama; žuželka, ki leta od žajblja do žajblja in se

obrsne najprej ob prašnico, nato ob stebelce, povzroča, da se ženijo cvetlice.

Sedaj pa, sramežljiva bravka z nadčutno dušo, se izperite (če mislite), obrišite se inugasite luč.

5

Tisti večer je zapela Melita cigansko pesem, ki pravi:
« Prsne bradavičke se mi napno ko divje slive, in jaz, ki sem ti jih končno dovolila, ti jih bom še zanaprej, medtem ko ti prilije goslar s srebrnimi ostrogami nekaj kapljic glasbe v čašo pelinkovca ».

Šivankarica bi bila zaklicala: — Sedaj me boš pa zaničeval!

Študentka slovstva: — Kakor s šivankarico si ravnal z menoj!

Učiteljica: — Do včeraj sem ostala čista!

Dostojna gospodična: — Sedaj sem taka ko druge!

Deklica iz dobre hiše: — Uničil si me!

In potem: — Saj veš, kaj je tvoja dolžnost!

Se naprej: — Če ne, povem očetu in osmim bratom!

(Čudovita stvar: nekatere deklice imajo po takih dogodljajih več bratov ko poprej; namesto da bi spravile na svet sinove, spravljajo brate.)

Melita ni zinila. Pela je cigansko pesem:

« In goslar s srebrnimi ostrogami ti prilije v čašo pelinkovca nekaj kapljic glasbe ».

Sedla je Mavru na kolena, mu položila roko okoli vratu in zašepetala veliko skrivnost na uho:

— Melito moraš ljubiti!

Drugo roko je iztegnila čez žareča polena improvizirane kotanje za ogle, gibala nad njo s prsti, in ko si jih je že skoraj opekla, jih je položila ljubljencu na obraz.

Skoz šipe se je videla gosta megla bližnje jeseni.

— Mezga — je pokazala Melita s cigareto; — bratu

nese drva. Skoro bo jesen; jo že čutim v kosteh. Mrzel smrček imaš, uboga mačica!

Odsev polen jima je pordel profila ter poudaril črne sence na obrazih in po sobi; motna megla tam zunaj, plavajoča po nejasnih prikaznih v somraku, je zastirala njuni domišljiji sanjarske obsene.

— V tej molčeči megli — je sanjarila Melita — si mislim dve neskončni luči, ki se v neskončnosti premikati druga k drugi. Zdajpazdaj pretrže slepilna svetloba avtomobilskega žarometa meglo in jo zgosti v barvo prelivajočih kapljicah. Na asfaltu pešpoti, ki se sveti od vlage in vlečnega blata, toliko ljudi z mokrimi gumijastimi plašči, dežniki, s katerih ti kaplja na čevelj in ki se leskečejo v svetlih oknih. Tako gledam, ljubim, čutim veliko prestolnico. Greš, greš po megli, kar naravnost, žene te naprej množica in vabi dvojna vrsta luči; postajaš ob izložbah, ogleduješ lepe reči, zrcališ se v okovanih oknih, stopaš zmerom naprej; eden te sune in ti drugega, dokler se elegantnejši konci mesta ne zredčijo in ne vidiš več dam v kožuhih, pač pa ti udari v nos plebejski vonj po praženem mesu. Električnih obločnic ni konca, a ravna črta se razcepi v druge sporednice, pa greš naprej in naprej, med zelenjadnimi branjarijami in ribami, ki leže na skladih ledu, med zvoki mehaničnega glasovirja iz pivnice in brnenjem elektrike iz zvočnega kina.

Poznam tista kina tretje vrste, ki jih imajo delavski parčki zaradi pripravnih temnih kotov tako radi. Pri vходу vise stari lepaki, porumenele slike; stenski omet razpokan; razglaševalec s hripavim glasom in obledelo livrejo hvali dramsko vrednost filma pred samotnim, po petroleju smrdečim prodajalcem cvrtnjaka, in črnkastih, že čisto nagnitih banan.

Pa greš še naprej, prekoračiš rečni most. Vse reke po velikih mestih si sličejo, vse so neprijazne, mračne, z zelenkastimi galičastimi odsevi. Po obrežjih hodijo parčki, ki so si tudi podobni; ponoči je vsaka krava mavra in vsi zaljubljenici črni. Ona je malo manjša, on pa se ji pri hoji pripogiba na rame; vedno ista dvojica; človek misli, da se jima je izognil pred nekaj minutami: tisto, ki si jo srečal na kakem donavskem nabrežju, misliš, da

vidiš zopet na bregu Seine, Tibere ali Temze. Če čitam, da se je vtopila žena, pomislim na eno tistih, ki sem jih videla ob reki z ljubčkom, mladim človekom, ki je bil obstal v polsenci, kjer luč ene svetilke že medli, a se še ne začenja svetloba druge, da jo poljubi.

Mavro je poslušal pripovedovalko: malo sultanko Šeherezado²³, ki je znala priklicati privide daljnih mest z množicami ljudstva tja gor v črno, od sveta zapuščeno lovsko kočo, kjer ni bilo druge življenske oaze, kakor ogenj v kotanji in utripanje njunih srčkov.

Umolknila je; saj je vedela, da so odmori mili in da ima molk muzikalno vrednost. V domotožju, ki ji je kipelo iz besed, je tičalo hrepenenje, da bi se vrnila v obljudena mesta.

Mavro jo je vprašal po njem.

— Res — je vzdihnila po kratkem obotavljanju. — Dedna usoda me goni po svetu. Nomadka sem, hčerka ciganke. Moja mati je prebila detinstvo in mladost na vozovih ogrskih ciganov. Cigani imajo izročila, postave, kralja, ki ga slušajo vsi, četudi so raztepeni po vsem božjem svetu; a mati mi je bila kraljevske krvi in vendar je kljubovala vsem postavam svojega rodu, ko je vzela očeta.

Stara pesem pravi: «Cigansko dekle, ki ljubi moža iz drugega plemena, je kakor golob selec, ki hoče sesti na konico bodala. Ko ne more obstati mu železo prebode srce».

Zagledala se je v očeta, ki je bil trgovski ataše na Dunaju, in ž njim zbežala; imela je dvoje otrok: brata in mene. Žene, ki ubeže karavani in gredo z možem drugega plemena, doleti prej ali slej kazen. Cigani skrivajo tajno zagonetnih strupov in pripravljajo posebna strelila, ki nosijo na podstavi srebrn ščitek z znakom plemena: nekakšen podpis; materino pleme je imelo oko med dvema križema.

A v naši odročni vili v Šanghaju in bengalski hiši v Kalkuti se jim ni posrečilo, da bi jo odkrili. Neki večer

²³ Pripovedovalko povesti v «Tisoč in eni noči» (op. prev.).

— vrnili smo se bili v Evropo in stanovali v pritličju, skrite na vrtu — smo slišali strel.

Melita se je ustavila. Potegnila je s prstom iz nedrij veržico; bil je nekakšen amulet: svinčen stožček z otopeno konico, zaprt spodaj s srebrnim ščitkom.

Mavro ga je pregledal. Bil je gorak od Melitine toplote, na srebrnem ščitku pa je bilo vdolbeno oko, med dvema križcema.

— Ranjena — je nadaljevala pripovedovalka. — Hitro je okrevala. Toda, ko so sedeli mesec dni kasneje v pariškem nočnem lokalu, kjer je vodil pristen cigan orkester z lažnimi cigani, so zagodli tole pesem: «Golob selec, ki hoče sestiti na konico bodala . . .».

Oče in mati sta tam večerjala z mnogimi drugimi ljudmi, častniki, diplomati, igralkami.

Mama je prebledela. Odnegli so jo nezavestno. In ves čas, kar je ostal papa v Parizu, skoraj ni šla z doma ter je jedla kar v sobi. Tisto dopoldne, ko bi morali odpotovati, jih je stregel nov natak, ki se je izogibal govorjenja in odgovarjal le s kratkimi zlogi in gibi.

— Molči, otrok! — In Mavro ji je z roko zaprl usta.

Bilo je kmalu po njej. Natak je izginil in nihče ni mogel izvedeti, odkod je bil prišel.

Deklica je globoko vzdihnila, povaljala cigareto v rokah in jo prižgala ob žerjavici.

— Pripadam begajočemu plemenu, sto in stoletja se mu rode otroci na vozovih, ki se pomičejo po dolinah in ravninah naprej in jih rojstvo, ta važni dogodek, nič ne ustavi. Preden pridejo otroci na svet, se prevozijo sto in sto milj in puste na stotine dežela za seboj.

Mavro je prekinil:

— Pa brat?

— Vem, kaj hočeš reči. Kako to, da on z isto krvjo, kakor jaz, ni postal potepuh, kakor jaz, ampak odljudnik, ki se je nastanil ko nepremični kristal med ledenimi grudami? Razložim ti: žena sem, kot žena močna in močna v reakciji, močna v samoobrambi, a šibka v reakciji proti sami sebi, šibka v samoobrambi proti svoji otožnosti. Brat je močan. In njemu ni treba gledati menjajočih se mestnih panoram in se pogrezati v množico, da si obvlada

bolečino. Misli kakor Nietzsche, da je modroslovje svobodno življenje med ledeniki na visokih gorah; iskanje vsega, kar je nenavadnega in zagonetnega v našem bivanju, vsega, kar morála zabranjuje. Brat živi v samoti zaradi higijene duha; po potrebi, da bi poznal vse ljudi, se je od njih odtrgal in jih opazuje iz daljave; jaz pa, ki nočem poznati nikogar in se na nikogar navezati, bi rada približala vse. In tako se snideta samotni odljudnik in neumorna popotnica na isti točki, prihajajoča do dveh simetričnih in enakovrednih sklepov:

Če ne vidiš nikogar, poznaš vse; če vidiš vse, ne poznaš nikogar.

* * *

Je umstvena bravka razumela? Ponavljam: če ne vidiš nikogar, poznaš vse; če vidiš vse, ne poznaš nikogar. Razlaga v prihodnji številki.

Razumem, da vas to ne zanima. Glavna stvar za vas, ki ste to knjigo pomotoma kupili, je to, »da bijeta sreci Mavra in Melite v soglasju«, kakor čitamo v dobrih romanih, ki jih priporoča *Corriere della Sera*.

Pozabil sem povedati, da sta barva mraku (vijoličasta seveda) in megla povzdignila patos.

Patos je proizvod, o katerem še govorimo na rdečih žametnih sedežih po podeželskih kavarnah. Če oblečete praznična oblačila svoje kulturne garderobe, govorite včasih tudi vi o patosu; ker pa mislite, da je to francoska beseda, jo izgovorite: pató.

* * *

— Ugasi luč! — je velela Melita in spustila kratko Dianino lovsko krilce, medtem ko je odpenjala tuniko.

Mavro ni slušal. Zavrt do oči v posteljne odeje je pristvoval že tretji večer odkrivanju te drobnoudne golote.

— Pokažem ti nekaj prav lepega, — mu je obljubila.

— Lepe reči se vidijo bolje pri luči.

— To pa lahko vidiš samo v temi.

In upihnila je luč.

— Poglej mi lase! — in potegnila je z glavnikom skozi nje. — Čuj! Ali ni, kakor bi prasketalo žveplo med prsti?

— Res je! Daj še enkrat. — In za glavnikom je šel prasket, kakor dolgi so bili lasje.

— Nič ne vidiš?

— Iskrice. Prelepo je.

Melita je odložila glavnik in rekla s parodistično skrivnostjo:

— Električna!

Zmuznila se je pod odeje, in ne da bi se utegnil začuditi tej zoološki posebnosti, mu je že zaprla usta z vročim mesenim sadom; odtegnila mu ga je šele, ko mu ga je nadomestila z drugim, popolnoma identičnim, ki pa je bil nekoliko ohlajen, ker je ležal med pričakovanjem gol.

— Dovolj.

Polzela mu je ob telesu navzdol, drhtela, ga božala in se mu pritiskala.

Spala sta s tesno spojenimi udi, dihanje se jima je mešalo, in spanje jima je motilo novo poželenje, ripsajoče vizije, potreba, da se izčrpa zadnja čutna radovednost.

Ali jutrnje umivanje v ledeni vodi jima je izmilo iz živcev žlahtne strupe, ki so se nabrali v ljubezenski noči, in izbrisalo s kože rdeče lise od pritiskov, katere je pustilo lice enega na rami drugega. In prozorna jasnina planinske drage, odvaljeni gruj in toge skale in modro jezero in z ledeniki ovenčano snežno svetišče, vse je ju sprejemalo z darilom iz samih barv in blagoslovom iz luči, čim sta stopila na prosto.

Po ljubezenski opojnosti je prišla opojnost od divnega prizora; duši sta jima lahkotno in svobodno plavali v nedolžnem razgledovanju. Čutila sta se kot idealna ljubljenca ali temni zemeljski sili, ki se za trenutek podzavstno pojavita iz podzemskih globin, da si ogledata zvezde, in odplavata v viseče vrtove neskončnosti.

Kdor se ni družil samo s svojo ženo in počepkami po pet lir, bo razumel, da se lahko počutimo tudi po noči krčevitega vzhičenja čiste, ko odpre mrzli jutrnji zrak ranice od ugrizov, ki jih nam je pustilo bolešno nočno div-

janje na ustnicah. Če počakaš prijateljico na voglu, če daš vozniku naslov skrivnega nočišča, če se družiš z ljubico in gresta spet narazen, pravijo tudi temu ljubezen, a to ni ljubezen. V pravi ljubezni pridemo podzavestno, sčasoma ali pa skokoma do združenja; in ko se nam v duhu zjasni, bi ne mogli razložiti, na kakšen način smo prišli do te kretnje.

V pravi ljubezni se združijo telesa, kakor se ženijo cvetlice in pirujejo žuželke.

Žuželke so pravi mojstri v ljubezni. Zanimivejše je opazovati, kako ljubijo hrošči, kakor pa, kako se združijo razne šviglje, igralke, pesniki, duhovni, modroslovci in kralji.

— Vsa tvoja sem! — je priznala Melita ljubljencu. — Moje romanje po svetu je bilo morda samo iskanje moža, ki naj me dopolni, je bilo samo iskanje tebe.

— Torej nisi iskala samote?

Je še lepša stvar od samote: samota v dvoje. V meni je bila nakopičena velika zaloga ljubezni v čakajočem stanju. Ti si bil zame tisto, kar imenujejo fotografi razvijanje v vodni kopeli. Zapustil boš močno sled v mojem življenju.

— Govoriš, kakor da bi se morala že jutri ločiti.

— Jutri ne, skoro pa. Najina ljubezen je v mojem življenju tako samohotna, nepredvidena epizoda, da se ne sme vkleniti v vezi in je ne sme obrabiti navada. Morava se ločiti, da nama ostane ljubezen živa. Razumeš.

— Ne. To niso besede, ampak simboli, čarovne formule.

— Potrebno je tako. Vsako drugačno ljubavno razmerje bi se končalo s priležništvom. Ali pa s poroko. Ali pa s celo vrsto strogo urejenih snidenj po tri ure na dan. Vračunani so poljubi, sprehod in aperitiv. Najina ljubezen doslej je drugačna. Pozneje bi postala ljubezenska dvojica, kakor vse druge, in bi končala z antipatijo; morda bi se za silo prenašala, kar je še slabše, ali pa bi šla v zakon, ki bi naju obvezal, da se morava prenašati. Bila sem z dušo in telesom tvoja in bom še nekaj dni, in naj se mi zgodi karkoli, ti ne bom nič zamerila. Niti ne izveš ne ničesar.

Zena je utihnila. Iznenada se je pojavila na skali bela hišica. Kamena štrlina jo je skrivala liki gnezdo.

— Tu sva, — je javila.

Nekaj v kamen vsekanih stopnic je peljalo k puščavnikovim vratom.

Melita je zažvižgala in vrata so se odprla.

Strahotno lepa, kuštrava ovčarska psica jima je pri-tekla grozeče in nezaupno nasproti in jima je dala potem, ko ju je sumljivo ovohala, s krepkim mahanjem kosma-tega repa dovoljenje.

Mož blizu tridesetih let, olivne barve, z nazaj potis-njenimi lasmi in negojeno brado, ju je gostoljubno spre-jel. Iz črnožametne, z usnjatim pasom prepasane jopice, je gledal platneni srajčni ovratnik, ki mu je ležal čez ovratnik suknjiča, in mehki rokavci, oboje čudovito belo med rjavimi rokami in črnim žametom.

— Dober dan, Iluška! — in stopil je proti sestri, ki mu je ponudila čelo.

— Bog daj, Šandor.

In predstavila je: «Gospod Mavro Mauri, brat Šandor».

Šandor je dal Mavru roko in ga peljal v hišo.

Tri stene so bile docela pokrite s knjigami. Cele vrste del v več zvezkih; visoki zvezki s čvrstim hrbtom so oznanjali, da jim je vsebina znanstvena in se mora dolgo razmišljati in večkrat vzeti v roke.

— Pričakoval sem te, Iluška.

— Obljubila sem ti, da pridem, preden se vrnem v dolino. Jutri odpotujeva.

— Drugega vam žal ne morem ponuditi, ljubi gospod, kakor to obzorje, — je dejal Šandor in odvedel Mavra k oknu.

Na belo žareči ledenik se je upiralo sonce, da se je kar iskril.

— Podoben je pozlačenim kupolam ruskih cerkva. Napustek sem napravil nalašč tako velik, da ne vidim še drugih vrhov za seboj.

— Optična prevara.

— Najnedolžnejša vseh prevar.

Na mizici pri oknu so ležale vsevprek knjige in do-kazovale, da mu je obisk prekinil delo.

Dve sliki. Žena, podobna tisti, ki jo je vzela Melita v svetlem okviru iz želvovine seboj, in pa deklica okoli osemnajstih let. Na obeh straneh vrat nekaj slik neizmerne ogrske stepe.

— Predvčerajšnjim, Iluška, mi nisi niti o Donatellinem zaročencu nič povedala.

— Res je, — je dejala Melita in se obrnila do Mavra. Donatella je najina polsestra, očetova nezakonska hčerka, katero je vzel po mamini smrti k sebi. A novica — se je obrnila na Šandorja — te tako malo zanima, kakor je prav za prav tudi meni malo do nje. Ženina sem videla na sliki: biti mora zavaljen in plešast, ker se je slikal samo do polovice in s klobukom na glavi.

— Če je res, da naj v živalskem razvoju lasje polagoma izginejo, so plešci predhodniki.

— Piše se, — le poslušaj, kakšno imenitno ime: don Ciccillo Cacace di Capafugata, iz ene najstarejših rodbin na jugu.

— Čim starejše je plemstvo, tem sumljivejše je.

— Prihaja iz ... iz ... iz enega tistih krajev, ki izvažajo mandarine in tajne agente.

— Razumem, kjer je pet in štirideset odstotkov nepismenih. Le kdo ju je spravil skupaj?

— Sama od sebe. Ona je srečna, da poroči dona, ki s svojim krasnim rodovnikom vse poseka. Plemenitemu rodu Capafugatov pripadajo najlepša imena. Friderik II. Capafugata. De Musset? Capafugata. Garibaldi? Capafugata. Hindenburg, Eleonora Duse²³, Lenin, Girardengo²⁵, vsi izvirajo iz plemenitega rodu Capafugatovcev.

— Se kmalu poročita?

— Mislim, da ona ne more pričakati trenutka, ko dobi sinove.

— Otroke! — je zaklical Mavro. — Nikoli nisem razumel, kako morejo biti ljudje tako brez glave, da postavljajo v svet otroke, vabijo nove stradaljne za žalostno mizo, ki je že prepolna gostov. Skoraj laže napravijo otroka, kakor pa sedejo na električno.

²³ Italijanska igralka svetovnega slovesa (1859—1924).

²⁵ Svetovnoznani italij. kolesar (op. prev.).

— Mislijo, da delajo otroke, — je odvrnil Šandor, — in ne pomislijo, da delajo ljudi. Vprašanje besed.

— Rod se hoče pač nadaljevati, — je pripomnila Melita in odšla k oknu ter prepustila oba moška razgovoru.

— A posameznik je dolžan, da slepo potrebo rodu uravna. Če bi ne bila množitev ljudi tako blazna, bi ne bilo treba semintja posegati h groznim maltuzianskim²⁶ praktikam, ki so vojne in ki imajo brez vse retorike, pesniških omak in priložnostnih predsodkov edini namen, s silo zmanjšati število jedcev, da morejo preostali zadostiti svojemu teku.

— Ne strinjam se z vami, — je rekel Šandor. — Mislim, da ima volja staršev na rojstvih najmanjši delež. Otroci so tisti, ki silijo v svet, in njih volja, da stopijo iz nič, iz idealnega stanja, zlomi voljo in nagon tistih, ki jim postanejo starši. Usoda otrok ni odvisna od volje staršev, marveč prav starši podzavestno slede volji sina, ki poskuša postati stvar, podstat, žival, človek. Vajeni smo, da opazujemo čas v isti smeri: od preteklosti do sedanjosti, od sedanjosti do prihodnosti, in smo mnenja, da je tisto, kar pride, proizvod onega, kar je bilo, in da so stvari pač take, ker so bili vzroki nekako vnaprej določeni. Tako gledamo na otroka, ki se rodi, kot na posledico združitve staršev: če bi združitve ne bilo — pravimo v svoji preproščini — bi se otrok ne bil rodil. Mislim, da bi morali gledati dejstva z višjega vidika, ne glede na časovni red. Otrok, ki hoče na svet, je sprožil združenje moža in žene, ki mu postaneta oče in mati. Ne morem verjeti, da so bili Dante, Lionardo, Napoleon, Pasteur, slučajni sadovi koita. oni so morali na svet in je to njih delo. Ves bes, s katerim obmetava družba nezakonsko mater, je ogaben, kajti ona ni slušala predsodka, ki je preteklost, marveč prihodnost. Odpor narave proti onim, ki uporabijo splav (bolezni in včasih materina smrt) je poskus k temu, kar pravim. Če mati otroka ni hotela, ji danes narava odreka pravico, ne več hoteti.

— Priznala pa bosta vendar, — se je vmešala Me-

²⁶ Malthus Tomaž Robert (1766—1834), angl. ekonomist, ki priporočuje celibat ali omejeitev porodov (op. prev.).

lita, ki je bila vstala od okna in zopet sedla med nju, — da starši otroka od rojstva naprej oblikujejo in z vzgojo izobrazijo.

— Žal res, Iluška! Če vzgoja uspe, ustvari srednja bitja. Vzgoja je zastoj, negibnost. Kot tvorna vrednost, kot plastična vrednost zanika napredek. Vzgajati otroka se pravi oblikovati mu zavest in razum tako, da je nam podoben, kar pomeni preprečiti preobrazbo, obnovo, napredek. Praktični uspeh otroške vzgoje nima drugega pomena, kakor da si zagotovimo njihovo zvestobo za dan, ko nas ne bodo več potrebovali. A tisti dan, ko bodo samostojni, nas puste na cedilu.

Sluga je prinesel podstavek.

— Izvolite čašico kuminovca, — je spremenil pogovor Šandor, — ki ga pripravlja moj tovariš v pregnanstvu.

Sluga se je rahlo priklonil.

— Zbira kuminovo seme in ravna z njim na ruski način, tako, da mu doda gotovo količino *agaricus muscarius*²⁷, strupene gobe, ki vsebuje atropinu sličen alkaloid.

— Atropin, ki dela oči lepe.

— Da, Iluška. Kdor pije kuminovec, ima povečane zenice.

Pomolil je čašo obema gostoma in slugi.

— Ko sem bil v Petrogradu medicinec, smo se noč za nočjo navlekli kuminovca. Oni, ki so ohranili zavest, so nas pogledali prej v oči, da poiščejo znake opojnega strupa, preden smo se jih smeli dotakniti.

— Ste mar doktor zdravilstva?

— Sem!

— Ste zdravili?

— V ruski vojski. Ni res, Paprika?

Paprika je bila položila kuštravo glavo gospodarju na kolena, proseč, da jo malo pogladi, in ko je začutila prijazno roko med kodri slamnate barve, je priprla oči in prisluhnila.

— Ruski podanik sem. Imeli so me za slabega častnika, ker sem zdravil z isto ljubeznijo Ruse in sovražnike, vo-

²⁷ Mušnica (op. prev.).

jake in generale, ujetnike in junake. Zame nima bolnik, ranjenec, umirajoči ne čina ne dostojanstva; ne vprašam ne po veri, ne po domovini. Gol človek je, gol in krvaveč, brez našivkov in kolajn. Bolečina in smrtni boj sta brez narodnosti. Zame je noseča žena samo bitje, ki sem mu dolžan nege in usmiljenja. Četudi je prešustnica, četudi ni omožena, četudi se je prodala. A zdolaj — in Šandor je pokazal z roko na civilizirano planjavo, ki si jo je predstavljal tam spodaj — ne mislijo tako. Spodaj še delijo bolezní na moralne in nemoralne, na izpovedljive in neizpovedljive. Zame so bolezní samo ozdravljive ali neozdravljive. Spodaj imajo tisto strahotno stvar, ki ji pravijo organizacija, ustanovo za poročila in koristi, z drugimi besedami objestnost in izsiljevanje. Med ledeniki in skalnimi razpokami ne vidim organiziranih ljudi. Organizacija sprevrže najlepše reči v grde. V slehernem mestu je zapor, v sleherni hiši zaboj za smeti, v slehernem človeškem telesu črevo za prebavo. Organizacija je žalostnejša od zmede. Očetje ravna jo slabo z otroki in se pritožujejo, če jih potem zaničujejo; gostilničarji zastrupljajo goste, in ko se ga siromaki navlečejo, jih izroče stražnikom; meščanstvo sili žene, da se prodajajo, potem pa jih zmerja s cipami.

— Ne mislite več nazaj v mesto?

— Težavno bi mi bilo sedaj, ko sem se privadil absolutnega, da bi se povrnil v konvencionalnost. Konvencionalne vrednote so tiste, ki ponižujejo vse stvari. Zlato je bila nekdanj najčistejša reč; čim pa smo vtisnili vanj številko in vladarjev profil, ni več tisto. Ženska nagota je bila najčistejša, dokler ji nismo pretisnili stegna s podvezo.

In potem, in potem, me spodaj odbija smrad vseh vrst človeške gnilobe. Mrzim množico, ostudni železni opilek, ki se prime vsakega magneta, se drži vsakega človeka, čigar edina zasluga je, da je razumel, koliko lepše je biti magnet, kakor pa opilek. Imam rad posameznika, sovražim pa množico. Če si zlomi kdo roko, me boli; a če pokonča epidemija sto tisoč ljudi, me to raduje. Množice se bojim, obsede me in tlači ko mora. Če bi se mi zmešalo, sem prepričan, da bi se mi po blazni glavi ne

preganjale pošasti in sence, marveč grozeče množice in tuleča sodrga.

— Meni je pa narobe všeč — je posegla vmes Melita — ko se potapljam v to morje s tisoč oblikami.

— Ne, Iluška! Drhal nima oblike, nima ne idej, ne volje. Če hočeš, di koga obožuje, je dovolj, da objaviš njegovo sliko v velikosti osemnajst proti štiri in dvajset na prvi strani kakega dnevnika. To je lažje, kakor pa komu obesiti kako pasto ali pomado. Sodrga, ki je na dan vojne napovedi pretepla sovražne tujce in jim zmetala pohištvo skozi okno, je prav ista, ki bi pozdravljala njih kralja, če bi prišel na obisk k našemu; tisti, ki so ob slavospevih anarhizmu udirali v tvornice, pljuvali na častniške uniforme in sprejemali stražnike s streli iz samokresov, so točno isti, ki so prepevali dve leti kasneje kraljevske himne in zažigali delavske zbornice. Če bi jutri upadel papežu ugled, bi plenili po cerkvah, a še vedno pripravljeni, da zavpijejo « živio papež kralj », če bi cerkveni poglavar uspešno poskusil, da zopet pridobi posvetno oblast.

Strahoten stroj so, ki se spremeni v rokah enega samega v krotko orodje. Uporabiti drhal se pravi nuditi ji možnost, da lahko dá duška prekipevajoči neumnosti in divjaštvu. Kaj mar množici, ali služi tej ali oni stranki, samo da veselo mori in pleni. Ko govore o Panurgovih ovcah, bi morali reči Panurgovi tigri.

— Množica ni kriva — se je spravljivo oglasila Melita — če jo kdo hujska in vodi, da pobesni.

— Ni je potreba razjariti in ji sprostiti nizke nagone; dovolj je, če ji odpreš eno samo zaklopko; postave brzda jo te nagone; ko jih pa razbrzda revolucija, ne pridobi človek kar na lepem, iz nič nobenih izjemnih nagonov, razkrije se pa takega, kakršen je in kakršnega so postave s silo krotile.

— Mar ni med množico tudi razumnih ljudi z dobro mislijo?

— So, Iluška, tisti, ki mislijo, da služijo ideji, pa se ne zavedo, da služijo enemu človeku, banki, skupini industrialcev.

— Malo prej ste pa izjavili, da ljubite posameznike.

— O, pač, gospod Mavro, posameznike.

— Zakaj tedaj ne zdravite?

— Nekaj časa sem vodil majhno kirurško kliniko. A delo mi je nadziral upravnik, ki je opomnil, da uporabljam preveč hidrofilne gaze. Bil sem žrtev organizacije. Kirurg, človek, ki ima oblast nad življenjem in smrtjo, tisti, ki je takoj za Bogom — če je Bog — vendar ne more in ne sme biti nadziran po kakem računarju. To je, kakor bi sodišče sodilo pesnika. Bil sem tedaj razočaran. A kasneje sem razumel, da ne smeš študirati zdravilstva, če si hočeš ohraniti o njem kaj slepila. Vestni zdravnik ve, da ni nadomestljiv: skrivnosti je tako malo, da jih poznajo vsi zdravniki. Ne verjamem, da bi si bolniki bog vedi kako opomogli, če bi se tudi jaz prikazal v dolino. Hvaležni bi mi gotovo ne bili za to. Pomni, Iluška, če vidiš koga, ki gre pod voz, nikar ga ne zadrži, zakaj namesto, da ti bo hvaležen, ker si mu rešila kožo, ti bo očital, da si mu zmečkala rokav.

— Zdi se mi, da ne govoriš tako, kakor prej. Tvoja ljubezen do posameznih...

Šandor je za trenutek utihnil.

— To je res, samo protislovje me je. Je pa tako bedasto in lahko biti vedno v skladu s samim seboj. Najbolje je, če govoriš vedno isto... Skladnost je kristalizacija ideje.

Sluga je pogrnil mizo za tri.

Oglasil se je zvonček, da sta se Melita in Mavro kar obrnila.

— Brežični telefon — je razložil Šandor in pokazal na črno omaro, ki je ni v senci nihče opazil. — Naznanjajo mi večerna poročila: tečaje pariške borze, sejno poročilo francoske poslanske zbornice, glavne dnevne novice. Le malo zanimivega. Kmalu pa naznanijo začetek koncerta. Šest je ura in četrtek je.

Pogledal je velik lepak na steni.

Nov znak z zvončkom.

Šandor je obrnil zvočnik in zavrtel z lesenim ščepcem dva gumba na sprednji strani aparata, da bi naravnal valovno dolžino.

Sest termojodičnih zaklopk se je posvetilo, in usta zvočnika so spregovorila ime slavnega violončelista, naslov in avtorja komada ter naslov pariške glasbene dvorane.

Violončelistu je sledil godalni kvartet; a na najpatetičnejšem mestu ga nekaj prekinilo, kakor napaka.

— Kaj je?

— Atmosferična motnja — je razložil Šandor in se dotaknil kazalca z lesenim ščepcem. Termojodične zaklopke so ugasnile.

— Počakajmo, da mine nevihta — je rekel — in sedimo. Ne morem vama ponuditi niti arcachonskih²⁸ ostrig, niti rož z Azurske obale.

— Ali si že poskusil zgoščevalec, Šandor, ki sem ti ga zadnjič prinesla.

— Imeniten je.

— Bala sem se, da se ni raztopil v toplem nahrbtniku parafin, ki deli staniolova listka.

— Nikakor ne.

— Lahko vsak dan poslušate glasbo?

— Prenašajo mi londonske in pariške koncerte. Poslušam glasbo, ne da bi videl občinstvo, ne da bi me raztresla umetnikova osebnost, ne da bi čital, kako se razliva žolč njegovim konservatorijskim tovarišem, ki so redno pocepali pri izpitih in so jih odklonili vsi kavarniški orkestri, na kar so se lotili pisati oblastne kritike po dnevnikih.

— Paprika, mirno!

— Vajena je, da je za mojo mizo, uboga Paprika. In kadar sva sama, ji dovolim celo, da položi tačke na mizni prt. Kolikokrat sva se grela v strelskih jarkih! Sedaj se je pa vdala, da živi z menoj med tem skalovjem in je konzervirano meso, to se pravi, da požira z njim tudi salicilovo kislino. A navaditi se je treba tudi salicilove kisline, ni res, Paprika? In pozimi, ko razbijamo s kladivom mornarski prepečenec? Ampak Paprika ima dobre zobe. Pokaži jih gospodi.

In Šandor ji je zagnal košček žilastega mesa v gobec.

²⁸ Arcachon je mesto v bordeaujskem okrožju, znano po gojenju ostrig (op. prev.).

Po sadju in kavi, ki je napolnila sobo z izvrstnim vonjem po moki, so poslušali še Bachov Andante religioso, ki ga je igral v Londonu Marcello Boasso.

Ko se je zmračilo, sta se poslovila od gostitelja. Sandor je poljubil Iluško na čelo.

Kuštrava, strahotno lepa ovčarska psica jih je spremlila nekaj sto metrov, dokler je ni zadržal zanimivejši vonj...

Zelo ju je imelo, da bi se poljubila. Ko sta se ozrla, da bi videla, ali sta zares sama, je Paprika skakljala proti domu.

Melita se je stisnila k ljubljencu, se mu prižela k ustnicam in pospešila korake.

— Takoj leževa v posteljo.

— Takoj!

Melita je strastno zadrhtela in pomislila:

— Vso noč mi bo med nedrji.

(Obveščam gospoda državnega tožilca, da ta stavek ni moj. Vzel sem ga iz «Visoke pesmi» Salomona, povojnega pisatelja izpred 3000 let.)

Ostala sta še dve noči in en dan v stari lovski hiši in odšla. Pot nazaj ni bila žalostna: žalostno je bilo, ko se je prikazal hotel med macesni.

Pred krajem sta srečala skupino letoviščarjev, ki so utihnili, ko sta šla mimo, ju pisano pogledali in stresli svojo brzdana krepost v glasne komentarje z bučnim krogotom. Mavro in Melita sta čutila, da jima sledijo nemarne obsodbe liki steklene kroglice, ki se razpočijo in zasmrde. Moralna kritika dostojnih ljudi sestoji vsa iz samih kroglic, smrdečih po nagnusnem puritanizmu.

Baronica Esmeralda („Prst v nosku“, otroški roman) je na stolpu med nadzidnimi zobci starinskega gradu sušila gobe. Tri neoskrunljive gospodične so čepele v napihnjenih, belih oblekah na smaragdnozeleni trati in so bile tako čedne, kakor trda jajca na radiču. Senator modroslovec in kvartopirec spokerja si je hotel lajšati presnovo in se je sprehajal častljivo veder in smelo nesramen, kakor vsi cepljenci po Voronovi metodi. V tenijski partiji je igrala poštena zakonska žena z mladim gospodom, trdno odločena, da ne popusti, soproj pa je ves blažen

prisostvoval, poskakoval od časa do časa v travo naokoli in pobiral raztresene žoge.

Iz hotelske dvorane se je razlegala godba modnega plesa, tistega krčevitega plesa, ob katerem se strdi porodicam mleko.

Ustavila sta se zunaj pri oknu.

Po klavirju je mahal mlad svetovnjak, da so mu divje vihrali lasje in kar naprej uhajale naročke; in da bi dodal tem božjastno muzikaličnim krčem še barvo, je zdaj pa zdaj lopnil s členki po podstavcu za note in s ključem po lestenčevem krožniku.

— Glasbeni zločinci — je šepnila Melita.

Dvojice gospodičen brez sramu in mladih gizdalinov so se prepeljavale v krogu in se drug drugega zaupno dotikale na tisti točki, kjer se to javno med civiliziranimi narodi po navadi ne dela. Enolična glasba, ki je udarjala neprestano isti glas na isto tipko, jih je vlekla v enakomernih korakih, v katerih je bilo več prebavnega izprehoda, kakor pa plesa, po dvorani. Namah pa se je sprostila v blazno bučanje, in parčki so se zavrteli, se zaletavali v sunkih in pozibavali ko žolica mehke, skakljajoče prsi ter divje stresali vse drobovje.

Vsaka dvojica ima svoj stil. Ta plesalec, bledolični estet, ustvarja fiziološke učinke s tem, da zapira ustnice v obliki srca in obrača v medlih trenutkih navdihnjen pogled proti nebu; in kadar postane ritem krčevit, napne nosnici, liki rimski gozdni bog, zavije divje koribantske oči, pokaže zobovje in pomoli sladostrastno omočeno spodnjo ustnico.

Oni drugi domišljavo vodi damo v krogu, kakor bi ji hotel razkazati predmete arheološkega muzeja, in pleše svečano, kakor bi izpolnjeval dolžnost, prisegal ali skrbel za red ob pogrebu.

In še drugi, smešen, pavlihast, spačen, ki hoče spraviti plesalko v smeh, nabira usta, škili, okori ko lutka, vrže trtico in hrbtenico nazaj, hoteč naznačiti rep, za katerega so ga dalnji predniki tako krivično razdedinili.

Vsakokrat, kadar se priziblje mimo zrcala, se z veseljem pogleda.

In tisti mladenič, «ki dobro pleše», ki se bavi s plesom resnično znanstveno in sledi glasbi z izbrano resnostjo ter se koncentrira na lastnih nogah, kakor bi se mu pojavil ob vsakem udarcu nepredviden problem; široke hlače mu mahedrajo okoli drobnih golenic, ki mu pogledujejo iz nizkih, izrezanih čevljev brez peta, kakor goleni ploskonogih živali; s precizijskim instrumentom, kakršen so mu noge, ne pleše; vadi se v trigonometriji: opiraje se na eno nogo, se vrti ko šestilo okoli samega sebe, medtem ko zarisuje z drugo odmerjene krožne segmente: nato pa zgrabi damo okoli pasu, jo dvigne nad geometrično risbo, da je ne poruši, jo zadrži tik nad tlemi in uskne zmagoslavno, liki žrtveni dar. Proti stropu vzvržena dama spusti eno nogo, in občinstvo zagleda za trenutek z užitkom bežno prikazen podveze, prožice kože in nečesa belega.

Gospa obogatelega vinskega trgovca z mnogim zlatim okrasjem in obeski okoli vratu in trebuha nudi nesrečno sliko osebe v zadregi, ki se dela neprisiljeno. Ker se ji zdi neprevidno, da bi pustila usnjato torbico na stolu, jo stiska za kavalirjevim hrbtom v mastni, s kamni preobloženi pesti.

Gospodična brez predsodkov tišči v ustnem kotu cigareto (kajpada prepojeno z opijem, čeprav je macedonska), in ko govori, ji poskakuje navpično, da mora na eno oko, ki ga peče dim, zamižati. Premetena dama z bolestno duhovitostjo pravi, da se skoraj ne dotakne kavalirja in ju družji z njim prav samo magnetični fluid; roka, ki ji je upognjena v loku, liki listi vodne lilije, se pomiče z nasladno valovno črto labodjega vratu.

Zrela, večno mlada dama (zanjo leta ne minevajo) se zadovoljuje z modernimi plesi, dasi čuti v srcu koprnenje po bostonu in četvorki suličarjev in po sklepah malo vsedline sečne kisline.

In obe sestri (grdi, sirotki!), ki jih mati včasih pooblasti, da napravita skupaj «kak skok»?

Pa zakonci? Vedno se dobi kak za silo umerjen zakonski par, ki hoče pol za šalo, pol zares pokazati današnji mladini, s kakšno energijo še razpolaga. Ponosno se smehljajo, koliko zmorejo in ugovarjajo pianistu, ki

pospešuje tempo; ta pa, da se maščuje še nesramneje, začena večkrat iznova.

Ko morajo priznati, da so premagani, omahnejo vsi preznajeni in mrtvoudni na stol ter si otirajo pot skupno z enim samim robcem.

Melita in Mavro sta prekoračila salon, kjer se je razvijal ta dvogovor med mladeničem in gospodično: fant in dekle v elegantnem idiotskem razgovoru.

— Ne kadim.

— Ne kadite?

— Sem brez napak.

— Kajenje ni napaka.

— Ker jo imate vi.

— Če bi bila napaka, bi je ne imel.

— Boste imeli pa druge.

— Po vaše.

— Ker to vem.

— Nedostojno.

— Mi oprostite?

— Nikoli!

— Se pobotava?

— Jamais de la vie²⁹!

Melita in Mavro sta šla v čitalnico. Drug razumski razgovor med dvema duhovitima predstavnikoma popolnega idiotizma.

— Hočete té?

— Hočem te.

Vstopila sta v svoji sobi. Budilka na Mavrovi komodi je stala, cvetlice so uvele, in svetlikalo se je belo pismo zapuščene ljubljenske.

Vrgel se je na posteljo, a ni mogel zaspati. Božjastna glasba je še dolgo stresala stene.

— E, si je mislil — kako ruzumem to, da je Apolo živega odrli Marsija, frigijskega satira, ki je znal izvabiti iz flavte najslajše glasove! Tisti diletant v flavti mu je moral biti sosed v hiši ali hotelski tovariš.

Pač pa je spala Melita, deklica, ki je bila podobna punčki; čim je legla, je že zamižala. Pozno je odšla, da

²⁹ Nikdar nikoli (op prev.).

se poslovi od čustvene mačice, ki si je po cele dolge ure gladila beli plašček, da bi ugajala mesecu.

Neverjetno utripajoče nebo. Rumene zvezde, sinje zvezde, rožnate zvezde, bele zvezde. V ustaljeni, konvencionalni in poslušni nespremenljivosti vseh teh zvezd glej eno, ki se osamosvoji, prereže v hiperboličnem letu obzorje in izgine.

Secesionistična zvezda je.

Drugo jutro je odpotovala Melita z Mavrom v mesto.

— Mi boš pisal? — je vprašala in ga prijela za roko.

Avtobus je z ustavljenim motorjem potihlo zdrčal navzdol. Rožnata jutrnja zarja je milila skalovju ostri profil.

— Ne — je odvrnil ljubljene. — Ne maram ljubavnih pisem in stalnega dopisovanja. Papirni obtok priča presneto malo o zlatem ljubezenskem zakladu.

Bližali so se planjavi.

Toliko, da ni pustila kokoš vsega perja pod pnevmatiko. Melita je kriknila, a ko jo je videla, kako je, bijoč s peroti, odletela in se rešila na travnik, se je glasno zasmejala.

— Kokoši — je pripomnila — so ko ženske. Če so v nevarnosti, da jih kdo povozi, jo udarijo naravnost čez cesto, namesto da bi se umaknile v stran.

Se dve uri z vlakom, in bila sta v mestu. Poljubila sta se, se zmenila za drugo popoldne v čajni sobi slaščičarne in se zapustila.

Melita je stopala počasi ob reki in iskala preko glav in kovčegov na ramenih nekoga.

Iluška!

Bila je teta, sladka in debelušna, kakor sladkornica, in oče; lepa, energična in plavalasa prikazen dobro ohranjenega moškega.

Kar res se mu ni zdelo, da bo imel to potepuško hčerko, nestanovitno stvarco, ki ji ni za dom, nemirno romarico, iščočo venomer novih meja in različnih govoric, čeprav samo za nekaj tednov, zopet v hiši.

Melita je imela tisti dan toliko ljubezni v žilah!

Vrgla je ročni kovčeg teti v roke, objela očeta in mu rekla besedo, katero je le redko spregovorila:

— Očka!

V eni sami stvari je roman podoben življenju: v delitvi na poglavja.

Nesrečo in srečo bi lahko delili na poglavja, ker se menjavata v serijah, kakor nesreča in sreča v igri. Nesreča ni nič drugega, kakor nepretrgana sosledica neprijetnih dogodkov.

Ko si napraviš žalno obleko, glej, da bo blago močno: čim je konec ene žalosti, se že pričinja druga in morda tretja, ker je v teku žalostna serija. Ali pa vesela; navada je, da se ji reče tako.

* * *

Za Mavra se je začejalo novo poglavje. Zadnje je bil sen: sen, da si z udobno in vsem borzam dostopno primerom pomagamo iz zadrege. Melitina nepričakovana ljubezen, posest njenega nedotaknjenelega telesa, priznanje ljubezni v skritem kotu sveta, na prizorišču naravnega življenja.

Predzadnje: potepanje iz mesta v mesto, od hotela do hotela, z njim igralka in njene nemirne oči, razburljiva narava in značaj extra-dry³⁰, ki mu je ubil voljo, mu ohromil duha in prizadejal duši take rane, da bi jih ne mogla zaceliti nobena roka, razen roke Melite, tega nedolžnega otroka. Ko je včasih razmišljal, se je spraševal, ali bi ne bil ozdravljen, če bi bil slušal nasvet medicine iz XVI. stoletja, ki je predpisovala, naj prenese tisti, ki hoče ozdraveti, svojo bolezen na golo mladenko. Današnja gola dekleta spravijo od prednic iz XVI. veka dobljeno bolezen naprej v oblok bržkone zato, da jih maščujejo.

Predprejšnje poglavje: romanje po mračnih, opremljenih sobah, ki so smrdele po začimbah in navadnem milu. In zdaj?

³⁰ Angl.: posebno močan (op. prev.).

Naj ga zopet ulove opremljene sobe?

Ne. Ustvariti mora prelepo gnezdo, da bo sprejemal Melito. Melita ni bila ena tistih žensk, ki ti ne zapuste, odšedši iz sobe, za seboj ničesar drugega, kakor izrvane lase v glavniku in pudrov oblak na suknjičevem zavihu. Ne more je sprejeti v eni tistih številnih opremljenih sob, ki so vse enake, z namenoma turško preprogo, ki so jo raztreseni kadilci že vso prežgali, in z Brezmadežno, počivajočo na olivni vejici, ki jo je napravil drzen lepotni oblič, nekoliko posvetno prilepljen po nepoštljivi muhi, v ustni kot.

Prav tako se ni mogel sprijazniti z garsoniero (za purista, ki slabo prebavlja, samsko stanovanje), ki je vsaka posneta po navadnem vzorcu nizke literature: zastrti senčniki, preproge, ki dušijo korak, blazinice vsake barve in velikosti na žimnici, le malo privzdignjeni od tal; skrinjica za drage spomine, kjer je shranjen prah z Daljnega vzhoda, razpršnik za parfum, nepogrešljivi biskviti in steklenica balzamičnega uvoženega vina, da se vzdrži sistem velikega kolebajočega simpatika.

Z Melito je bilo treba ravnati drugače kakor z drugimi ženami, kajti bila je izjemna ženska, kakor vse trenutne ljubice.

Našel je pritlično stanovanje v nje vredni hiši, nje, tako vzvišene nad predsodkom in tako brezmadežne, čeprav ima ljubčka. V prvem nadstropju iste hiše je stanovala ljubica nepodkupljivega sodnika, ki je sempatja sprejela kakega manjšega odvetnika, radovednega, kaj se godi v sovražnem taboru; v drugem in zadnjem nadstropju pa je ustanovila dobra gospa, strašansko poštena in venomer noseča, vestno vzgajališče malčkov obeh spolov.

Zidarji, tapetniki, mizarji so ustvarili dom, ves drugačen od vsega, kar je kdo videl dotlej.

Vsakdo naj si ga zamisli po svoje.

Tja je s prožnim korakom krenila Melita skoraj sleherno popoldne in je odšla, ko so se že mešale v lahni megli prvih jesenskih dni svetilke z mročo dnevno svetlobo.

Druge kratki sta se dobila v Barattijevi čajni sobi, nekoliko bučni slaščičarni, ki je zbiralala vse, kar je bilo med

svetnim meščanstvom »stare Anglije«, dame s flavtastimi glasovi in izbranim besednim zakladom, ki povzdignejo glas, kadar izgovore visoko donečo besedo, kakor: inkompatibilnost, pesimizem, hiperkritično, inkomensurabilno, da so je deležni tudi oddaljenejši gostje. Odljudne dame, ki prožijo roko ustnicam nepremagljivemu mladeniču, kakor na rezbah iz dobrega, starega časa; stare gospe, ki preskušajo zobovje s kristaliziranim sladkorjem kandiranega kostanja. Neodoljivi mladenič, ki je nedavno začel trudapolno življenje lahkoživca, sede nejevoljno, odpre nervozno časopis, ošili dvomljivo uvodnik, ga najlepše zgane nazaj, naroči nepotrpežljivo natakarkju, ogleduje gospe z oblastnostjo, ki mu jo daje 15 lir v žepu, po katere je deloma segel materi v denarnico, prodal delo Divina Commedia in prijazno navrtal kuharico.

Pesnica Amalia Guglielminetti poda svojim ljubkim, hrepenečim ustnicam sladico, namočeno v spiritu, kakor ona, in pripravlja pred najvišjim zrcalom skrbno usta, kako bi lepše pokazala zobe.

Lep dečko s skoraj novim površnikom (bil je šele enkrat obrnjen), ki je krčevito z obema rokama tiščal zadaj na ramenu obešeno palico, se je prikazal na pragu in se delal, kakor bi koga iskal. In ker tega koga nikoli ni, je samo pretaknil obzorje na vse strani in odšel, ne da bi kaj použil, za njim pa ironični nasmeh natakarkja Angela, poznavalca sladice in dam, psihološkega delilca dišečega čaja in vanilijevih informacij.

Mavro in Melita sta ostajala tam do ure, ko se usuje čebļjavi svet iz delavnic na ulice, ko oblokani hodniki zopet ožive, se pomlade ter dobe hitrejši in pestrejši ritem. Prenapolnjeni tramvaji krepko pozvanjajo in hite zaporedoma mimo gruč čakajočih. Medtem ko spušča pred trgovino učenec zastoro, vidiš znotraj prodajalko, kako si natika rokavice in si v naglici popravlja kodrčke pod klo-bukom. Je nekdo tam zunaj ali pa malo naprej, ki jo čaka.

Mavro je spremljal Melito po cestah, polnih življenja in erotike, ob vrtu njene hiše pa sta se zapustila, srečna po preteklih urah, srečna, ker pridejo drugi dan zopet take. Včasih je bilo dovolj, če sta se jima v tihoti čajne

sobe stare slaščičarne nepričakovano srečali roki ali pogleda, in bila sta že brez moči. Odložila sta skledico, pustila pol aperitiva in bila v treh minutah z avtomobilom v vili, čepeči ob vznožju griča v zlatem prahu, ki ga siplje jesen na drevje.

Ko sta stopila v hišo, vso v mehkih blazinah in preprogah, ju je sprejelo 22 stopinj električne peči, dišeče po svežnju banan, visečih s stropa. Bila je večša v mešanju alkoholnih pijač (črn barman iz New Orleansa ji je bil zaupal skrivnost izvestnih cocktailov) in je točila z veliko gotovostjo razno žganje v nikljasto posodo; a medtem, ko jo je silovito stresala, da bi zmešala vsebino, ji je sezuval Mavro čeveljčke, da ji je nataknil kosmate dunajske copate iz Verdijeve melodrame³¹.

Preden je ponudila ljubljencu čašo, je najprej sama pokusila, dotaknivši se kristala s sekalc.

Pojavili so se prvi kožuhi, ki so puščali za seboj sled po kafri, pudru in ženi; bilo je v tistih dneh, ko plava povsod starinski duh po krizantemah in sili skozi vrata in dvorišča meščanskih hiš hlap od mošta in tropin.

Ljubljenca sta se sprehajala po megli ob vodi, pod medlimi svetilkami, ob rahlem šelestu golega drevja, po tako zastrti pokrajini, da se je človek lahko vprašal, ali niso zadaj nežne paličice od pahljače. Hodila sta liki ljubavni parčki, katere je srečavala Melita po obrežju Seine, Tibere in Temze, in ki so vedno enaki, ker ponavljajo običajni tip: dvojico, ki omamljeno sledi v senci nedosegljivemu slepilu sreče.

Sladkala sta se v ljubezni, kakor otroci s slaščicami, zdaj previdna ko dva krivca, zdaj tako smelo, da sta cmokala kar vpričo živoderov, ki so se povzpeli do stopnje, kateri pravimo mestni stražnik.

— Kako bi bilo lepo pri nas doma — je vzdihnila neki večer — če bi ne bilo nadležnega bodočega svaka! To ti je človek, da se ti kar vzdiguje. Neprenehoma si drgne nohte, da ima prste že tako kratke, kakor deset neskončno dolgo kuhanih klobasic; in si jih drgne za mizo, pred obed, po obedih, kadar se pogovarja, kadar spi. Ne vem,

³¹ Zadnje dejanje «Traviate» (op. prev.).

kako ga more Donatella trpeti. Eno tistih bitij ti je, ki si morajo prisloniti obraz k tvojemu, če te ogledujejo, in ki ne morejo govoriti s tabo, če ti ne porinejo jezika v usta. Ker je gonil doma kot otrok meh pri orglah v stolnici, si domišlja, da razume glasbo, pa nam ob zajtrkih in obedih na dolgo in široko razlaga lepoto Rigoletta in Trubadurja ter razkriva važne stvari o baletnem zboru v njegovem domačem mestnem gledališču.

— Odkod pa je?

— Iz . . .

— Potem bo igral mandolino.

— Ne.

— Človek iz tega kraja, ki ne igra mandoline, je kakor angleška gospodinja, ki ne zna pripraviti pudinga.

— Zna pa na okarino, veš, na tisto okorno godalo iz terakote, ki je podobno odrti miši in cvili ko miš, kadar jo derejo. Potem ves gori za zabavno statistiko. Ve ti povedati, kolikokrat bi se ovil okoli sveta trak iz vseh čikov, ki se pomečejo proč v enem dnevu, in koliko funtov šterlingov bi veljal po uradnem tečaju Babilonski stolp, če bi ga morali danes zgraditi iz železobetona.

— Zakaj ga ne vržeš čez balkon?

— Prijeti bi ga morala po opičje; z rokami se mi gabi.

Don Ciccillo Cacace. Rodil se je v stari hiši Ulice deželne blaznice, na voglu Davčne ulice, v enem tistih krajev, ki silijo poštne uradnike, da listajo po seznamu občin in kolnejo, da se kar kadi; v enem tistih krajev, katerih imen ni slišal svet od časa pohodov proti razbojništvu.

Ker ni bilo tehnične šole, čeprav so jo obetali, a ne ustanovili, vsi ministri od Crispija³² do naših dni, je moral zapustiti rodno mesto in se zateči k nekim bratrcem, prebivajočim v vulkaničnem, z bodičevjem zasajenem predelu.

Ko je kronal svoje študije s trgovsko diplomom, so ga vrgli na morje, pobarvano s helenizmom, kjer se še nati na kako grško besedo, dokler mu niso dali neki dan

³² Ital. državnik, velik zagovornik Trozveze, nasprotnik Francije (1819—1901) (op. prev.).

vzorčne knjige za lepilo, želatino in firnež, seznam odjemalcev in stalni vozni listek; potem pa: hajdi!

Kmalu si je pridobil spoštovanje svojih gospodarjev — je dejal — in čudovit način govora, sestavljen iz najznačilnejših cvetk govorice iz krajev, ki jih je obiskal v trgovini s firnežem, lepilom in želatino.

Pogumno govorjenje in bleščeče ime (pl. Capafugata) ene najpomembnejših rodbin na svetu mu je pripomoglo, da se je povsod imenitno vpeljal, in že na prvi vožnji proti severu je spoznal Donatello.

Donatella: najznačilnejše na tej deklici je bilo, da ni imela na sebi nič značilnega.

Spominjala je na tiste domače želve, bedaste in krotke, plašne in molčeče, po katerih lahko hodiš, pa ne ugovarjajo, ampak se kratkomalo umaknejo z glavico v črepinjo; ko misliš, da te poslušajo, spe; ko misliš, da spe, preže na kako reč, ki je ne dobe nikoli, ker ne znajo nobene stvari dopovedati.

Donatella je imela dona Ciccilla rada.

Imela je rada tudi teto, tudi očeta, tudi Melito, čeprav se ji je Melita zaradi oboževanja tistega čudaškega človeka posmehovala.

— Le poglej tvojega Ciccilla, kako zija, kakor da bi ti hotel vdihniti ljubezen. In Donatella se je smehljala, držeč s povešenimi očmi obe roki pod predpasnikom.

— Pokazala sem premalo spoštovanja do tete — je neki dan zaupala Meliti, — a prosila sem takoj Mater božjo odpuščanja.

— Bolje bi bilo, če bi bila prosila odpuščanja teto! — je opomnila Melita in se namuznila.

— Donatella je govorila sladko. Melita ji je brusila kisle, sarkastične biserčke.

— Za kožušček sem porabila štiri sto šest in šestdeset krtovih kožic — se je pohvalila Donatella, opisujoč nevestino balo.

— Štiri sto šest in šestdeset kožic! Toliko krtic, da se odene ena sama! — jo je zavrnila Melita, se oprla na roke in skočila v enem skoku na vodno kurilo.

— Čemu pa ne gledaš na to, da odpraviš jezera peg s čela?

— Kaj hočeš, Iluška! Bog me je tako ustvaril.

— Ni ti pa zabranil skrbeti za lepoto. Tudi vodikov prekis je tako ustvaril, da opravlja pege.

— Povprašam Ciccilla, če mu je to prav.

Donu Ciccillu ni bilo prav.

— Oprostili mi boste, lepa gospodična Iluška — je rekel Meliti in se pačil kakor da bi bil gluhonem — in se ne delajte užaljeno, če si dovolim ugovarjati. Donatella mi je vseč, kakršna je, ne boljša ne slabša: lepo se vede, ne zavija, in če slišim, kako ji dajete nasvete, se mi zdi, da mene vlečete. Donatella ne nosi čipkastih srajc in hermelinastih ovratnikov, kakor vi, in ji ne gredo take reči po glavi; le žal bi mi bilo in hudo, če bi se mi spremenila. Oprostite mi, Iluška, in bodite dobra.

Razumna, olikana Melita, s polno glavo modernih idej, se ni mogla razumeti s tem divjakom, natrpanim s pred-sodki, ki je za mizo zobotrebce z nožem šilil, si točil pi-jačo mogočno, kakor španski grand, in se oblačil po zamorskem okusu: pod elegantnim črnim suknjičem s tako masnim ovratnikom, da se mu je svetil, kakor svileni zavili na smokingu, je nosil bele brageše s tarčestrelskimi medaljami na trebuhu.

Donatella je ob teh spopadih trpela.

— Iluška, verjemi mi: Ciccillo je dober ko kruh!

— Ko kruh s salamo, Donatella.

Užaljena Donatella se je umaknila v svojo sobo, postavila desko na podstavek in potegnila čez celo širino vodoravno črto. Navrh je nametala sinje, spodaj pa zelene barve. Črto je belo prevlekla. Bila je že petdeseta marina, ki jo je slikala: z barkami na jadra v daljavi.

Kar se tiče morale, je bil don Ciccillo zaostal za dve sto let. V njegovem kraju ne hodijo dame nikoli same z doma, in če se peljejo ven, zaklene voznik kočiji vrata in spravi ključ.

Njegovih pet sestra ni vedelo, kaj je kino, še nikoli nikdar niso videle gledališča, še nikoli listale po modnem žurnalu; rasle so pod budnim materinim očesom, ki je videlo nečedno dejanje že v tem, če je katera pogledala ne samo skozi okno, ampak celo med zavesami na cesto (razen takrat, ko je šla mimo procesija).

Mati petih hčera je vodila natančno razvidnost o njihovih mesečnih slabostih, in če je pri kateri prepozno rosil dež, je bilo vse narobe: pogled skozi špranjo med zavesama na oknih je gotovo prinesel nesrečo. Hitro hitro prevretek peteršiljčka!

Zaradi ljubega miru je bilo najbolje, da je eno ali drugo izmed gospodičen ščipalo in je ležala; dobivala je po kapljicah opijeve tinkture

V tej rodbini so kupovali, kakor v vseh na hčerah številnih rodbinah, opij kar po zelenkah.

Vkljub vsej tej atavistični divjosti si je s praznovrstvom in dogmami nasičen saracen predrznil govoriti o ljubezni.

— Pri nas se zaljubljam že z osmimi leti.

— Ko jegulje — je hudomušno pojasnila Melita.

In dočim se je z bridkim nasmehom postavil in razložil, da pomeni v njegovem kraju ljubezen hoditi tri leta pod oknom, je gledala Donatella Iluško s prestrašenima velikima očema, prosečima usmiljenja. Don Ciccillo se je poskušal braniti pred Iluškino ironijo s kako duhovito potezo, a se je le osmešil in pokazal neotesanega, kakor nosorog, ki bi si zataknil pavovo pero za klobuk.

— Ironija je težavna umetnost — ga je poučevala Melita. — Ali je prelahka in je ne razumejo, ali pa je pretehtna in pade na nogo tistemu, ki jo uveljavlja. Ironijo doziramo teže od firneža, želatine in lepila.

(Donatella je požrla solzo.)

Melita in Ciccillo sta predstavljala dve psihologiji, civilizaciji, nasprotni naziranji. Njegova inteligenca je zadostovala za prodajanje lepila, želatine in firneža, ni pa mogla razumeti, kaj se giblje izven njegovih lončkov in škatel; imel je policijski nos, sposobnost razbrati v zrcalu odtiske na pivniku, prestreči pismo, zasledovati, vohuniti, prisluškovati, lažno izpovedati, uloviti krivca, brskati po predalih drugih.

— Če bi ne zamerili, Iluška, bi vas rad vprašal, zakaj ste prišli tako pozno k obedu danes, včeraj in predvčerajšnjim. V vsej tej palači podobni hiši ni nobene dame, ki bi bila vse popoldne zunaj. Pet rodnih sester imam in tri drage sestrične, pa ne gre nobena sama z doma. Opro-

stite mi, Iluška, če sem si hotel izdreti ta trn iz srca, ampak . . .

Melita ga je zaničljivo ošinila in zavrnila:

— Za danes sem si nabrala dovolj vaših oslarij. Druge prihranite za jutri.

In vstala je od mize.

Teta se je napihovala liki duda in je vzdihnila.

Dobra teta! Še so dobre tetke, neizmerno naivne, katerim lahko dopovemo, da se stakne bolezen po telefonu in da smo prišli domov ob treh ponoči, ker je zmanjkalo na tramvajski progi toka.

Donatella je točila dan za dnem solze, in Don Ciccillo, hoteč dvigniti moralo za mizo, je razkladal, na kakšen način pripadajo Bismarck, Mascagni in sv. Januarij³³ (kri s sifonom) plemenitemu rodu Capafugata. Medtem ko je glodal z zobmi zadnji ostanek nohta, je natančno na pamet preračunal, koliko svinj bi moralo vljudno ponuditi črevesje za salamo, ki bi segla od zemlje do lune.

Melitin oče se je prikazal le za kratek čas. Prišedši nepričakovano je povprašal po Iluški in še ni slišal odgovora, ko je že odpiral brzojavko ali kaj telefonično naročil. Posli in ženske so mu puščali malo časa za rodbino; pogosto je ostal doma toliko, da je vzel kako listino ali da je telefonično naročil spalni kupe za prvi vlak. Bil je ustaljen mož z mirnim pogledom in jasno besedo, vaje krotiti zoprne upravne svetnike in obvladati hrupna delničarska zborovanja, in mu niso bile mar malenkostne rodbinske vsakdanjosti, tako, da se ni nič čudil dolgemu bivanju Ciccilla Cacaceja v svoji hiši in celo ni poskusil pospešiti dneva poroke med njim in Donatello.

— Iluška, vi nekaj skrivate — jo je prijel neki dan bodoči svak in se ji napol vljudno, napol sline cedeč nasmehnil. — Kar zaupajte se mi. Saj veste, da mi gredo zaupane stvari skozi eno uho noter in skozi . . .

— Skozi usta ven — se je porogala Melita.

— Vem — je nadaljeval žilavo in inkvizitorski — da vidite vsak dan nekega gospoda. Pazite, kaj delate. To

³³ Patron Neaplja (op. prev.).

bi očeta jezilo, če bi izvedel. Pazite, Iluška! Opozoril sem vas.

Neodvisna, svobodna Melita, ki je bila vajena slediti edino svoji volji, je vzklopela od jeze:

— Le čemu se ne pobereš nazaj v tisto svojo rodovito deželico, ostudno teslo ti, albanska, zamorska in turška mešanica? Poberi se v deželo svojih dedov! Se ti mar ne toži po tropični vročini, orientu, gozdu? Poberi se nazaj tja, kjer raste kokos, gutaperča, kafra, tapioka, sandalovina, sagovec, banane, datlji, baobab, kjer razsaja črna kuga, rumena mrzlica in kjer natikajo glave na kole.

— Hi hi hi! — je zategnjeno zapiskal divjak, ranjen v lokalnem rodoljubju; in nenadno ga je zgrabila oniksófagija, da je porinil kar štiri nohte hkrati v usta.

— Želel sem vam dobro. A ker ne marate slišati ničesar, storim kakor Poncij Pilat. Umijem si roke.

— Boste imeli končno čiste.

* * *

Melita je zagrozila, da odpotuje na Ogrsko ali preko velike luže. Kdor hoče ljubiti domačijo, naj živi daleč od nje. Potrebna ji je bila vsa tetina nežnost, raztopljena v Donatellinih solzah, da se je odločila za premirje s Cicillom.

— Ti, Iluška, imaš predsodke glede tega moža. Misliš, da je budalo, je pa narobe zelo razumen.

— Naj bo, dokazal mi tega še ni.

— Trgovske posle opravlja dobro.

— Če bi bil tako pameten, bi začel po desetih letih gotovo na svoje; je pa še vedno le nameščenec. Sirota Donatella! Ziblješ se sleherni večer v sanjah, da se ta človek odloči za poroko s teboj. Mar ne uvidiš, da se to zgodi o svetem Nikoli.

— Krivična si.

— Gledam jasno, Donatella! Ta gospod je našel v naši hiši sobo s centralno kurjavo, kuhinjo, ki mu diši, mahagonijevo posteljo, okno na jug, in ostane tu, dokler mu ne pokažete vrat.

— Ali, Iluška, ne poznaš ga. Prisegam ti, Ciccillo ni slab.

— Strupen je, kakor anonimno pismo.

— Poroko smo odložili zaradi bale in stanovanja: ali . . .

— A jo boste še odložili, dokončno. In ko se povrne v svoj kraj, potrdi tam legendo o severnjakih: da bi namreč živeli še kot mostiščarji, če bi ne prišel od časa do časa k nam kdo od tam, da nas civilizira, in da se pri nas vse ženske kar vžigajo v ljubezni, če jih le počasti z ogljenim pogledom.

— Regionalizem uganjaš, Iluška.

— Ne, Donatella. Če jih gledaš tam doma, so najsimpatičnejši. Tisti, ki ostanejo med svojimi gorami, imajo čudovita svojstva v značaju: oni pa, ki krenejo drzno s tehničnim spričevalom in ročnim kovčegom iz papirne mase na kolonizacijo severa, niso več prebavljivi.

— Oče, ki pozna ljudi, si je ustvaril o Ciccillu dobro mnenje.

— Ne verjamem, da bi ga bil od bliže ogledal in da bi bil o njem poizvedoval. Ni res, papa?

Tisti trenutek je vstopil oče.

— Ne gre zanj — je hladno odvrnil. — Ampak zate. Govoriti moram s tabo. Donatella je šla ven.

Melita in oče sta ostala sama.

— Iluška, vsak dan mi hodiš k nekemu moškemu v hišo.

Melita ni odgovorila.

— Je to res?

— Res je. A povedal ti je Ciccillo. Noben drugi to ne more biti, kakor on, s svojim policijskim, ječarskim in vohunskim nagonom!

— Ponavljam ti — jo je zavrnil oče in jo skušal obvladati z glasom in pogledom, — da ne gre za tožbo proti njemu.

— A proti meni še manj.

— O tem razsodim jaz.

Ni se mogla več obvladovati. Vsa bleda, dolga, drobna, nežna, kakor mistične žene, upodobljene na stolničnih oknih, se ni mogla premagati jeze in je zakričala:

— Postavljajo bolnice za bolne na koleri, blaznice za duševne bolnike, galeje za zločince, a za tepce ni nobenega posebnega zavoda, čeprav so mnogo nevarnejši od bolnih na koleri in duši ter zločincev.

— Čuj me, Iluška, — ji je odgovoril z vso hladnostjo. — Vajen sem ravnanja z ženami in krotjenja moških, iz ognem se udarcu in pripravi obrambo še prej, nego bi pomislil nasprotnik nato, da ga izvede. Zato te opozarjam, da je bolje, če skrajšava razgovor in govoriš z menoj razumno ter se ne zaganjaš vame. Kakor vidiš, sem miren. Ne povem ti vse svoje bolečine, ker mi ni nič za nepotrebne besede.

Ledeni očetov naglas jo je razorožil.

— Nič slabega ne delam — je odkrito izjavila.

— Ljubica si mu.

— Kaj veš o tem?

— Vem. Če pravim, da vem, ne rečem tega, da bi zahteval tvoje priznanje. Moj običaj ni, da bi izsiljeval priznanja z nizkotnimi sredstvi. Rečem ti, da to vem, ker imam dokaze.

Melita je okamenela. Dokaze? Kakšne dokaze more imeti? Kar se je zgodilo med njo in Mavrom, je vedel edini Mavro.

In ker ni hotela lagati in je mislila, da se ji ni potreba opravičevati, je odšla v svojo sobico ter zaloputnila z vrati.

Ko je izvedela teta o čustvenem zapletljaju, se je prekrizala.

Pred vsako nesrečo se ženice že vnaprej pokrižajo, kakor podeželski zdravniki, ki ne vedo pred katero koli boleznijo zapisati nič drugega ko ricinovo olje.

Nato je spregovorila Melitinemu očetu stavek, v katerem se zrcali vsa domača dobra misel:

— Saj sem ti vedno pravila, pa mi nisi hotel nikoli verjeti!

— Kaj pa?

— Da si pušchal tej deklici preveč svobode. Dokler nima punca dvajsetih let, ne sme sama po svetu.

— Kakšen posel ima svet s to stvarjo? Ljubimec vendar ni tujec.

Ko je slišala dobra ženica besedo ljubimec, se je drugikrat prekrizala.

— Pa si gotov tega, kar praviš?

— Gotov sem. Ciccillo je odkril v neki Melitini kaseti pripravo za intimno uporabo, katere bi gospodična, ki ni gospodična samo za pismonošo, ne smela uporabljati.

Teta je poklicala dvanajstico svetnikov obeh spolov

— A kdo ti pravi, da jo uporablja?

— Dobra ženska si! Ne morem verjeti, da bi jo imela za ustnik, kadar kadi cigarete!

Pojavilo se je na klic drugih dvanajst svetnikov.

— In Ciccillo trdi, da je tudi videl skozi ključavnico, kako je ta predmet na pravem kraju hidravlično uporabila.

* * *

Gotovo porečete, blagohotna čitateljica, kako daleč žene nesramni pisatelj svojo drznost, ko uvede ebenovinasto cevčico za skrivno higijeno kar na lepem v dramatičen položaj kot izhodno točko za čustveni zapletljaj.

Ko bi le vedeli, gospa, kako imam tudi jaz rad one, ki prislanjajo lestve na oblake, in kako bi bil srečen, ko bi mogel vedno plavati po prostorih sanj in dvigati preko slemen, kakor sinje zmaje, tiste strani v knjigi, kjer je govor o ljubezni. Bolje bi bilo, ko bi si mogli zamisliti ljubezen, o kakršni smo sanjali v otroški dobi.

Vsi otroci so sanjavci. Ko odraščajo, ostanejo eni naprej otroci: to so pesniki; drugi postanejo možje: in to so branjevci.

Pesniki dvigajo še naprej kvišku zmaje svojih ljubezenskih strani: a branjevci jih pritrdijo z nitjo na zemljo in pazijo nanje z moralnim kukalom.

Morala (zaporedno plastenje gospodarskih zakonov, podedovanih od naših dedov z vsemi obrestmi na pred-sodkih, napačnih razlagah, svetohlinstvu in trapariji) morala je kakor gledališko kukalo: daljša se in krajša, krči in veča, širi in oži polje, slušajoč med dvema lečama nameščenemu vijaku.

V tem vijaku, ki ima magično moč, da premiče raz-

dalje, vrednote, ravnine in razmerja, so vse spolu pripadajoče reči.

Ni vam po volji, kaj ne, gospa, ko slišite govoriti o spolu, intimnih predmetih, mandeljnovih funkcijah? In vendar je vse skladje spolne morale v ravnovesju tega kratkega poglavja v človeškem dušeslovju.

Poslušajte:

Če bi imela v plemeniti rodbini Cacace di Capafugata kaka sestra dona Ciccilla zamudo ali izostanek, ki bi bil hvalevrednemu in marljivemu materinemu ginekološkemu knjigovodstvu sumljiv, bi plavali v tej hiši z barko po potokih solza.

Ko bi se pa ta sestra poročila, bi hodili vsi sorodniki okoli nje, kakor mačka okoli vrele kaše, dokler bi ne izprosili ko božji dar tiste prekinitve mesečnega ritma, ki bi bilo za deklico nekaj groznega.

Če bi soprog ne bil dovolj krepak v izpolnjevanju zakonskih dolžnosti, bi se hitro zbrala vsa rodbina v visoki sodni dvor ter bi ga našigala z impotenco in zagovarjala soprogo, ki ima, mlada, kakršna je, svoja poželenja; bilo bi podlo, če bi jo soprog ne mogel zadovoljiti. A če bi se bila drznila pred poroko izpovedati to isto poželenje, bi se bila vrgla čeznjo cela rodbinska obtožba, da je izgubljenka, grešnica, degeneriranka, in bi jo bila resno posvarila, da ne sme imeti deklica nobenih poželenj; še vedeti ne sme zanje.

Če koprne dekličino telo po ljubezni, ali pa če se ji, kakor Melitino, vda, tedaj oledeni to koprnenje ali pristanek kri temu najmoraličnejšemu, osuplemu in naltolcujočemu sorodstvu. A če se Donatella poroči, se pojavi predvsem v vseh razgovorih, vsem bitju in nehanju, vseh pripravah tista po civilnem uradu potrjena skrumba, ki nikogar več ne straši, ampak se vsi kosajo, kdo ji pomore z lepšim smehljajem do boljšega učinka.

Bele tančice in oranžni cvetovi pomenijo, da se ono, kar mora prinesiti tej deklici nocojšnji večer, še ni zgodilo.

Drugi dan ji poklonijo rdečih rož, ne več belih; zakaj stvar je dovršena.

Odhod za poročno potovanje je preračunan tako, da bosta imela poročenca v mestu, kjer izstopita, celo noč

pred seboj. Med onimi, ki so bili prisotni na banketu in pri svečanosti, ni bilo nobenega, ki bi si ne bil predstavljaj, kako ponudi ta nedolžna lilija svojo goloto možu, ki je ni do prestopa vrat v mestno hišo niti poljubil.

Draga dvajsetletna punčka, ki se vede ko otrok nedolžno (le pomislite, kako angelska je: nedavno mi je rekla, da poroči atka) bo svobodno govorila o potovanju, hotelu, sobi in postelji. Njej, ki bi si ne bila slekla vpričo mame niti nogavice, se zazdi čisto naravno, da zleze skupaj z gospodom pod odejo.

Kakor vidite, lepa čitateljica, ni romanopisec tisti, ki polaga največjo važnost na surôvo spolno resničnost.

Je to don Ciccillo Cacace di Capafugata, je to teta, je to oče, je to množica, javnost, družba, ki meče na moralne vrednote senco poltenosti.

Melita in Mavro sta se bila srečala v najčistejšem svetu: čistem, kakor morejo biti edino planine: njuno združenje je povzročila sila, višja od njune volje, slepa ko tista, ki vodi čebelo od prašnice ene rastline do pestiča druge: fizična privlačna sila, istočasna čutnost, nerazložljiv nagon je bil ustvaril srečo njunima telesoma in duhoma, ne da bi ju pri tem motila kaka preračunljivost. Ker sta se srečala slučajno in nista imela nobenega načrta za bodočnost in nikakršne brige, kaj bo potem, se jima je razvila ljubezen do simbolične vzvišenosti.

Nenadoma pa oblati neki Ciccillo Cacace, zgrešen je-tiški paznik, njuno čistost, se maščuje nad njuno moralo in brska z nesnažnimi in od zgrizenih nohtov nakaženimi rokami po Melitini omarici ter stakne higijeničen predmet, ki ga naše žene žal premalo ali pa sploh ne uporabljajo.

Sorodniki so pičili Meliti poglede v njene organe. Govorili so o moralnosti, o dobrem, slabem, častnem in grešnem, a pozornost vse rodbine se ji je obračala na spol.

Rodbina, jedro družbe.

Če hočete biti srečni, gospa, se umaknite na otoček, izgubljen na oceanu, ali v zapuščen kraj, kakor si ga je izbral Šandor; a ne prav v Šandorjevega, sicer pridete v nevarnost, da stvorite z njim novo rodbino.

Rodbina, strašno zlo, vzrok nesreče, zmot in zločinov. Nedorasli se uničujejo sami samcati v pregrehah,

ker jim starši v strahu za spol branijo, da bi živeli po naravi. Mladeniči si nakopavajo usodne bolezni, ker se ne morejo razkužiti, ne da bi vzbudili sum; deklice ostajajo nosne, ker se doma ne morejo izmivati; splavljajo (ali umirajo na vnetju trebušne mrene), ker se jim zdi nemogoče priznati nosečnost, ali pa ubijejo novorojenčka, ker si ga ne upajo pokazati svetu, umazanemu svetu, ki je celo spričo čudovitega materinstva tako ozkosrčen, da zasleduje, ali se je žena devet mesev poprej vdala na postelji, v barki ali travi in ali se je moški poprej podpisal in izgovoril pred uradnim trebuhom, prepasanim s trobojnim resičastim pasom «hočem».

7

Z odprto knjigo v eni roki in drugo prepuščeno rokama male Japonke, je opazoval Mavro Mauri, zavit do vratu v bel kopalni plašč, azijsko deklico v ogledalu pred seboj, ki je do neskončnosti množil z nasproti stoječim zrcalom rumeni senčnik na svetilki, beli kopalni plašč in obraz žafranove barve.

— A bo-li? — je zlogovala s tako tenkim glasom, kakor je bilo njeno orodje, ne da bi dvignila oči od glajenja in piljenja, vsakokrat, ko je mislila, da je preveč pritisnila na rob nohta ali ranila meso.

Iz sosednih prostorov so prihajali skozi tenke stene in običajne skrivnosti zaves nejasni ženski glasovi, po poklicu dolžen vljudni smeh, francoski stavki, kratki dvogovori, ki jih je prekinjalo hropenje parne sesaljke, kovinski zvok sušilne naprave, umivanje las v médenici, in so jih sempatja zmotile dregetajoče pritožbe zaradi kapljice mrzle vode, ki je spolzela po hrbtenici, ali pa opozarjajoč krik od speklina s prevročimi škarjami.

Zdaj pa zdaj je glasno udaril v uho zvonec na vratih, nato šum rahlih korakov po hodniku, šelest ženske obleke

in kristalni odmev glasov, ki so hodili mimo in se izgubljali v bližnjih kabinah. Močan vonj po ženskosti, izhajajoč iz kožnega duha (odor hircinus), pomešan z duhom po blagu, z vonji po lepo dišečih vodah, s smradom po gorilnem špiritu in ožganih laseh, v razredčenem, mokrotnem in prestanem zraku.

— Pro-sim, gospo-od, drugo ro-ko, — je presekano žgolela Japonka, pospravila svoje orodje in se umaknila za pručico. Mavro je namrščil obrvi in vzdignil prst, naj bo tiho in pri miru; obstal je nekaj trenutkov tako, kakor človek, ki posluša nerazločen glas.

Spoznal ga je.

— Le nadaljujte — in izročil je roko udomačeni orientalki.

— Lucio! — je glasno zaklical.

— Kdo je? — je odgovoril izza pretina glas nevidnega moža; in med razgrnjenima zavesama se je pokazala glava napol namiljenega, napol obritega gospoda, ovita v mrežici in osvetljena z bleščečim monoklom.

Malo milne pene je prešlo ob objemu z lica Lucia na lice Mavra.

— Mehkuž!

— Veš, da moram biti lep!

— Kateri ženi na čast?

— Civilizaciji.

— Japonski civilizaciji?

— Iz orienta luč.

— Pazi na rumeno nevarnost!

— Si danes prispel?

— Pred eno uro.

— Videl sem oznanila. Kako dolgo ostanete?

— Mesec dni. Nič me ne vprašaj po . . .

— Ne.

Brivec, ves lep v Byronovih kodrih, je naglo potegnil britev, in komik je sedel na operacijski stol.

— Dve novosti napovedujete.

— Dva poloma.

— Razumem. Spadata k »slabemu francoskemu gledališču«, kakor pravijo oni, ki mislijo, da je njihovo italijansko dobro.

— Ena teh dveh komedij je ljubka: pristen, duhovit, fines poln pariški komad. V Italiji ni dovolj, če ima komedija duha: pri nas zahtevajo substanco: trdo kuhana jajca, zločin. Druga komedija je preizvirna, da bi uspela. Kar je resnično izvirno, občinstvu ne more ugajati. Všeč je lahko samo, kar je videti izvirno, kar sega za eno samo stopnico v novo. Če preskoči namah celo stopnišče, je neuspeh zagotovljen. Občinstvo razume samo po vajenih vzorih vrezano blago.

— Toda avtor mora pisati za občinstvo, in ne zase.

— Stare marnje! Tudi moj klobučar misli tako.

— Nikar me ne žali.

— Saj te ne žalim. Klobučar mi je občinstvo.

— Pa družba?

— Vedno ista, razen ljubimca, ki ga je nadomestil . . .

— Poznam ga. Vrl dečko.

— Ta ti pòje!

— Poje tudi?

— Rekel sem, kako poje britev.

— A! In zakaj je odšel oni?

— Spori z upraviteljico.

— Storila sla-bo?

— Storil odlično.

— Storila slabo mojemu prstu. Manikerka nekaj sprašuje.

— Ali je ne poiščeš več?

— Koga?

— Bivšo prijateljico.

— Nikoli več.

— Je ne prideš pogledati?

— Bog ne daj.

— Tudi iz lože ne?

— Še z galerije ne.

— Te ne zanima?

— Mi sploh ni zanjo. Kdo ji je novi ljubimec?

— Vidiš, da te zanima.

— A se ne brigam zanjo.

— Če vprašuješ . . .

— Vprašanje kar tako, mimogrede.

— Tako.

- Kdo je torej?
- Če vztrajaš, ni to vprašanje mimogrede. Vidim, da te ima.
- Ali si bister!
- Sedaj me žališ ti pred Japonko.
- Ne razume italijanskega.
- In pred brivcem.
- Sem samo stroj, gospod.
- Lucio, koliko ur se bosta še igrala?
- Dve minuti, gospod. Še malo briljantine na lase.
- Potem pa le urno briljantino v roko! In ti?
- Briljantino na roko, ne, rajši na nohte.
- Kakšno knjigo si čital?
- «Poker: matematična razmerja in verjetnostni račun.
- Ti igraš oprezno.
- Seveda . . . To je knjiga, ki uči, kako se človek znanstveno uniči.
- S kom igraš?
- S tremi ali štirimi prijatelji vse večere.
- Si stalno tu?
- Imam hišo.
- Ženske?
- Eno.
- Zasebna lastnina?
- Ne. Svoboden sporazum.
- Javna uporaba?
- O, ne doslej.
- Mlada?
- Punčka.
- Vdova?
- Gospodična.
- Veliko stane?
- Malo.
- Sestradena?
- Duhovita.
- Ima slabo prebavo?
- Žlahtna stvarca.
- Kje si jo staknil?
- V hotelu.
- Sobarica?

- Gost.
- Ugledna?
- Prvovrstna.
- Soldki?
- Lire.
- Dedina?
- Me ne zanima.
- Edinka?
- Aj!
- Bratje.
- In sestre.
- Mhm . . . In kaj imaš od nje?
- Obožujem jo.
- Zunanja uporaba.
- Kleče.
- Pa ona?
- Tudi.
- To ne more biti pripravno?
- Na koncu sva.
- Gresta narazen?
- Ne, ne, manikerki govorim.
- Tudi jaz sem opravil.

Plačata, skratčijo ju, Japonka se ponižno klanja.

Mavro in Lucio sta odšla po belem, s keramičnimi ploščicami obloženem stopnišču na cesto. Igralec si je zadela obraz z ovratnikom in prijel prijatelja pod pazduho.

— Skratka: zadovoljen si.

— Več mi ni treba. Zadovoljen sem, zadovoljen brez meje in senc. Našel sem razumno bitje, ki ima moj okus in čustvenost. Čustveno vlada med nama popolno soglasje in si oba slikava na isti način jutrišnji dan, ker ne misli ne ona, ne jaz na bodočnost.

— Pa nima nikogar, ki bi mislil zanjo?

— Je vedno živela proč zdoma; potuje sama po ekspresnih vlakih in prekomorskih parnikih; matere nima več; oče ima v vsakem mestu z več ko sto tisoč prebivalci drugo ljubico in ravna z ministri, kakor ti z nosači pri svoji družbi. Vdala se mi je, ne da bi od mene kaj zahtevala; še ljubezni ne. Ni mi obetala ne nevarnosti,

niti namigavala z grožnjami. Pride mi vsak dan v hišo, da . . .

— Da menja rože v vazah?

Tudi to.

— To si liričen!

— A ona ni neokusno lirična; kadar se loti tega nekoliko literarnega posla, se otrese vsakršne vsakdanje čustvenosti in zapoje vmes Pappinijeve (preden se je spreobrnil) maltuzianske kitice ali kak dražesten ritornel, ki se ga je naučila v kakem dunajskem tingel-tanglu. Nudi mi otroško vedrino; zna biti zelo tovariška, kakor pravijo Francozi: *c o p a i n*.

— In ko končata med kramljanjem spored vajinih nežnosti, kaj počneta potem doma?

— Razvija in snemava negative, barvava po japonskem slogu zavese z rastlinskim ekstraktom, ki ga sama pripravlja; reže in šivava senčnike in blazinice. Dan za dnem hoče predstaviti svetilke, da bi bili koti še skrivnostnejši. Elektrizirala mi je vso hišo: imava električno peč, električni ventilator, kavno in čajno kuhalo, strojček za opečenje kruha; v opremi vedno kaj preureja, in ko se s tem ukvarja, ji redno pregore varovalke. To je zabava!

— Skratka: lepšata si gnezdo. Pregarjata si čas ko dva kanarčka.

— Ljubezen je narejena iz samih majčkenih, ponižnih reči.

— In presladkih. Ne bo te dolgo vezala, ta žena!

— Varaš se. Ima veliko umetnost, da nič ne vpraša, nič ne zahteva, nič ne vrednoti. Prisegam ti, da sem večkrat čutil, kako prisrčno jo ljubim, in sem že bil na tem, da ji ponudim zakon.

— Da bi je ne ljubil več!

— Ne razumeš me.

— Tako pravijo vsi, ki se ne znajo izraziti.

— Ne razumeš ljubezni; gledaš jo skozi lahke veseligre, ki jih igraš, in skozi prizore tistih komedij, ki jih igralke izven gledališča igrajo v tvojem naročju. Vajen si komedijantk, ki si umivajo obraz z vazelinom, in ko se

vržejo na kanape, je podoba, kakor bi čakale na šepetalčeve besede.

— Ne zasramuj mi stanu!

— Mislim, da poznam tvoj stan. Poznal sem zgled, ki me je spravil skoraj ob pamet.

— Saj res blodiš.

— Tisto verolomno bitje . . .

— Verolomno je malo prehudo rečeno.

— Jo braniš?

— Jaz ne.

— Videti je.

— Branim samega sebe.

— Pa nisi morda slučajno njena trenutna žrtev?

— Slučajno. Dobro si povedal.

— Si mar njen ljubimec?

— Prav pomalo — je pristal igralec.

— Joj, kako me veseli! — se je vnel Mavro. — Posebna senzacija zame; vedeti, da je kakšen naš prijatelj ljubček tiste, ki nam je bila ljubica, je nekakšna Ogrlica Oznanjenja³⁴, ki dela bratrance.

— Vzrok moji pustolovščini si ti sam. Ko sta se ločila v planinah, je brzojavila vsem na dopustu po celem polotoku raztresenim igralcem in je v nekaj dneh zbrala vso družbo. Po prvi skušnji me je poklicala v oblačilnico in mi povedala, da si podlež.

— Si verjel?

— Kot njen angažiranec sem moral. Histerična kriza. Poskušam jo pomiriti; ona v jok, premoči mi rame in mi uniči frak.

— In potem?

— Mi potrdi pogodbo še za tri leta.

— Ti je uničila še druge obleke?

— Ne. Veš, kadar jo moram tolažiti, si oblečem odtlej pižamo.

— Ubogi prijatelj! — ga je obžaloval Mavro. — Če pomislim, da si mi prav ti svetoval, naj se je rešim.

— Higijeniki priporočajo, da se branimo bacilov; so pa prvi, ki staknejo infekcijo.

³⁴ Največje odlikovanje: Collare dell'Annunziata (op. prev.).

— Tu stanujem — je javil komik, ko sta bila pred vrati hotela.

— Ona tudi?

— Seveda. Kdaj te bom videl?

— Kadar hočeš.

— Nocoj, po predstavi.

— Nocoj bom igral s tremi prijatelji. Prideš po predstavi pome?

— V katero kavarno?

— V običajno.

— Si pa res stanoviten!

— Neki humorist je dejal, da lažje menjamo vero ko kavarno.

Igralec je porinil vrtilna vrata ter izginil v vežo, kjer ga je po vojaško pozdravil pobič v rdeči obleki z ruto okoli vratu in postrani stoječim lončkom na splošeni buči.

Mavro je peljal časopis, skočil na tramvaj, ki je peljal proti griču in čital o dramatskem samomoru šivilje, kateri starši niso dovolili mojitve. Razparala si je vpričo strmečih staršev s škarjami trebuh.

In pomislil je: strmeči starši, ki so se upirali mojitvi, bi zaslužili, da napravijo z istimi škarjami konec.

Dal je sprevodniku novc in prejel od njega v zameno porcijo sline, servirane na listkov pravokotnih.

Na klopi klečeč otrok mu je položil na brezhibne hlače nožico.

«Nikoli mi ni šlo v glavo — je zagodel zase — čemu ne puščajo v tramvaj velikih psov, otroke pa. Čedneje bi bilo, če bi puščali noter pse, otroci naj bi pa tekali zadaj.»

Zganil je časopis, izstopil in šel po samotni cesti, ki se je v polni tišini, nalahno vzpenjala; hodil je po pustih pločnikih mimo gosposkih vil, mimo umetniških delavnic, zlatih gajbic za ljubice resnih gospodov. Med kamnjem po tlaku so nemoteno rasli travni šopki.

Zavil je. Ob tisti uri ga je čakala Melita v njuni hiši, že oblečena v moško pižamo, in se pripravljala, da zloži na sadni nastavek težke smokve, oranžne in druge tropske sadove, da opeče na električnem strojčku krušne rezine;

vmes je popevala: «Jes, we have no bananas» ter metala biskvitne drobljence kitajskim ribicam, neprimerljivim risalcem zlatih krivulj v akvarijeve sinjine z bledimi odsevi.

Vstopil je. Mrak.

— Melita!

Prižgal je luč in pustil roko na stikalniku. Privzdignil je zaveso in iskal cigaretni vonj po zraku.

Stopil je k oknu in pazno pogledal po prazni cesti. Sel je nazaj k vratarju: nihče je ni videl. Pisma nobenega. Vrnil se je: napisal štiri besede na list in ga položil vidno na prag.

In je odšel.

Ošinil je z očmi sleherni avtomobil in voz in se zdaj pa zdaj obrnil.

— Mavro!

Melita je pomolila glavo skozi okno in velela vozniku, da ustavi.

Mavro je vstopil in dal svoj naslov.

— Si hotel pome? Kam? K nam domov?

— Čemu ta zamuda?

— Pričkala sem se z domačimi zaradi zgrešenega mohamedanca!

— Hudo?

— Se da popraviti.

In je še dodala:

— Upam.

Stopila sta iz voza. V hiši se mu je ovila z obupno nežnostjo okoli vratu, ga nemo gledala in skušala s prisiljenim smehljajem zadržati solze. A glej, v ustnih kotih se gubi poglobila, spodnja ustnica stopi naprej in nalahno zadrhti, brada se nagubanači in vse telesce ji zadrhti, ko struna.

Prvikrat jo je videl v joku.

Uboga deklica, tako ljubka in čustvena! Ona, ki je bila vsa podobna punčki in je imela vedno daleč po obzorjih begajočo dušo!

Ljubljenec jo je sprejel z odprtimi rokami in se je skoraj prestrašil; tako lahko ji je bilo drobno telesce, ki je z otrplimi rokami, lasmi in nogami skoraj onesveščeno omahnilo.

Ko jo je položil na kosmato kožo divana, je odprla oči in se nasmehnila.

— Govori — jo je prosil Mavro.

Za odgovor je dvignila trup, ga prijela okoli vratu, se spustila nazaj na blazine in položila ljubljencevo glavo med prsi in roke.

— Nič, nič! — je zašepetala. Silila se je na smeh in dodala: — Sem pač tudi jaz žensko bitje, kakor vse druge. Včasih mi popuste živci.

Spustila je noge z divana in vstala okretno ko telovadec.

— Voda, čaj, sladkor, surovo maslo, sardelna pasteta, presno in kuhano sadje.

Mavro je šel tja. Vključila je električno kuhalo, si osušila velike oči in poklicala ribice, vijoče se v akvariju. Sirotke! Tudi one so bile žrtve tistega, čemur pravimo okolica: okolica! Brezbarvna, siva, lažniva beseda: v lepih, prijaznih besedah se pogosto skrivajo strašne reči; najkrutejše boleznim imajo blaglasna imena: sušica, sifilis, epitelij; najstrahovitejši eksplozivi imajo graciozna imena, ki bi jih lahko uporabljali zaljubljeni: halosilin, kresilin, lidit. Okolica, nedolžna beseda, pomenja tisto nesrečno stvar, ki sili Mavrove rdeče in rumene ribe, da se v nepretrganih krivuljah vrte okoli samih sebe, da se ne obzade-nejo z usti ob steklo. Okolica je tista mučilnica, ki brani ribam in ženam hoditi naravnost in morajo strahopetno in kričevito zavijati.

Melita, neodvisna punčka, hrepeneča po vedno novih mejah in morjih, je bila padla nazaj v akvarij.

— Ali so danes ribe medle! — je rekla Mavru in mu šla nasproti, da mu vzame podstavek iz rok.

Pa ne, da mi predložiš načrt o ribji elektrifikaciji?

Uro kasneje jo je spremljal ljubimec proti domu po ti-hotni poti, toneči v novembrsko meglo, ki ne žalosti, a kliče po nasladni toploti; v tisto skoraj tipljivo meglo, v kateri so vozovi pomikajoče se luči, drevesno vejevje pa se kodra liki lasni šopi.

Hodila sta čez most, ki je držal nad megleno reko.

Tramvajski zvonci grozeče svare neodločne pešce, naj se umaknejo. Med nevidno žico in zamišljenim spajalom se

vžge iskra, ki je podobna žlahtnemu kamnu od žolča in luči. Vozniki pred kavarnami razyrščenih taksijev dre-majo in se pozibavajo za volani. Konjska odeja ščiti hladilniku prednji del. Pršna megla lega ko dež na sukno, in svetilke se raztezajo v svetlobne zvezde, klobčice, megle; vsaka drobna kapljica razkroji bleščeči sij v nejasne rdeče krožce, nežne oranžne pare, nerazločne rumene odtenke, rahle zelene prehode, sinje žilje, indigasto in vijoličasto mehko. Če ti pridejo nasproti neznane reči, dobivajo nedoločno linijo, ki se hitro utrdi, zopet razleze in zabriše v prelivajoče se brezobiliče. Izložbe prodirajo meglo, se odkrivajo, zablešče, in vidimo jih v polni luči; a toliko, da si jih uzrl, se svetlobni kristal skali, že ni več prozoren, stemni se in zmrači ter izgine. Ta mali, nejasni svet, ki ga mami sivina in se gubi v odtenkih, se ti očituje in beži po hodnikih, kateri se blešče v vlagi in vijejo v menjajočih se odsevih; reka zašlih ljudi je to, ki iščejo utrujeni po tej kalni vati drug drugega, ki skušajo zaznati nerazločne tramvajske proge, pojavljajoče se nenadoma, kakor v čarodejski predstavi. Vse je nepričakovano: gospod, ki obstane, pogleda na uro in se nekoliko skloni, da ulovi na kazalo svetlobni pramenček; prodajalec balončkov, ki visi na pisanem grozdu iz plinskih sadov; časopisni kiosk, ki se ti je zdel prej tako daleč; spomeniški bronasti konj, pokrit z meglenim potom, ki je izgubil v megli razredčenega jezdeca in je videti, kakor bi iskal najkrajšo pot, ki drži v hlev.

Ob spomenikovem vznožju čita slepi berač na glas v Braillovi pisavi za slepce Odisejevo zgodovino, kakor jo je pripovedoval pred tri tisoč leti drug blodeči slepec; kraj krožnika za darove kodrasti pes, čepeč z dostojanstveno brezbriznostjo, ki se imenitno liže po trebuhu.

Blizu njenega doma je Mavro zapustil Melito (imela je žgoča usta, zadelana med hladnim kuninjem kožuhom) in se po isti poti vrnil; na suknjičevem zavihu mu je bil ostal ženski vonj po vijolicah in kožuhu: vonj po Melitini duši, čustven ko vijolica in divji ko . . .

— Pa nadaljujte, čitateljica. Divji ko . . .

Vse gosposlične, še tiste, ki so jih vzgajili v samostanu, pravijo tako. Divji ko . . .

— Ko deroča živalica.
Sijajno, gospa. Čisto tako.

* * *

Mavro in Melita sta preživljala smehljajočo se stopnjo v ljubezni. Najprej sta zadostovala čutom, potem pa v sladkosti opazovala lastno srečo in si na dolgo in široko razjasnjevala tisto, kar je bilo naokoli. Ljubezen se zgosti in utrdi liki krogla, in ljubljenci si jo za kratek čas mečejo, svesti si, da lahko pade, pa prileti cela in nepoškodovana nazaj. Zapletena doba je to! V spokojnem uživanju lastnega bogastva se ljude ne bore več zato, da bi ga še gojili, in tedaj padajo v neprevidnosti, v nepravilnosti, v stilne napake, v srčne pogreške, da se očitujejo na vseh koncih hibe in slabosti. Prevarni sabljači se ne krijejo.

Močnejši so samo tisti ljubljenci, ki ne izgube v tej težki dobi nič na medsebojnem ugledu.

Melitina vedrina je pridobivala z vsakim dnem na prozornosti, in razum ji je blestel v vedno novi luči.

— Čemu je ne vzameš? — je vprašal Mavra komik.
— Zaradi pinka?

— Da.

— Ima malo?

— Preveč.

Komik je stisnil lečo v oko.

— Daj, da ti preiščejo kri.

— Zakaj?

— Progresivna paraliza v prvem stanju. Preveč denarja, praviš; samoveličje.

— Prosimi jo za roko bi se mi zdelo podobno špekulaciji.

— Zakon je pogodba, pri kateri sta oba pogodbenika prepričana, da sta opravila najboljšo kupčijo.

— Rajši si prihrani aforizme za galerijo ob nedeljski predstavi: v življenju niso rabili nikoli kot nezmotljiva pravila. Siromašen sem, vsaj prilično, in nimam nobenega naslova; njen oče je bogat, bratje imajo univerzo: eden je zdravnik, drugi veterinarski podporočnik.

— Za boga! Veterinar!

— Kaj bi se posmehoval. Zlasti še ti, ki kar požiraš znanstvene časnike, bi moral živinozdravnika bolj spoštovati kakor profesorja za grščino. Veterinar študira realne, koristne, pozitivne reči, dočim so iskalci egiptovskih hieroglifov, provansalskih pesmi in modroslovnih zagonetk samo zbiralci stare šare, nabiralci redkosti, paberkovalci po znanostih; vredni so kvečjemu, da jih svet dobrohotno gleda kot neškodljive prismojence, ki so si izbrali to osebno razvedrilo, namesto da bi se odločili za zbiranje znamk, družabne igre, polaganje kvart, za akrostihe ali sonete s predpisanimi rimami. Počemu nam bo sanskrtski profesor? Je pa že občudovanja vrednejši živinozdravnik, ki je iznašel način, kako . . .

— Kako se psom naravnajo noge. Torej, ker ima prijateljica brata veterinarja in bogatega očeta, se odrekaš sreči? To si čuden.

— Ali . . .

— Nedostojen.

— Dopusti mi . . .

— Bebec.

— Priznati moraš . . .

— Smešno.

— Da jaz . . .

— Zaničevanja vredno. Nocoj si na primer igral poker, dragi Mavro, kakor bi mogla igrati kaka usmiljenka; igral si trikrat zaporedoma isto barvo; niti enega bluffa nisi uganil; imel si dva fanta in si gnal visoko.

— Pa sem dobil dve sto lir.

— Igral si le slabo. Če dobiš, se še ne pravi, da znaš igrati. Imaš lahko uspeh pri pokru, pri ženskah in v življenju, a s tem ni rečeno, da ga zaslužiš. Največkrat se to reče imeti srečo v srečanju, kar pomeni, da dobiš nasprotnika, ki ima slabše kvarte od tvojih.

Mavro in Lucio sta pohajkovala po mislih in cestah. Na izprehodih brez smotra se razvijajo ponavadi tipajoči pogovori brez sklepov. Po mestu so migljala nočna kvasila, da je bilo podobno po predstavi podrtemu odru. Sredi velikega samotnega trga vrti možiček hripavo, sušično lajno, kateri daje najlepši zvok od rje hreščeči ročaj; ambulantne prodajalke ljubezni po stalnih cenah; nočni ču-

vaji, ki puščajo točno svoje vizitke med prečko in zidom zaprte trgovine, da vedo tatovi, obkorej lahko nemoteno izpraznijo blagajno.

— Če bi ji predložil, da se poročiva, bi se mi sladko zasmejala.

— Nihče se ne roga tistemu, kar je naravno.

— Naravno je, da se ne poročiš. Reči hočeš, po običajih. Prav danes, ko sem te pustil v brivnici, sem jo dobil tako potrto, da se mi je v srce zasmilila in bi ji bil najrajši ponudil . . .

— Solastništvo električnega kuhala za kavo, električnega odmašnjaka, električnega stola. In čemu tega nisi storil?

— Potepuška po nagonu, sredobežnica, nestanovitnica kakor ona . . .

— Še dirkači se neki dan ustavijo, celo pismonoše dobe pravico do pokojnine. Če se vidva kdaj poročita, bosta skupaj potovala in napravita iz življenja neskončno poročno potovanje. Ne veš, kako imenitno se da pričakati v vlaku!

— O, vem.

Nekaj korakov za njima so šli prijatelji, prihajajoči iz kavarne potem, ko so bili natakariji ugasili skoraj vse luči in zastavili vrata, nato pa razkadili z metlo vse bakterije s tal, sedaj pa so se spravili, ko vsako noč, v neredu na sprehod po napol zapuščenem mestu. Gruči so se pridružili še drugi, domov namenjeni prijatelji, in še drugi, nekoliko se upirajoči, ki so se branili z uro v roki, pa so jih prijeli in pregovorili, naj gredo z njimi.

Življenje podaljšuje edino eno sredstvo: če skrčimo spalne ure.

— Voz! Dva voza! Tri vozove! — je kričal Simonetti, domišljavi karikaturist, anarhistični lahkoživec, in vihravo prebujal dremajoče voznike. In medtem ko se je sprevod formiral, je še dodal:

— Eno samo sredstvo je, da ne prideš pod voz: sedi vanj!

Tri vozila so stresla vseh dvanajst prijateljev v nočno kavarno, pred zakonom zaprto, z dvorišča pa za tihe, molčeče goste v primernem stanju odprto.

Ko sneg beli naprsniki, cvetlice v gumbnici, gola ramena. Steklenice s šampanjcem na ledu se skrivajo drhteče od hlada in sramežljive pod belim prtom, oblastnim prtom (ali sočutnim pōtnim prtom?), ki ima namen, da pokriva domače ime in medalje krajevnih razstav.

Ljudje, ki kade in se smejejo. Šviglje na bukvice, dvoumni natakariji, ki ponujajo tihotapske cigare, nad vsak sum vzvišeni plemenitniki, često naslikani na lepakih velikih filmov. Od spredaj in v profilu napravljena slika nekaterih se hrani v zločinski arhivi na policiji s prstnimi odtisi vred.

Prav to sumljivo okolje, zastrupljeno z eleganco, alkoholom, ogljikovim anhidridom, alkaloidi, je ustvarjalo romanopisce teh zadnjih let, da si je zaželel vsakdo, ki čita in piše, hoditi po cestah brez kravate, lupiti sadje iz natrpanih žepov kar z zobmi, se ustavljati in piti iz studenca ter bzikati pečke v še preostale, na kioskih viseče literarne časopise, ali pa v prelestne in parafinirane vratne obloke patricijskih hiš.

Natakar je pozdravil, zavihtel kvišku prtič in sprejel naročila.

— Kajne, Angelo, da bi storil prav, če bi se oženil?

— Gotovo! — je odvrnil Paschetta. — Vsak dan mu dam ta svet.

— Da bi se mi potem rogal.

— Naša beseda — je svečano obljubljal Paschetta — da nikoli niti ne zinemo o tvojem zakonu. Vsak človek ima svojo pokoro. Tvoja bo tale. Nikoli ti je ne bomo oponašali; kakor bi ne vedeli zanjo. Animalično življenje ima toliko upirajočih se potreb, ki se opravljajo, ne da bi se o njih točno obveščali prijatelji in ne da bi nas prijatelji po njih spraševali. Tvoj zakon bomo smatrali za eno tistih reči, o katerih med vzgojenimi ljudmi za mizo ne govorimo.

— Samo če ne boš spravljal na svet človeških mekužcev — je zaklical Caroli, neverni slikar.

— Otrok nikar! — ga je zavrnil Paschetta. — Porodi bi se morali uravnati kakor izvestne javne naloge: eden na tisoč prebivalcev.

— Oženi se! — mu je prigovarjal Casalegno, fotograf brez velikih problemov. — Samo dve vrsti moških sta: taki, ki so se oženili, in taki, ki se kesajo, ker se niso.

— In taki, ki se kesajo, ker so se oženili.

— To je prva vrsta.

Piti, protiliterarni pisec, je pospravil na en dušek vrček Metzgerjevega piva, svetlega in mrzlega, kakor Angležinja, piva, ki pušča, kakor ljubezen angleških žena, nekakšno grenkobo po hmelju na ustnicah. Potem je dejal:

— Priznati moraš, dragi Mavro, da lahko pričakujemo brezplačne ljubezni, pristnih ljubezenskih plamenov, samo do neke starostne dobe. A potem je treba plačevati in puščati prosti vstop drugim. Kakor vsi samci, si doslej pil ljubezen na tuji račun iz najlepše čaše sreče, na pustolovski način. Z leti boš pa razumel, da od brezplačnih plamenov ne živimo, marveč da je treba kupiti — zalogo. V svojem položaju lahko storiš . . .

— Nimam položaja.

— Še en razlog, da si ga ustvariš, če se poročiš. Družba to zahteva.

Paschetta je hitro pritrdil:

— Če živimo v deželi s predsodki, se je treba navzeti njenih šeg in navad. Ta žena, ki je bogata, ti nudi način, da boš lahko zajemal iz življenja vse uživanje, kolikor ga lahko dá: proizvode in podproizvode.

— Gnusi se mi to. Samo zato je ne vzamem, ker me silijo.

— Kdo pa?

— Rodbina.

— Oče?

— Mlajši brat; ima besnega brata.

Casalegno, fotograf brez duševnih kriz, mu je svetoval:

— Poskusi ga pomiriti s kako staro kravato. Nobenega bratca ni, ki bi ga ne mogel zapeljati s kravato.

— Saj ni bratec. Mož je. Tudi kravat ne nosi, ker je vojak.

— Najlepše noge italijanskega gledališča! — se je vnel Piti, ko je vstopila Ema Sanfiorenza, vsa lesketajoča in vonjava kakor junijska noč.

Oba njena kavalirja sta jo rešila plašča, ji nato sledila ob strani in s pokloni odzdravljala. Mavrova gruča se je hitro zgrnila okoli igralke. Svečano kakor škof, in ker je dodajala koketerijo subretke, še bolj, je prepuščala zapovrstjo polovici tucata ustom vnic svojo roko. Z Mavrom sta ostala samo še dva.

— Nadaljuj!

— Danes sem jo torej spremil do doma in sem se potem vrnil. Mi slediš?

— Še uhajam ti.

— Na vratih srečam gospoda pri pet in peldesetih letih.

— Očeta.

— S podporočnikom.

— Veterinarjem?

— Točno: z njenim bratom. Mrzlo se pozdravimo. Predstavljanje pod ničlo. Povabim ju v sobo in jima ponudim stola. «Uničili ste mi sestro!», pretirava častnik. «Spravili ste mi hčerko v sramoto!» omiljuje oče. «Trenutek!» pravim jaz. «Treba bo to popraviti!» zabavska brat z glasom hripave piščali. Meščan me hipnotizira; vojščak me nažiga. «Popraviti!» velewa eden v brzozavnem slogu. «Po-pra-vi-ti!» zloguje drugi, da mi vbije reparacijsko vprašanje v glavo. Brat ima obraz, kakor tiste pasje mrcine, ki bljuvajo v legendah plamene iz nosnic. «Za kaj se odločite?» divja oče. «Kaj naj se zdaj še odloča!» se obregne vojak. «Moja hčerka je onečaščena!» razsodi oče. «Traviata³⁵!» izjavi sin, ki še ni bil prišel do Debussyjeve glasbe. «Oprostita, gospoda — sežem med kratkim odmorom vmes — če govorita kar naprej samo vidva, bi rad vedel, počemu sta le prišla v mojo hišo?». Ko da sploh nisem odprl ust, postavi oče ultimāt: «Štiri in dvajset ur časa za premislek». Sin udari s pestjo po pištolini cevki in vzklikne: «Storite svojo dolžnost, ali vam pa zapodim dva naboja v želodec. Dva naboja, vsak po sedem krogel».

— Kar štirinajst krogel. Ta mesarski podporočnik pa ne more imeti varne roke.

³⁵ Zapeljana (op. prev.).

— Ko že zapiram vrata, mi še ponovi: «Dva naboja, pištola Mauser!».

— Bila je pištola, proizvod Duha.

* * *

Z drugega konca kavarne je odmeval zvonki smeh pretirano pariške varijetejske umetnice, medtem ko ji je napeval godbenik Ripp z obrazom sive eminence polglasno ritornel zadnje svoje skladbe: Muhavi kljunaš.

Plavolas! pesnik in ekonom Emanuele Seta je poslušal Calandrinov načrt, kako bi prišel do cvenka. Calandrinu je zadnji izmed bohemov; slikovit in zanemarjen je, nekaj muzikaličnega pavlihe je v njem, nekaj mistika, ki išče samostan, kamor bi se vtaknil, nekaj takega, ko da je ušel poljskim židom, ali iz sibirske ječe, ali pa iz nenavadnih povesti, ki jih je napisal Edgar Poe³⁶. Asketski in mili pogled nekih političnih blaznežev; od sonca in vode obledelo blago; kroj obleke vedno po modi, ker ni bil nikoli po módi.

— Rad bi odprl — je razlagal — trgovino z idejami: leseno lopo s pomičnim oknom, z linico, mizico, svetilko in vedno toplim samovarjem. Trgovina z idejami: za petdeset lir se proda slikarju ideja za začrt, novelistu za povest, izdelovalcu čokolade za geslo, romanopiscu za naslov; ženi, da pridobi moža nazaj; zakoncu, da se iznebi žene.

— Prodaj mi idejo, da se iznebim nekega brata! — ga je prosil Mavro.

— Se nisem odprl prodajalne za ideje — je resno odvrnil humorist. In je nadaljeval: — A s to industrijo ne pridobim milijončkov. Izmisлил sem si še drugo: da pripravim zdravilo v bajni količini, nato ga razširim z najbolj kričečo reklamo po svetu, in ko bodo z njim preskrbljeni celo lekarnarji po majhnih krajih, poženem med ljudi prvi val bacilov bolezni, ki jo lahko ozdravi edino to zdravilo. Doslej so lekarnarji grešili, ko so trosili v

³⁶ Anglo-Ameriški pisatelj fantastičnih povesti (1809—1849) (op. prev.).

svet zdravila, namesto bolezni: španska hripa je bila slabo lansirana . . .

— Se ne gremo? Veste, koliko je? Stiri.

— Koliko je? Kaj mi mar? — je zagodel Paschetta. — Zaradi bedaste okoliščine, da pridejo kazalci do neke številke na kazalu, namesto do druge, naj prekinem spanje, ljubezen, pogovore?

— Natarakar nam kaže vrata.

— Ko boš oženjen, pridem vsak večer k tebi. Tako se odtegnem natarakarjevi tiranji.

— Ima zakon samo to prednost?

Passoni je odgovoril:

— Za nas tihotapce tako zvanega ugodja, ki smo vajeni nepripravljenih pustolovščin, ne pomeni zakon nič drugega, kakor možnost, da lahko sezujemo čevlje, preden se spravimo k ljubezni. Skoro pa pride dan, ko mu ne priznam niti te koristi; in tedaj se zaprem doma z zalogo tobaka in avtomatičnim glasovirjem.

— Soglasje pa tako — je pripomnil Piti.

— Ko bom imel deset tisoč lir, si ga kupim.

— Manj te stane, če oženiš klavirsko učiteljico! — se je oglasil nekdo.

— Že, ampak klavirska učiteljica se omoži zato, da ji ni treba več brenkati.

* * *

Ce bi bila pisana ta knjiga pred štiridesetimi leti ali pa če bi jo pisal kak moj dragi tovariš, ki je za štirideset let zadaj (izmed tistih, ki jim je geslo: o b n a v l j a t i !) bi ne bilo prezrto to, kar takoj popravim.

Zadnje strani, ki se dogajajo v nočni kavarni, ne zavzemajo dveh ur, ampak isto uro v raznih nočeh.

Mavrova gruča je ob gotovem času odšla, se razkropila, štiri in dvajset ur kasneje zopet zbrala in vrnila v to kavarno. Obnovili so se pomenki, in naslednji večer je bil enak prejšnjemu; isti tipi, iste pijače, isti pogovori zmedejo časovne pojme.

Med eno in drugo nočjo se je pripetilo, da se je srečal Mavro z veterinarjem in očetom, kar je bedni zape-

ljivec pozneje prijateljem tako natančno popisal. Razpravljanje z veterinarjem nam razodeva, kako to, da ga je Mavro sedaj označil kot divjega gumpca, podobnega pasjim mrcinam iz legend, trpečim na vnetju smrkov, dočim je bil zanj poprej čist znanstvenik.

* * *

— No, pa bi se lahko izvedelo, zakaj te silijo, da jo poročiš?

— Ker mi je bila ljubica.

— Je že to dovolj? Če je kdo imel kako žensko in ga silijo, naj jo poroči, je tako, kakor če bi bil ukradel avtomobilsko trobo, pa bi ga hoteli pritisniti, da kupi celo vozilo. Ponudi plačilo trobe.

— Nič ne plačam.

— Nazadnje jo poročiš.

— Ne poročim je.

— Brke stavim, da jo poročiš.

— Ko jih pa nimaš.

— Zastavim jih na besedo.

— Saj jo imaš rad?

— Ljubil sem jo z idealno ljubeznijo.

Pesnik Emanuele Sella, ki si je ob izhodu zapenjal baritonski kožuh, je obstal, mu stisnil roko in zdeklamiral:

— Ideal je kakor vegetarijanska hrana, ki potrebuje, da se popravi z mesom. Prav lahko ste skeptiki; iz prostovoljne ječe ogledujete skozi mreže košček neba! Ne sramujete se, da ste zaljubljeni, zaljubljeni do nesmisla, do kretenizma. Kdaj bi si le mogel dovoliti razumen človek luksuz biti kreten, razen če je zaljubljen?

Mavro se je pesniku nasmehnil in se pogreznil na divan, kakor s križa sneti Kristus. Razburjenje tega dne ga je oslabilo, da bi se bil kar zazibal v spanec. Zaspal ni, a bil je toliko omamljen, da je le še deloma videl, kje je in s kom, ter je slišal, pa tudi ne; bil je v sladki dremavici, ki oddaljuje glasove, zabrisuje osebe in potaplja okoli v valovanje med pomrakom in megleno paro.

Prihajali so mu nerazločni stavki na uho:

— Bili bi veliko ljudstvo, če bi spoznali, da smo majhen narod.

Drugi je odgovoril:

— Politike ne delamo z visoko donečimi besedami, marveč z borznimi poročili.

Vse je nadkrilil glas teozofa Pavie, izsledovalca najzamotanejših modroslovnih poročil.

— Preden stopi človek v galejo družbe, presedi preventivno ječo v rodbini.

Mavro je dremal; slišal je žvenketanje novca na marmoru, zvonjenje telefona, brnenje aspiratorja. In glasove, vsevprek glasove, trkanje s čašami, prižiganje voščenih vžigalic, smeh odhajajočih in prihajajočih žensk.

— Ljubosumnost na preteklost ni nič drugega ko strah pred sifilisom — je rekel Paschetta.

— Preden začno gonokoki delovati — je razkladal Piti — ostanejo šest ur brez učinka, da se utegnejo grešnice, katere prihajajo z dežele v mesto in se malo pozabavajo, lepo vrniti v domače gnezdo in razkužiti.

Mavro je dremal s priprtimi očmi in mislil:

— Pozni morajo biti, če govorijo že o veneričnih boleznih.

Razločno je slišal, da se je tam naprej Simonetti pogovarjal s Sanfiorenzo o estetiki.

— Skrivnost lepote tiči v tem, da se lastni tip poudarja, ne pa spreminja. Ste brunetka? Napravite se temnejšo. Ste plavolaska? Bodite še svetlejši! Pogrešno je, če se napravi brunetka plavolaso. Odprem vam zavod za lepoto, kamor bodo prihajali klienti z obrazom Filipa Turatija in odhajali z obličjem Tatjane Pawlowe³⁷.

Mavro se je pozibaval na eno stran, zaspal je in se nenadoma prebudil; izgubil je bil ravnotežje. Ti pogovori ga niso zanimali, ker se niso tikali ljubezni.

— Žena se dela, kakor bi njo izbirali, v resnici pa ona izbira moža — je razlagal Paschetta. — Ona postavlja moškega v položaj, da stopi naprej! Če ji je mož všeč, mu namigne, da jo lahko dobi, če hoče. Videz je, da je izvoljenka, pa ona voli. Podobna je rokohitrecu, ki te pre-

³⁷ Slovita ruska igralka, ki stalno nastopa v Italiji (op. prev.).

mami v prepričanje, da si potegnil kvarto po svoji volji, v resnici ti jo pa on porine v roko.

Zopet so razpravljali o ljubezni. Mavro se je prebudil.

Casalegno, antimetafizični fotograf je opisoval večno ljubezen na osnovi gospodarskih razlogov:

— Žena se priklene na moža, ker mu je že žrtvovala del same sebe ali svojega časa. Ona ne mara izgubiti glavnice, zato troši nove vsote; da ne izgubi desetih minut, ko te je čakala na voglu, te počaka še pol ure. Kdor je izgubil sto lir, jih zaigra še na tisoče, da bi dobil onih sto nazaj, a zaman. Ženska se ti prilepi za ves tvoj živi dan, samo, da ji ne gredo v izgubo prvi trije meseci ljubezni.

Premišljujoči odvetnik Passoni je praznil pletenko s silno dolгим, preduhovljenim vratom, kakršne so imele predrafaelske device. in se je hudomušno smehljal lažnim uživalcem, ki so pili alkoholno brozgo v nadčutnih barvah.

— Kaj premišljuješ?

— Mislim — je zajecal prsteni Passoni — da moreš biti *viveur*³⁸ v Turinu približno v taki meri, kolikor lahko zbolíš na Aviglianskem jezercu za morsko boleznijo.

Vstopil je slaven smolonosec.

Splošno rotenje. Le redki se niso zmenili.

— Ne ravnaš prav — ga je posvaril Emanuele Sella, plavolasi pesnik — da ne verjameš v smolonos, zlonosne prstane in amulete; zakaj tam, kjer ni za druge nič več, je za tistega, ki verjame v te reči, vendar še kaka iskrica!

Kako neki? Mar ni plavolasi pesnik odhajal že poprej in si zapenjal na vegetarijanskem trebuhu baritonski kožuh?

Kajpada, a se je vrnil, ker je preteklo drugih štiri in dvajset ur.

* * *

V teh štiri in dvajsetih urah je bila poginila rdeča ribica, in okoli otrplega, na površini plavajočega trupla so se žalobno vrtele tovarišice.

³⁸ Fr. lahkoživec (op. prev.).

Mavro ni nič videl Melite, pač pa se je ponovno srečal z bratom in se vrnil po posvetu s prisrčnejšimi prijatelji v kavarno.

Kavarna.

Lucio je poslušal bridke izlive na zakon obsojenega potrpežljivo, z monoklom v očesu (oko na ledu, je dejal slikar Caroli) in je raztreseno mislil na svoje zadeve.

Kadar nam pripovedujejo prijatelji o svoji nesreči, je to najlepši trenutek, da se zamislimo v lastne stvari. Kar na pamet si rešujemo drobne račune, a prijatelju dobro dene, ko do kraja odkrije sree.

Mavro je dejal:

— Nič nisem storil, da bi dobil to deklico. Vdala se mi je kakor . . .

— Prihrani nam primere — ga je ustavil Piti, antiretorični književnik.

— Nisem je ljubil. Toliko da me je zanimala. Imela je čar nedolžnosti na sebi.

— Nedolžnosti . . . — je sodil Paschetta.

— Prizanašaj nam z aforizmi — ga je prosil Piti.

— Zdela se mi je sestra. Ljubil sem jo ko sestro.

— Da bi dal svoji ljubezni slaj rodoskrumbe.

— Sestra, s katero sem kramljajal o nedolžnih rečeh. Pripovedovala mi je, da ima tesne čevlje, jaz pa, kako me boli glava, misleč, da najini pogovori ne morejo iti preko tega. Naučila me je srkati jajca kakor ostrige. Zagotavljam vas, da je med mojo prejšnjo ljubljenko, gospo z uničenimi živci, poleg katere sem moral živeti v vihar-nem ozračju, in to punčko, ki me je naučila srkati jajca kakor ostrige, zadnja predstavljala otok v . . .

— V Sahari. Le naprej.

— Spoštuj pokrajino.

— Zaradi tistega neprestanega, obojestranskega razburjenja, ki ga je bila ona druga vtisnila najini ljubezni, sem bil zakoprnel po mirni, ravnovesni, negibni ljubezni. Deklica je bila ta mir.

— Vse to vemo; si že povedal.

— A Paschetta še ne ve.

— Blagor mu! Naj si kar zamisli.

— Preživela sva nekaj sladkih, božanskih, vzhičujočih, rajskih dni. Zanje ni primerneга pridevnika.

— Nič se ne trudi in ga ne išči.

— V hotelčku na planini je bila ona moja.

— Brez nepotrebnih besed?

— Brez pripravljalnih nemarnosti, brez ponarejenega sramu, ki je samo zvijačen podžig.

— Opusti analize.

Toda, ko se mi je vdala, je bila tako poštena, da mi je izjavila: «Karkoli se mi zgodi, sploh ne izveš!»

— Vselej pravijo tako!

— Pretkano namigavanje na zakon.

— Nikakor ne morem verjeti, da bi bila mislila na zakon ta potepinska deklica, ki je listala vsak trenutek po železniških in paroplovnih voznihi redih in kateri je dovolj, če biva tri mesece med kakim narodom, pa že začuti potrebo, da jo udari preko meje.

— Poznam take potepenke. Na vsaki carinarnici bi rade odložile tisto, kar je bilo.

— Nič takega ni imela za seboj, da bi se morala oprati. Bil sem prvi.

Vsi trije poslušalci so se spogledali, a nihče ni črhnil.

— Mar ne verjamete?

Vse je mogoče.

Odvetnik, ki je molče poslušal, je naznačil tisti sarkastični komentar z zaprtimi usti, ki obstoji v tem, da se spustijo skozi nos trije ali štirje „hm“, nato je s kolicem dregnil Pitija in namignil na Mavra:

— Kako postaneš brez učitelja rogonosec.

»Nedotakljiva«, v blede luči modrikastih senčnikov še kar lepa, je vstopila. *In cessu patuit dea*³⁹. V gotovih nočnih urah drami latinski stavek duha; toliko je vreden, kakor če «kaj toplega použijemo».

«Nedotakljiva» je vstopila s hieratičnim korakom in spremljal jo je pošteno napudran gospod, ki ji je pomagal sleči s plamenečo svilo podloženi kožuh. Od golega vratu pa do jalovega lona dolga platinasta verižica z zlatim križcem. «Nedotakljiva», ki je na glasu, da se ni še nikoli

³⁹ Po hoji si spoznal boginjo (op. prev.).

vdala, predstavlja najverolomnejši tip prostitucije. Eden govori o anatomske nakazi, drugi o spolni psihozi. Ali ne ve se, kako živi in kakšna je poleg moških njena oblika v poklicni dejavnosti.

Antimetafizični fotograf jo je spoznal:

— Ena tistih ruskih dijakinj je (ne vidite-li evropsko-azijskega čara?), ki so prišle pred dvanajstimi leti v Italijo, da bi pridigale svobodno ljubezen, pa so bile vesele, da so jih pobrali italijanski revolucionarji. Odreka se, ker je histerično hladna.

Humanistični idealist, modroslovec Pavia, je odločil:

— Morda se pa odreka, ker ima v sebi aristokratski čut za čistost in goji željo do povzdiga.

Piti mu je odvrnil:

— Nad ženskami, ki se delajo krepostne, se najbolje maščuješ, če njih kreposti gladko verjameš.

Spremljevalec »nedotakljive« je poklical prodajalca ostrig, in ta razpečevalac tifusa v školjkah je pritekel, se poklonil in ponudil svoje mehkužce.

— Kaj hoče s samimi ostrigami!

— Najmočnejše dražilo za ženske je tisočak — se je odrezal Piti.

— So tudi izjeme! — je ugovarjal modroslovec.

— Res je — je dopustil Piti: — take, ki zahtevajo dva.

* * *

Prizor je vedno isti, a minil je zopet dan. V kavarni še ni skoraj nikogar. Na rob časopisa piše Piti »kratke štirivrstne kitice za žepni format« na čast začetniške cipe, ki je šele tri in petdesetkrat prodala devištvo:

— Usteca mehka
jasno nje čelo
Slikarjevo delo
Davnega veka.

Moderno pesništvo je neznosno, ker uporablja široke liste papirja, tako da je treba stihe preveč raztezati. Ko bi

se navadili pesniki pisati na robove časopisov, to bi koristilo poeziji!

Mi ginjena
Je rekla: bi
Ko opička
Se zvera mi.

Piti piše, medtem ko mu komedijant in komediograf Lucio stresa v lice jezo, ker je kritika tako hladno sprejela njegovo veseloigro.

— Kritika . . — se je znašal Lucio.

In Piti:

— Mehka, cvetoča
Voljna in gola
Dušica vroča
Moja je vsa.

— Pusti jo! — je zakričal Lucio. — Kokota je!

In Piti:

— Ona kokota?
Kakšna le zmota
Brhka junakinja
Walterja Scotta!

— Kritika . . .

Piti je zvil iz štirivrstnih kitic v žepnem formatu kroglico in jo s prožnim palcem zagnal natakarku v lastovičji rep. Nato je prizanesljivo odgovoril:

— Nikar ne zabavljaj čez kritiko, to pobožno, sveto, dobrotljivo, ljudomilo ustanovo, ki daje propalim priliko, da po gosposko stresejo svoj bes.

— Pusti kritike pri miru! — je ugovarjal komediograf Nino Berrini in pokazal majolikaste senegalske zobe pod oglenočrnimi brkami specializiranega karabinjerja. — Naj govore! Edino razvedrilo, ki ga imajo! Ti imaš polno gledališče, uspeh, aplavz; oni pa nimajo ničesar. Obsojeni so za svoj živi dan na temo in nimajo v vsem jedkem tr-

pljenju zaradi našega uspeha drugega veselja, ko da nas sovražijo.

In zasadil je štiri in šestdeset besnih zob v kolobarček ananasa s črešnjo.

Predrafaelska švigljica z akvarelno kožno barvo je iz zadrege zakašljala in obrnila pri tem obraz proti rami, namesto da bi pokrila usta z roko.

— Veš, da mi je tička všeč.

— S petdesetimi lirami jo lahko otmeš.

— Za petdeset lir jo imaš.

— Kuriral te bom jaz.

— Bog me varuj zdravnikov! — je zatulil Piti. — Medicina je umetnost spremljati človeka z grškimi besedami do poslednjega doma.

— Okužila nam je najlepše vzore naše zlate mladine.

— Ali je ozdravljena?

— Že, pa jo je ponovno staknila.

— Lahko bi uporabila D'Annunzijev moto: «Imam tisto, kar sem dajala».

Drzno se zibaje v bokih vstopi dvoumen, prelep in preplavalas mladenič, sede in ukaže s pridruženim glasom najtežjo pijačo (janeževo vodo). Je to prečustven in preestetski človek. Bled od dolgočasje razklada po marmoru pole papirja, veliko pol, zelo veliko pol, nasloni si čelo na konec prstanca ter piše dolge in kratke vrste; klicaji kar dežujejo.

Dva požrešneža na belo kavo, ki kockata in srebata svojo pijačo, ga pokličeta:

— Teresina!

On dvigne kakor mesečna noč jasno čelo, se duhovito nasmehne in pozdravi tako, da mlahavo strese zlat koder med vzbočene obrvi.

Mladi zdravnik Santori motri skozi devet dioptrij svojih naočnikov blede Taido na preži in postavlja oddaleč diagnozo: bezgavke; in arhitekt Pagano Pogačnik, ki so ga kazili ogromni, z želgovino obrobjeni naočniki (kateri spočijejo oči in zmrevarijo nos), mu odgovori z največjim prepričanjem, da se na to požvižga. Piero Belli, vojni romanopisec, dokazuje z najzapletenejšimi računi: če seštejemo, koliko nas stane vse življenje žena, in če deli-

mo končno vsoto s številom, kolikokrat je zdrav mož uporabil pravico, dobimo v količniku številko, ki bi — in še kako — zadostovala, da bi mogli prav tolikokrat plačati naklonjenost najbolj večše kurtizane, največ zahtevajoče pustolovke, najvihravejše *american beauty*.

Mavra še ni bilo od nikjer, a je moralo biti pozno, zakaj Paschetta je bil že pri žalostnih aforizmihi:

— Tužno mi je, če mislim na mrtve, ker jih je premalo. To me vrača na misel o živih: in tedaj se še bolj razžalostim, ker je živih preveč.

V zraku se je čutil nekakšen nemir. Morda pa leži Mavro Mauri z dvema nabojema v želodcu v postelji?

— Ali moreta dva naboja neprebavljena venkaj?

— Če imaš slab želodec, že — je odgovoril kirurg.

Modroslovec Pavia je vlekel s prsti skozi preostale lase na črepinji (drugi so mu bili odpadli na ovratnik suknjiča), otiral modroslovje na inteligentni cipi, na eni tistih, ki imajo na komodi pod glicerinsko stekleničko Aleardijeve pesmi, in ji razlagal, da je pobček do šibkejših krut, ker je «še» ženska.

— Profesor Pavia je za to, da se skesani Magdaleni odpusti — tako je nekdo pripomnil — ker je prepozno začela.

— Upa, da najde, ko Voltaire, kakšno Ninon de Len-clos, ki mu zapusti dva tisoč frankov, da si nakupi knjig.

Polnoč.

— Evo ga!

Vstopil je Mavro Mauri.

— Zakaj tako pozno?

— Zakaj tako zmeden?

— Ko bi vedeli!

Potegnili so noge pod divan, odrinili mizico in ga posadili v sredo.

— Pomislite: samo da bi bil prej tu, sem vzel avto, a že po tridesetih metrih smo povozili duhovnika.

— Do smrti?

— V nekaj tednih okreva, a morali smo ga spraviti v bolnišnico, iti na policijo in izgubiti čas. Duhovniki pomenijo smolo! Prihajam z doma. Dajte mi kak požirek. Dozdaj sem razpravljal s temi ljudmi. Čakajte, da slečem

površnik. Poslali so mi celo rodbino na vrat. Vročina me duši. Celo rodbino, tudi teto, tistega moškega nosorožca! Hoče se biti z menoj.

— Teta?

— Brat.

— Hoče se zapreti v samostan.

Brat?

— Teta: iz sramu pred spotiko. Hoče me prijaviti državnemu tožilcu!

— Teta?

— Oče.

— Govori vendar lepo po vrsti!

— Ni lahko. Bil je tam celo turčin.

— Kdo je ta turčin?

— Zaročenec.

— Ima ona zaročenca?

— Ne ona, njena sestra.

Arhitekt Pagano mu je razklenil čeljusti, a mladi kirurg mu je pognal v grlo čašico encijana.

Mavro je odrevenel in se strašansko spačil; nato je povzel:

— Po prvem razgovoru so mi dali štiri in dvajset ur časa za premislek, a po dvanajstih urah jih ugledam zopet pred seboj. Imel sem še dvanajst ur v dobrem.

— Natančno.

Veterinar mi je zabrusil pod nos . . .

— Čemu se ne ukvarja rajši z mulami?

— Konji, ne mulami. Je slučajno v konjeniškem polku.

— Ne mari, če te prekinjajo. Naprej! Kaj ti je zabrusil pod nos?

— Poroka vas reši!

— Saj ti je to že povedal.

— Ponovil mi je: poroka!

— Je pa skromen!

— Se ti zdi malo?

— Zdi se mi prav.

— Oče mi je kar na lepem govoril o doti.

— Prikupen oče!

— Od številke je odvisno.

— A brat je govoril o datumih: jutri oklici, v štirinajstih dneh poroka.

— Kakšna naglica!

— Prihranijo ti vso pusto zaročno dobo. Pa ti, kaj si jim odgovoril?

— Ne.

— Ti si pa pravi. Ali ti je ženska všeč?

— Je.

— Jo imaš rad?

— Rad.

— Zahtevaš večjo doto?

— Briga me!

— No, in?

Mavro je napravil odmor, kakor da bi menjal register, in dejal z jasnim poudarkom:

— Ne mogel bi več ljubiti dekleta, ki se je sicer vdalo brez računa, sedaj bi se pa rado s tem okoristilo in se poročilo.

— Saj ni ona tista, ki zahteva poroko.

— Vem, in vendar bi ne mogel nikoli ločiti njene osebe od sorodnikov. Po vsem je ona tista, ki je povedala sorodnikom, da mi je ljubica. To mi je dovolj, da se je rešim.

— Treba je poizvedeti, ali je to povedala, priznala ali dala razumeti.

— To so marnje, dragi advokat!

— Kaj pa, če so stvar sami odkrili!

— Nikar ne igray vloge uradnega zagovornika.

— Ti je pa ne obtožuj, dokler ne spregovoriš z njo. Si jo po burnem prizoru že videl?

— Je ne puste ven.

— Nizkotneži! Kaj ti pa pravijo o njej?

— Da bi se mi zasmilila, trde, da se je loteva sušica. Ljudje so še vedno mnenja, kako so Kochovi bacili neprestano na straži, da nastopijo po bankrotu, neuspehu ob natečaju ali razočarani ljubezni.

— Že vedo, da si čustven človek, in sušica je pri romantikih še zelo upoštevana.

— A ne pri higijenikih. Da bi jo opisali kot mučenico, mi jo slikajo kot blazno. Boje se, da se ne ubije. »Mar

hočete, da se ubije?» je vprašala teta. «Tako pravijo!» rečem «To se pripravljaj!» me zavrne, in mi zatrdi, da ima deklica vedno sublimat na mizici.

— Naj ga ji vzamejo, pa bo.

— Isto sem jim rekel jaz. Namesto da bi mi jo priljubili, mi jo priskutijo. Pomisli: ko mi je teta ponovila: «Mar hočete, da se usmrti?», sem ji odgovoril: «Ne storila bi nič drugega ko svojo dolžnost». Da ste slišali telino tuljenje! Furijska! Fiatova sirena! Devica, ki se krčevito brani v krempljih gorile. Sam nisem vedel, kako bi ji zamašil usta. Bolj ko sem jo poskušal pomiriti, huje se je drla!

— Dosti bi bilo, če bi ji bil prerezal živce v grgavcu — je čisto mirno izjavil kirurg.

— Danes sta prišla potem k meni dva častnika.

— Veterinarja?

— Od konjenice. Vizitka za dvoboj.

— Se boš bil?

— Če ti je do časti, ne moreš odbiti. Tisti, ki napadejo v jezi ali razumljivi strasti ali zaradi žaljivega izzivanja, so junaki noža; toda tisti, ki prebode po večletnem vežbanju v borilni dvorani sebi enakega, samo zato, da se postavi, je časti vreden mož.

— A tvoji priči?

— Vprašal sem svojega vratarja, ali bi mi ne hotel iti za pričo; videl sem namreč, da se nikoli ne brani, če ga prosijo, da zbriše šipe, nacepi drv ali zavije kokošim vratove.

— Je sprejel?

— Ne. V nasprotni hiši stanuje Ombel Ik, bajac po starem slogu, neodoljivi komik filma Caspita. Predložim mu vizitko, sprejme me in ga vprašam, ali bi mi hotel asistirati.

— Bodi kratek. Kaj ti odgovori bajac?

— On je preresen za take vloge.

— Takšno mu je pač mišljenje.

— Končno poiščem Pellinija in Fermentija...

Čim je Mavro izgovoril obe imeni, je hitro pokazal s kazalcem in mezincem obeh rok rožičke. Drugi so se dotaknili železa, lesa, koraljnega rožiča in še intimnejših

vražnih obeskov, izganjajočih zle duhove z raznimi sredstvi glede na različne šole (kovinska, rastlinska, živalska).

— Pellini in Fermenti sta kot podjetnika žalnih svečanosti kajpada interesirana na tem, da izide iz dvoboja vsaj en mrlič. In res: toliko da se srečata z nasprotnima pričama, že priredita dvoboj s pištolami na deset korakov. In so streljali na mile viže, kakor in kolikor je kdo hotel.

— Si ga že pobil?

— Ne. Dve uri kasneje ti pride k meni na dom oče in me prosi, naj se ne tolčem, ker bi dal tak dvoboj deklico radovednemu svetu še bolj v zobe in bi jo za zmemrom uničil.

— Že dobro. Kaj pa podjetnika žalnih svečanosti, ki sta ob mrtveca?

— Spričo svečane tetine obveze, da ji počí najkasneje v treh mescih srce, sta lepo odšla in nam pustila naslov tvrdke s telefonsko številko in cenikom.

— Zdaj si pa miren, ne?

— Ne. Veš, da so me obtožili, češ da sem posilil mladoletno.

— Še nima ena in dvajsetih let?

— Čez nekaj mescev jih bo imela.

— Si jo res posilil?

— Ni bilo treba.

— Se je prostovoljno vdala?

— To ni važno; vse ženske se vdajo samohotno; še nobena ni bila posiljena.

— Te lahko obsodijo?

— Lahko, če je ne oženim.

— V takih primerih izrekajo sodniki neznatno pogojno kazen. Ni res, odvetnik?

— Po navadi. Zagovarjal te bom jaz.

— Pogojno kazen sem si že nakopal, ko sem razžalil železničarja. In če me ponovno obsodijo . . .

— Moraš prebiti dve kazni: staro in novo.

— Ni drugega izhoda?

— Ne vidim ga .

— Oženi se!

— Pohiti s svatbo!

— Stopi pred oltar!

— S prstanom na roki.

Na skrivnosten migljaj je položil natakár na mizo polno dežo z ledom in odprl dve steklenici z obveznim pokom, ki je v ceni vračunan, da sta zamaška kar poskočila.

Arhitekt je na dušek izpraznil penečo se čašo, preden je začel pogovor, da bi se ne zalival med nepripravljeno besedno vnemo; a hitro si jo je zopet natočil, ker je nemogoče govoriti brez priprave pred prazno čašo.

Slikar se je ponudil, da nariše na prostrane posteljnjake Ludovika XIV. duhovito nespodobne miniaturne prizore, in kirurg je dal na razpolago prvorojencu, seveda fantku, porodne klešče.

— Površnike!

Odšli so. Bilo je ob štirih zjutraj.

Na vratih jih je pozdravil berač.

— Ne dajte mu nič. Ponarejena pokveka je.

— Potem mu dam dvojno. Kakšna zasluga bi bila, če bi bil pristen pohabljenec? Če je prisiljen, da se pretvarja, je prav, da se mu ta neprijetnost poplača.

Mavro jo je ubral z igralcem proti hotelu, kjer je ta stanoval z igralko.

— Vso noč si prekrokal. Ali ne bo nič jezna?

— Nič se ne bo jezila.

Ko sta bila pred hotelom, sta pogledala v drugo nadstropje na razsvetljeno okno. In njune oči so se srečale. Mavru se je prav tako včasih pripetilo, da je bil vso noč svoboden, a ostal je do zore na česti, strmел v okno in štel, kolikokrat ji bo dala skrivnostna oseba prižgati luč.

— Blagor ti, da te to ne boli!

Igralec je vzdihnil:

— Ubogi moj Mavro! Od žená moramo sprejeti tisto, kar nam dajo, in ne zahtevajmo več. So pač takšne, kakršne so. Dražestne živalce.

— Res, dražestne živalce, ki bi jih morali občudovati v živalskih vrtovih, za čvrstimi mrežami, kot posebnosti v Stvarstvu.

Melito je tresla mrzlica in se je umaknila v sobo, iz katere se ni nikomur oglasila. Dvakrat ali trikrat je prišel tja tribunal, sestojec iz očeta, tete in živinozdravnika, rotil jo je in po vsej sili poskušal, kako bi jo spravil iz nemega odpora. Zaprta v molk, zavita v kunji kožuh, skrčena v naslanjaču, je zakrivala obraz s kožo, kakor hrošči, ki takoj skrijejo rožičke, sklenejo nožice in se napravijo mrtve, čim začutijo, da se bliža nevarnost.

A trpela ni. Dušeče besnilo, ki je polnilo vso hišo, se je ni dotaknilo. Njen čustveni način ni bil tako nič podoben naravi njenega okolja, da je ni brigalo vse drenje nič, da je bila gluha za vse očitke teh malenkostnih ljudi, ki so z vso silo branili moralo, nudili pa svetozorno sliko svoje srednjeveške neumnosti. Tetina graja, bratovo kričanje, ostre, a mirne očetove besede, vse ji je prihajalo na uho, kakor zlogovna sosledica brez reda. Ona in sorodstvo sta bila moralno dve telesi, ki spadata sicer skupaj, pa se ne pomešata; sta kakor pečatni vosek in pečatnik; kolikor stopi eno naprej, se drugo stisne. Drzne, novotarske Melitine vzbokline so se ujemale z nazadnimi, svetohlinskimi rodbinskimi vboklinami.

Melita, ki je ostala morda zaradi zakasnele spolne dozorelosti svojih želja devica, je pojmovala ljubezen prenovodobno in preznanstveno šematično, da bi mogli nanjo vplivati trapasti predsodki teh bednih ljudi, s katerimi so jo družile minljive in običajne družinske vezi. Bila je že v Avstriji in Nemčiji, v industrijsko zelo razvitih deželah, kjer ni oskrnil svobodne ljubezni jezuitski ponos latinskih dežel. Bila je v Belgiji, kjer gredo zakonci narazen, čim jih ljubezen več ne veže, čeprav se vsakega toliko časa zopet snidejo, da uredi »tekoče upravne zadeve«, kakor to pravijo ministri v ostavki. Na bruseljskem bulvarju Anspach je videla gospodične iz odličnih rodbin, kako so z roko pozdravljale mlade neznance, ki so jim mimogrede zaklicali pohvalno besedo, tičoč se njih lepote. Vedela je, da lahko pride tam gori gospodična na-

zaj domov noseča, pa ne naleti na očeta, ki bi jo preklinjal in si pulil častljivo belo brado ter vrgel na cesto njo in «sad njenega greha». Sprejmejo jo s tistimi nežnimi besedami, ki jih zasluži žena, katera razume nadnaravno skrivnost materinstva; ko pride otrok na svet, je dobrodošel, in če se ne more z njim ukvarjati mati, ga gojita in odgojita ded in babica.

V Belgiji so nezgode na račun Cupidovega dela komedije z veselim koncem; v Italiji spadajo v krvavi repertoar Grand-Guignola⁴⁰, oče sme nekaznovano ubiti «onečaščeno» hčer, kakor mož prešušno ženo. Vsi vedo, da varani mož lahko ubije ženo, pa je gotovo oproščen, zakaj varani možje so v imponirajoči večini in jih je med desetimi porotniki najmanj pet takih; to pa za oprostilno sodbo zadostuje.

Donatella se je bila nekaj dni poprej prestrašila, ko je zagledala od pasu navzgor golo Melito, ki je šla iz svoje sobe v kopalnico, da si umije prsi z ledenomrzlo vodo.

Prsi!

Melita pa se je porogala njeni bojazni in ji je spoltoma zaklicala:

— Žena Naga⁴¹!

Donatella je cele ure pre jokala.

— Žena Naga! Zakaj si mi rekla žena Naga? — je vprašala Melito, ko je bila izpraznila vso vodno zalogo svojih čustev.

— Žene Nage so kakor ti, Donatella. One predstavljajo sram v prsne bradavice. Vsaka dežela ima svoj telesni pas sramu: na Japonskem sedi od golenice navzdol; v nekih sibirskih pokrajinah na podplatih; na Turškem v obrazu; pri Guaycumih⁴² se žene ne sramujejo kazati nage, pač pa slačiti se; moški pa oblačiti se.

⁴⁰ Posebne vrste lutkovno gledališče, enostavnejše, brez niti: operater premiče glavo in roke s prsti.

⁴¹ Ime demonov ali genijev v kačji podobi; izhaja iz imena kača „naja“; žive med zemljo in peklom ali v morski globini; njih žene so čudovito lepe.

⁴² Indijansko pleme v Južni Ameriki (op. prev.).

— Imate mar predavanje o psihologiji ljudstev? — ju je zbadljivo prekinil don Ciccillo, prišedši nenadoma po prstih. — Jaz, ki sem po vašem turčin, sem vam lahko predmet študija.

— Študija o živalih, ki se nikakor ne morejo privaditi podnebja — ga je hitro zavrnila Iluška.

Donatella je poskušala požreti nov val solza, a imela je solznico posušeno; omahnila je na stol, kakor se zruši boksar po najnapornejši borbi na vrvi.

* * *

Burbonski don Ciccillo Cacace di Capafugata je hitro začutil nagnjenje in sorodnost do veterinarskega podporočnika. Ta mladenič, ki je nenadoma zapustil hleve svojega polka in drzno premeril šest in trideset ur vožnje po železnici, da nastavi prsa kot ščit za obrambo časti sestre, katere skoraj ni poznal, mu je bil po volji. Melita in Bernardo (veterinar) sta se zapustila že v detinstvu in se mnogo let nista več videla. Ko je namreč on končal študije na eni tistih malih univerz, na katerih profesorji niso nič kaj hudi in blagovolijo dijaki vljudno sprejeti doktorsko dostojanstvo, se mu je zadnjemu izmed sto petdesetih prosilcev za štiri sto veterinarskih podporočnikov posrečilo, da so ga sprejeli. Tovariši so bili že kapitani, a on, ki mu ni bilo do naslovov in zemeljske slave, je ostal podporočnik.

Bernardo je zabaval dona Ciccilla Cacaceja di Capafugata z značilnostmi, ki razlikujejo konjske bolhe od pasjih in človeških in mu je pripovedoval, kako je vdrgnil konju generala Cadorne mažo proti zajedavcem . . .

— Capafugata!

Don Ciccillo mu je zaigral na okarini komad iz Trubadurja, opere, ki se je najrajši dajala v občinskem gledališču njegovega kraja, in je izračunal na pamet količino lepila, kolikor ga požre človek v srednjih letih, ki ima navado, da omoči znamke svojih pisem kar z jezikom.

Donatella, ki je bila zaposlena s štiri sto šest in šestdesetimi krtovinami za kožuh in z natančnim vezanjem

petih kroglic za bodočo krono na miznem in postelnem perilu, je bila vsa žalostna, ker je morala iti k vezilkam in dobaviteljicam sama, brez zaročenca, ki je dobil v Bernardu tako svoji enako umsko usmerjenost in je njo skoraj pozabil.

— Imam zelo bogatega strica — je zaupal Ciccillo Bernardu in pri tem uporabil vso mimiko. — Je pa smola, da ima stric sina!

Razložil mu je, da bi brez tega sina on podedoval prostrane sadne nasade in gospodarsko železnico Marrancio-Tesmoforia.

Don Ciccillo je bil srečen, da poroči Donatello, da jo otme tej pokvarjeni hiši, z nečistim primerom Iluške, skrivnostne popotnice, ki se je ustavila samo toliko, da se je vrgla moškemu v objem.

Don Ciccillo je bil srečen, da se oženi.

Z doma so mu pisali tako žalostno pismo, da jo je ubral v spremstvu Bernarda takoj na pošto in poslal petim sestram sto lir po nakaznici ter jih bodril, naj s tem potrpe do poročnega dneva. Donatellina dota reši položaj. Seveda, če bi stric z bogatimi sadnimi nasadi in gospodarsko železnico Marrancio-Tesmoforia ne imel sina, bi šlo vse bolje; no, po poroki se Ciccillo že spomni matere in petih sestra.

Doma je pripovedoval Ciccillo Bernardu o svojem bogastvu in raznih palačam podobnih hišah, ki jih ima njegovih kakor Donatella neomadeževanih pet sestra na fevdnih posestvih.

In je poljubil Donatello na čelo.

Donatella je imela dona Ciccilla rada, a po svoje. Neke ženske so zaljubljene, ne da bi imele ljubčka, in se primejo prvega, ki se pojavi. Je to nedoločna ljubezen; strel brez tarče, fizično stanje, podobno stanju živalskih samic, kadar se gonijo; naj se pojavi kakršen koli samec, jim je hitro za kako rabo, celo za zakonskega druga.

Medtem ko jo je Ciccillo poljubljal na čelo, mu je popravljal vozal na presinji kravati, sinji, kakor v osemnajsti vek spadajoča duša, spominjajoča po čustvenosti na posušen bršljan v knjigi; na zabavo, ki je tičala v tem, da so delali ljudje iz rožnih listov mehurčke in jih

pritiskali s pokom na čelo; na nedolžno šalo, da je kdo upihnil voščeno žveplenko, prav ko je hotel papa približati plamenčku konček trabuke.

* * *

— Iluška!

Ni je bilo.

— Iluška!

Odšla je, da ni nihče opazil.

Ko je stopila v Mavrovo hišo, se je cedil od nje dež, kakor bi ji plakalo celo telo. A oči so ji bile svetle in suhe. Melite niso kar tako polivale solze.

— Hočejo me očistiti — je začela s trpkim nasmehom in si počasi snemala rokavice. — Zdi se mi, kakor bi bila ena tistih dežel, ki bi jih radi vsi za vsako ceno odrešiti in ki bi mnogo rajši ostale neodrešene.

Deklica se je smehljala.

Deklica!

Ona, ki je sprostila vihar.

Mož jo je izprašujoče meril z očmi.

— Vem, kaj misliš — mu je dejala mirno. — Misliš, da sem jaz povzročila vse te bridkosti.

Mavro se je s kretnjo izmaknil.

— Nikakor nisi zaslužil tolike zlovolje. Jaz sem bila tista, ki sem hotela ljubezni, jaz sem te iskala.

— Ne, Melita. Nihče izmed naju ni iskal drugega. Najine želje so se srečale hkrati. Midva nisva šla za tem, da se uloviva, kakor drugi, ne da se lažno odklanjava, in sva dobila drug drugega, ne da bi se poprej spogledovala, ne da bi se po kmečko pogajala in se spraševala, kaj nama pripravlja jutrišnji dan.

— Ni točno, Mavro. Takrat si me vprašal, kaj bi se zgodelo «potem». Odgovorila sem ti: «Nič». In obljubila sem ti, naj bi bila posledica najine ljubezni taka ali taka, bi je ti ne izvedel. Namesto . . .

Prvi zimski sneg je počasi naletaval in delal na pravokotniku okenskega okvira nejasno tančično tkivo. Melita je vstala, odgrnila zaveso in jo zopet spustila. Kitajske ribice so se pomikale po določeni poti. Melita je bobnala z

nohti po akvarijevem steklu in jih je prestrašila. Prižgala je cigareto in puhnila proti stropu modrikasti dim, ki se je nabiral in v zavojnici dvigal; nato pa je sedla nazaj zraven ljubljenca.

— Ti misliš — in prijela ga je za obe roki — da sem bila jaz tista, ki je sprostila proti tebi bes vseh teh ljudi?

— Ne — je okleval. — Ne morem si pa razložiti, kdo bi bil mogel povedati tako zakrito in tako samo najino skrivnost.

Najprej slabotno, a vedno glasneje je prihajal od zunaj na uho muzikalni jok pogrebnih žalovalcev. Mimo okna so se pomikale kvišku štrleče reči iz spreveda: križ, voznik s trivogelnim klobukom in belo vlasuljo, štirje kadeči se plameni, polkrog venca iz vijolic. Precej za tem voz z rožami. Ko je prispela godba, je zaigrala žalostinko: sama vprašanja in odgovore med tolažljivo bombardirano in nepotolažno flavto, ki ji draži bol filozofski dvom basa v f-duru in brezpogojno pritrjevanje materialističnega bobna.

— Kdo je le mrtvak, ki se da tako hrupno pokopavati? — je vprašala Melita.

Zvoki so utihnili. Povzeli so glasovi žalnic, ki so v daljavi polagoma pojemali.

Mavro ji je še gledal v oči in iskal na dnu mineralne modrine v širokih šarenicah resnice.

— Gledaš, ali sem jokala? Ne. Ne verjamem, da bi se rešavali položaji, če iztisnemo dve tri kapljice slane vode iz solznih rojic.

— Je res, da si se hotela usmrtiti?

— Kdo ti je to natvezil? Teta? Ali me res še niso nehali smešiti? Si verjel?

— Ne.

Na obrazu so se ji čitali inteligenčni znaki: edina sila, ki more včasih zatreti bolečino.

Deklica je molčala. A razburjenje ji je valovilo prsi v slabotnem dihu drhteče zavojnice na nepokoju v uri. Čeprav je pustila v njej ljubezen znake žene, je vendar ohranila čistost deklice, kakor so neke ženske še naprej poštene, čeprav so se že prodale, kakor so neki narodi še naprej veliki, dasi so bili poraženi.

— In zdaj?

— Ena sama oseba naju lahko reši. Moj brat Sandor, tisti, ki si ga spoznal v gorah. Zdravnik je, človek, ki je vaje gledati reči z višine dva tisoč pet sto metrov, nad nizkotnostjo, ozkosrčnostjo, svetohlinstvom. A pismo pride do njega le s težavo. Zdaj je gori dva metra snega in tja z najbližje pošte nihče ne dostavlja.

— Brezžični telefon? — je predlagal Mavro.

— Mislila sem nanj. Toda, kako bi mu telefonirala, če ni poprej obveščen? Če hoče biti zvezan, mora naravnati aparat na našo valovno dolžino; in če ni te zveze med oddajnikom in sprejemnikom, ni nič.

Umolknila je. Vtaknila je med ustnici ruski križec na dve prečki, ki ji je visel na črnem žametnem traku, in je razmišljala.

— Že imam! — in križec ji je zdrknil izmed ustnic. — Vsak dan sprejema pariške koncerte in londonske zunanjepolitične vesti; dovolj je vedeti valovno dolžino teh dveh oddaj; ob isti uri, na istem valu bom oddajala jaz s katerega koli aparata.

— Misel je imenitna, a veš, da je pri nas sprejemni aparat dovoljen, oddajni pa ne.

— Prav zato, ker ga zakon zabranjuje, sva gotova, da ga kdo ima.

Dve uri nato se je predstavila Melita v delavnici nezaupnega profesorja s politehniko in mu v spodobnem nasmehu pokazala svojih osem sekalcev in štiri podočnike. Dehteča lepota njene zvonke mladosti se je frivolno in lahkotno vrtela med zamotanimi žicami, tajinstvenimi nazobčanimi kolesci, svečanimi elektrodinamičnimi stroji, strašljivimi galvanometri in z rumenimi tekočinami napolnjenimi medenicami.

In po kratkem razgovoru . . .

* * *

. . . so slišali vsi samouki v brezžični telefoniji, abonirani na pariške koncerte in londonske politične vesti, te besede:

«Šandor Virgili, tvoja sestra Iluška sem in te prosim, da hitro prideš. Nič hudega ni, samo potrebujem te. Ne moreš mi odgovoriti, a prepričana sem, da gotovo prideš, če si me slišal. Čakam te».

Šandor je bil s pipo med zobmi zleknjen na nekakšnem divanu v svoji hišici, ki je štrlela iz snega, liki svetilnik na oceanu, z rokami pa je držal kuštravo kodrasto glavo svojega psa ter brezbrizno poslušal vesti, ki so jih bruhala v sobo črna usta zvočnika: tečaj pariške borze, menice, vrednosti, iz tečajev izvirajoče cene žitu, sladkorju, kavi in kovinam, parlamentarna obvestila; potem je čakal začetka prejšnji dan napovedanih koncertov. Gospa Fanny Heldy iz Opere naj bi zapela «C' était une vieille chanson d'amour» iz Hoffmannovih pripovedk. Za samotarskega človeka v prostranstvu je moralo biti vznemirljivo poslušati visoko tam gori petje najboljše pariške igralk, športistke, zmagoslavne kot sopran v pozlačeni svečanosti sijajnega gledališča in jahajoče na dirkališki progi.

Sluga je hotel pravkar pripraviti Šandorju kavo.

Iz zvočnika je iznenada ušel ženski glas, ki je razločno izgovoril njegovo ime:

— Šandor Virgili!

In je nadaljeval:

— Tvoja sestra Iluška sem . . .

Šandorju je zastala sapa in zgrabil je Papriko za spodnjo čeljust, ker jo je zmotilo, da je gospodar presenečeno odskočil, pa je nemirno zalajala.

Po zadnjih besedah so se oglasili akordi glasovirja.

— Zapri! — je velel slugi in pokazal na aparat. Šel je k oknu. Gore z nebom so bile popolnoma bela gmota, vsa enaka in vsa brez življenja.

— Jutri odideva tja doli. Me spreliš do doline?

Sedel je zamišljen kraj okna.

Paprika mu je položila na roko smrček in priprla oči. kakor bi se hotela olajšati.

* * *

Dva smučarja in pes so drčali po lesketajočih se pobočjih navzdol in dvigali pršič po zraku. Ko so prispeli do prvega cerkvenega stolpa, se je eden pri skupini napol s snegom zakritih hiš ustavil, drugi pa je zdrsnil s psom naprej.

Meliti poslana brzojavka je spravila vso hišo pokoncu. Teta je prišla k njej v sobo, da jo prebere, a se je potem premislila in samo vprašala:

— Je bila brzojavka zate?

Natezala si je nogavico in odgovorila:

— Ali je bilo v naslovu moje ime?

— Da.

— Tedaj je zame.

— Bi se lahko vedelo, odkod prihaja?

— Lahko se izve — je odgovorila in zapela podvezo.

— Resnično vem, odkod.

— Greš sedaj ven?

— Grem.

— Kam pa?

— Ven.

— In če ti rečem, da ne pojdi?

— Ti povem, da pojdem vseeno.

— In če ti zabranim?

— Se ti moram zasmejati, teta!

— Najslaje se bo smejal, kdor se bo zadnji.

— Pregovori pomenijo za uboge na duhu bogastvo, teta!

— Pregovori so modrost ljudstev.

— In nevednost modrost posameznikov.

— Hočeš, da ti dam svet?

— Daj mi ščetko za obleko.

— A če zaklenem vrata?

— Bilo bi nesmiselno, če tega ne storiš, ko bom zunaj.

Melita se je zavila v kožuh in si ga zapenjala po stopnicah. V postajni čakalnici si je še enkrat pogledala obraz v izboklem zrcalu.

Šandor in pes!

Melita se je vrgla bratu v objem in je tako, ostala, dokler je ni uradno prosil nedotakljivi uslužbenec, ki je pobiral listke, da napravi prostor.

Sandorjev prihod je preplašil vso rodbino. Elegantni Ciccillo s sinjo kravato je gledal s čustvom vzgojenega zaničevanja tega mladeniča, ki ni med običajnim predstavljanjem niti potegnil rok iz žepa in je opustil lažnive vljudnostne besede. Bil je diven tip odljudnega misleca z izrazitim obrazom med nazaj potisnjenimi črnimi lasmi in razmršeno brado in je zagospodoval s pogledom pravičnika nad vsemi. Beli ovratnik na srajci mu je ležal čez žametne zavihe in mu puščal vrat gol; usnjat pas ga je po rusko oklepал.

— Očeta ni? — je vprašal. — Kdaj se vrne?

Donatella si ni vedela razložiti, počemu je nenadoma prišel bradati, skoraj nepoznani po poli brat; veterinarski podporočnik in don Ciccillo Cacace sta skušala pobarati Melito, a deklica ni odgovorila. Kakor vsi bedasti ljudje in živali, ki jih dolete in vznemirijo nepojmljive reči, je hotela teta Šandorju najprej očitati, zakaj je tako nenadno prišel, a se je premislila in ga samo vprašala, čemu je privlekel seboj «pasjo mrcino».

— Ta pes ni vpisan v klub Kennel, a bil je z menoj v vojni.

— S tacami mi maže žamet.

— Tace, ki so capljale v strelskih jarkih po blatu, imajo pravico, da se sprehajajo po kraljevskih preprogah in stolničnih mozaikih.

Teta ni črhnila. Don Ciccillo, Donatella, veterinarski podporočnik so ga pogledovali, kakor političnega blazneža.

— Prosim, da mi častita družba oprostí! — je zdeklamiral don Ciccillo. — Umaknem se.

— Trenutek! — ga je zadržal Šandor. — Naj vam povem dve besedi.

— Na samem?

— Javno!

Ciccillo je pod tem trdim pogledom povetil jezuitske oči. Nato se je hotel duhovito spraviti iz zadrege:

— Lepi moj gospod, oprostite, a gledate me tako srepo, ko da sem bankovec.

— Zdite se mi resnično lažni!

Oni ni odvrnil.

— Toda Šandor . . . — je zajecljala teta.

— Prosim te, teta, da se ne vtikaš med mene in tega individua.

— Individuum ste morda vi! — se je razjaril don Ciccillo.

— Svetujem vam — ga je najmirneje zavrnil Šandor — da se ne bavite z mojo sestro Iluško, če nočete, da vas odpravijo domov v dvojni cinkasti krsti.

Divjak je dostojanstveno odšel, za njim pa drhteča Donatella; in ko je bil oni čisto varen, da ga Šandor ne sliši več, je zabevskal:

— Popolnoma prismojen je! Žameten jopič, gol vrat brez ovratnika, okovani čevlji, da me spominja na karabinjere, ki se preoblečejo v kapucince, kadar gredo na razbojnike.

— Govoriti moram s teboj — je rekel veterinarski podporočnik Šandorju.

— Poslušam te rade volje, a ne tu. Spremi me do mojega hotela.

— Ne ostaneš tu? — je vprašala teta, medtem ko si je opasoval veterinar sabljo.

— Hvala, se vrnem kasneje. Nadejam se, da dobim tedaj že očeta. A ti, Iluška, pridi čez dve uri k meni v hotel.

Pes se je pognal lajajoč po stopnicah, za njim je žvenketala nepremagana veterinarska sablja in so bili Šandorjevi žebli po marmoru.

— Najprej ti je treba pojasniti — je začel Bernardo, čim sta bila na cesti.

— Sem že o vsem poučen — je odsekal Šandor. — Iluška mi je povedala o svojem razmerju, o nemarnem vohunstvu, ki ga uganja omenjena oseba, katero ste pri vlekli v hišo.

— Kdo? Jaz? Že šest let sem zdoma.

— Popravim: so privlekli. Toda vsi skupaj, s teboj vred, ste upoštevali njegovo vohunstvo in ste proti Iluški zlorabljali prostaško premoč.

— Saj ne veš, kakšen je odnos med Iluško in onimle.

— Ljubita se. Naravno je. Bi jima rad zapovedal vzdržnost? Čemu le?

— Pojdiva naprej — je dejal junaški živalski zdravnik in ježno ošinil s pogledom narednika, ki mu ni dovolj strumno izkazal časti.

— Izvedel sem tudi, da si poslal Iluškinemu ljubljencu svoji priči in jih nato, ko je bil pripravljen, da se bije, odpoklical . . .

— Ni točno.

— Točno je, ker mi je to povedala Iluška.

Obstal je. Pes je skočil dva koraka nazaj. Šandor je ostro pogledal bratu v obraz in povzel:

— Kaj si počel štiri leta na vseučilišču? Študiral si velike zakone, ki vladajo fizičnemu svetu; bil si v dotiku z bolečino; obliznile so te skrivnosti življenja in smrti; spoznal si večne pojave; a sedaj te dobim v krempljih melodramskega razodevanja bedastega mušketirstva! Veš, kako imam rad in kako cenim kemike, fizike, naravoslovce, zdravnike in živinozdravnike, ker so najbližji velikim problemom v vesoljstvu. Toliko da mi je Iluška razložila stvari in povedala, da si pustil polk in prišel domov, kjer si podprl to kovarstvo, sem ji že izjavil: veterinar je! Gotovo mi potrdiš: človek, ki je gledal skozi mikroskop, ne more misliti kakor navaden človek ali ženičica. Toda tvoja miselnost je ko tetina.

Počasi sta stopala naprej. Psica jima je šla za petami. Kadar so prečkali cesto, jo je prijel Šandor za ogrljak.

Podporočnik Bernardo Virgili je bil najlepši primer znanstveno-vojaškega polutanstva. Veliki zakoni, imanentni problemi, življenjske tajne, večni pojavi, na katere je namignil njegov brat doktor Šandor, so mu izoblikovali miselnost v znanstveni smeri; in dotika s konjiškimi častniki, o katerih je mislil, da so za te velike luči slepi, ga je prepričevala, da stoji duhovno nad njimi. A konjiški častniki so se mu po tihem rogali; kaj je bil navsezadnje ubogi veterinar nasproti njihovi bleščeči posvetnosti, športni eleganci, etičnim zahtevam? Z druge strani pa se tudi ni hotel zapirati v znanstveno osamljenost in izražati zaničevanja do etike, forme in zapisnika, kar vse je konjenici tako drago. Končno je bil z gotovega vidika tudi on konjiški častnik. Bernarda je zelo imelo in mu grenilo življenje, ko se je čutil zaradi kulturnega ugleda, ki mu

ga je dal doktorat, in zaradi moralnega ugleda po zoološkem poslanstvu, ki ga je določilo za pobijanje bolečine, vzvišenega nad druge, pa mu niso priznavali znanstvene premoči, ker je imel tudi on dve ostrogi na petah in trsko ob strani.

Življenjska tragedija mu je odsevala tudi iz razgovora med njim in Šandorjem: podporočnik Bernardo je bil dolžan z orožjem maščevati svoji sestri čast; toda živinozdravnik Bernardo, ki je proučeval po znanstvenih knjigah ljubezenski problem in nedotakljive sile spolnega nagona, se je smehljaj konvencionalnosti v spolni časti in prepuščal krvave duelirske šale na dobrodelnih prireditvah drugim.

Doktor Šandor ga je bil razorožil, obrnivši vse na znanstvenika; branil je Iluško v imenu naravnih sil in zahteval od njega ter drugih pobesnelih sorodnikov, da nemudoma prenehajo z vsako sovražnostjo.

Pod belim sanitetnim plaščem sta se lesketali častniški ostrogi. Razlogi, ki mu jih je naštel brat v Iluškino obrambo, so ga napol prepričali; čutil se je preveč častnika, da bi jih sprejel, in preveč znanstvenika, da bi jih odklonil.

Vendar je bil videti do neke meje pomirjen; toda v tem trenutku sta šla mimo nekega urada vojaške uprave in straža mu je s puško izkazala čast. To znamenje mu je bilo dovolj, da mu je iz dna zavesti zopet vzkipel kvas časti.

— Sestra je nama onečaščena! — je vzkliknil.

— Besede! — ga je rahlo zavrnil Šandor in ga z žalostnim nasmehom usmiljeno pogledal. Ljubezen ne onečašča, pač pa, kdor se ji upira; kar ljubezni kljubuje, to jo omadežuje, ljubezen preprečevati, ljubezen vsiljevati; jo prodajati in spravljati v okove se pravi omadeževati jo; in mažete jo vi z vašimi grožnjami, izsiljevanjem, s vašimi marionetskimi pozivi na dvoboj in vašimi prijavami državnemu tožilcu.

— To zadnje dejanje se mi zdi častno: kaj naj bo zakonitejšega kakor prijava zločina, ki ga določa zakonik?

— Ta prijava je najbestialnejša stvar, kar ste jih naredili! Trgati ljubezen dveh mladih ljudi za sodniško

mizo, poleg tatvine in pijanskega prestopka; se mar ne čutiš smešnega?

— Živiš pač predaleč od sveta, da bi to razumel!

— Vem, družba je podobna slabim vonjem; če živiš med njo, se ji privadiš, ker te prevzame. A ker ne nameravam ostati v tem okolju več ko dva dni, hočem, da Iluškinu zadevo na vsak način uredimo. Kdaj se vrneš v polk?

— Čim se Iluškin ljubček odloči, da jo poroči.

— In če je ne?

— Se bomo videli pred sodiščem.

Šandor ga je nemo in pomilovalno pogledal.

— Moj hotel je tu. Sedaj veš, kje me dobiš. Kje pa stanuje oni gospod?

Veterinar mu je dal Mavrov naslov.

In šla sta narazen.

* * *

Ko je prišel podporočnik domov, je ugledal v pred-sobi očetov kozuh. Vrnil se je bil. Don Ciccillo je bil pa na nos na vrat pripravil kovčeg in jo odkuril.

— Zakaj?

— Ker je prejel to brzojavko — je zadrhtela vsa preplašena Donatella in mu pomolila rumen list. Dodala je še: — Siromak!

— Kakšen siromak neki! — je zavreščala teta. — Namah podeduje več milijonov: to — in pokazala je na ime v brzojavki — je stric, lastnik sadnih nasadov in železniške proge; in drugi — zopet je pokazala — je edini sin, tisti, ki bi bil sicer glavni dedič. S smrtjo obeh dveh, očeta in sina, preide dediščina na dona Ciccilla!

Donatella je izcedila pet in dvajset kapljic bolečine.

— Kaj bi se emerila, trapica! — je vzrojila teta. — Milijončki se ti vsipajo v žep.

— To je morala biti strašna smrt! — je javkala Donatella. — Živa sta zgorela!

— Skupno zlo je pol veselja! — je razložila teta, ki je imela vedno pripravljen kak pregovor.

Iz previdnosti se je prekrizala..

Donatella je odprla glasovir in zabrenkala valček, kajpada Waldteuflov, poenostavljen za začetnike.

* * *

— No? — je vprašal igralec, ko je vstopil v Mavrovo hišo.

— Samemu sebi se zdim, kakor mačka, ki ponesnaži preprogo, pa ji zarinejo vanjo smrček in jo nahrulijo: Imel si jo? Vzemi jo! Življenje se mi je v teh dneh preoblikovalo v dejanje izvestnih zelo zabavnih pariških veseloiger, v katerih je oder razpolovljen in predstavlja dve sobi dvomljive hiše: neštevilne nedoločne osebe vstopajo, ne da bi zvonile, odhajajo brez pozdrava, se motijo v vratih, se srečavajo, se jokaje objemajo, se vračajo s pretvezo, medlé, pošiljajo vizitke na dvoboj, pozabljajo dežnike in vihte pipo, kakor bi bila revolver. Sedel si sedaj dozdevno miren na divan v moji hiši. A nikar se ne začudi, če se zdaj zdaj pojavi, kaj vem, kdo: krotilka krokodilov, tuniški beg s fesom, v starinarja preoblečen ameriški detektiv, poglavar rdečega plemena, iz blaznice pobegle gol močice ali pa policijski komisar, ki ti napove aretacijo.

— To si si gotovo izmislil, da bi se me iznebil?

Mavro je iztegnil palec proti predsobi, kjer je pozvonilo.

— Poberem se!

— Ostaneš!

Še ni dobro odprl vrat, je že vstopil v žensko oblečen mož; in da bi bila prevara popolna, je imel tudi velike prsi, ki so mu mahedrale ob kreпки postavi, katero je pokrival strahoten klopuček z rumenimi peresi.

— Teta!

Lucio se je bežno predstavil, se nalahno priklonil in umaknil na drugo stran sobe, da bi se poigral s kingom, kitajskim godalom, sestavljenim iz raznih na bambusovem stojalu obešenih kamenčkov.

— Bi smela vedeti, kaj ste sklenili?

— Nič, gospa. In vi?

— Da jo vzamete.

— To je že zdavnaj odločeno.

— A vi tega še niste odobrili.

— In nikoli ne bom.

— Sploh odklanjate?

— Jaz ne.

— Pristajate?

Prenašam.

— Kdaj pridete tedaj, da poprosite za roko moje nečakinje?

— Da poprosim? Kaj naj le prosim, ko mi jo pa vsiljujete, čeprav bi jo odbijal.

— Da določimo poročni dan.

— Določite ga sami.

— Da spoznate sorodnike.

— Mi ni do tega.

— Je pa nam.

— Ne zadošča.

— Treba se bo tudi pomeniti zavoljo dote.

— Dote? Saj ne trgujem.

— Moj brat je določil za doto vsoto . . .

— Ponavljam, da ne vzamem niti pare; lahko mi vsilite ženo, a denarja ne.

— Pa ste dovolj bogati, da jo boste vzdrževali?

— Siromašen sem in do vratu v dolgovih.

— S čim jo boste pa redili?

— Ji ne poznam okusa.

— Treba bo tudi govoriti zastran stanovanja.

— Razlog, ki me ne miče.

— A kje naj vam soproga spi?

— Kaj to meni mar!

— Kakšen zakonski mož pa boste?

— Najslabši.

Teta je besnela ko električna centrala; omahnila je na divan, poskočila do sredi sobe, se vrtela okoli sebe in tulila.

— Kaj pa ta hrup?

— Sosedni stanovalci, ki trkajo in vas pozivajo, da utihnete.

Drugo, še hujše zadiranje, samopašno divjanje po sobi in bujanje v rožance.

— Kaj pomenijo ti sunki?

— Zgornji najemniki priporočajo mir.

Lucio je stopil med oba, previdno pa je snel monokl.

— Gospa . . .

— Po tem, kar je storil! — ga je presekala teta in pokazala z maščevalnim kazalcem na ubogega Mavra. — S krivdo, ki jo ima na vesti!

— Je to krivda, če ima kdo kako ženo?

— Po poroki ne — je odločila teta, — a pred poroko je.

— Če tiči krivda v pojmu »pred« — je podčrtal Mavro — potem ni treba praznovati poroke. in tako tega »pred« ne bo več.

Lucio se je nasmehnil; teta je z očmi kar ustrelila vanj.

— Brezobzirno! — se je zadrla. In vselej, kadar ji je obtičal pogled na Mavru, se je zgrozila, kakor bi videla Jacka razparača.

Ko jo je zgrabila naduha, ji je sprožila prsna duda vso sapo v obliki sestavljenih žalitev.

— Razpočim se!

— Bilo srečno. A storili bi bolje, če se razpočite zunaj! — jo je nežno povabil Mavro. — Bo udobneje za vse.

Krepko zvonjenje. V sobo se je pognal pes, prestrašil ribice, položil na črni Luciov površnik zimzelenove od-tiske tac in je šel mimo tete, ne da bi jo blagovolil povohati.

Mavro je prišleca predstavil.

— Torej ste za to, da sestro poročite?

— Po sili.

— Po sili?

— Ne morem reči: iz ljubezni.

Doktor Šandor se je obrnil k Mavru, kakor bi drugih sploh ne bilo:

— Ne delam se gladiatorja in se ne pačim kot vedec — je dejal. — Samo človek sem, ki se mu gabijo pred-sodki in apriorizmi. V mesto me je poklicala sestra na skoraj nadnaraven način; in dobim jo pod pritiskom vse te iztikajoče sodrge, združene v huje ko nenavadnem poslu: samo barantanje in izsiljevanje. Tudi če bi mi ne bila sestra, bi jo branil, ker je slabotno bitje; nagonski simpa-

tiziram z manjšinami, s stabimi, s listimi, ki nimajo prav. Je preveč ljudi, ki imajo prav! Nikakor ne verjamem, da bi Iluška ne imela prav; in če bi bila zakrivila ne vem kaj, bi mi zadoslovalo nesorazmerje med njenimi močmi in močmi njenih obtožiteljev, da bi mi bila že sveta. Vam, gospod Mauri, so grozili in stavljali ultimate. Resnično?

— Res. Odgovoril sem že, da poročim vašo sestro, da prenehajo sitnosti, obiski, čenče, grožnje, solze! Že tri dni hodi ta dobra gospa jokati v mojo hišo. Njen vlažni obup mi prežene ves soliter iz sten. Rekel sem že, da jo poročim. Kaj hočete še več?

— S kakšnim navdušenjem! — je zarenčala teta.

— Še navdušenje bi hoteli? — je ugovarjal Mavro. — Preveč zahtevate! Z nožem na vratu človek lahko izroči mošnjo, a da bi jo vam ponudil smehljaje in vas prosil, da jo sprejmete, pa le presega vse moje evangelske možnosti!

Sandor je zamišljeno molčal. Nato je rekel:

— Razumem srd na sorodnike. A glavno je, da imate Iluško radi.

— Ne ljubim je več.

— A, podlež, razbojnik, bednež! — se je zadržala teta in puhala od jeze v Luciovih rokah.

— Zaničujem jo! — je neomajno potrdil Mavro.

— Iluško zaničujete? Kaj vam je le mala storila?

— Vem, doktor. Ona tu ne pride v poštev, a ne morem se otresti prepričanja, da bi ne bila sokriva te zarote. Menim, da je prav ona eksponent te gonje proti meni. Lahko me prisilite, da jo vzamem, ne morete mi pa zabraniti, da bi je ne zaničeval.

— Če ste jo pa še pred osmimi dnevi ljubili!

— Pred osmimi dnevi še. A pred sedmimi dnevi ste se pojavili vi drugi!

— Prav ima — je priznal Sandor in vstal.

Pes se je otresel, se iztegnil in nekoliko pomolil zviti jezik.

Teta je prebodla Jacka razparača z najhujšim pogledom in zagrulila prijatelju zbogom.

Sandor se je priklonil in odšel za njo.

Dragim sorodnikom je uspelo razdreti ljubezen.

Ves problem se je skrčil na dve formuli:

Na zdravnikovo: kaj pomaga, če jo poroči, a je ne ljubi več?

In na podporočnikovo: kaj zato, če je ne mara več, da jo le vzame.

Dva dni se je Šandor mučil, da bi zmagala njegova teza. Oče, ki je bil vaju gledati ljudi, njih strasti in koristi zviška, je zlezel spricho problema spolne morale na bedno stopnjo malenkostne portirke, in vsi Šandorjevi razlogi so se razbijali na njegovi razsodbi:

— Popraviti s poroko!

Medtem se je Mavrovo nagnjenje do Melite spremenjalo v zaničevanje. Njuna kristalna ljubezen se je kalila celo v spominu, in ko je govoril o njej s prijatelji, je to storil z nemarno nespoštljivostjo.

— Vidiš: zakaj si se pa kompromitiral z gospodično? — ga je vprašal nekdo.

— Kaj hočeš? — se je posmehoval in skomizgnil z rameni. — Tod okrog ni nobenih počepk, sem se moral pač zadovoljiti z devico.

* * *

Don Ciccillo Cacace di Capafugata je pisal dolgo dolgo pismo in razlagal v njem, da mu brani njegova čast in čast njegovega plemenitega rodu zvezati se z Donatello, katere sestra se je tako pregrešila proti pravstvenosti in katere brat, ki je pobegel v gore, mu je govoril na način, kakršnega njegovo, Capafugatovo samoljubje ne more preboleti. In je sklenil s tem, da preklicuje zaroko.

Z bogato stričevo zapuščino je postal najbogatejši fant v okolici in je lahko poprosil za roko popolnoma čiste gosposdične, ki ji iz razumljive obzirnosti zamolčimo ime in ki je bila okrašena z neizračunljivimi krepostmi ter izračunljivimi milijončki.

Na zaročni dan so bili povabljeni v Ciccillovo hišo vsi odličniki celega kraja: ravnatelj Neomajneža (konservativnega tednika), zdravnik kirurg, porodničar in rabdomant pri vodovodu nameščeni geometer in nekaj boljših mladencev, vzgojenih v strahu božjem in spoštovanju do

poslednjega Burbonca. Ko so izčrpali že vse plesnive razprave (ženski pokret, špiritizem, duhovidništvo, perpetuum mobile, in drugo tako neškodljivo kratkočasje, o kakršnem se po izjavi raziskovalcev pogovarjajo v kakšnem podeželskem mestecu), je predaval don Ciccillo, ki je poprej »potoval«, o severu, zlasti o razuzdanem mestu, kjer govore napol po francosko — tako je dejal, napravil iz palca in kazalca obroček in potegnil z njim ravno črto predse — in kjer se žene na enostavno zahtevo vdajajo. Moški so pa tako bedasti, da je na tramvaju dovolj, če rečete »mesečno!«! pa se lahko peljete brez listka; po kavarnah ljudje kar vstajajo, ne da bi plačali, in v rodbini, kjer imajo odraslo hčer, lahko jeste in spite zastonj, če jim daste le trohico nade, da bi jo mogli vzeti.

A kdor ima tako plemenita čustva, kakor don Ciccillo, ne more prebivati več ko dva mesca v pokvarjenih rodbinah tega mesta brez sramu.

9

Donatella se je pripravljala v samostan, tisti skrivnostni sanatorij za neozdravljive v ljubezni. Podporočnika Bernarda so poklicali s službeno brzojavko nazaj v polk, k ležišču od otožnosti ginevajočega plemenskega žrebca.

Doktor Šandor se je vrnil s psico Papriko v gore. Ob slovesu sta se Šandor in Iluška objela, kakor bi se ne imeli videti nikoli več.

— Morda me bo imel potem, ko bova poročena, — je lagala — zopet rad, kakor poprej.

— Mislim — ji je želel brat in ji skozi okno stisnil roko.

Vlak je odpihal.

— A jaz ne mislim! — si je rekla Melita in brskala za svilenim robcem po torbici iz srnjega usnja.

Obrnila se je. Vlak je izginil. Šandor se je vračal v pregnanstvo in gledal v duhu smehljajočo se Iluško. Žalostni smehljaj Iluške: ustnici toliko priprti, da sta se še videla dva sekaleca. Šandor je šel nazaj med ledenike, kjer je mogel živeti samo pivec tihote, kakor on, samotar, ki ga ôpaja omotica; nazaj v svoj domala veseli dvom, v snežnobelo opazovalnico, odkoder je videl vse, ker ni videl nikogar. Podoben je bil tistemu, ki čita v samoti in tihoti za mizo, daleč od vsakršnega godala, operno partituro, pa sliši v svojih možganih cel orkester.

Deklica se ni mnogo menila za bolečino; prišedši na trg je dvakrat zapiskala in mimo vozeči avto je zarisal spretno krivuljo ter se ji ustavil pred nogami.

Mavro je odprl vrata.

— Tvoj oče je tu — je šepnil.

— Vesela bom, da ga vidim — je mirno odvrnila in vstopila.

— Po kaj si prišla? — je vprašal oče.

— In ti?

— Da bi govoril o tebi.

— Oseba, o kateri govorita, me zanima.

Pokleknila je na divan in sedla na lastne noge.

— Kar nadaljujta! — Vzela je iz pločevinaste škatle ščepec svetlega, nitkastega tobaka in ga položila na tenek, štirikoten listič.

— Končala sva.

— In sklenila?

— Jutri zjutraj oklici; v štirinajstih dnevih poroka.

Melita je z obema kazalcama porazdelila tobak in zvila na kolenu cigareto.

Visoki odlikovanec Virgili ji je ponudil vžigalico. Bil je gentleman od nog do glave; še kar naprej stiliziran diplomat. Ko je bil pred desetimi leti presenetil lepo, z dragulji okinčeno tatlico, prav ko je poskusila odnesti tajne listine, ji je medtem, ko so čakali na stražnike, sam obvezal prasko na prstu.

Ta najmodernejši mož, ki je dovoljeval Iluški, deklici z znaki punčke, da je potovala sama po svetu, je pred Iluškim »grchom« kar poskočil, in skriti predsodek je

zmagal nad modernim življenjskim nazorom, ki je brez predsodkov.

Da brani družinsko socialno telo, jemlje družba orožje iz najmanj sumljivih zakotij. Melitin mnogoženstveni oče, energični in zavestni mož, ki je bil vaje krotiti uporne upravne svetnike in obvladovati burna delničarska zborovanja, neutrudljivi mož, ki so se mu na kovčegih bleščala imena najrazličnejših hotelov po vesoljnem svetu, se je spremenil v bednega malomeščanskega očeta, ki ga je tlačila mora: «Hčerka mi je izgubljena ženska».

In sladka, kakor sladkornica trebušasta teta, ki je s pomočjo naočnikov proučevala «1000 koristnih receptov» in je spadala med tisto vrsto ljudi, ki te poprosijo, da jim oddaš pismo, pa ti ga izroče odprtega, da ga moraš s svojo slino zapreti, dobra teta se je nenadoma navzela potez legendarnih strahovitih Kitajcev, ki uganjajo po Rumenem morju piratstvo.

— Za hčerko sem bil določil doto . . . , in izgovoril je neko številko.

Mavro je odvrnil:

— Ne vem, kaj naj z njo počnem.

— Vendar sem pa sklenil, da vam dam . . . — in je številko podvojil.

— Povedal sem, da ne potrebujem denarja.

— Morali boste vzdrževati ženo.

— Najmanj ne mislim na to.

— Dolžnost vas sili k temu.

— Mislil bi na to, če bi bil zanjo prosil; a vi ste mi jo vsilili.

— Ker smo jo vam vsilili, vam nudimo način, da boste mogli pošteno nositi vse stroške.

— Pa če se po poročni ceremoniji ne bom več brigal za ženo in jo zapustim na stopnicah pred mestno hišo?

— Tak slučaj je določen v zakonu. A vi tega ne storite. Oče je prijel za rokavice.

— Pojdiva, Iluška.

— Jaz ostanem.

— Z menoj pojdeš.

— Ostanem. Mar ni moj zaročenec? Česa se bojiš?

— Nepotrebno ti je povedati, česa se bojim.

— Nepotrebno mi je povedati, ker se je ono, česar se bojiš, že zgodilo.

— Žal! Pojdi z menoj.

— Lahko čakaš tri ure, a zaman. Lepše bo videti, če tri ure poprej odideš.

Visoki odlikovanec Virgili je oblekel rokavice na štiri gumbе in je dostojanstveno odšel; preden je del klubuk na glavo, si je še pogladil lase.

— Ali res, Mavro, da me nimaš več rad?

Napravila se je čisto majčkена in ga je božala s hladnimi prstki, ki so dišali po jasmínu in svetlem tobaku. Soba je tonila v večer! Molčala sta. V akvariju se je lomil žarek cestne svetilke.

Naslonila je glavo Mavru na rame, ga obrsnila z lasmi po obrazu in ga vprašala z besedami ciganske pesmi, kje mu je ostala ljubezen.

— Ob planinskem jezercu, ki je zeleno ko pijača, katero srebamo po slamici? — mu je božajoče zapela. Poklicala je v spomin rumeni šop arnike, ki ga je imela za blazino; in sinjega metulja, modri trikotič, ki je sedel na knjigo prezgodaj umrlega pesnika; in sinji nebesni svod, pod katerim sta se jima v čudoviti čistosti združili telesi; in trhlo lovsko hišo, na katero je bobnala toča in so jo obletavale strele, kjer jo je od strahu blede poljubil.

Mavro jo je držal molče v objemu. A v daljavi je videl drugo Melito, tisto, ki mu je dala samo ljubezen, tisto, ki si je pristrigovala med dvema nasproti si stoječima zrcalom na tilniku lase à la victime, odeta v svilen obleko z rdečimi zmaji in rumenimi krizantemami, v kateri je prvič čutil utrip mladih, dekliških prsi v opojnem koprnenju in so se ji nervozni boki plavalase ciganke krčili v lok. Tista, ki jo je čutil sedaj v objemu, je bila samo njena grda potvorba.

— Pojdi, pojdi! Ne maram te več.

Deklica je vstala, se pomikala liki avtomat skozi sobo in zbežala v noč. Ko se je dotaknila žarečih senc, ji je zdrknila v roko kapljica, ki se je bila ulovila v laseh.

Bila je solza ljubljena.

S to solzo na dlani je šla na slepo po temi, v sanjah,

kakor smrtna postava, noseča najslabotnejši plamenček v roki.

* * *

— Vprašam vas, ženin Mavro, ali ste pripravljeni vzeti v zakon nevesto Iluško?

— Srečen sem! — je odgovoril.

— Morate reči «hočem» — je popravil uradnik in ponovil vprašanje.

— Hočem.

— Vprašam vas, nevesta Iluška, ali hočete vzeti v zakon ženina Mavra?

Molčala je.

Uradnik je ponovil vprašanje.

— Kajpada! — se je zdrznila.

— Odgovorite čisto navadno «hočem».

— Hočem.

— Dolgo je trajalo! — je zagrkal civilni uradnik in jima ponudil pero. Medtem, ko sta se novoporočenca podpisovala, je siknil nad svojim trobojnim pasom hrupnemu občinstvu najavtoritativnejši «pst» skozi zobe, tistemu običajnemu občinstvu, ki prenaša svojo drzno radovednost iz sodnih dvoran v mestno dvorano, kjer se sklepajo poroke, v predsobe na poliklinikah in dispanzerjih za spolne bolezni.

Zadnjih štirinajst dni ni videl Mavro nobenega svojih nasprotnikov. Prejšnji dan pa ga je poklical visoki odlikovanec Virgili na telefon.

— Ste res tako neomajni? Nočete, da gremo skupaj v mestno hišo?

— Ne.

— Se dobimo tam?

— Lahko.

— Ob enajstih.

— Točno.

— Z vašima pričama.

— Jasno. Zbogom.

— Trenutek — je dodal visoki odlikovanec Virgili. — Tiskarna, ki tiska obvestila, jih kar sama razpošlje. Dal

sem ji že seznam sorodnikov in prijateljev; ako mislite storiti isto . . .

— Kdo pa je ta tiskar?

Visoki odlikovanec je povedal ime in obesil slušalko. Mavro je stekel v tiskarno.

— So že natisnjena! — mu je javil tiskar.

— Odposlana?

— Še ne. A kdo ste?

— Zenin.

Prečital je, nato pa:

— To ne gre. Preliterarno. Uničite vse skupaj.

Na hrbet koščka lepenke je napisal štiri vrste.

— Tako natisnite in razpošljite.

Na poročni dan je prejelo štiri sto oseb tole obvestilo:

Jluška Virgili in Mavro Mauri

danes poročena

Gvečlic ne sprejemava, obiske odklanjava

Med dvema vrstama capinske sodrge sta stopala Mavro in Melita po mestnih stopnicah navzdol. Za njima ogabna teta in oče z nevestinima pričama. Bili nista nič manj, kakor neki general v pokoju in univerzitetni profesor, slavni Mansueto Birri, docent za zgodovino Daljnega vzhoda, sijajni znanstvenik, znan zlasti v Nemčiji po raziskovanju glede Gengis-Khanove matere. Vsi vedo, da so imeli tega mongolskega zmagovalca za sina device. In ta pogrešni sloves, ta gorostasna pogreška bi se bila širila še kdo ve kako dolgo, če bi ne bil profesor Mansueto Birri napisal treh pri Laterzi izdanih zvezkov (uvod Benedetta Croceja) in porušil legendo.

Priči ženina, dva na Mesnem trgu pobrana postopača, sta se bili že oddaljili.

Ko je bil sprevod že pod stopniščem, je odprl svečani vratar z bleščečimi lasmi in kovinskimi gumbi vrata v avtomobil.

Nevesta je vstopila.

Mavro Mauri je lepo pozdravil, jo mahnil skozi obokani hodnik, se pognal čez trg in izginil v množici.

* * *

Nevestina priča, profesor Mansueto Birri, je kar okamenel. Dvajset let je že proučeval ljudske šege, a še nikoli nikjer ni naletel na poročno svečanost, ki bi se bila končala z ženinovim begom.

— Neslišano! — in nategnil si je na obe strani črno strešico merovinških brk.

Stopil je iz avta, pogledal po nikljasti uri, ki jo je imel pritrjeno na trak iz črne svile, pozdravil z latinskim izrazom, ki ga je hitro prevedel, nevesto, očeta in teto jo dostojanstveno udaril v svoje četrto nadstropje z vzklikom:

— Horribile dictu!

In čeprav je govoril sam s seboj, je nato takoj prevedel:

— Strašno je reči!

Vzel je v roke Horacove satire in se pogreznil v enega tistih naslanjačev, ki jih zagledamo v prizoru začetkom četrtega dejanja in takoj vemo, da prvi igralec pogine.

— Naj bodo ženske roke še tako dražestne — je zašepetal, — tile nasloni so manj nezanesljivi.

Čital je.

Zanj, ki je bil vaju razlagati najnerazrešljivejše pisce Daljnega vzhoda, je pomenilo čitanje Horaca, največjega boulevardierja med latinskimi pesniki, duševni vznos v otožnih četrtilih ure, kakor za nas ogledovanje mladoletnic v srajčkah na patiniranih straneh *Vie Parisienne*.

* * *

Mavra Maurija niso videli več. Eden prijatelj je odšel k njemu na dom in ga je dobil, ko je čistil s smirkom in koščkom zamiškega usnja oklep živi želvi.

— Jo boš čistil, dokler se ne pokaže meso?

— Dokler se ne bo bleščal liki španski glavnik — in

čistil in otiral ga je še naprej ter ga držal z iztegnjenima rokama od sebe, da bi laže presodil učinek.

— Podoba je, da ji je stvar povšeč.

— Je pač ženskega spola.

— Ženski spol misli bolj na kožo ko na dušo. Madeži na vesti se res laže odstranijo ko pege.

Mavro ga je srepo pogledal.

— Stavek je prelep — mu je dejal — da bi bil tvoj.

— Ironik ga je naredil: Marco Ramperti.

— Se mi je zdelo. Pij.

— Kaj je to?

Na strani prizmatične steklenice je čital:

— Courvoisier, the brandy of Napoleon.

— In tvoje ribice?

— Mrtve.

— Tvoja soproga?

— Mrtva zame.

— Čemu ne prideš več med nas?

— Sem mrtev za vse.

— Žival!

— Ki prezimuje. Iz hiše pojdem tisti dan, ko bom mogel pohajati po cestah, za menoj pa krvnik, ki bo slušal mojim ukazom.

— Te ne bo več k pokru? Igra je sijajno mamilo.

— Dražilo je.

— Ne, razvedrilo. Imaš kako ljubico?

— To ne, pač pa ženske.

— Ista stvar.

— Drugačna je. Britvice in žene menjam vedno, kadar jih uporabljam. Grem na cesto: prvo, ki jo dobim, vzamem domov, jo plačam in odpravim.

— Plačljive žene. Grozno!

— Predsodek! Misliš, da se ljubezni ugled zmanjša, če jo plačaš? Toda če bi ti stavila pogoj: »Kupi mi kraljevo sliko, pa sem tvoja«, namesto da bi ti rekla: »Daj mi deset lir, pa me imaš«, bi se ne prenaglil, da bi kupil kraljevo podobo, na kateri je povrh še zapisano: Vredno deset lir.

— Po tem kriteriju bi bila tatvina samo prilastitev slik.

— Če si prišel, da bi se pričkal, lahko greš.

— Kakšen grd značaj!

— Nisem te prosil, da bi mi presojal značaj.

— Rajši mi kar naravnost povej, da naj grem.

— Sem ti že rekel.

— Še toliko ni vstal, da bi prijatelja spremil. Enakomerno čivkanje vrabcev ga je zvabilo v drugo sobo, ki je gledala na vrtič. Bili so isti, kakor po navadi; spoznal jih je; vsakemu je dal ime. Ko se je pojavil, so se vzdignili do prvega nadstropja; nekoliko so poletavali, potem so se zbrali okoli njega in vrešče pobirali drobtine, ki jim jih je metal. Polagoma so se bližali Mavru, dokler ni najbistrejši (ali najsajivejši) ušivec obkrožil Mavru glavo in se mu neodločno spustil na roko.

Z nasprotnih balkonov so opazovali prebivalci svetnika v pižami. Neka dekla je udarila po preprogi in vrabci so odleteli.

Vrnil se je v sobo. Ko je šel skozi kuhinjo, je zajel s srebrnimi kleščami žareče oglje. Na mavrijski mizici je ležala pipa iz beneškega stekla, ki je imela na spodnjem koncu pritrjeno z vato napolnjeno skulico. Vlil je na vato nekaj kapljic blagodišeče esence in jo položil. Iz sandalovinate škatle je vzel neke liste, jih zvil v pravokotnik iz srebrne pletenine in stlačil vse skupaj z ogljem v pipo.

Nato je vdihaval najprej na kratko, potem na dolgo; bil je zleknjen po strani, stresal je nalahno z glavo, ko bi sanjal.

— Kaj kadiš?

Široko je odprl oči.

Pred njim je stala Melita; v sivi megli težkega vzduha se mu je prikazala liki privid. Opojila ga je strupena zobnikova para, da ni mogel razločiti, ali gre za senco, ali za ženo.

— Opij?

— Ne — je nepremično odvrnil. — Opij je eksotična literatura za dečke.

— Hašiš?

— Dekadentna literatura za histerične učiteljice.

— Kaj pa je? — in hotela mu je potegniti stekleno orodje iz ust.

— Pipa.

Zasmejal se je ko blazneš in dodal:

— Samo pipa.

Melita je počenila na kožo kraj divana.

— Takšna si, kakor to — je dejal. — Kakor zobnica si. Veš-li, kaj je zobnica? Ti ni tvoj brat, levosrčni veterinar, tega nikoli povedal? Kakor zobnica si; pomirjevalno sredstvo za živčevje, izvrstno uspavalno sredstvo v primerih akutne blaznosti, vznemirljive paralize, delirija. Če jo kadiš, te podžge, opoji, obmami, osreči; nato delirij in za njim smrt. Uporabljati ga je treba po predpisu v farmakopeji. Če bi te bil vzel, kakor predpisuje moralna farmakopeja, bi bila danes srečna. Hotel sem te vzeti na drugačen način. To je bila zabloda!

— Napisala sem ti — je dejala Melita in si podložila nekaj blazinic — eno takih pisem, ki se prečitajo samo enkrat, zakaj če bi jih prečitali ponovno, bi jih ne odposlali.

— Upam, da si ga še prečitala.

— Hotela sem rajši govoriti s teboj.

Prijela ga je s svojima vročima rokama za roke. Neke živali imajo višjo temperaturo od naše; tiger štirideset stopinj. Melita je kar žarela.

— Kaj si mi hotela povedati? — jo je vprašal in se ji izvil.

Žena je vstala, stopila vzravnana nekaj korakov po sobi in sklonila vitko, prožno postavlo nad komad pohištva.

— Sovražiš me, Mavro. A jaz te še vedno ljubim.

Mavro je vdihnil za polna usta zelenkastega dimu, ki je grgljal po stekleni cevčici in ga pihnil proti tlom. Dim je obležal.

— Ne sovražim te ne, samo ravnodušen sem do tebe.

— Jaz te pa imam rada, Mavro. Ko bi ti vedel, kako me po zadnjih dogodkih tlači dom. Vedno sem potovala; in danes bi imela največjo svobodo in več razloga za popotovanje, da bi se rešila sorodnikov. A če ostajam tu, ostajam zato, da sem blizu tebe.

— Bi se rada še bolj približala?

— Rada — in stisnila se je k njemu — rada bi, da me sprejmeš, kakor se sprejme ljubljenska, do katere ni druge dolžnosti, kakor ta, da jo imaš rad.

— Se ti zdi to malo?

— Malo. Imela bi pravico, da me sprejmeš v tem prostoru kot ženo.

— Aha! Hočeš, da izvršiva pogodbe, tudi če so bile izsiljene z grožnjami. Nisi bila zaman v šoli energičnega poslovnega človeka.

— Nisi mi dal, da končam. Vse prehitro me zmerjaš. Prosim samo, da me sprejmeš včasih kot ljubljenko. Kot ljubljenko, ki te ima rada.

Zelva z uglajenim oklepom se je svetlikala, kakor velika, premikajoča se dragotina. Mavro je pihnil vanjo polna usta dimu, se zvonko zasmel in omahnil s pipo med zobmi vzníc nazaj.

Žena je molčala. Po sobi raztepena zobnikova para je tudi njo malo opojila, sladko oslabila in ji zmedla nejasne misli. Smehljala se je lastnemu smehljaju s toliko priprtimi ustmi, da sta se mogla skozi nje zableščati dva sekalca.

— Še ti! — je velel Mavro in ji porinil stekleno cevčico med zobe.

Vdihnila je.

— En dim ti, enega jaz. Enega ti, enega jaz . . . — in pipa je romala iz njenih ust v njegova in iz njegovih v njena.

— Žeja! — je vzkliknila in pograbila prizmatično steklenico z likerjem.

— Lepa si! — je zašepetal Mavro in jo občudoval s priprtimi očmi. — In pametna. Inteligenca je edina stvar, ki nam odjemlje sramoto, da smo ljudje. Rada me imaš in smilim se ti. V ženskem usmiljenju je zmerom nekaj besedičenja, sadizma ali nekrofilije⁴⁰. Tvoja nenavadna ljubezen mi je všeč, ker me zastruplja; si kakor oni bistri stroji, ki potegnejo v trenutku kvadratni koren in so podobni igračkam; pravijo jim računski stroji; lepa računarica si in igrački podobna; a oproščam ti, ker je ta sprehod lep; morje dehti po magnolijah; neka sultanka v čolnu je vanj spustila ogrlico; ne pokaj s prsti; to me moti; zmerom mislim, da se ti zlomijo; tako škripljejo

⁴⁰ Posebne vrste perversnost (op. prev.).

ko izpahnjeno okostje. Sultanka se vozi v čolnu; bleda je; obraz liki akvarel, ko tvoj; vrne se v harem; še jaz pojdem v skupne hareme in si bom izbiral žene. V tebi je muslimanska otožnost. Oči v barvi žveplenega bakra; telo plesalke iz Cambodgea, in taka plešeš sredi pirotehnične veselice; vsako ognjeno kolo je sonce; pošilja cele plohe isker, narejenih iz tvojih bledih las; veliko, svetlo ognjeno kolo; kozak na konju meče robec, sklanja se v diru do tal in ga pobira. Lepa si, tako lepa, Melita, kakor levinje in panterji. Če hočeš, da te ubijem jaz, te ne bom pustil trpeti; ubijem te v kakem lepem kraju; v Sveti deželi, v lepem hotelu: v hotelu Golgoti ali v pivnici vljudnega Cireneja ali v tabarinu hudobnega tatu.

Odprl je oči.

— Melita!

Skočil je na sredo sobe in iskal stikalnik za luč. Zbežala je bila.

Mavro se je zibal sem ter tja in padel kraj okna. Glava se mu je zapletla v king, kitajsko godalo, ki se stoji iz bambusovega okvira z različnimi, v njem pritrjenimi kamni.

Ko se je vračala Melita v domačo hišo, je srečala profesorja Mansueta Birrija, ki je odhajal. Z odpetim površnikom in rokami v suknjičevih žepih je stopal dokaj samozavestno po stopnicah navzdol; a na koncu vsakega dela stopnišč je po prstih hodeč preizkusil tla, da bi se prepričal, ali mu ne nastavlja zanke še zadnja stopnica. Tako je bil zaverovan v svojo hojo, da je šla Melita mimo in je ni spoznal.

— Kdo je poslal te cvetlice?

— Profesor Birri — je odgovorila sobarica, ki je pritekla, ker je zvonilo.

— Odnosite jih v obednico.

— Za vas so.

— Potem jih zabrusite proč!

Oče in teta sta se spraševala drug drugega z nemimi pogledi.

— Profesor Birri — je začel oče — je prišel v vas.

— Srečala sem ga na stopnicah, stopil mi je na nogo, a me ni spoznal. Vidi se, da čuti malo do mene.

— Nasprotno, ljubi te — je odgovoril oče — in je prišel, da prosi za tvojo roko.

Za mojo roko? Kaj če z njo? Ali jo potrebuje, da bi mu pokladala gorčične obliže?

— Ne šali se, Iluška.

— Kaj hoče od mene?

— Poročiti te hoče.

— Če sem pa že poročena.

— Zakon se razveljavi.

— Sklenila sem torej zakon, da ga razveljavim?

— Ker si se prevarila . . .

— Bi napravila še slabšo zamenjavo.

— Boljšo.

— Lahko bi mi bil oče.

— To je odlika.

— Grozno! S tem zvlečenim obrazom, kakor bi bil neprestano pripravljen za kihanje.

Izkušen mož je, ki razume stvari in se jih loteva previdno.

— To sem pa opazila na stopnicah.

— Prezrl bi ti tudi preteklost.

— Je ne pozna.

— Tem bolje.

— Lepa stvar.

Pod takimi okoliščinami ne boš hotela dolgo živeti; z zakonom si vezana, a se ne moreš imeti za zakonsko ženo; imaš moža, ki ni mož; živiš ko gospodična v očetovi hiši.

— Nikar me ne spominjaj nesreče; saj si jo sam hotel.

— Iluška, ne razumem te!

— Šele sedaj se zavedaš, da me ne razumeš?

Oče je molčal.

Melito je z vso silo prijel nervozen smeh.

— Jaz, pa žena profesorja . . . Česa že? Mrtvih jezikov? S tislimi brki, črnimi ko kineški tuš, in nosom, ki se mu blešči kakor svetilnik.

— Svetilnik je lahko koristen deklici, ki je izgubila busolo.

— Pomisli, Iluška! — jo je prosila teta. — Dejal je, da te gotovo osreči.

— Drznost! Koliko ljudi se bo pa še zaklinjalo, da me osrečijo.

Po noči, ki jo je Mavro prebil na preprogi, se je ob enajstih dopoldne začudil, kako da se je prebudil oblečen, s prasko na čelu; pipa iz beneškega stekla je bila samo še kupček drobcev.

Omamljen se je pobral. Podzvestno se je slekel, okopal v mrzli vodi, zavil v kopalni plašč, obesil na okno zrcalo in si začel militi obraz.

Se nikoli se ni čutil tako žalostnega. Vse ga je jezilo: luč, vrabci, kapljanje iz slabo zaprte pipe, ki je označevalo počasne utripe jeseni. Z nasproti stoječega balkona ga je gledala gospodična.

Jezno se je namilil.

Gospodična ga je še naprej gledala.

— Le čakaj me! — je zarenčal.

Slekel je kopalni plašč, ga vrgel daleč od sebe in se vrnil čisto gol k oknu.

— Boš še zijala! — si je rekel.

Resnično je zbežala deklica v hišo, a se je že trenutek kasneje vrnila s stolom in kukalom.

Skrbno se je napudral, si preobvezal rano in odšel z doma.

Bilo jè poldne.

Ko se je prikazal pri Meliti na domu, se je teta prestrašila.

— Ali je Iluška doma?

— Čakajte, da pogledam.

— Ne dajte se motiti. Ji že sam povem, kar je.

— Kaj hočeš?

— Da greš z menoj na zajtrk.

— Melita se je obotavljala.

— Mar nisem tvoj mož?

— Si.

— Torej! Vabim te, da greš z menoj na zajtrk. Je to preveč?

— Ne.

— Obleci se. Te počakam spodaj.

Telo so polile solze. Donatella je povonjala salmijak; oče je pobleдел.

— Vsilili ste mi ga za vse življenje, sedaj vas pa vznemirja, ker odhajam z njim za dve uri?

Melita in Mavro sta počasi hodila proti mestu.

— Včeraj, Melita, sem se nemarno vedel. Čakal sem, da te poprosim oprostčenja.

Zena ga je prijela pod pazduho.

Melitin oče jima je v neki razdalji sledil in se skrival za stebri in ljudmi.

Na zunaj sta bila videti mirna. Stopila sta v restavracijo, ki je še videla osvobodilne boje, kamor so zahajali stari parlamentarci in v kateri strežejo še danes natakari tiste vrste, ki so njega dni častili spomin umrlega stalnega gosta in ga spremili do zadnjega bivališča.

Visoki odlikovanec Virgili ni vstopil, a skozi razpor med zavesami je od zunaj opazoval oba, kako se posvetujeta nad jedilnim listom, medtem ko je točil golobradi, plavalasi natakari (Cupido v fraku, samo za zaljubljene parčke) svetlo vino v dve čaši.

— Kakor vidite, me ni umoril — je poudarila, ko se je zvečer vrnila domov.

— Upamo, da te profesor ni videl! — je pomembno menila teta.

— On je! — je vzkliknil oče, ko je pozvonilo.

— Dober večer, profesor!

Mansueto Birri je vstopil in se poklonil svečano, a vendar nerodno, kakor duhovni v posvetni obleki, ves zal v valjčastih manšeta, iz katerih so gledali rokavi volnene jopice.

Vozel na kravati se je zaradi razburjenja nekoliko premaknil.

Teta mu je pomagala sleči iz pasje kože prenačeni kunji koži.

— Kako vam gre, profesor?

— Ut fata trahunt — je odgovoril in prevedel:

— Kakor hoče usoda.

— Ne pritožujte se čez usodo! — ga je pokarala postrežljiva teta v smehu. — Slaven mož kakor vi!

— Velem nescire litteras.

Seveda je prevedel:

— Najrajši bi ne znal pisati. Pa gospodična Iluška? (Zame je še vedno gospodična.) V redu?

— In še kako!

— Bi bil lahko tako srečen, da bi jo pozdravil?

— Počaščena bo.

Teta je potrkala.

— Ga ne maram videti.

— Bodi pametna!

— Me ni doma.

— Rekli smo, da si tu.

— Odšla sem.

— Ob tej uri ni verjetno.

— Reci mu, da me je odnesel vrag.

— Ni mogoče.

— Pa mu reci, naj pobere njega.

Profesor je poslušal točne tetine podrobnosti, kako se je nanagloma lotila Iluške migrena, si nategnil merovinške brke in izrekel latinski stavek, ki ga nikakor ne ponovimo, da ga nam ne bo treba prevesti.

* * *

— Kratko in malo je treba izbirati, gospod Mauri — je zapovedal Melitin oče, si snel rokavice in jih vrgel v narobe postavljeni klobuk. — Ali privolite v to, da se razveljavi zakon, ali se odločite, da sprejmete Iluško z vsemi pravicami žene v svojo hišo.

— Razveljaviti zakon? Počemu le sedaj, ko ste me prisilili, da sem jo vzel?

— Isti razlog, ki mi ga je očitala Iluška.

— Ste o tem govorili tudi z njo?

— Se razume.

— Kaj je odgovorila?

— Zajokala je.

— Čudno se mi zdi. Ženske kaj rade uporabljajo solze, da se ni treba razgovarjati o nerodnih zadevah. Toda Iluška tega sredstva ne mara.

— Vi pa Iluško zelo cenite.

— Neskončno.

— In zakaj je nimate radi?

— Obožujem jo.

— No? V hišo je pa ne vzameste? Da bi pozabili?

— Ker jo hočem še ljubiti. Če bi jo vzel v hišo, bi videl v njej punčko, ki se mi je brez računov vdala, ki pa je prežala potem na obračun in z dobičkom sklenila bilanco.

— Ali verjameste moji poštenu besedi, gospod Mauri? Prisegam vam, da ni storila Iluška ničesar, da bi jo poročili.

— V redu. Prepričan sem. Ko danes Iluška od mene nič ne zahteva, verjamem v njeno čistost, kakor sem vanjo verjel, ko se mi je vdala, ne da bi kaj zahtevala. Če bi jo pa jutri videl doma, s pravicami zakonske žene, bi gledal v njej zopet računarico. Mišljenja se morejo popraviti, a čustva nikoli!

— Za ljubezen do moje hčere je vam potrebno postaviti stvari narobe.

— Morda. Če bi mi ne bili vsilili njene roke, bi bil prosil zanjo.

— Ko bi se nam posrečilo razveljaviti zakon, ali bi me prišli prosit za njeno roko?

— Morda.

— Mar ni enostavneje, če izločimo te komplikacije in pozabimo, kar je bilo.

— Nemogoče.

— Tedaj razveljavimo zakon.

— Zato je treba resnih razlogov.

— Odvetniki jih že dobe.

— A sodniki jih ne priznajo.

— Zdravniki jih potrde.

— Zdravniki ne morejo potrditi tega, česar ni.

— Če plačamo, dosežemo vse. Z denarjem vidimo dalje nego s kakršno koli precizijsko napravo. Impotenca moža . . .

— Čedna misel!

— Vam ni všeč?

— Kaj mi mar! Toda neverjetno je, ker ste me pred mescem dni obtožili zaradi . . . Česa ste me obtožili? Da sem odpeljal mladoletno? Jo posilil?

— Res je. Z ločitvijo zakona si lahko pomagamo.

— Treba je oditi v tujino.
— Vesela vožnja.
— Morda.
— Šli bi z Iluško za tri mesce na Ogrsko ali na . . .
— Če Iluška hoče.
— Bom z njo o tem govoril. Ste vi pripravljeni od-
potovati?

— Precej lahko.
— Imate potni list?
— V redu.
— Na svidenje.

Vozaču, ki mu je s čepico v roki odprl vrata v avto,
je velel:

— V knjižnico.

Orientalist Mansueto Birri je položil naočnike na
knjigo in po kratki negotovosti spoznal obiskovalca.

— On ločitev sprejema — je industrialec kar narav-
nost naznanil učenjaku. — V štirih ali petih mescih
vam lahko dam svojo hčer.

Ker je znanstvenik razmišljal in si česal s svinčni-
kom brado, je moral oni umolkniti.

— Kako ste pa mogli to doseči? Ali ste mu omenili
mojo namero?

— Ne, profesor, dosegel bi bil nasprotno. Če hočemo
kaj doseči, ne smemo poudarjati potrebe, ker to dviga vre-
dnost stvari, ki jo potrebujemo. Treba jo je pokazati
brez vrednosti, pa misli potem oni drugi, da gre za nje-
govo korist.

— Resnično. A kakšno korist more oni videti v tem,
da se loči od žene?

Ker mu zakonske postave branijo Iluško, jo po raz-
veljavljenju iznova vzljubi.

— Protizakonnost miče. Čudno! Med vsemi ljubezen-
skimi mamili tega še nisem odkril!

Neki znanstveni delavec, ki je pripravljaval habilitacijo
za privatnega docenta »o vplivu lunine mene na novo
rast martinčkovega repa«, je bobnal s prstnimi nohti
po mizici. In profesor Birri je zopet tiše spregovoril.

— Toda, ali ni nevarnosti, da bi ločenec po ločitvi ne
vzljudil gospodično Iluško ponovno?

— Po trimesečnem bivanju v tujini, ko se bosta srečala samo enkrat pred odvetnikom in enkrat pred sodiščem, se bosta pač docela ohladila.

— Mislite, da se ne bosta videla pogosteje?

— Prepričan sem o tem.

— In v tako dolgem času?

— Gotov sem si.

— Kaj pa na skrivnem?

— Poznam hčer.

Ko je slišala Melita, da odpotuje z orient ekspresom, je zavriskala ko otrok. Ko je po njenem povratku z gora neizrečni don Ciccillo Cacace, glodavec nohtov in kreposti, vprizoril tragedijo, je že hotela proč v tuje dežele, da bi obnovila potepuško življenje zadnjih let. A visoki odlikovanec Virgili, neomajen v svojih ukazih, ji je enostavno zabranil:

— Ne odpotuješ.

Drugačen oče bi ji bil dejal:

— Nikar ne odpotuj in prihrani očetu bolečino.

Nič ni odmaknil oči od brzjavke iz samih številk in je odločil:

— Nikamor ne pojdeš, ker ti ne dam potrebnega denarja.

Nazadnje pa bo le potovala proti deželam, kjer govore drugačen jezik, kjer obujajo ljudje drugega plemena upanje, da ugleda človek kaj novega.

Celo uro pred odhodom je bila teta že na postaji, da bi zagotovila prostor; s svojima okroglima bokoma je zavzela kar dva.

Iluška in Donatella sta prispeli za velikim kovčegom, ko so se že oglašali prvi signali za odhod, in teta jima je spregovorila edini stavek, ki ga imajo pripravljenega tete, ki čakajo z zasedenim prostorom:

— Bala sem se, da ne pridete o pravem času.

V kupeju zraven je Mavro Mauri enakomerno brenkal z elastiko na klobuku.

Ko so bila vrata že zaprta in so bili tako potniki, kakor ostali, v tistem bedastem in smešnem stanju, da si niso vedeli povedati nič več, je pritekel črn človek urno kakor zasledovan hrošč ob vlaku, da so ga ustavile šele tetine roke.

— Poglej, kako lepe cvetlice ti je prinesel profesor — se ji je dobrikala sladka teta in predajala nageljne iz orientalistovih rok v nove Iluškinе rokavice.

— Nisem maral, da odidete brez mojega poklona.

Iluška se je na moč mehanično priklonila, in vlak je odpihal.

— Piši! — je koprneče zaklicala teta.

— Brzjavi! — se je zacmerila Donatella.

— Vsak dan — je dopolnil profesor. — Nulla dies sine linea⁴¹.

In najbrž je razložil pomen teh latinskih besed, a drdranje vlaka ga je preglasilo. Obe ženski sta mahali z robcem, a profesor se je vidno ganjen prvi oddaljil. Melita je videla samo črnega, nekoliko skrivljenega človeka, kako se je žuril proti izhodu; okoli čevljev iz teletine mu je mahedral košček belega traku, ki mu je gledal iz hlačnice.

Nenadoma sta jo prijeli dve roki okoli pasu, sklo-

⁴¹ Noben dan brez opravljenega dela (op. prev.).

nila je glavo nazaj in pomolila goli in beli vrat, ki ji je zablestel iz polhovega kožuha, Mavrovim ustnicam.

Medtem so obžalovali teta, Donatella in profesor nesrečno sirotico Iluško, ki je morala odpotovati v družbi s tako pošastjo; ubogo Iluško, ki bo morala najprej z ločitvijo pretrgati težko verigo, da se ji potem vresniči ljubezenski sen za Mansueta Birrija, tega odličnega orientalista.

— Za Iluško strašna pot! — je zajavkala Donatella.

— Trije mučeniški mesci — se je zgrozila teta.

Vlak se je vil po zimski poljani.

— Obožujem sneg — se je smehljala Melita in zrla na zastrto pokrajino. — Potepuške pomladi ne morem videti.

— Prelestno potovanje bo to!

— Najino pravo ljubezensko potovanje.

— Trije mesci ljubezni, Melita.

Mož z našivki, ki je vabil v jedilni voz, mu je dal dva listka:

— Šest in sedem je trinajst. To prinese srečo.

Melita je zagnala profesorjeve nageljne proč, in ko je v ta namen odprla okno, ji je mrzel piš zmedel izredno svetle, nežno po mladosti dehteče lase.

V Iluškino hišo se je vrnila vedrina. Donatella je slikala nove marine z belo vejico, ki je jadrala na obzorju; ni se še odločila, kakšen red bi si izbrala, da se poroči z Gospodom, sedaj ko je šla zaroka z donom Ciccillom po vodi.

Teta je pozabila naočnike med listi »1000 koristnih receptov« in se je bavila z Iluškino balo; pridobila je sestre iz najrazličnejših samostanov, da so ji šivale nočne in dnevne srajce, vezle hlačke z gumijasto prevézo in robile posteljne rjuhe, med katerimi naj bi doprinesel slavnij orientalist svoj skromni delež, da se ohrani rod.

Posredovalci in agencije so prevzeli nalogo, da poiščejo gnezdo: pisma, telefoniranje, predlogi, protipredlogi. To ga je manevriranja, preden se zakonito zvežeta dve bitji različnega spola. Zahtevali so resno, mirno, bolj antično hišo; saj je profesor Birri zaničeval moderne zgradbe, kjer se ti osredotoča hrup iz vse hiše v spalnici

in kjer še dobro ne kihneš, pa že prekine nad teboj bivajoči pianist morilske vaje v samostojnosti in hitrosti, da ti zakliče »Bog pomagaj!«

Po dolgem in potrpežljivem prizadevanju so našli nekoliko mračnejše, precej tiho stanovanje v eni starih hiš, ki pa ga je prevzel tapetnik, da ga mično preuredi.

— To bo Iluška presenečena — je vriskala teta — ko stopi iz vlaka in jo popeljemo kar na novi dom.

Profesor se je smehljal pod naježenemi merovinškimi brki.

Večer za večerom je hodil k Virgilijevim, da je čital Iluškina pisma in občudoval njene razglednice skozi naočnike, ki so mu sedeli čisto na koncu hrustančastega nosu; povrhu pa se je še nekoliko pomenil glede posameznosti v stanovanju.

— Nikakor ne morem razumeti — je dejal profesor neki večer — vedenje tega moža po poroki. Ženin, pa jo vam kar na lepem pobriše in se ne vrne.

— Blaznež! — je razložila teta.

— In vendar je bil on tisti, ki je hotel v zakon?

— Jasno! Kleče je prosil Iluškinе roke.

— Čudno! — je pomislil profesor in stresel z brki. — To sem pač že slišal, da jo je kdo popihal minuto pred poroko, nikdar pa minuto po njej. Lahko tudi po poroki sledečo noč, če je videl ženin, da nevesta ni nedolžna. Toda kar precej po poroki, ne!

Kar se da časti vredna teta ga je prepričala, čeprav to sploh potrebno ni bilo, da je Iluška tako čista ko deževnica; in če bi ne bila taka, kako bi se mu jo le predrznili ponuditi. Sicer pa je bil sam priča pri poroki in je videl, da se nista poročenca dotaknila niti s poljubom.

Iluška ni bila obljubila, da vzame profesorja, a oče je zaupal v politiko gotovega dejstva in je bil prepričan, da ne bo mogla več odreči, ko bo videla pripravljeno balo ter opremljeno stanovanje in bo zaroka objavljena.

Minila je zima. Iluškina pisma so naznanjala bližnjo ločitveno razsodbo.

— Jutri zvečer pride! — se je radovala Donatella.

— Po polpetem mescu bivanja v tujini — je stokala

teta — v neprestani bližini tega zlega človeka mora biti ne vem kako zadovoljna, da se ga otrese!

— Prava odrešilna vožnja!

— Mislila bo na to, da je to človeče ne bo nikoli več videlo!

Medtem pa sta se v spalnem vozu orient-ekspresa na povratku vroče stiskala oba ljubljenca v obupnem objemu, kakor se stiskajo samomorilski parčki, ki se združeni pripravljajo, da se poženejo v tekoči misterij smrti.

Enolična pomladna pokrajina se je razgrinjala pred vijoličastimi zastori kupejevega okna in jima je pospeševala ritem v spominih: kavarna z glasbo, rezko in opojno kakor težka pijacha; bleščeča gledališča; begajoče ceste; hoteli, kjer ljudje plešejo in goljufivo igrajo, veličastni in razkošni, kakor se spodobi velikemu glavnemu stanu za prešuštvo in galanterijo. Objeta v tej bežeči žametni celici sta si predočevala vse prostore, kjer sta pila ljubezen; drame, ki so jih predstavljale po velikih gledaliških lepe igralkе, a jih niso ganile, ker jima je bila njuna ljubezen ves njun svet. Kolikokrat so jih sosedni gledalci suho opozorili, naj molčita, ko sta pozabljala, kje sta, in si govorila nežnosti polne besede! Kolikokrat sta sredi prizora nenadoma zapustila dvorano in se izgubila v temoti zapuščenih cest, da sta se čutila bliže drug drugemu in sta bila bolj sama!

— Štirje mesci sna! — je tožila Melita, vsa sključena na njem, in gledala z odsotnimi očmi, kako beži mimo cvetoče drevje. — Štirje mesci ljubezni!

Prislonila mu je čelo na lice. Umirala je ljubezen, ko so vzevetali mandeljnovci in breskve.

Mavro ji je božal lase in jo poljubljal na usta, dehteča po sadežu.

— Sedaj lahko brez obžalovanja umrem — je dejala — samo da sem poskusila vse, kar more dati življenje. V teh štirih ljubezenskih mescih sem živela za štirideset let; bili so zgoščena sladkost. Umreti! Zdi se mi, da grem smrti nasproti.

Mavro ji je zaprl usta.

— Ti si tisti, Mavro, ki to hočeš. Zdaj, ko sva svobodna, razporočena, sedaj, ko naju ne loči več pošast «zakonske vezi», počemu bi se ne združila za vedno? Hoče se ti svobode, nezakonitosti, upora, kljubovanja. Če hočem, da me ljubiš, ne smem biti s pravico tvoja. No, sedaj sva iznova neredna. Zopet sva si z vsemi v laseh. Hočeš, da se združiva kot ljubljenca za zmerom?

Stresel je z glavo:

— Vsak dan si mi zastavila to vprašanje in vsak dan sem ti odgovoril iste besede. Srečna, kakor v zadnjih časih, ne bova mogla biti nikoli več. Bil bi slab soprog. Pradedi so mi zapustili slabo dediščino; blaznost in samomor; edino tisti redki sorodniki, ki so imeli mirno, veselo življenje brez nasprotij in bojev, so bili tega obvarovani. A drugi . . . Ded se je ustrelil s samokresom, ko ga je zgrabila nevrastenija; stric je trpel dolga leta na žalostni psihozi in se obesil na drevo. V moji glavi se že več mescev pojavlja neka raztresenost. Nisem mogel biti miren, kakor svetujejo zdravniki. Zdravniki predpisujejo mir, počitek in udobnost, kakor da bi si to lahko vsak človek ob katerem koli studencu privoščil. Preteklo jesen, začasa najine poroke, sem se zasačil, da uganjam čudne reči in govorim nesmiselno. Kolikor sreče bi mi lahko nudila v najinem bodočem življenju, bi vseeno obupaval in upiral misel na minulo srečo; vedno bi moral misliti na štiri ob donavskih bregovih preživele mesce, ki se več ne povrnejo, na najino turinsko jesen pred pogubo, na dneve v visokih gorah, ki bi jih ne mogla več ponoviti, na tisti molk, kjer nisem slišal drugega glasu. razen tvojega.

— Dete!

— Jaz dete! So otroci, ki se niso nikoli smejali, in možje, ki niso bili nikdar otroci. Eden tistih sem. Zadovoljiva se, Melita, z najinim omejenim zakladom sladkosti. Morda sva, kakor praviš, v štiri mesce zgostila vse življenje!

Umolknila sta. In ugledala sta zopet zeleno Donavo, po kateri so plavali veliki ledeni kosi; Donavo, motno od antičnih legend med modernimi palačami sive metropole; njun prihod tisto zimsko popoldne v neznano

prestolnico; omnibus, ki ju je pripeljal v hotel in si s težavo utiral pot med debelim, sinjim snegom, ki so ga v presledkih zlatile že davno pred mrakom prižgane svetilke; od tridnevne vožnje utrujenim očem se je zdela izložbena vrsta kakor bajni svet, sestavljen iz domače flore in favne, iz smešnih punčk (otroških igračk), iz lepega blaga, bogatih kožuhov, mamljivih draguljev (ženske igračke) in elegantnih gospa, hitečih iz trgovine v trgovino, lepih gospa (igračk za gospode), kakor so lepe gospe, ki jih vidimo, ko pridemo v neznano mesto.

Melita mu je segla, prižeta k njemu, z roko pod suknjič in mu iskala srce.

Molčala sta, a zaprte oči sta jima gledale zopet toplo hotelsko sobo v zadnjem nadstropju, odkoder so bila videli vozila in mimoidoči tako majčkeni in počasni, kakor igralci in oprava boljšega gledališča. Lahke sani, ki so jih vlekli konji, so dajala nordijsko noto belim cestam, ob katerih so se svetile bleščeče kavarne, iz katerih so prihajali skozi vrtilna vrata razni zvoki. Škotje z golimi koleni so piskali Tipperary⁴²; kozak se je besno vrtel ob divjem bobnanju in stresal tulce na prsih; Andalužanka, ki je z umetnim nageljnomo med zobmi plesala po zvokih zadnjega španskega fandanga, katerega je vglasbil Madžar.

Ob redkih postajah, kjer se je brzovlak ustavil, sta ljubljenca tesnobno ponavljala ime, ki so ga naznanjali mimo vlaka, zapirala oči in se še ljubosumneje stiskala.

Drevila sta proti azurnemu italijanskemu nebu; turrinski grič je moral biti sama glasba nežnih rožnatih cvetov, liki sobe, ki jih posujejo neki samomorilci s cvetjem, da se spuste v spanju proti dehtečim vrtovom smrti.

— Trpiš, Melita?

— Glej, kako mi žare roke. Tu v možganih imam toliko zmedenih misli, neskladnih idej, neurejenih spominov. Zdi se mi, kakor da me je pred štirinajstimi dnevi zdravnik z etrom uspaval; tisti dragi doktor Wolf, ki se je smejal s polnimi usti zlatih zob.

V spominu sta se jima pomešali važni dogodki z nepo-

⁴² Po islandskem kraju (op. prev.).

membnimi posameznostmi iz njunih ljubezenskih uric. V dolgem zamaknjenju sta prebijala noči, se prebujala pozno popoldne, in majordom, feldmaršalski tip, je grbančil čelo, ko ju je zagledal, kako sta prihajala ob treh popoldne ali ob desetih zvečer v obednico in se nedolžno spogledovala; vsakokrat jima je bila obstala ura. Zanju čas ni bil izmerjen po urah in ga niso delili dnevi in noči; potekal jima je v mrzličnem ljubezenskem ritmu in siloviti čutnosti z vmesnimi počitki, svetlimi zonami same nežnosti; drugi so sedali za mizo, a onadva sta se ljubila; ob uri, ko so odhajali drugi na sprehod, sta zaspala; često sta si dala prinesiti kosilo na posteljo, in ko jima je javila sobarica: «osem je», je morala še dodati, zvečer ali zjutraj.

Stikališče njunih ust jima je bilo središče veseljstva: veseljstva brez zakonov, brez nadzorstva in sorodnikov. Vrnilo se jima je čisto veselje, ki sta ga uživala na visokih planinah, ko nista mislila na drugi dan, ko ni velel noben mož s tribarvno prepasko njej, da njemu sledi, in njemu, da jo ščiti, obdrži pri sebi in z njo ravna, kakor predpisuje čl. 132 civilnega zakona. Od dneva, ko ju je gnala njima tuja sila pod pazduho pred zakon, ju je odpor ločil, in ko so se drugi spravili na to, da ju razdvoje, je to njuno ljubezen še podžgalo, in njuno ločitveno potovanje se je spremenilo v poročno. Nobeni medeni tedni niso bili tako strastni, kakor to njuno presladko potovanje, ki sta ga nastopila, da razrešita vozelo.

Poljubovala sta se v kavarnah, na trgih, v hotelski veži.

- Videli so naju.
- Kdo? Saj ni nikogar.
- Res je. Sama sva.

V neki stolnici ju je zalotil cerkovnik, ko sta se poljubovala ob vonju kadila, in ju je ves razkačen, z besedami, polnimi ostrih soglasnikov, nagnal ven; pa sta odšla lepo mirno, smehljaje, in se nista bala niti policije, niti se nista zgrozila pred svetoskrumbo.

Spominjala sta se vožnje od Budimpešte do Dunaja na parniku, razsvetljenem svečano ko jahalni turnir, in

voženj z Dunaja v Prago in iz Prage v Linc, medtem ko so se bavili odvetniki in sodniki z njuno ločitvijo: voženj preko čisto belih pokrajin, v imenitno segrelih vlakih, ki so jim zunanjo plat krasili venci iz ledenih sveč in snežnih zavojnic.

Silvestrovala sta v dunajskem tingeltanglu, kjer so odlagale dame v futurističnem vestibulu neznanske krznene čevlje in vstopale v dvorano ter predstavljale noge po ritmu Kalmanove in Stolzove glasbe. Med mizami se je vil primaš, da je vcepljal gospem naravnost pod kožo svojo muziko, v odmorih pa je metal gosli kvišku in jih spretno ko glumač prestrezal z roko ter zopet igral; hindustanski fakir je prodajal koščke vrvi od obešencev. Melita je enega kupila: bil je prenov, da bi bil že uporabljen, razen če je bil samomorilec higijenik. Prodajalka sladkarij je hodila okoli v grškem oblačilu in s sandalami iz antiopinega usnja tako duhovniško svečano, kakor bi nosila daritvene prinose, in vzklikala:

— Bäckerei! Bäckerei!

Mavro je vprašal Melito, ali ni morda Bäckerei kak bog iz Walhalle⁴³, ki mu duhovnica posveča sladice in jabolka.

— Trapica, to pomeni sladkarije, približno kakor petits-fours⁴⁴.

In od tistega večera je postala Bäckerei soznačnica za sladice, ampak ne za tiste, ki jih jemo. Kolikokrat se mu je odtlej k njemu stisnjena pretezala ko mačica in strastno ponudila, mijavkajoč:

— Bäckerei!

Ko je udarila polnoč, so ugasili za trenutek luči in začulo se je cmokanje in glasen smeh. Prižgali so jih in med veselim strahom se je prerival med mizami dimnikar in delil iz svojega svežnja suhe šibice. Neki češki gospod je prosil v jeziku, polnem samih v in z, Mavra, ali bi mu ne dovolil, da bi našeškal s svojo šibo njegovo plavolaso

⁴³ Waldhöll, po skandinavski mitologiji nebo, kjer bivajo v boju padli junaki.

⁴⁴ Drobno pecivo (op. prev.).

spremljevalko po ramenih, in je dodal, da to prinaša srečo.

Sreča! Vse gospe so pomolile sosedom ramena, medtem ko so leteli šampanjski zamaški proti stropu in padali nazaj na temena in naprsnike.

Sreča za vse leto! To je bila Melita na ta praznik otožna! Nobeni reči se ni mogla nasmejati; ne šalam čeških pavlih, ki so si slekli na odrčku zaporedoma štiri-deset telovnikov; ne srbskemu klovnu, ki si je dal izdreti ko cilindar velik zob, iz katerega gnilih korenin so poskakale bele miške. Melita je vedela, da ji prinese novo leto same grenkosti.

Trakovi papirnih kač so se zapletali med šopi božjega drevca in omele, ki sta visela s svetilk, pod katerimi so žvečili duhoviti Dunajčani z zlatimi zobmi kadeče se dunajske klobasice, ki so jih začinili s tako gorčico, da so kihali celo kipci, medtem ko je posnemal orkesterček svečani zvok harmonija.

Melita se tudi ni smejala, ko je zapela nekoliko okajena kokotka v madžarskem jeziku s polnimi usti kislega zelja »smej se, bajaco«; še tedaj ne, ko se je pojavil plačilni natakar — ober — ko minister svečano, in brizgal z ogromno brizgalico dolge pramene lizoforma proti stropu, da se je vsipal liki vlažni prah na kadeče se klobasice in čaše s pivom.

Nastopajoče leto je obetalo vsem lepše dneve; Meliti ne. Melita je bila bolnik, ki ga vse želje ne spravijo v smeh, ker se zaveda, da bolezen neodoljivo napreduje. Turški prodajalec preprog, ki se je hvalil, da govori vse jezike in da je prepotoval vesoljni svet, se je ukopal pred njuno mizo in se zaklinjal na vse bližnje in daljne sorodnike, prednike, potomce, krvne sorodnike, na vse svaštvo in sorodstvo v drugih kolenih, da mu prihajajo preproge naravnost iz Smirne in da jih mlada poročenca, kakor sta Mavro in Melita, nujno potrebuje.

— Saj nisva poročena — je po italijansko izjavila Melita.

Tedaj je mnogojezičnega Turka mahoma prijelo poženje po plavalasi Italijanki in ji je ponudil svojo robo v zameno za njeno:

— Ti plesati? Ti peti? Ti zelo ugajati Ahmed Ali Kamel. Ako ti spati z Ahmed Ali Kamel, Ahmed Ali Kamel tebi podariti turška preproga, najlepša in najboljša.

Pokazal je na Mavra:

— Ti ne spati z Avstrijakom; Avstrijak mabulbezef.

— Mabulbezef?

— Depast! — je prevedel Turek.

In ko Melita ni hotela izdati »Avstrijaka« Mavra in ustreči Turku, je Turek odšel in prav po krščansko prepreklinjal. Za nekaj minut je bil hrupni tingeltangel utihnil, da se je vse naslajalo nad kletvicami v ljubezni prevaranega trgovca, nad tistimi slikovitimi in gostobesednimi muslimanskimi kletvicami, ki se raztezajo na prednike in potomce in ne pozabljajo niti na najmlajši podmladek, na dozdevne očete, nezakonsko deco, hišnega zdravnika in hišne sosede.

Tisto noč sta se vrnila v hotel še bolj zaljubljena ko po navadi in se vdajala do zore sladki, gineči in neizčrpní Bäckerei.

Toda zaradi slepe Bäckerei je začutila lepo jutro Melita čudno pobitost, slabost, in zrcalo ji je odkrilo, da je nenavadno bleda. Vonj po lastnem pudru ji je bil zopern in o češnjevi marmeladi ni marala nič slišati. Doktor Wolf z naočniki in zlatimi zobmi je precej odločil:

— Sie sind schwanger⁴⁵.

— Za gotovo?

— Popolna gotovost nastane šele v četrtem mescu, ko se začuti utrip zaroda; vsekakor pa si lahko odslej mislimo, da vam ni slabo in se vam ne upira češnjeva marmelada zaradi slabe prebave.

* * *

Doktor Wolf je vaudevilleski⁴⁶ tip: stiliziran in polizan, kakor bi mu bil vsak bolnik, ki pride tožit v ambulatorij svoje bolečine, ljubica ob prvem srečanju na samem;

⁴⁵ Nosni ste.

⁴⁶ Vaudeville = veseloigra, satirična narodna pesem (op. prev.).

sprejema v skrivnostnih salončkih s frivolnim pohištvom in molčečimi prepetimi stenami, in med eno in drugo solzo, ki spolzi nesrečni grešnici, ji ponudi slastne likerje, ki pa nimajo nobene sorodnosti s tistim prostaškim kitajskim eliksirjem, katerega jemljejo naši zdravniki od svojih sokrivcev lekarnarjev v dar. Če bi hotel demokratski kralj Cupido ustvariti v kraljevstvu Venere sanitetno službo, bi ne bil zanjo nihče priporočljivejši od doktorja Wolfa, ki stanuje (shranite si naslov) v Budimpešti, ulica Onega Velikega. Bavi se z vsemi iz ljubezni izvirajočimi boleznimi, z ljubezenskimi nepredvidnostmi, ekscesi in nesrečami; in klientela mu obsega vse od neizkušene punčke, ki je hotela priti prehitro do ljubezni in se pokori za svojo naglico z vznemirljivo zamudo, pa do častitljivega sodnika v pokoju, ki bi mnogo rajši počival, če bi mu ne bilo treba počivati samotež. Ni potreba dodajati, da je bil doktor Wolf v ogrski prestolici prvi, ki je začel uporabljati metodo razmandrilizacije mladih mandrilov, da je mandriliziral stare može. Mnoge najčastivrednejše gospodične, ki niso hotele stopiti nepripravljene v zakon, so se vnaprej urile v porodniški umetnosti in so lahko ponudile po zaslugi doktorja Wolfa, odličnega popravljalca poškodovane kreposti, svojemu soprogu najneprodirnejšo tajno hermetičnega devištva. Svoji klienteli, ki je pretiravala v sladkosti in grešila, govori mehko, s tolažljivim naglasom, in ne stori najmanjše boleče operacije, ne da bi bolno plat omamil. V nekaterih primerih, tako v Melitinem, ki je bila za bolečine posebno občutljiva, je uporabil popolno anestezijo. Pri delu mu pomaga bradat pomočnik, ki mu je hkrati tolažnik za moško klientelo. Vsi vedo (in tisti, ki tega ne vedo, se lahko sčasoma prepričajo), kako hudo je, če pravi specialist:

— E, dragi gospod, . . . imate.

— Ubijem se! — vzklikne bolnik; in doda: — Uničen sem, konec je — in nadaljuje v tem tonu, dokler mu ne zmanjka besednega zaklada.

Takrat mu mora zdravnik pol ure do štiridesetih minut prigovarjati, da mu pomiri obup in vlije poguma. Ali doktor Wolf, ki je deležen prevelike prakse, da bi mogel izgubljati vsakokrat po pol ure svojega časa z gostobe-

besedno tolažbo, ki je frančiškansko delo, poveri sivobrademu pomočniku, asketski postavi jetniškega kaplana, nalogo, da opravi tolažilo.

— Rudolf — mu pravi, — zeleni salonček.

In Rudolf dobi v zelenem salončku gospoda, ki je ves potrj pogreznjen v naslanjač.

— Nikar ne obupujte, spoštovani gospod — vzklikne stari Rudolf in si pogladi belo brado. — Vaša bolezen se z lahkoto ozdravi in je tako razširjena, da so izgubili njeni bacili velik del prvotne škodljivosti. V sami Budimpešti živi 100.000 ljudi v vašem položaju, počutijo se imenitno, ukvarjajo se s svojimi posli in imajo zdravo rodobino, pa so bili, kakor vi, odločeni, da se usmrte. No, premislili so si, in če bi bili to storili, ali bi se sedaj kesali! V dveh dneh vam oteklina izgine in že po tretji injekciji vaša bolezen ne b o več nalezljiva. A zdravljenje je dolgotrajno in mora biti najskrbnejše in najnatančnejše; večji del dobe poapnjenje žil, progresivno paralizo, zasližena jetra, luetično možgansko vnetje, hrbtno sušico, možgansko omehčavo, in nanagloma pobira tiste, ki so dobivali štirinajst dni injekcije, pa mislijo, da so že ozdravljeni, in prekinejo zdravljenje. Jaz sam, ki mi je osem in sedemdeset let, sem trpel na vaši bolezni; zdravil sem se skrbno in sem danes ko dren, a moji sinovi, dvanajst po številu, so zdaj očetje in imajo zdrave otroke . . .

In to gre tako naprej, dokler ga zvonček doktorja Wolfa ne pokliče:

— Rudolf, rdeči salonček!

In v rdečem salončku naleti na hliptavega bolnika:

— Ne obupujte, spoštovani gospod, vaša bolezen se z lahkoto ozdravi in je tako razširjena, da so bacili izgubili na svoji škodljivosti. V sami Budimpešti . . .

* * *

Mavro jo je rotil s sklenjenimi rokami:

— Ne hodi k zdravniku, Melita!

— Naj ga pustim na svet? Kdo bi skrbel zanj?

— Jaz.

— Vzeti otroku mater? To je zločin. Ne morem ga

pa vzeti sabo. Oče bi me nagnal. Oče ima silno moč v denarju.

— Ga pa midva obdrživa.

— Midva? Po izsiljeni poroki bi mi očital še izsiljeno materinstvo.

— Ne, dušica. Prekiniva bedasti ločitveni postopek in ljubiva se na mirnejši, zakonitejši . . .

— In neumnejši način. Ne mogel bi me več ljubiti. Najin otrok se ne sme roditi.

Mavro jo je silno pomilovalno pogledal.

— Punčka, ali hočeš biti zares navadna meščanka! Postajaš taka, kakor so druge. Splaviti nameravaš, kakor vse druge. Ljubezen do poštenja, do čistosti brez predsodkov, se ti končuje na klinični postelji porodničarja.

— Prijatelj moj! Otrok ni umišljena, temveč resnična stvar. Resnična stvar, ki jo moram preprečiti. Umorim ga, da mi ne pogine od lakote. Če bi se rodil, bi ne dal moj oče ne meni, ne njemu za življenje. Obadva bi vrgel na cesto. Poslal me je semkaj zaradi ločitve, ne pa, da zanosim. A gospodična iz dobre, konservativne hiše ne more roditi. Usmrtiti mora otroka, preden se rodi. Družba hoče to, in morála tako zahteva. Treba je zatreti življenje, da je rešena morala!

Oblečena v svetlo pomladno obleko, je odšla sama v kliniko doktorja Wolfa in napravila počasi velik ovinek ob Donavskem nabrežju, vsem v slabotnem soncu, in praznično razpoloženi ljudje so čakali na pristajališču, da se vkreajo na brodiče, ki prevažajo med Pešto in Budo. Donava je bila sinja, sinja ko morje, ko sinja Donava v Straussovi simfoniji. V slaščičarni si je kupila vrečico bonbonov, jih hrustala z zobčki in tako prestopila marmorne stopnice k doktorju Wolfu.

— Za telesno bolečino sem občutljiva. Glejte, da ne bom trpela.

Zdravnik ji je položil slušalko na levo prsno stran:

— Srce zdravo.

— Bom prenesla narkozo?

— Brez skrbi. Ali verjemite mi, gospa, da je celotna narkoza za tako operacijo preveč.

— Ponavljam, doktor, da pomnože živci bolečino s sto; kar je za druge žgečkanje, me že boli; kar je za druge bolečina, je zame prava muka.

— Dobro je.

Ko je imela na obrazu Juilliardovo masko, je začutila najprej nekakšen hlad, mraz, led, pomešan z etrovo grenkobo, ki ji je udarjala v nosnice. Zdravnikove in pomočnikove besede so se pačile, ginile so in se gubile v daljavo. Prav kakor vinjenost, katero je poskusila, ko je pila v marsejskem baru cocktail-eter nekega ameriškega barmana. In šumi so slabeli in se oddaljevali, tako oddaljevali, da je čutila, kakor bi se dvigala kvišku, kvišku, tja, kjer ni nobene reči več, ki bi se gibala, nobene, ki bi dala od sebe zvok. Čut ničnosti. Poskusila je govoriti; začela je stavek, toda kakor močnejša kaplja ji ga je v sredi prekinilo. Tedaj se ji je zazdelo, da se spušča v velikih skokih zviška in vidi, kako ji prihajajo nasproti z lučjo oblite, pestre pokrajine, ki se v velikih zavojnicah kar naprej menjavajo in izpremenjajo: osebe in okolja iz Tisoč in ene noči, ki so se zgnetle v kratkih minutah v možganih mrzličnega človeka. Po steklenih posodah je žvenketalo orodje in ponavljalo priljubljeno pesem Franca Leharja.

— Ali, doktor, kaj čakate?

— Je že, kar je, mucika.

Ko je odprla oči, je opazila, da ji je vid moten. Zdravnik ji je govoril, a ga ni videla. Videla je samo proti svetlemu pravokotniku v oknu z motno šipo rumen mikroskop, ko da bi klečal na okroglem ogledalcu.

Nekaj ur pozneje se je prebudila v beli klinični sobici in oči so se ji srečale z vlažnimi Mavrovimi očmi. Naslednji dan se je vrnila z njim v hotel, visoko gor v sobo, iz katere se prikazuje Marjetin otok, kakor gost cvetlični šop.

Oddlej pa je čutila, da jo mori žalost, kakor bolezen.

— Nikoli več ne bom imela otrok — je dejala neki dan. — Moj otrok je bil ta. Edini moj otrok je bil tvoj!

Nato je šepnila neko nejasno besedo, ki je Mavro ni dobro razumel; zdelo se muje, da je rekla: «Sama sem ga umorila».

Prišla je ločitev zakona. Mavro je hotel ostati še kakšen dan na Ogrskem, a plavolaska mu je suho odgovorila:

— Sem že brzojavila domov, da pridem v četrtek.

* * *

In sedaj sta brzela, na povratku, zaprta v lilasto celico, po cvetni poljani v vsej pomladni krasoti, se stiskala liki samomorilca in s strahom ponavljala postajna imena.

V veži spalnega voza se je trudila na ples udarjena dojilja, da bi razvedrila otožnega otročička, in mu je prepevala še otožnejšo pesem, v kateri je venomer govor o jagodah.

— Jagode svetega Janeza — je razlagala Melita. Gre za nežno, po mnogih evropskih deželah razširjeno legendo. Na svetega Janeza dan zbere Mati božja vse otroke, ki bivajo v raju in jih pelje po čarovnih, s cvetočimi lilijami poraslih stezah v svoje veličastne vrtove, kjer jim ponudi najlepših jagod iz nebeških gredic.

— Ljubko.

— In žalujoče matere, matere, ki imajo v raju otroka, zavračajo na svetega Janeza dan jagode, ker se boje, da bi Mati božja ne rekla njih malčku: «Jagod zate ni, ubožček, ker je na zemlji mati pojedla tvoj del».

Melita je gledala otožnega otroka skozi zavese.

— Tudi jaz imam otročička v raju.

Vlak se je ustavil. Vstopili so cariniki, da pobrskajo s svojimi tacami po nežnem perilu v kovčegu.

In tako se je končala še zadnja proga te vožnje. Podoba je bila, da spremlja on njo na morski breg, kjer bi se morala vkrcati za vožnjo brez povratka. Držala sta se v nemi nežnosti za roke, kakor se pozdravljata skozi rešetko še zadnjikrat: tista, ki ostane in plače, in tisti, ki odhaja daleč proč, da prebije dolgo dolgo kazen. Dve besedi, dve neizrečeni besedi sta ju znotraj grizli, dve besedici, ki sta izražali veliko in silno stvar: srce trgajočo bol, konec:

— Nikoli več.

V tistem najvišjem trenutka sta morda zopet oba ugledala planinsko jezerce, ovenčano s šopi rumene arnike. «Tja gor pojdejo drugi ljubljenci in ponove najine gibe; in sokoliči jim bodo krožili nad glavo, kakor so krožili nad najino ljubeznijo. Midva pa jih ne bova videla nikoli več!»

— Nikoli več!

Izstopila sta, se ihte poslovila in množica ju je ločila.

11

Iluška se je poskušala nalahno upirati.

— Poročim naj tega človeka, ki govori po latinsko? Zdi se mi, kakor bi šla z brevirjem v posteljo!

— Kaj boš počela sama na svetu? Potrebuješ moža, ki te bo vodil.

Neki dan je prejela dolgo pismo s častitkami in voščili od neke gospe, rodbinske prijateljice. Drugi dan šopek cvetlic od sestrične. Oddaljen sorodnik, na katerega je slučajno naletela, jo je vprašal, za kdaj je določena poroka.

— Žalostna ceremonija? — ga je zavrnila. — Ne vem.

Teta, Donatella in profesor so nosili domov velike zavoje, brigali so se za listine, tekali na mestni urad in določali datume.

— Le kdaj sem rekla: da? — je spraševala Iluška.

Romala je po mestu, čez grič, in se trudna vračala.

Neko jutro se je znašla pred Mavrovo hišo. Pozvonila je. Še enkrat.

Drugi dan je šla zopet mimo.

— Le redko ga vidimo — je odgovorila vratarica.

Pisala mu je. Odgovora ni dobila.

Doma so pripravljali razstavo bale in pošiljali vabila.

Na lep majski dan, ko se je vsipala v sobo drhteča svetloba in ko bi ji bilo tako prijetno ostati pri oknu

sami in v miru, je bila Melita doma. A v stanovanju je bilo vse polno hudomušnih gospodičen, klepetavih žena in ironičnih gospodov; občudovali so nevestino balo, hvalili kakovost blaga in sklepali iz velikosti posameznih komadov o vsebini, ki pride vanje. Zardela je od sramu in srda, da bi jih bila najrajši nagnala iz hiše, pa se ji je zdelo bolje, da odide sama in nikogar ne pozdravi. Profesor je ostal sam in je ves blažen požiral smehljaje dveh ali treh tovarišev, ki so se menili o načinih, kako se komadi zavezujejo in zapenjajo gumbi, ter se šalili z njim, ki bo edini užival veselje in občudoval vse te koketne reči v polnem obratu.

Čim je Iluška prispela, so jo takoj zvečer odpeljali v novo hišo, da bi se nadvila dokazom ženinovega imenitnega okusa in precenila tetino preudarnost. Ona se je pa oddahnila, ko je bila zopet v očetovski hiši in svoji položeni dekliški postelji.

Prihajali so darovi.

Zametni etuiji, svileni etuiji, usnjeni etuiji, 80 kavinih žličk, 7 zlatih svinčnikov, vsak z dvanajstimi nadomestnimi pisalci (skupaj 84 pisalc); 3 pribori za sladoled, daljnogled, 12 biserovinastih opernih kukal, 5 čajnih priborov, slika Donatelle (marina), majhna Donatellina preproga (z majhno marino); pianino, darilo zaročenčevega strica. Opomba: niti zaročenec, niti zaročenka nista poznala nobene note. Koncertni glasovir (drugi stric: glej opombo); pribor za beluše; srebrn nož za gomoljike; 3 gramofoni z dvojnimi ploščami; 8 srebrnih klešč za sladkor; skupno 46 vazic, stekleničk z vonjavami in škatlic, vse iz kristala ali porcelana, in biskvit.

Ženin je poklonil Iluški nekoliko rumenkast, toda lep briljant, oče zlato torbico in pižmast kožuh, teta v španoviji z veterinarjem (oho, koga le vidimo!) dolgo verižico z briljantnim križcem.

Anonimno je prišel za nevesto rdeč trak z rubinovo kapljo.

— Kdo bi neki to bil?

— Pomislili so na vse prijatelje, na vse sorodnike. Uganke niso rešili.

Melita se je spomnila lovske hiše velikega kralja. Ko

si je tam á la victime brila tilnik, ji je rekel mladenič, katerega je ljubila:

— Lep vrat imaš za giljotino, prav res. Kako bi ti moral pristajati rdeč trak z rubinovo kapljico, ki bi ti padala v jamico na grlu!

Pa brat Šandor? Niti z besedico ji ni voščil, niti javil se ni več.

— Čudno! se je zavzela Donatella.

— Nenavaden človek je to! — je razložil veterinar.

— Ali ne veš nič o njem? — je vprašala teta Iluško.

Teta je nekaj vedela. Ko je bila nekoč sama doma, je prišel gorjanec, ki so mu ledeniki ožgali obraz, in ji je ves solzan izpovedal, da mu je izginil gospodar v skalno razpoko. Dan za dnem je hodil tja, kakor bi obiskoval grob; sklanjal se je čez rob, zrl pozorno v globino in iskal neko nevidno stvar. Morda je iskal truplo deklice, ki so jo pred leti pogoltnili ledeniki. Neki večer se ni vrnil. Na robu prepada je bolešno tulila Paprika, njegova spremljevalka z rdečkasto kožo, kakor bi ga klicala.

— Tisto jutro — je povedal Šandorjev sluga — sem se bil vrnil iz doline in sem mu bil prinesel to pismo.

Teta je poiskala naočnike.

Bilo je Iluškino pismo, v katerem mu je pravila, kako obupuje zaradi izgubljene ljubezni in sramote, ker jo silijo v naročje tistemu zagovednemu učenjaku na način, ki se imenuje poroka in ki je v njenem primeru najgнусnejše sramodejstvo.

Teta je hitro odslovila smrtnega sla. Stvar se ni smela izvedeti, da bi ne motila poroke in kalila ženitovanja.

* * *

Prišel je praznik. Iluška se je pasivno prepustila rokam, ki so jo krasile s tančicami in oranžnimi cvetovi. Smehljala se je možem s cilindri, stopila v voz, izstopila, podpisala, rekla »hočem«, se zahvalila, dala ženinu roko, sedla za mizo.

Dogodek je vzbudil pozornost. Visoki odlikovanec Virgili, nevestin oče, je bil v poslovnem svetu splošno znan, ker je bil eden tistih rodoljubnih industrijalcev, ki

sicer neomajno verujejo v slavno usodo Domovine, a spravljajo dobičke vendar v londonske in new-yorške banke na varno.

Zenin si je zataknil monokl, da bi bil videti bolj mondenski, a preden ga je naravnal, se je trudil kakor psi, ki stoje na zadnjih tacah pokoncu.

Bil je pravi tip piemontskega kratkoglavca. Bledi štrikotni obraz, ki je bil obrobljen v navpični smeri z dolgimi črnimi brki in v vodoravni s črno kravato in črnimi lasmi, je bil podoben smrtnemu naznanilu.

Zavih na fraku nekoliko zastarelega kroja so krasili vsi častni znaki z zelenim jastogovim redom jezera Titicaca in velikim Mohamedovim pasom za kilo vred.

Tudi ženinovi priči sta bili odlikovani s humorističnimi dekoracijami: papeški vitez ali črnogorski prebendar in druge take slepilne in čarodejne časti. Ena priča je bil profesor za grščino na univerzi, drugi pa eden tistih dobričin, ki stisnejo človeku roko z obema rokama, kakor sendvič, ne vržejo nobenega dijaka, uporabljajo svoj živi dan isti svinčnik in tvegajo vedno kap, čim kdo pohvali premodernega Ettoreja Romagnolija, za Italijo predstavnika stare firme Eshila, Sofokleja in drugih.

Druga priča je bil krepak pisatelj. Kreпки se imenujejo tisti pisatelji, ki pomotoma niso postali težaki.

Poročni obed je pomazal štirideset drobovij.

— Štirideset oseb — je pomislila nevesta — ki žro na žive in mrtve na mojo srečo.

Med imenitnimi gosti so se odlikovali: agrarni poslanec (čevlji z elastiko na strani), vitez s svečanim plaščem in sabljo, častnik Božjega groba in sloviti zdravnik, univerzitetni profesor, specialist za kožne bolezni.

Iluška je gledala kakor ujetnica naokoli. Spomnila se je nespodobne, a plastične opombe igralke, Mavrove ljube v gorah.

— Nemarni dedci! Ti gadje, ki čakajo na cesti v vrsti pred straniščem!

Bledejša ko po navadi je čutila v vsem listem smešnem belem okrasju od vseh strani žgoče poglede omiznikov. Čutila je ponižanje, da se je izpostavila med obredom, vožnjo in zajtrkom javnosti. Mislila je:

«Oblekli so me na ta način v smešno, nedolžno livrejo; sedaj vedo vsi, da me ta mož nocoj lahko sleče, mi pretipa meso in mi ulije v telo tisto, do česar so mu pripomogla preventivna sredstva.»

— Govori — jo je pozivala teta in jo drezala s komolcem. — Povej kaj ženinu.

Rada bi bila zakričala:

— Studiš se mi. Vsi se mi studite. Se sama sebi se studim: saj ni nobena vlačuga deležna neizrečenih šal te sodrge, ki mi je pila na čast. Tisto, kar ves svet skrbno zakriva, ljubezen, spolni akt, stvar, ki se dela na skrivaj, je tem ljudem povod, da se zabavajo, si žele dobro srečo in si čestitajo. Nihče ne ve, kaj se bo godilo nocoj v hiši vseh drugih. Vsi pa vedo, kaj bo z menoj. Naj rečejo temu poroka, naj rečejo himen ali vresničen sen, vedno je to . . .

In morala si je poklicati v spomin strogo znanstveno besedo, ki jo je izustil skozi zlate zobe prikupljivi doktor Wolf. Ljubezenski akt, ki je nemoralen, če se dogodi na tihem, ne da bi zanj vedel še kdo, postane čudovito čist, če se vsem poprej pismeno in potem časopisja javi in če povabiš na obed štirideset požrešnih gumpcev.

Dame so zabavale nespodobne šale njihovih kavalirjev. Jastoga so hvalili zaradi afroditskih kreposti.

— Ni res.

— Res je.

— Nevesta bo že opazila.

— Ženinu bi to privoščil.

Slavili so dekličino nedolžnost, grajali njeno željo po daljnem romanju; presojali, kolikšna ji je medenica, in malo podvomili, ali je dovolj prсата.

— Privošči ženinu besedo — je moledovala teta.

Služabniki so zopet natočili čaše. Od konca do konca so zaganjali nesramen krohot in prenašali najsmelejše umazanosti od ust do ust, sicer tajno damam za hrbtom, vendar pa toliko na glas, da so jih slišale.

Iluškin oče se je pogajal s sosedom zaradi prodaje starega železa.

— Ženin ti govori, a ti mu ne odgovoriš — je vztrajala teta.

— Razburjena je — je razložila preizkušena gospa, ki je obirala fazanovo bedro.

Iluška je strmela v neko točko na prtu in praskala z nohti po vozlu v tkanini.

— Dovolite? — je prosil sluga in ji ponudil jagode z rumom.

Jagode.

Pogledala je jelovnik. Datum. Sveti Janez.

— Saj imaš rada jagode! — ji je prigovorjalo teta. — Vedno so ti dišale!

Iluška je nežno odrinila skledo, kakor bi jo komu ponudila, in zaplakala, ko še nikdar v življenju. Vse je vstalo in jo obkrožilo.

Ženinu je zdrknil monokl, a ga je hitro pobral in položil oko pod šipico.

— Vode.

— Etra.

— Malo kisa.

— Kaj ji le je?

— Aj, sirotka.

— Razburjena je.

— Omočite ji čelo.

— Senca.

— Dobro bi storil led.

— Treba jo je odpeti.

— Medli.

— Nič hudega.

— Že ponehava.

— Hočeš malo ven?

— Da.

— Ti je že bolje?

— Že.

— Se lahko vrneš k mizi?

— Lahko.

— Od veselja, kajne?

— Da, da. Od veselja.

Prisegla je bila, da se sama sebe odreče.

— Malo zraka bi ti bilo dobro storilo! — je modroval veterinarski podporočnik v slavnostni uniformi. — Kaj da nisi hotela ven?

— Če bi šla ven, bi se ne vrnila več.

— Požirek šampanjca, pa bo — je pripomnila gospodična z dežele, ki je le redko prišla do njega.

Pokanje zamaškov je bilo znak za govore. Kakor se spodobi, so si najprej skromno ponujali besedo (najprej vi, profesor; ne, prej vi, vitez; ne znam govoriti; nisem govornik); nato je zazvenelo po čašah; tišina; dvignil se je gospod.

Nekdo zakašlja. Vse se spogleda.

— Na ta svečani dan, ko smo se zbrali k veseli pojedini, da praznujemo himen med znanostjo (pritrjevanje) in nedolžnostjo (komentarji), poroko učenjaka, ki vse ve (pritrjevanje) z deklico, ki še ne ve nič o življenju (dame se strupeno posmehujejo, pod mizo se premikajo noge), na ta svečani dan, pravim, obžalujem, da mi preprosta beseda ne more izraziti obilice čustev, ki mi kipijo iz srca. Ni to moja stvar, da bi pošteno ocenil zasluge tistemu, ki zapira danes oznojene liste svojega dolgotrajnega dela, da odpre knjigo hrepenečega ljubezenskega sna (dolgo pritrjevanje), da obljubi zvestobo deviškemu cvetu, v telesu katerega prebiva neomadeževana duša (odobravanje), deklici, ki veže z ljubko zunanostjo najodličnejše kreposti srca in duha (živahno ploskanje na vseh koncih). Ko visoko dvigam čašo in napijam temu simbolu vse miline, ki se mu danes vžigajo plamenice težko pričakovanega dne, vam ne bo neljubo, če počastim redke kreposti, ki jih prinaša z belo tančico prepasana deklica svojemu ženinu, med katerimi ni zadnja deviškost, ki se podeduje po zdravih rodbinskih načelih, iz katerih izvira, deviškost, ki je siguren zastavek v zvestobi in ljubezni (vidi se, da so poslušalci že naveličani). Če bi se vas ne bal dolgočasiti, bi vam povedal zgodbo (takoj je vse pozorno), ki odkriva . . .

Sledila je zgodba. Bebec. Nihče ga ne posluša. Nato začne govoriti nesrečni govornik zopet o čaši, o najgloblji notranjosti, o srčni plati, in zaželi dolgo, z otroki blagoslovljeno življenje, kajti kjer so otroci, tam je sreča; in govor se konča v silnem, enodušnem odobravanju.

Stiskanje rok.

Drug govornik: z gospodujočo svečanostjo se dvigne krepki pisatelj:

— Ker sem bil za božjo voljo naprošen, da spregovorim dve besedi, premagujem svojo nagonsko nenaklonjenost do govora in vseeno spregovorim.

Odobravanje. Odmor. Zamahnil je po mašniško z rokami in si polil manšeto s šampanjcem. Nadaljeval je, kakor bi iskal stavek za stavkom.

— Zares niso to mačkine solze spregovoriti pred zbranim možmi, ki so vajeni govoriti s profesorske stolice, s skupčinske tribune, izza zagovorniške mize, vajeni oblikovati večne znanstvene resnice in relativne, slučajne pravne resnice pred sodniškimi sedeži ali učnjaškimi zborovanji. Porečem torej tudi jaz s ponosnim Allobrogom⁴⁶ . . .

In za ponosnim Allobrogom je citiral barda demokracije, pobeglega gibelina⁴⁷, od kesa rumenega Savojsca in Turin, ki je bil zibelka revolucionarnega gibanja iz leta '21. Povabljeni so se medtem menili o svojih poslih, o zdravljenju v Montecatiniju, o lastnem hišnem gospodarju; točili so si pijačo, prižigali cigare, odpenjali telovnik, vtičali v žep banano ali štiri dateljne, ali čajno žličko, sempatja pa jim je udaril kak stavek na uho: služi, a ne gospoduje . . . vse premaga ljubezen . . . ljubezen sili vsakogar, ki je ljubljen, da ljubi domače ognjišče . . . sveto veselje . . . rodbina osnova družbe . . . in dokler bo sonce obsevalo človeške nadloge.

Postregli so s kavo.

Odobravanje glede «srečne improvizacije», ki so jo pripravili pred štirinajstimi dnevi.

— Vseučilišni dijaki so mi naročili . . .

Vse se je obrnilo proti koncu mize, kjer je dvignil zelenec z nežnimi potezami, onanistična stvarca, čašo v imenu študirajoče mladine, ki je v duhu prisotna ob poroki slovitega znanstvenika, velikega delavca, ki mu je poklic utrdil mišice v jeklene in o katerem je dejal vse prezgodaj pozabljeni modroslovec . . .

⁴⁶ Prastari prebivalec Savoja.

⁴⁷ Cesarski pristaš v srednjevl. Italiji (op. prev.).

Profesor objema dijaka. Na merovinške brke kanejo solze. Prisotni ginljivo odobravajo. Veselost med sluzabniki. Neka gospa si otira s prtičem čašo bordojske starine, ki so ji jo polili po beli obleki.

— To vince nič ne maže — jo je miril profesor za mrtve jezike.

— Veselje! — zagode mož z rdečo brado, ki pa ni soprog.

Teta predpiše nemudoma enega izmed tisoč koristnih receptov.

— Gospoda!

Še drug govornik. To je dopisnik neodvisnega tednika »Maščevalec rogonosca«. Iz govora se je moralo takoj spoznati, da je novinar; v resnici citira odločni imperativ, agnosticizem⁴⁸, prvi čas, drugi čas, in bedasto devetnajsto stoletje. Da bi razločnejše pokazal svojo govorniško neprisiljenost, se nežno pozibava, drži roko v žepu in se poigrava z žvenketajočim denarčkom.

Polglasno govore o ženinu, starem rodbinskem prijatelju, ki je bil za pričo pri njeni prvi poroki.

— Čudovito! Zdaj pa je drugi mož. Od priče do . . .

— Do obtoženca.

— Prva poroka, kakšna žalost! Ženin jo je pustil pod stopnicami mestne hiše.

— Le zakaj?

— Ker je bil blazen.

— Če bi bil vsaj štirinajst dni poskusil, bi bil po mojem lahko strpal. A précej? Potemtakem se je še dotaknil ni.

— Videti je, da ne.

Tudi Iluška je mislila na svojo prvo poroko, ki je bila v njeni tožnosti poštenejša od nevrednega, požrešnega uživanja, ki se ji je sprostilo okoli bolečine.

— Hoče se nam oranžnih cvetov! — se je nepremišljeno oglasila neka gospa.

— Kar vzemite jih — je ostrmela Iluška. In pomolila je plavolaso glavo vsem tistim po jedeh dišečim rokam.

⁴⁸ Spoznavanje na osnovi izkustva (op. prev.).

— Ej, draga poročenca — ju je opozoril veterinarski podporočnik — vajan čas prihaja. — In pokazal je zapestno uro.

— Štiri je ura. Vlak odhaja ob šestih.

Drug za drugim oddajajo znamke in prejemajo površnike. Zamenjavajo klobuke; vsak moški ima nagelj v gumbnici; dame iščejo pole svilenega papirja, da bi si ovile cvetlice. Časopis ni dober?

Objemi; odmičejo stole, duhoviti stric uganja šale. Vsaka rodbina ima duhovitega strica, ki »jih zmerom pravi« in zmerom »kakšno nagode«, podari škatlo sladkarij, ki ti zapiska kraljevsko koračnico, čim ji pritisneš na gumb, ali pa samokres, ki ti takoj natrosi parfuma, čim ga primeš za držaj.

Doma so bili kovčegi že zaprti. Iluška si sname tančico, belo posilno livrejo, in obleče sivo sukneno obleko. Ženin je spodaj v avtu.

Od sramu rdeča ko rak potegne teta Iluško na stran in začne po drhtečem obotavanju:

— Ker nimaš več mame, je usojeno meni, da se lotim tega kočljivega dela.

In pripravila se je, da ji spregovori tiste prilične besede, ki so hkrati duhovna, dušeslovna in spolna toaleta za tisto, ki je na poroko obsojena: napotek za oskrumbo, zgoščena priprava za pristenkove tajne, nagli tečaj za spolno fiziologijo, ki bi ji lahko rekli: »Kaj je zakonski mož in kako ga uporabljáš«. Morála zahteva, da stopi dekcle v zakon, ne da bi vedela, kaj je to; po poroki ji odveže mati ali tisti, ki jo zastopa, trak z oči. Do tistega trenutka ne sme še ničesar slutiti, kakor konji. pri španskih bikoborbah, ki jim zavežejo eno oko, da prejmejo sunek z rogovi, ne da bi ga videli, ko se jim bliža.

Na srečo se to dogaja le v teoriji, ker naše deklice že dobe koga, ki jim pred poroko sname obvezo z oči in od drugod.

Iluška je kar po prvih besedah razumela, počemu ta posvet.

— Nikar me ne draži, teta! Take stvari uči sama sebe!

Tedaj se je teta obrnila na ženina in ga rotila, naj ne stori tolikanj nedolžni punčki nič hudega.

Blagoslovi, pesmica vratarjeve deklice. Izmenjava voščila z drobižem.

Vozač požene.

— Končno sama! — je deklamiral veterinarski podporočnik, ko so se zaprla vrata v vlaku.

Ko je videla Donatella sestro ujeta tam gori v potujoči kletki, je zagnala jok. Črnkasti, očetovski profesor ob strani.

— Ali je bil ta dan lep! — je ugotovila Donatella.

— Pazi na prepih!

— In ne nagibaj se ven!

— Ključi od kovčegov so v tvoji torbici.

— Menda nisi pozabila etra?

— Se priporočam! — je prosila teta in zapičila vanj proseče oči.

— Najlepši dan imata.

(To globokoumno opazko so napravili že trikrat. Kriv je bil pač vlak, ki ni hotel potegniti.)

— Veličastno sonce!

— To ima dober pomen! — je gostolela teta.

— Vajino življenje — je izjavil lirični veterinarski podporočnik — bo sama poezija.

— S prisiljenimi rimami — je rezko odvrnila nevesta. Ko je puščal vlak za seboj vrsto mahajočih robcev, je strmela liki samogib predse in se hladno nasmehnila.

— Si utrujena, Iluška?

— Sem.

— Sédiva. Nič mi ne rečeš.

— Pustite me na miru.

Profesor je prosil soseda za vozni red. In ga je pregledoval.

Ponoči sta izstopila v vele mestu. Ko je soprog kazal kovčege in dežnike, ki naj se nalože v hotelski omnibus, je ona opazovala nebo. Čudovito. Celo bedasto nebo si je bilo nadelo bajen, z zvezdami vezen životec.

— Ta soba gleda na sever — je ugotovil profesor, čim je vstopil. In že je povedal Virgilov stih. Sobar ga je prosil, naj se vpišeta v obrazec. Iluška je odrevenela na stolu in zavistno gledala žensko, ki je prinesla vrče s toplo vodo.

Dala si je sneti klobuk in sleči jopo.

— Ljubezen moja! — se je slinil soprog.

Ravnodušno ko samogib je na vsa vprašanja odgovarjala z »da« in »ne«.

— Te srajce sem kupil narejene in jih plačal po štiri-deset lir, so pa kakor ulite na meni.

Iluška je srajce pogledala.

— Vzel sem tudi spodnje srajce seboj. Tudi poleti jih ne odložim.

Iluška je občudovala spodnje srajce.

— Kovčeg je videti majhen, ali . . .

Iluška se je čudila, da je kovčeg tako neverjetno prostoren.

— Sedaj pa v posteljo.

Nevesta se je začela odpenjati.

— Joj, počakaj, to veselje prepusti meni.

Dala se mu je sleči kakor zdravniku, ni je bilo sram, ni zardela in se ni branila. Izgubila je bila voljo.

Ko je bila čisto gola, se je profesor začudil neki posebnosti; posebnosti, ki jo imajo vse ciganke nekega plemena. V Parizu je bila spoznala v delavnici montparnaškega slikarja ciganko, ki mu je bila za model: bila je povsem obrita in je imela za vratom obesek z očesom med dvema križcema. Odtlej je tudi ona skoraj sleherni dan zabrisala živalsko senco pod šibkim dekleškim trebuškom.

— Te stvari mi pa niso všeč! — jo je s prisiljenim nasmehom opozoril soprog. — Podobno je, kakor bi bila imela kakšne zajedavce, katerih se ni mogel angleški kralj Karel II. nikoli iznebiti.

Ni mu odgovorila. Kak drugi moški bi bil ob odkritju te gladke, skorajda aseksualne golote, ki jo je britev napravila otroško, obstal pred čistostnim čudežem.

Profesor se je zavedel, da je bil prestrog in jo je poljubil na čelo:

— *Amor non talia curat*. Ljubezen ne porajta za take reči. In jel se je slačiti. Nikljevo uro je položil na omarico in ji ovil črno vrvico trikrat okoli s tako mirno previdnostjo, kakor estetski slaščičar, ki vliva le-

popisne besede na torto. Suknjič je obesil čez stolovo nalslanjalo.

Medtem je pa pomislil, da je prišel nerodni trenutek in mu je bilo žal onih časov, ko je užival knez jus primae noctis in je svojim ljubljnim podložnikom prihranjeval neprijetno delo.

— Kaj delaš? — je vprašal Iluško, ki je stopila s postelje, da bi si oblekla pižamo iz rdeče svile.

— Češem se.

Okoli toaletne mizice je bila slaba razsvetljava. Zavlačevala je. Ko je bil profesor v spalni srajci, jo je vprašal:

— Si še tam?

— Kakor vidiš.

Med glavnikom in lasmi so se kresale iskrice. Ej, kako se je zanimal Mavro za elektriko v njenih laseh!

V hotelski sobi, iz katere sta videla Donavo in je bil Marjetin otok podoben cvetličnemu šopu, jo je hotel sam počesati.

— Iskre! — je vzkliknil profesor. — Nesmiselno je; saj se počeseš jutri.

Pa jo je zvlekel v posteljo.

Sleci si hlačke, Iluška. Ženska v pižami mi ne ugaja. Podobna je pederastu.

Potegnil je odeje do vratu, jo pritisnil s kosmatimi rokami na porasla prsa in jo obrsnil s silnimi merovinškimi brkami ob obraz.

— Ne, nocoj ne — je zakričala Iluška, prekrižala noge in jih ovila kakor vrv.

— Pač — je zasopihal, žvečil sline in ji poskušal s kolenom spraviti nogi narazen.

— Pusti me, utrujena sem!

A hotel jo je po vsej sili, ker bi pomenilo zakonolomstvo, če bi spal z devico.

Samo s poštenimi deklicami, ki jih peljejo pred oltar, in z veščami, ki te odvedejo s ceste naravnost v pristenek, se lahko kar tako, brez nežnega pripravljanja, svoje opravi.

Pritisnil jo je s svojo težo. Obrnila je obraz na stran, da bi se ubranila zopernega vonja po žaltavi briljantini, ki mu je puhtel iz strešičastih brk, in medtem ko se je

mož obupno trudil, da bi se pravilno izkazal, je čitala na nasprotni steni v štirih jezikih natisnjeno obvestilo:

«Lastnik je odgovoren samo za vrednosti, ki se izroče pri blagajni. Kdor ne zapusti sobe pred štirinajsto uro, mislimo o njem . . .»

Ko je profesor opravil, se je pogreznil ves poten v čiste rjuhe.

— Spiš? — je kmalu nato vprašal ženo.

Melita je gledala v spomenu planinsko jezero z velikim šopom kakor blazina mehke arnike; čudovito, neskončno nebo in moža, ki ga je bila vzela iz ljubezni, ki se mu je vdala iz ljubezni, da so se ji docela zmedli vsi čuti; ljubezen jima je tako čudovito spojila telesi, da sta bili združeni v eno samo, ne da bi vedeli, kako sta se spojili. Tako se je čutila njegova, da se ji je zdelo Mavrovo meso njeno meso, kakor da je to resnično le tedaj ona sama in da je življenje resnično življenje edino tedaj, kadar si jo vzame Mavro.

Vzdihnila je.

— Na kaj misliš? — jo je vprašal profesor in jo prijel za prsi.

— Nate.

* * *

Muzeji, orožarne, knjižnice; pošiljala sta razglednice, kupovala darila, se slikala na Trgu sv. Marka v dvojce z vsemi golobi naokoli.

Koncem drugega tedna sta bila doma, v tisti veliki, še precej okusno urejeni hiši, kamor je prinesel soprog vse knjige ter sprejemal tovariše in dijake.

Neko jutro je Iluška srečala Mavra.

— Pustila si rasti lase?

— Res. Pomeščaniti se mislim. Ne kadim več.

On je bil bled in zdelan od prekvertane noči.

— Si zadovoljna s soprogom?

— Še kar gre.

In se je smejala.

— Te ima rad?

— Še med jedjo me hoče neprestano poljubovati. Meni pa ni do poljubov s paradižnikovo omako.

— To so vse njegove napake?

— Vse.

— Torej si zavidanja vredna. Se čutiš srečno?

— Gotovo. In ti?

— Jaz sem pa premaganec, siva postava, nepotrebno bitje. Nikoli nisem občutil veselja zmage; zato sem premaganec. Moje ljubezni niso bile zmage, ker sem vedno trpel ljubezen: trpel sem ljubezen vznemirljive igralke, trpel sem ljubezen najčistejše deklice.

— Pa si me vendar imel rad.

— Ne vem.

— Ljubil si me še, ko si rekel, da me sovražiš. Ljubezen se lahko hlini, sovraštvo pa ne. In kaj počneš sedaj?

— Svojo nesrečo nosim na sprehod.

— Tvoja nesreča je nekoliko živčna; izčrpal si živce, a to je bolezen, ki se zdravi z mrzlimi tuši in kakšnim praškom.

— S smodnikom. Ne preostaja mi nič drugega, kakor da grem.

— Da greš?

— Volja me je, da se ubijem.

— Besede.

— Ničesar več nimam.

— Vse življenje imaš pred sabo.

— Zato se hočem ubiti. Počemu mi bo še vse življenje. Preveč je tega. Zbogom.

In ni ga videla več.

V hišo so prihajali mnogi mladeniči po svet, da jim je profesor presodil znanstvene probleme in duhovne križe. Bledolični mladenič z dolgimi lasmi in upadlim obrazom prizadevnega onanista, je pripravljaj doktorsko tezo o ločitvi zakona s filozofskega stališča.

— Čudim se, gospod profesor, kako to, da se protivite ločitvi, ko ste vendar poročili ločenko.

— Poročil sem ločenko sui generis, posebne vrste — je pojasnil marljivi učenjak za orientalsko zgodovino. — Ločitev predpostavlja zakon, a zakon predpostavlja coniunctio maris et foeminae, to je združitev moža in žene. Zakon tiste, ki je postala potem moja žena, se je sklenil po postavah, a ne tudi z dejanjem: poltenega zdru-

ženja pa ni bilo. V resnici sem poročil deklico. Moja žena je bila poročena in ločena devica.

Orientalistove izjave so šle po univerzitetni veži od ust do ust; mladeniči so jih sporočili gospodičnam, gospodične profesorjem.

— Kaj se muzate? — je razdraženo ugovarjal docent za grščino, — Tudi jaz verjamem, da je dobil ženo nedotaknjeno. Če bi ne bilo tako, bi bil to opazil. Mož kakor Mansueto Birri, ki žene svoj skepticizem in znanstveni dvom tako daleč, da raziskuje devištvo Gengis-Khanove matere, ki je živela pred 700 leti, in se mu je po 700 letih posrečilo z modroslovnimi in anatomsčnimi dokazi ugotoviti, da mati velikega mongolskega zmagovalca ni bila devica, tak mož da bi ne mogel spoznati devištva, žene, ležeče z njim v postelji?

12

Minevali so sivi dnevi, enolični večeri, brezupne noči.

— Ko dobiš dete, se ne boš več dolgočasila! — ji je upajoče dajala Donatella pogum.

— Otrok ne bom imela.

Ni jih marala. Njeno edino dete, njeno pravo dete je bilo tisto, ki bi ga bila morala roditi iz ljubezni; tisto, katero je bil umoril v beli budimpeštanski kliniki kirurg z zlatimi zobmi.

Šivilje je niso zanimala, družba je ni mikala. Vse se ji je zdelo tako pusto, obrabljeno, zoprno! Čutila se je rojeno za nepredvideno. času neprimerno.

— Neki deček je to prinesel za gospo — ji je javila nekoč služkinja, ko se je vrnila, in ji izročila ljubko pleteno košarico.

Odprla jo je. Živa želva z oklepom, ki se ji je bleščal, kakor cigaretna škatla iz želvovine, je začudeno mežikajoč zmezila osuplo glavo.

- Ni bilo poleg nobenega pisma?
- Ne, gospa, nič drugega, razen naslova. Spoznala je pisavo.
- Ali gospa ne odloži klobuka?
- Pojdem zopet ven.

A ko jo je gnala temna slutnja nazaj ven, je prišel domov mož in ji izročil večernik. Med dvema črnima robovoma se ji je oko prijelo imena:

MAVRO MAURI

naznanja lastno smrt. — Pokopljejo ga jutri ob petnajstih. — Na grobu ne mara ne zelenja ne govorov.

Gospa se je naslonila na rezanec. Na drugi strani časopisa je bil popisan samomor mladeniča, ki je splezal na prazen zidarski oder v eni glavnih ulic, začel pljuvati na nedeljsko množico, nato pa je pometal tja dol klobuk, suknjič, čevlje, a nazadnje se je pognal z višine tretjega nadstropja še sam in obležal ko potanec.

Iluška toliko da je še trpela. Čutila se je kakor rastlina, kakor organizem brez duše. Učila se je plesa, hodila na rajanje v klub, ki ni bil na najboljšem glasu, kjer je spoznavala mlade lahkoživce in dame s stalno tarifo (kokote), kakor tudi s spremenljivo tarifo (dostojne gospe). Občevala je v nekaterih salonih, se udeleževala čajank, sklepala površna prijateljstva in sprejemala redke, puste obiske.

— Gospo žele — je naznanila neko junijsko jutro služkinja in ji izročila vizitko.

Iluška jo je prečitala in vrnila.

— Profesorica Miceli? Profesorica? Gotovo bi rada gospoda profesorja.

— Ne, gospa, z vami bi rada govorila.

— Kakšna pa je?

— Srednjih let, čedno napravljena, polna okrasja.

— Naj vslopi.

Obiskovalka je stopala skozi salon sigurno kakor mondenka in se je opravičila, da prihaja nepričakovano,

ne da bi bila prosila za sprejem. Toda njena kočljiva naloga . . .

— S čim vam lahko ustrežem? — je nepotrpežljivo vprašala Iluška.

Gospa je govorila o lastni, v prejšnjih časih zelo imoviti rodbini, ki jo je nato preganjala nesreča; naštela je nekaj akademsko naobraženih sorodnikov, nekaj na visokih položajih in bogatih, ki so ji pripomogli, da se giblje v širokem krogu znancev, v najboljših rodbinah in med resnejšimi možmi.

— Bavite se gotovo z dobrodelnostjo? — jo je presekala Iluška.

— Čisto točno to ni.

— Potem ste pokroviteljica kakšne pobožne ustanove?

— Pobožne ravno ne — je jela dama svoje malce jecljajoče besede s krivuljastimi kretnjami pojasnjevati. — Izrazim se bolje.

— To imam rajši.

— Znanec, ki prihaja v mojo hišo med drugimi «odličnejšimi» osebami, neki gospod, ki mu za sedaj zamolčim ime, goji do vas veliko simpatijo.

— Me veseli. In to pripoveduje vam?

— So stvari, ki se ne morejo povedati naravnost prizadeti osebi, če ima moža, ime, položaj.

— Pojdite naprej.

— Ta gospod je lep mož, ne več prav mlad, a prijeten, eleganten in bogat.

— Kje me je videl?

— Večkrat je šel za vami, še potem, ko ste že bili gospa Mavri.

— Tedaj veste tudi to?

— Vem vse.

— Lepo. Ali vaša obrt se mi zdi dokaj dvoumna. Oprostite, toda . . .

— Kar lepo povejte, gospa. Vse gospe, s katerimi govorim prvikrat, kakor danes z vami, me najprej žaliyo, potem pa spremene naglas.

— Jaz ga ne bom. Kaj hočete torej?

— Gospod, o katerem sem z zadovoljstvom govorila, bi bil zelo vesel, če bi vas videl v prihodnjih dneh na

mojem domu; na primer jutri popoldne ob treh. In ker bi vam zelo rad vidno izkazal svoje nagnjenje, bi si dovolil pokloniti kak dar, če bi mu le hoteli privoščiti nekaj popoldnevov; kakšno darilce: umetniški predmet, okrasek, nekoristno malenkost. Ker pa ni gotov, da zadene vaš okus, bi mu bilo ljubše, da si stvarco sami izberete, in bi vam poslal v ta namen po meni za vsako popoldne po pet sto lir.

Iluška je damo poslušala, ne da bi trenila z očmi.

Stanujem v zelo dostojni hiši in neznani ulici; vrtarjev ni; greste kar do prvega nadstropja; na vratih je zapisano: prof. Miceli, pouk v ritmični telovadbi. Vidite, da ste popolnoma varni.

Vzela je iz juhtne listnice majhno, doma narejeno vizitko z naslovom, litografiranim v angleški kurzivni pisavi.

— Tu je moje ime in naslov. Jutri ob treh bo gospod pri meni in vas bo vse popoldne čakal.

— Porečete mu, naj ne izgublja časa.

— Bil bi preveč razočaran. Nič mu ne porečem. Čakal bo.

— Se vam večkrat zgodi, da dobite taka naročila?

— Žal, večkrat.

— In kaj odgovarjajo druge gospe?

— Tisto, kar ste mi odgovorili vi, samo s kakšno ináčico. Tedaj milo prigovarjam in čakam.

— Zaman?

— Redke so, ki ne pridejo.

— Morajo biti že lačne.

— Ni treba, da žive v pomanjkanju; dovolj je, da si žele še več. Aristokratske gospe, žene obrtnikov, višjih uradnikov, državnih nameščencev mi prihajajo v hišo; in ne vedno iz potrebe. Včasih so le radovedne.

— A pridejo samo enkrat.

— Vse mislijo, da pridejo enkrat samkrat, ker jih razlika mika in bi rade samo proučile novo okolje. Pa pridejo še. Zgodi se, da jih le s težavo odpravim.

Iluška se je lahno zdrznila.

— Moj mož.

Profesor je vstopil s celim kupom knjig, ves svečan v telovniku, ki se mu je zapenjal do vratu.

— Oprostite — se je opravičil in približal. — Nisem vedel, da imaš obisk.

— Gospa . . . — je v zadregi zajecala Iluška.

— Potrebno mi je bilo nekaj poizvedeti — je segla obiskovalka vmes — zaradi nekega vozača, ker sem mislila, da je pri vas. A vaša gospa soproga mi je zadevo že pojasnila. Blagovolite mi oprostiti.

In je vstala.

Poldne. Profesor je navil nikljevo uro, ki mu je šla že trideset let, na da bi se enkrat ustavila.

— Red in metoda tudi v neznatnih rečeh — je priglasil. — Če hočeš postreči z rižotom opoldne, ga moraš osemnajst minut poprej pristaviti. Naj omenim še banane: reci dekletu, naj ne kupi nobene več.

— Meni pa tako ugajajo!

— Slabo je to. Vsakogar naj rede sadovi njegovega okraja. Po tisočletni zapuščini smo se prilagodili našemu podnebjju in se navadili sadov naše zemlje. Spremembe naravne prehrane so enakovredne s protinaravnimi dejanji. Upoštevati pa je treba še to, da stanejo banane denarce . . . Saj res: ne razumem, čemu smo plačali ta mesec več elektrike, kakor prejšnji; dnevi so dolgi in . . .

— Pregledovalec se je moral zmotiti.

— Pomot ne sme biti. Je obed pripravljen? Odslej, Iluška, boš morala gledati, da bodo obedi pripravljeni opoldne in ob sedmih zvečer.

— Ob sedmih je še dan.

— Prav zato.

— Če bi bilo treba iti v gledališče, bi razumela, a to se nikoli ne zgodi.

Soprog je natančno nameril stekleni zamašek, da se je žlebiček prilegel v brazdico za štetje kapljic in je napolnil običajno količino rabarbare in encijana.

— Ena, dve, tri. Kako praviš? Pet, šest. Gledališče? Osem, devet, deset. Saj veš, da mi delo . . . Dvanajst, trinajst . . . ne dopušča zapravljanja večere pri javnih predstavah.

— Tri ure, kaj je to?

— Treh ur svoje noči pa že ne žrtvujem za lahkomiselne reči.

— A bilo bi prav, če bi jih žrtvovala jaz.

— Prostor za ženo je vel in tumulo vel in talamo: ali v grobu ali v postelji.

— Izbira ni vesela.

— In ta avtni katalog?

— Pred tremi mesci si mi obljubil avto.

— V medenih tednih se krasimo z bogatim perjem in lepimi besedami. Je to biološki, vsem živalskim vrstam skupni zakon..

— Si bila zunaj?

— Da. Kupila sem si dežni plašč.

— Nepotrebni stroški. Če gre dež, ostani doma: domi mansit, lanam fecit: ostala je doma in predla volno.

— In če človek mora ven?

— Dežnik, tradicionalni dežnik, tako popolna priprava, ki je ni bilo treba od iznajdbe pa do danes nič spremeniti. Moje gumijaste anidropodoteke? — je vprašal služkinjo.

— Kako so rekli gospod?

— Gumijaste anidropodoteke, ki jim pravijo neizrečno po barbarsko galoše, vrhnji čevlji; anidropodoteke, pravim jaz, naj bodo za ob dveh pripravljene.

— Tako sonce, pa galoše?

— Lahko, da bo šel dež. Treba mu je priti v okom.

* * *

Ko je mož odšel, je hodila po prostornem stanovanju, bogatem na pohištvi, a brez prisrčnosti, in poslušala odmev svojih korakov, kakor v zapuščeni hiši. Šla je na cesto, zaneslo jo je v mestno središče. Na cestah je bila gneča; trgovine polne ljudi, ki so kupovali za na morje in planine. Ostala bo vse poletje v mestu ali pa prebije kvečjemu kak dan v kakšnem pustem gnezdu, do katerega je pol ure z vlakom, v enem letovišč za davčne uradnike v pokoju in za babice, ki si delajo same klobuke.

Skozi z rožami okrašene Barattijeve šipe je videla običajne osebe srkati ledene pijače: okolje, ki spominja vedno bolj na »staro Anglijo«, kjer so videti žene, ki jih zabavajo, kakor zakonske žene, in kjer pomežikujejo moški gospodičnam: »imam resne namene« in kjer se postavljajo razumniki, ki imajo dušo zavojito, kakor gosja igra, s sinje vezanimi, le s pomočjo Društva za žensko kulturo izdanimi knjigami.

Hotela je že prestopiti prag. Pa se je ustavila. Hitela je skozi prehod, se ustavila pred izložbami s punčkami, ki so imele začudene, njenim podobne oči; hodila je ob mračnih muzejih in vstopila h Casanovi, da malo pogleda modne žurnale.

Modne? Kaj hoče s tem?

Zalezoval jo je mladenič, a ko ji je pogledal v žalostni obraz, ga je minilo.

Vrnila se je domov. Obed, poštene razgovori, čitanje časopisov, nazadnje spalnica; a ker ni bila ne sobota, ne četrtek, ni imel mož nobene skomine.

Ponoči ni mogla zaspati. Poletje ji je dahnilo nemirno koprnjenje po božanju v kožo. Vstala je, hodila napol naga po stanovanju, odprla okno, ki je gledalo na vrt, in izpostavila prsi in vrat rosi, vonjavemu zraku, nebesni modrini. Z drevesa je spuščal slavček po kapljicah glasove, ki so odmevali od veje do veje in se vpletali v zbor šelesta po listju v vetru.

Vsa drhteča se je vrnila v posteljo.

Drugo jutro je našla v salonu vizitko profesorice za ritmično telovadbo: doma narejeno vizitko z litografiranim naslovom v angleški kurzivni pisavi. Ulica, ki je ni poznala.

Ko je soprog popoldne odšel, se je odpravila še ona. Bili so dnevi doktorskih izpitov.

Poletje je bilo milo, kakor pozna pomlad. Pogledala je na uro. Tri.

Ob tej uri je tolažila dobrosrčna profesorica za ritmične vaje njenega neznanega častilca, ki jo je hrepeneče pričakoval.

Ubožec! Ne več prav mlad, a prijeten, eleganten, bogat.

Kupila je šopek vrtnih ciklam in ga zataknila za pas. Ljubavni parčki so lezli v hrib. Avtomobili so zapovrstjo hiteli proti dirkališču. Visoka, četverovprežna stage-coach z bleščečimi konjeniki, je veselo prižvenkljala mimo.

Pa ona! Mar ima kakšno zabavo! Edini nenavadni dogodek je bila ona ponudba denarja. Vdati se neznancu.

In vendar bi se ji le prileglo, če bi poskusila, pogledala, si napasla radovednost in se postavila nepredvidenemu po robu.

— Vse mislijo, da pridejo enkrat samkrat — je bila hudomušno rekla vneta profesorica za ritmično telovadbo, — pa pridejo še; enkrat poskusiti se pravi začeti.

Čutila se je malo utrujeno od sonca, prahu, dolgočasja. Mimo je privozil taksi. Dvignila je sončnik in ga ustavila. Bolje, da se vrne domov.

Mož je hitro sprožil taksametrovo zastavico in se sklonil, da bi slišal, kam naj pelje.

Iluška mu je mislila dati svoj naslov. Potem se je obotavljala. Naj se vrne domov, v tiste puste sobe, kjer odmevajo koraki v tesnobnem nedostajanju prisrčnosti!

Pobrskala je po žepu in iskala doma izdelano vizitko z naslovom, napisanim z angleško kurzivno pisavo.

Ni je bilo. A spominjala se je še prav dobro besedila. Povzpela se je na stopalo in velela tiho, kakor bi se bala, da bi je ne slišal vozač:

— Ulica Carolina Invernizio, devetnajst.

KONEC

Pitigrilli

Pseudonim je to. Pravo ime pisatelja „Osemnajst-karatne device“ je Dino Segre. Rodil se je 1893. leta v Turinu. Vkljub njegovi veličini in popularnosti oko zaman išče njegovo ime po modernih italijanskih slovstvenih zgodovinah. Niti najnovejši ogromni dikcionar ga nima zabeleženega. Vzrok za to iščimo v njegovem popolnoma kozmopolitskem nastrojenju, v preveliki iskrenosti in pogumu ter v redki objektivnosti, ki ne pozna niti domovinskih meja. Izbrisati se pa ne dajo neštevilne kritike, napisane v samih superlativih po najrazličnejših italijanskih, francoskih, nemških, španskih in drugih časopisih in revijah, ki poveljujejo njegove stilne vrline, zvonko humoristično struno in izvirno duhovitost. Cela vrsta kritikov se je kosala, kdo ugodneje prikaže vrednost njegovega literarnega dela: Marco Ramperti, Curio Mortari, Riego Girola, Angiolo Paschetta, Guy Grünhut, Cesco Tomaselli, Gino Giulini, Mario Sandri, Alberto Bertolini, Giacomo di Valbruna, Vanna Piccini, Giovanni Scalfaro, Nino Gulizia, Guido Cremasco, Charles Zappia, Oreste Frisoli, Lorenzo Bau Bonaplata, Leonida Repaci, Giacomo di Belsito, Ernesto Daquanno, Angelo Frattini, Lino Piazza, Ugolino, A. L. Fiorita, Mario Sogliano, Giacomo Etna, Paolo di Giovanni, itd.

Bil je apolitičen človek, ki je v svoji avtobiografiji, izdani v knjigi „Mammiferi di Lusso“ (Luksuzni sesalci) s pravo bratsko ljubeznijo zapisal, da smo Jugoslovani simpatičen narod brez mržnje. O nas je objavil več nežnih, prijateljskih člankov. S spredaj omenjeno zbirko novel je začel izdajati svoje feljtonistično delo, polno ljubezenskih,

erotičnih motivov, ki padajo v dobo, ko se je pripravljaj „miselni roman“, da izpodrine ljubezenskega na sami podlagi osnovnih spisov o morali, družbi, komunizmu in monarhiji. A občinstvo se je nove smeri, melanholije, dlakocepenja, razprav, kmalu naveličalo in hlastnilo z nepopisnim navdušenjem po Pitigrillijevih delih; hitro je spoznalo, da odtehta vesela in glasna Rabelaisova filozofija tisočkrat Schopenhauerjevo in Kantovo. Pitigrilli je genijalen, mladosten, pester, neizčrpen, a predvsem zabaven, neverjetno zabaven humorist.

Nato so kar zaporedoma izhajala dela: Čistostni pas (la Cintura di Castità). Kokain (Cocaina), ki je izšlo že v 80.000 izvodih, nadaljnja zbirka novel „Žalitev sramu“ (Oltraggio al Pudore), Osemnajstkaratna devica (La Vergine a 18 Carati), Pottov poskus (L'Esperimento di Pott) itd. Zaradi nepričakovanega uspeha je bil kmalu deležen silne zavisti tekmecev, ki jih je pustila čitajoča publika na cedilu. V melanholijo zaviti neoromantiki s črnimi kravatami, mladoletni superesteti, ki ne znajo doseči čiste umetnosti, ne da bi kršili skladnjo in slovnico, tako zvani veseli pisci, ki zabavajo na turoben način, vsi tisti, ki zaman čakajo na objavo soneta ali povestice, nadalje sploh vsi, ki so se prevarili v literaturi, in — kakor pravi Marco Ramperti, — vsi netopirji v kritiki, so vstali proti njemu.

Pitigrillijeva dela so si utrla pot po vsem literarnem svetu. Sicer so v erotičnem vprašanju marsikje nekoliko drzna, a nikjer plehka. Povod za to drznost je treba iskati v pisateljevem odkrivanju globljih taje ljubezenskega življenja. V svoji ostroumnosti daje svojim osebam najprej dušo in mozeg, nato šele v obraz poteze, ki jim pristajajo. Satira se z vsako novo vrsto stopnjuje in trže vse, kar sreča na poti. Povsod sama gracia; zastrupljeni

cinizem in zbadljivi skepticizem plava samo na površju brez zlega namena. Pittigrilli je mladenič, ki se smeji vsaki stvari, ker mu čas in ljudje ne dopuščajo, da bi izoblikoval čustvenega pesnika, ki prebiva v njem in kateremu se odkrivajo vedno nove, prelestne podobe. On sanja o svetu, kjer ni predsodkov in vlada samo bratstvo ter žarko veselje do življenja. Piše delicijozno; vedri in življenja polni so mu stavki, ki vse zabavajo in se ob mnogih zamislamo. Zlasti njegovi dvogovori so spretni in naravnost vzorni. Njegovi aforizmi, globoka ironija, francoska duhovitost in drznost „sans gêne“, vse odseva duha, ki ne izhaja iz veje nobenega genealogičnega drevesa. Njemu nasprotni kritiki so edino tisti, ki skušajo pod etičnimi in estetičnimi pretvezami vriniti svoje blago; prapor naj jim pokrije revščino. Vse njegovo delo je čista umetnost, svobodna umetnost, ki ji ni mar mumificirana morala. Veliki Oscar Wilde, ki je bil pristaš čistega l'art pour l'arta in vzvišen nad socijalnimi in moralnimi problemi svoje dobe, je dejal, da so nemoralne tiste knjige, ki so slabo pisane. Namen Pittigrillijevemu pogumu je, da bi vrnil v ljubezen prvotno iskrenost; zato sega po njegovih delih v prvi vrsti ženski svet in mladina. Proza mu prasketa kakor umetni ogenj in se bori proti hinavščini in konvencionalni morali. Z izredno lahkoto nam niza resnične življenjske analize in hkrati neprestano zabava. Aristokratsko in elegantno prehaja iz filozofskega tona v nonšalantno pripovedovanje. Trdo resnico pokazuje z nedolžnim obrazom, da sproti tolaži. Vodilje so mu vse stvarstvo obsegajoča človečnost, realizem in tragika, katerim podreja tudi kak preživ odstavek, ob katerem pretirani moralisti zamiže in zavihajo nos. V posesti ima lepo humoristično, nekoliko jedko, a gotovo razumno in solidno žilo.

Pitigrilli spominja v marsikateri svoji potezi na severnoameriškega humorista Marka Twaina, mojstra grotesknih kratkih povesti, na angleškega pisca humoristično-satiričnih romanov Thackeray-a, na finega humorista Lawrenca Sterneja, Angleža z bujno fantazijo, na francoskega komediografa in romanopisca Tristana Bernarda in druge. Živel je mnogo v tujini, zlasti v Parizu, a ostal mu je specifično njegov genre: oseben in samobiten. V stilu in dikciji ne hodi po stopinjah tujih vzorov: nikjer ne naletimo na sledove čudovite Pitigrillijeve proze. Njegovi stilistični anagrami, inverzije moralnih vrednot, primere, metafore, paradoksi, tvorijo skupen mozaik brez predhodnikov, svojstven humoristični način, neprekosljiv in oddaljen od ene in druge šole.

Angelo Frattini je zapisal v „Il Secolo Illustrato“: Danes je Pitigrilli edini italijanski humorist, najzabavnejši evropski ironik. Med vsemi italijanskimi pisci ga največ čitajo. V popolnosti dosega Guida da Verona, slavnega pisca mondenih in kozmopolitskih romanov.

V Ljubljani, pred božičem 1940.

dr. Janko Tavzes

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000511741

